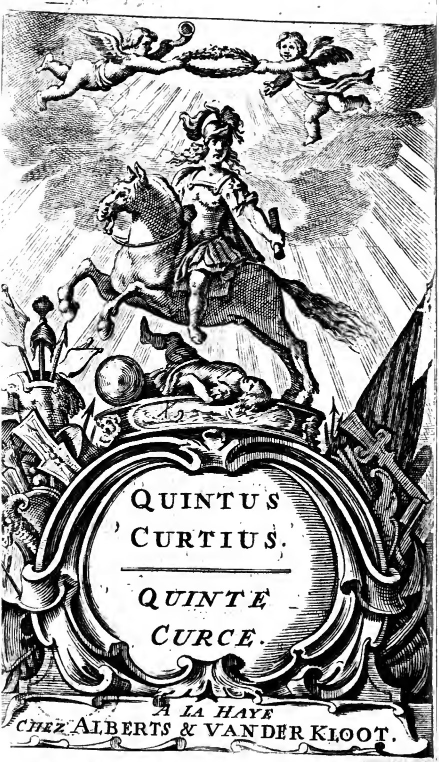

QUINTUS CURTIUS.
QUINTE CURCE.
A LA HAYE
CHEZ ALBERTS & VANDER KLOOT.

Q. CURTII RUFI
DE REBUS
ALEXANDRI
MAGNI.
HISTORIA

Supplementis Freinshemii aucta, Commentariisque Christophori Cellarii, ac Indicibus, & figuris æneis inlustrata.

TOMUS PRIMUS.

HAGÆ COMITUM,
Typis ALBERTS & VANDER KLOOT.
MDCCXXVII.

JUDICIA EXCERPTA

DE

ÆTATE Q. CURTII.

NOn omnium eadem de Q. Curtio hiſtorico ſententia eſt. Quidam de genuina ejus antiquitate dubitant, recentioris ingenii fœtum credentes, poſt renatas litteras, Romano ſub nomine, in lucem editum. Guido enim Patinus Epiſtola XXVII. refert, ſuæ adoleſcentiæ magiſtrum quendam in ea opinione de Curtio fuiſſe, *que ſon livre n'étoit qu'un Roman, que le Latin veritablement en étoit beau, mais qu'il y avoit de grandes fautes de Geographie.* Item: *que l'Auteur de ce livre étoit un ſavant Italien, qui le fit il y a environ* 300. *ans: que nul ancien n'avoit cité Quinte-Curce, & que c'étoit un nom ſupoſé.* Eandem opinionem nuper alius Clariſſimus vir tueri publice

fustinuit, cui eruditam differtationem vir itidem clarissimus *Magnus Daniel Omeisius* oppofuit, cum quo omnino faciendum putamus, injurium censentes, de tam nitidi elegantisque scriptoris antiquitate dubitare. Silentium veterum, Grammaticorum præsertim, non tanti est, ut scriptoris auctoritatem suspectam reddat, quum plures ita involuti latuerint, nec tamen propterea abjiciendi aut numerandi in spuriis. Error geographicus, nostris adnotationibus non raro castigatus, non plus obesse nostro potest, quam vel Cornelio Nepoti, vel Pomponio Melæ, quod Istri partem in Adriaticum mare effundi crediderunt. Quin immo mitiùs de Curtio, quam de his judicandum est, quia in longinquis ille, & remotissimis ultra Caspium mare, hi in proximis Italiæ regionibus erraverunt. Quid multa? vel soli MSS. libri vetustate sua hanc novam sententiam profligant. Vir magni ingenii & harum rerum in primis curiosus *Joh. Christophorus Wagenseil*, per litteras nobis significavit, sibi in Italia peregrinanti obtigisse Lucæ Holstenii (at quanti viri & quam accurati mem-

membranarum censoris!) de quibusdam Codd. MSS. Bibliothecæ Ducum Magnæ Hetruriæ quæ Laurentiana vocatur; Judicium ad Sereniss. Principem Leopoldum Mediceum, in quo legatur diserte illius Bibliothecæ *scamno LXIII. exstare Curtii exemplar admirandæ antiquitatis in parvo quadrato, DCC. circiter annorum:* qui solus codex potest instar omnium esse ad testimonium antiquitatis. Ut taceamus Laurentium Vallam, ipsis renascentium litterarum temporibus Elegantias suas ex Curtio quoque, ut antiquo & probato auctore, non semel illuminantem. Vide vel solum cap. XVII. lib. I. De Alexandreide Gualteri Belgici, sæculo XII. Christianorum ex unius sæpe, ut videtur Curtii verbis in metrum redactis composita, Mich. Tellierus aliique consulantur.

Cæteri quoque, qui genuinum & antiquum nostrum scriptorem agnoscunt, sententiis nimium quantum diffident, dum Barthius Theodosiano sæculo, alii Vespasiani, aut Trajani; rursus alii Augusti, vel Claudii temporibus illum vindicatum eunt. De suo ævo loquu-

tus est Curtius lib. X. cap. IX. discordiam ducum, Alexandro exstincto in civile bellum pendentem, cum *nocte* comparans, *suprema pene* Romanis, nisi *novum sidus tempestatem subita serenitate discussisset, & exstinctis facibus, ac conditis gladiis, quum membra sine capite trepidarent, lucem caliganti mundo reddidisset.* Quodnam *novum* illud *sidus* fuerit, non consentiunt interpretes. De AUGUSTO Pithœi & Bongarsii conjecturam confutat Lipsius in Tacit. XI. cap. XXI. quod ad imperium evectus non exstinxerit faces, sed accenderit: non condiderit gladios, sed eduxerit. Tum enim recruduit civile bellum, per multosque annos protractum fuit. Addit Curtium lib. IV. cap. IV. suæ ætatis *pacem longam cuncta refoventem* prædicasse; num ea verò sub initia Augusti? immo viginti annorum bella.

Ad TRAJANUM refert Joh. Isaacus Pontanus duabus ad Vossium epistolis, propterea quod Curtius dicat de suis temporibus, *non revirescere solùm, sed etiam florere imperium*: item lib. V. cap. VI. extr. *longam pacem refovere cuncta*,

quæ

quæ nulli principum magis, quam Trajano conveniant. Verùm qui optimo Nervæ ſucceſſit, non condidit gladios, non exſtinxit faces; nec ſub Domitiano aut Nerva de imperio certatum fuit, aut civili bello concuſſa reſpublica. Neque ſtilus Curtianus cum ævo Trajani congruit, ſimplicior ſane & uberior, nihil conciſum habens aut adfectatum, quod facile intelligit, qui Curtium cum Plinio juniore, vel cum Tacito aut Floro contenderit.

Reliquæ ſunt celebriores de CLAUDIO Lipſii & Tellieri: de VESPASIANO Rutgerſii, Voſſii & Freinshemii ſententiæ. Lipſius, c. I. *Refero ad Caji Caligulæ cædem, & confuſionem, quæ ſequuta: ſenatu imperium abrogante: milite & plebe ſtabiliente. Hæc ſunt illa ſine capite diſcordia membra, & Claudius ipſe novum ſidus. Tamen incerta hæc mihi, fateor: & facile manum dedero, ſi quis adferet veriſimiliora.* Non dubius de CLAUDIO, ſed confirmatus ſibi videtur Michel le Tellier, totam cauſſam ex Joſephi XIX. Antiquit. Jud. cap. II. & III. explicatiùs, quam a Lipſio factum, deduci poſſe perſua-

fus. Cæso, inquit, Caligula, quum abductus esset à militibus in castra, & acclamatus imperator Claudius; totam, quæ sequuta est, noctem trepidationis ac periculi plenam Romani habuerunt; hinc senatu rem sibi publicam cupiente vindicare, inde populo novum imperatorem deposcente, utrisque militum, præcipue Germanicorum, ac infimæ plebis remigum seditionem metuentibus: donec ortâ luce, nequidquam obnitentibus Chærea cum Sabino ac sociis, non milites modò, sed etiam alter consulum ac senatorum plerique ad Claudium in castra confluxerunt. Ita omnium consensu imperator factus, aliorum ambitioni aditum præclusit, magnamque cladem avertit. Εγεγόνει δ' ἂν φόνος οὔ τινος ἐλάσσων, ἐπιχωρηθέντων τῶν ἐπιθυμούντων τῆς ἡγεμονίας ὥς τε ἀντιτάξασθαι Κλαυδίῳ, *fuisset enim cædes, quanta vix unquam antea edita; si quis permissus fuisset cum Claudio de principatu contendere*, Joseph. cap. III. En igitur noctem illam, *quam pæne supremam* Romani habuerunt: en illud *sidus*, quod ejus *noctis* tenebras discussit, cujus *ortus, non solis, lucem caliganti reddidit mundo, quum sine suo*

capite

capite discordia membra senatus populusque *trepidarent*. Quod aliquanto aptiùs tum dicitur, quum nullus agnoscebatur imperator, quam ubi inter duos divisa respublica, Vitellium ac Vespasianum, *biceps* potiùs, quam *sine capite* adpellari debuit. At enim auspicante Claudio nec à pluribus expetitum, nec bellis laceratum erat civilibus Romanum imperium, ut illud Macedonicum fuit, cujus hæc occasione à Curtio scripta sunt. Quod expetitum negant fuisse à pluribus, in eo aperte refelluntur à Josepho: quod nondum civile bellum exortum caussantur, non repugno. Nec verò id agebat Curtius, sed hoc modò prædicat, populi Rom. salutem principi suo deberi, cujus accessu ad imperium, imminentia mala civilium bellorum depulsa sunt. Sic enim ille *gladios condidit*; sic *exstinxit faces* jam seditionem ac cædem spectantium: sic ingruentem *tempestatem subita serenitate*, post unius noctis moram, *discussit*. Ex quibus postremò illud consequitur, si quis *noctis* vocabulum hîc non proprie, sed figurate accipiendum persuaderet de *calamitoso reip. statu*; ne id qui-

dem obstare, quo minus hæc omnia Claudio meliùs, quam Vespasiano congruant, qui non *subita serenitate*, sed post diuturnam ab illo sideris exortu tempestatem serenum postliminio reduxerit. Hactenus Tellierus.

Contra Janus Rutgersius Var. Lect. lib. I. c. XIX. Ego VESPASIANO principe Curtium floruisse dico, & hæc ipsa verba in ejus gratiæ spem decore inserta esse. Primum quod ait, *sine suo capite discordia membra trepidasse*, de Galba, Othone & Vitellio dici manifestum est. Sub illis enim, dum eorum quisque de principatu contendit, res publica sine certo capite fuit. Unde Suetonius in Vespasiano cap. I. eos motus non bella, velut sub legitimo principe, sed *rebellionem* vocat. Jam *nox* illa, quam Romani *pæne supremam* habuerint, quaque *novum sidus* hoc illuxerit, obsecro te, quæ alia est, quam ea, qua Vespasianus Vitellium profligavit? Id enim prœlium noctu commissum esse ex Taciti III. Hist. c. XXII. constat. Jam quod & hic *non solùm revirescere imperium, sed etiam florere* dicit, & lib. IV. cap. IV. extr.

lon-

longam pacem sub Rom. mansuetudine, de quo meliùs quam de Vespasiano dici possit? Qui post tot ac tam immanes bellorum furias, pacem & tranquillitatem orbi terrarum reddidit, cujus beneficii monumentum, & augustum illud Pacis templum esse voluit, quod eum condidisse scribit Suetonius; & omnis generis nummos, quibus hodieque PACI ORB. TER. inscriptum legitur. Postremò quod de *perpetua, certe diuturna posteritate* ominatur, ad quos nisi ad Vespasianos fratres referendum est? Quibus superstitibus non poterat non diuturnum esse ejusdem domûs imperium. De *mansuetudine* ejus pleni sunt historicorum libri. Hæc Rutgersius: eadem fere in de Histor. Lat. Vossius.

Rursus negat Tellierus, Vespasianum istud *novum sidus* esse, qui, quum noctu ad Bedriacum pugnaretur, in Syria tum absens agebat; nec lunam *adulta nocte surgentem* intelligi posse, quod quæ *adulta nocte* surrexit, haud quaquam *nova*, aut *novum sidus* dici possit. Nec noctem Bedriacensis pugnæ à Curtio notari, quod hanc non pax, sed æque gravia tum ad Cremonam, tum in ipsa

Urbe insequuta sint mala. Nisi forte initia salutis & victoriæ quæ prœlium Bedriacense dedit, quam consummationem maluit historicus respicere.

Sic utriusque partis fide dignioris sententias attulimus, è quibus quisque pro arbitrio eligere potest, in quam, ut probabiliorem, concedat. Quod enim ad Barthii de Theodosiano ævo opinionem attinet, quam ad Claudiani lib. I. in Rufinum v. 275 propugnat, parum illa præsidii ad persuadendum habet. Primum objicit nobilissimus vir *declamatorium acumen ad panegyristarum affectiones inclinatum*, quasi verò nihil declamatorium sub Vespasiano aut Claudio valuerit, quum principes rhetorum Quintilianus & Seneca florerent. Videt etiam, qui Curtii nativum sermonem cum panegyricis, sub Constantinis aut Theodosio compositis, contulerit, quantum inter utriusque temporis latinitatem intersit. Deinde Curtii verba ex libro X producta nulli principum potiùs, quam Theodosio, ut *novo sideri*, convenire autumat, cujus domus in duobus filiis *diuturnam posteritatem* pollicita sit. At, pace existimationis

tionis tanti viri dixerim, omnia secus nobis videri. Nihil enim pacatum in Theodosii imperio, Gothis, Maximo, Eugenio, omnia conturbantibus. Ubi ergo *longa* illa *pax*, quæ *cuncta refovebat*, à Curtio lib. IV. cap. IV, extr. prædicata? quam sane bella, quibus Theodosius distentus fuit, vix unquam concedent. Neque sine capite membra erant, quum Theodosius rebus præficeretur, superstitibus Gratiano & minore Valentiniano. At *qua fronte Quintilianus inter historicos Curtium non recensuit*? Hoc ex Barthianis præsidiis ultimum restat expugnandum. Facile verò & illud superatur, quum de Quintiliano constet, ex lib. X. cap. I. defunctos vita, laudandos sibi proposuisse, vivos reliquisse posteritati, quæ quemque pro meritis aliquando laudatura esset.

Ex ætate Curtii etiam de vitæ conditione judicatur. Tacitus annal. XI. cap. XXI. Curtii Rufi mentionem fecit, qui gladiatore licet genitus, à Tiberio Cæsare præturam sit consequutus, ac postea etiam consul factus & proconsul Africæ: de quo & Plinius lib.

VII. epist. XXVII. ad Suram memoravit. Quin hic historicus credatur, minus dubitant ii, quibus *novum sidus* est Cæsar Claudius, & habent etiam, quo idem tueantur, quibus Vespasianus est, *longam* nempe *senectam*, quam ei Tacitus post præturam tribuit. Fuir præterea alius Q. Curtius Rufus, quem in illustrium Rhetorum numero Suetonii membranæ ponunt, & eo quidem ordine, ut extremis Tiberii temporibus videatur floruisse, à quibus ad Vespasiani imperium anni sunt XXXII. quod non tantum intervallum est, ut non possit idem sub Vespasiano jam senex historiam scripsisse. Si quis Rhetoris ejusce, vel etiam Africani proconsulis, filium esse malit, fatetur Vossius, non tanti esse, ut propterea vadimonium deserere velit. Rhetore sane illustri, vel rhetoris filio dignissimam hanc historiam esse, quod usque adeo sit auctor eligens verborum, nec perspicue minus, quam terse scribit, acutus in sententiis, inque orationibus mire disertus. Immo vel Augustæo ævo dignam esse dictionem, vel proxime abire. Hæc fere ex Vossio.

Tel-

Tellierus ita: Huic (Africæ proconſuli) nihil video, cur Alexandri hiſtoria adiudicari non poſſit; niſi ſtilus ipſe floridior, & ad declamatoriam ſæpe ationem exactus perſuaderet ejus eſſe potiùs, qui in Rhetorum illuſtrium catalogo, quorum vitas Suetonius deſcripſit, Q. Curtius Rufus legitur. Ibi enim illis jungitur, qui ſub Tiberio florere cœperunt, & ad Claudii quoque tempora pertinent.

CHRISTOPHORI CELLARII

D E

VIRTUTIBUS ET VITIIS ALEXANDRI MAGNI.

DISSERTATIO.

VIrtutibus an vitiis major Alexander fuerit, non æqua omnium judicia ſunt. Quidam ita in laudes ejus effunduntur, ut vitia quoque immaniſſima excuſata velint. Lampridius in Alexandro Severo cap. XXX. *Legit*, inquit, *& vitam Alexandri* (Macedonis) *quem præcipue imitatus eſt: etſi in eo condemnabat ebrietatem & crudelitatem in amicos, quamvis utrumque defendatur à bonis ſcriptoribus.* Contra ſævior Alexandri cenſor eſt Annæus Seneca, qui ubique in eo obſervat, quod reprehenſionem mereatur. Quum igitur, ut in præfatione dictum eſt,

par-

parciores in Notis nostris, ut pote alii instituto accommodatis, sint morum observationes, visum est seorsum adponere, quæ in Alexandri exemplo notabiliora occurrunt, ut illustri hoc documento quisque sibi, quod imitetur, capiat; inde fœdum exitu, fœdumque inceptu, quod vitet. Magnus Alexander & virtutibus conspicuus, sed valde dubium, an non vitiis major exstiterit.

Habuit omnia virtutis nutrimenta & præsidia, summo loco natus, optima indole & ingenio instructus, recte etiam educatus & litterarum studiis excultus, ut magnum aliquando fore non vano augurio tum pater tum alii prædixerint. Quam excitatam bonitatis spem minùs fefellisse, tot virtutes & egregia facinora, quæ passim à Curtio aliisque laudantur, non dubie videntur confirmare. Quis enim FORTIOR Alexandro ac minus trepidus, quum subeunda erant pericula? Acerrimus in prœliis & summi ducis officium & fortis militis abunde explevit. Nec materiam virtuti defuisse credas, φοβερά, vera pericula, quasi contra feminas imbelles profectus fuerit, non contra viros pugnaces,

ut avunculus jocatus dicitur VIII. 1. 37. Varius erat Persarum exercitus, turba multa admista, quæ mollitie & luxu diffluebat, nec tamen solus Memnon erat, *in quem omnes curas* Alexander *intenderet*, III. 1. 21; sed alios quoque plurimos character fortitudinis (*omnium vulnera in pectore*, Flor. I. 18. 17.) præclare signavit. *Jacebant*, inquit noster III. 11. 9. *circa currum Darii nobilissimi duces, ante oculos Regis egregia morte defuncti, omnes in ora proni, sicut dimicantes procubuerant: adverso corpore vulneribus acceptis.* Hos certe in censu imbellium feminarum numerare est summa virtutem iniuria adficere. Accedunt Barbari sævitia crudeles, ipsoque conspectu, quod etiam Parmenio IV. 13. 5. censebat, formidabiles, hirti ora & intonsis comis, quos verò non magis exhorruit, quam auro fulgentes & unguentis delibutos greges effeminatorum. Nullo labore frangebatur nec semel, si difficilius iter esset, pedes agmen circumibat, *jacentes erigens* alios, quum ægre insequerentur, *excipiens adminiculo corporis sui.* VII. 3. 17. Nec veritus nivoso itinere primus *dolabra*

gla-

glaciem perfringere, ut sibi suisque viam sterneret, V. 6. 14. Quid multa? Testatur vita, quam brevem egit, sed maximis rebus & vel sæculo sufficientibus illustrem, non otiosum fuisse, nec laboris impatientem. CASTITATEM ejus hostes quoque mirabantur, quum sanctissime captivas feminas, forma non minùs, quam genere præstantes, haberi custodirique audiverunt III. 12. 21. ut non in castris hostium, sed in sanctis Vestæ penetralibus (ἐν ἱεροῖς καὶ ἁγίοις παρθενῶσι, Plutarch. p. 676.) servari viderentur, nihil audientes, nihil timentes, quod pudicitiæ inimicum esset. Quam FRUGALIS fuerit idemque SOBRIUS, experta est regina Cariæ, cujus cupedias & obsoniorum artifices repudiabat, meliores sibi coquos esse edisserens, ad prandium quidem νυκτοπορείαν, *ante lucanam expeditionem*; ad cœnam ὀλιγαρισίαν, *frugale prandium.* Sed de hoc in Supplementis. Dignum verò exemplum, quod cum Agesilai abstinentia apud Nepotem c. 8. 4. & Mutii Curii apud Valerium Maximum IV. 3. 7. conferatur. Nec milites diverso ingenio erant, exemplum du-

ducis, ut solent, imitantes, ut *cibus, quem occupassent*, hoc est obvius & parabilis, *satiarit*, III. 2. 15. LIBERALITATIS plena vox est, qua Parmenioni, ut captivas redimendas redderet suadenti, IV. 11. 14. respondit: *Et ego pecuniam, quam gloriam mallem, si Parmenio essem: nunc Alexander de paupertate securus sum.* Eidem Parmenioni de defendendis impedimentis sciscitanti generose nunciari jussit, *Me & Philippo Patre dignum est contempto sarcinarum damno fortiter dimicare.* Quid? quod *majora sæpe tribuisse, quam à diis petantur*, idem noster X. 5. 28. immodice quamvis, deprædicat. CLEMENTIAM in devictos nemo ignorat, nisi rudis historiæ Alexandrinæ, quæ tanta fuit ut judice Siculo Diodoro XVII. 38. in gestis Alexandri μηδὲν μᾶλλον ἄξιον ἀναγραφῆς καὶ μνήμης ἱστορικῆς exstiterit, quam περὶ ὄντος ὑπερβολὴ τῆς ἐπιεικείας, atque ita majorem clementiæ, ut propriam Regis, quam communem cum fortuna fortitudinis laudem consequutus fuerit. Addit noster X. 5. 28. *tot regna reddita, quibus dempserat bello; aut dono data*, insigne documentum heroi-

cæ

cæ liberalitatis. JUSTITIA tandem haud vulgaris elucet exinde, quod ne hoſtes quidem voluerit fallere, reprobato Parmenionis conſilio IV. 13. 8. de noctu opprimendis; quaſi fidei & virtuti Regis non conveniret, niſi *palam & luce adgredi, latrunculis ſollertiâ fallendi relictâ*. At cauſſa belli Perſici videtur notam injuſtitiæ inurere, & Darii vox obſtare IV. 10. 29. *odiſti me, non quidem provocatus*, quod neſcio an ſatis diluant, quæ Alexander IV. 1. ex Darii Hyſtaſpidæ atque Xerxis expeditione Dario Codomanno objecit, quum bella ſæculorum interventu ſepulta iniquum ſit reparare. Nihilominus, ſi Diodoro XVII. 7. credimus, Darius πρὸ μὲν τοῦ Φιλίππου τελευτῆς ἐφιλοτιμεῖτο τὸν μέλλοντα πόλεμον εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀποστρέψαι, *Philippo ſuperſtite bello Macedonas impugnaturus erat*, quod jure hi antevertere & præoccupare potuerunt. Hæc de laudibus Alexandri ſufficiant: patentior nunc campus vitiorum ſe aperiet.

Seneca epiſt. CXIII. *Id egiſſe Alexandrum* ſcribit, *ut omnia potiùs haberet in poteſtate, quam adfectus:* victorem ot Regum atque populorum iræ triſtitiæque,

tiæque, modò occiso amico, modò amisso, succubuisse, dominandi cupiditatis, quæ *cunctis adfectibus flagrantior est* (Tacit. XV. 53,) modum protinus nullum tenuisse, quæ si animum insedit, cujusvis vitii licentiam sibi indulget, *nihilque abnuit, dum dominationis adipiscatur*, quod idem Tacitus dixit Annal. VI. 45. 7. Ridet idcirco Seneca c. I. nec injuria, Alexandrum aliosque, qui jus dominandi trans maria cupiunt permittere, felicissimosque se judicant, si multas per milites provincias obtinent, & novas veteribus adiungunt, ignari quod sit illud ingens parque diis regnum. IMPERARE SIBI MAXIMUM IMPERIUM EST. Satis de Alexandri vitiis dictum, si adfectibus succubuisse cum Seneca probavimus. Præstat tamen singula, aut potiora, eodem indice perspicaciùs intueri, ut quid virtutibus hujus Regis obstiterit, magis magisque adpareat.

BELLICAM VIRTUTEM adeo Seneca Alexandro denegat, ut *felicem temeritatem* de Benefic. I. 13. & VII. 3. adpellet, sequutus forte Darium apud Curtium IV. 14. 13. *temeritas est* di-

icentem, *quam adhuc pro virtute ti-uistis.* Gemino exemplo (utrumque ›ster suppeditat) non leviter firmari ›c judicium videtur. Quum apud O-‹dracas præcipiti saltu, dubiâ aut nul- salutis spe, in hostilem se urbem ›njiceret, *rem ausus est magis ad fa-am temeritatis, quam gloriæ insignem*, ζ. 5. 1. nec minus imprudentiæ pe-:ulique erat, quum frendens in me-um armatorum agmen, seditione sæ-:m & ferocissime turbulentum, de tri-nali se immisit; suaque manu corri-it, quos vellet supplicio adservari X. 30. At feliciter cessisse ais. Casui c tribuas & fortunæ, non virtuti, æ caute & circumspecte agit omnia, : periculo se infert, unde spes nulla ıtis est. Quod si fortitudo Alexandri :illat, quæ sola heroica permultis vi-fuit, de ceteris virtutibus quid spei ›eresse poterit? CASTITATI ma-am adspersit Thais, nobile scortum, giæ Persarum in perniciem nata, cu- consilium Rex properanter sequu- alius quoque consuetudinis, temu-tiam comitantis, suspicionem præbet V. 7. Et quid suspicione opus est, ubi

ubi aperte historici loquuntur? *Pellices CCC. & LX, totidem quot Darii fuerant, Regiam implebant, quas spadonum greges, & ipsi muliebria pati adsueti, sequebantur.* lib. VI. 6. 8. Bagoas, in deliciis nefandis habitus (VI. 5. 23. & X 1. 25.) supplementum addit infamiæ. Tolerabilius illud est, non tamen casto juvene, ne dicam principe satis dignum, quod super vinum & epulas socerum ex deditis elegit, & Roxanem, ignobilem, si stirpi Regiæ conferas, semel tantùm visam, matrimonio sibi conjunxit, VIII. 4. Quam SOBRIUS verò hic orbis domitor? Quidquid virtutis speciem habebat, *intolerabili vini cupiditate* V. 7. 1. & *pèrpotandi pervigilandique insana dulcedine* VI. 2. 2. fœdavit. Tunc erupere vitia, quæ antea latebant, & cum dedecore se publicaverunt. Seneca epist. LXXXIII. *Dic, quam multa ebrii faciant, quibus sobrii erubescant: refer Alexandri Macedonis exemplum, qui Clitum carissimum sibi ac fidelissimum inter epulas transfodit, & intellecto facinore, mori voluit, certe meruit. Omne vitium ebrietas & incendit, & detegit: obstantem malis conatibus verecundiam removet.*

movet. & poſt paullo: *Alexandrum, cujus modò feci mentionem, tot itinera, tot prœlia, tot hiemes, per quas, victâ temporum locorumque difficultate, tranſierat; tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiſerunt: intemperantia bibendi & ille Herculaneus Scyphus condidit.* Quidquid de veneno vulgus credidit quo Alexander fuerit interemptus; ſi Plutarchum audimus, dubium admodum & incertum eſt, ut adnotationibus noſtris oſtendimus: & pulchriùs omnino deceſſiſſet Alexander, ſi intemperanti vita mortis ultro arceſſitæ non dediſſet ſuſpicionem. Magna ejus LIBERALITAS, ſi modò vera & ad normam honeſtatis compoſita. In tantum fortuna ſuſtulerat, ut *congiaria urbes* eſſent, & regna vel reſtituerentur adempta, vel dono darentur. Seneca Benefic. II. 16. *Urbem cuidam Alexander donabat vaſanus, & qui nihil animo non grande conciperet, quum ille, cui donabatur, ſeipſe menſus, tanti muneris invidiam refugiſſet, dicens non convenire fortunæ ſuæ; Non quæro, inquit, quid te accipere deceat, ſed quid me dare. Animoſa vox videtur & Regia; quum ſit*

ſtul-

ſtultiſſima. Ne verò ſtulta cuiquam hæc ipſa cenſura videatur, addit rationem ex media ſchola philoſophorum petitam. *Nihil per ſe*, pergit, *quemquam decet: refert quid, cui, quando, quare, ubi, & cetera, ſine quibus facti ratio non conſtabit. Tumidiſſimum animal! ſi illum accipere hoc non decet; nec te dare. Habeatur perſonarum ac dignitatum proportio, & quum ſit ubique virtutis modus, æque peccat quod excedit, quam quod deficit.* Et quæ, quæſo, liberalitas eſt, eripere cum injuria, quæ alteri dono des? Quo ipſo divini nominis, quod adfectabat Alexander, non implevit menſuram, ut lepido cavillo Scytharum legatus VII. 8. 26. objiciebat: *ſi deus es, tribuere mortalibus beneficia debes; non ſua eripere.* Alexandri enim quamplurima bella non juſtiſſima fuiſſe, circa juſtitiam poſt paullo demonſtrabitur. Liberalitas verò illud donat, quod juſto titulo poſſidet, & abſque injuria aliorum adquiſitum fuit. GLORIÆ nunc immenſa & inſatiabilis CUPIDO occurrit. Veteri orbe non contentus *aliam naturam, alium orbem aperire ſibi ſtatuebat*, IX. 6. 20. & parum remoti videbantur Her-

Ierculis atque Liberi Patris termini. Jltra progrediendum fuit, ne quemuam, neque ex divorum numero, sii parem haberet. Iterum Senecam auiamus ex epistola CXIX. *Post Darium*, iquit, *& Indos pauper est Alexander Macedo: quærit quod suum faciat, scrutur maria ignota, mundi claustra perumpit. Quod naturæ satis est, homini on est. Inventus est, qui concupisceret aquid post omnia. Ille modò ignobilis aneli non sine controversia dominus, detecfine terrarum, per suum rediturus orm tristis est. Infelix* ergo, quod idem nset epist. XCI. *geometriam cœpit disre, sciturus quam pusilla terra esset, ex a minimum occupaverat. Ita dico, inlix ob hoc, quod intelligere debebat falm se gerere cognomen.* Grandis hæc cudo gloriæ per se si æstimatur, par- & tolerabilis, si comparetur adfectaoni divinitatis. Ultimum in fastu & perbia erat, quum sortis humanæ per-sus Alexander, cœlum animo involat & Jovis filius credi voluit. Scelus nnium maximum & quod divinam ndictam sine mora accelerat, ut mim sit, tamdiu Deum Alexandri su-

perbiam tulisse, inde ab excursione ad Hammonis oraculum, ad ultimum usque ex India in Babyloniam regressum. Prætereo expetitam impetratamque adorationem & humi jacentium adulationes, quum divina adpetenti tantus honor haud quisquam sit, quin majorem concupiscat. LUXUM vestis Persica & purpureum albo distinctum diadema ostentat, id quod puer Hermolaus VIII. 7. 12. objecit: *Persarum te vestis & disciplina delectat: patrios mores exosus es: Persarum ergo, non Macedonum Regem occidere voluimus, & te transfugam belli jure persequimur.* CRUDELITATIS & IRACUNDIÆ argumentum sunt Lysimachus leoni objectus, & Clitus hasta confossus, & Callisthenes cruciatibus enecatus. Nulla virtutis species, nulla bellorum felicitas hoc dedecus redimere potest. Nam, (Senecæ verba sunt Quæst. Nat. VI. 23.) quoties quis dixerit, *occidit Persarum multa millia;* opponetur, *& Callisthenem:* quoties dictum erit, *occidit Darium, penes quem tunc magnum Regnum erat;* opponetur, *& Callisthenem:* quoties dictum erit, *omnia Oceano tenus vicit, & imperium*

rium ex angulo Thraciæ usque ad orientis terminos protulit; dicetur, *sed Callisthenem occidit*. Cur verò Callisthenem, Lysimachum, Clitum, carissimos suos, saltem meritissimos? Quod iste adulari & humi adorare nolebat: ille præceptori innocenti cruciatus veneno finiebat: hic immodicum æstimatorem sui & patris res impie obterentem Euripidis versu festive castigabat. Hæc verò tanto scelere vindicanda erant? Adi, præter Curtium, Senecam d. l. & Justinum XV. 3. Vitia verò quis cuncta recensebit? Claudat INJUSTUS latro, quem Seneca dixit, nec fere aliter legatus Scytharum VII. 8. 19. *omnium gentium, quas adisti, latro es*. Quid enim aliud est injustum bellum, quam apertum latrocinium! Finge juste Darium oppugnasse; quid cum Scythis fuit, cum Indis aliisque, qui sub Darii imperio nec fuerant, nec bellicis illum opibus adjuverant unquam? At Herculem se imitari professus est. Respondet Seneca de Benefic. I. 13. *Hercules nihil sibi vicit: orbem terrarum transiit non concupiscendo, sed vindicando: at à pueritia latro gentiumque vastator.*

Egregie idem Seneca epist. XCIV. ab justi belli caussis ambitionem & inclarescendi cupidinem excludit, non sólum Alexandri, sed & Pompeii, Cæsaris, Marii exemplis rem illustrans. Quod si est, si non ipsum Persicum bellum, tamen plurima post Darium victum gesta, in censu injustorum habebuntur.

Mirum, quî fieri potuerit, ut Alexander optime educatus, philosophiæ præceptis innutritus, in tanta prolapsus sit vitia. Adeo nihil elegantior doctrina & Aristoteles magister valuit? Valuit omnino, profuit insigniter, quamdiu fortuna, licentia, adulatio, illecebræ juvenem hominem de sede bonæ mentis non dejecerunt. Curtio judice X. 5. 26. *bona naturæ fuerunt; vitia fortunæ vel ætatis.* Utique FORTUNAM in primis caussis corrupti Alexandri numeramus, quæ si magna est, & sine offensione succedunt omnia, ita merguntur incauti mortales, ut humanæ fragilitatis obliti, in luxuriam, libidinem, crudelitatem, potandi aviditatem, & in quæ non immania scelera? non pedetentim, sed præcipiti cursu prolabantur, sine

hoste

hoſte patiantur hoſtilia, & cladis cauſſa, ſi alia deficiant, nimia ſibi ipſa ſit felicitas. Ex ea enim oritur quidvis agendi LICENTIA, *quæ in maxima fortuna quidem minima debet eſſe*, ut Cæſar apud Salluſtium Catil. LIII. dixit. Vere tamen immodica plerumque evadit, in juvene præſertim, ut morituri imperatoris Marci Antonini curæ apud Herodianum I. 4. oſtendunt, qui nihil magis timuit adoleſcenti filio, quam *ἐξουσίαν αὐτοκράτορα καὶ ἀκώλυτον*, hoc eſt *licentiam nimiam*, nec augurium patris ſceleratiſſimus Commodus fefellit. Accedebant LOCORUM ILLECEBRÆ, quæ non parum momenti habent in corrumpenda juventute. Hannibal hibernis enervatus eſt, & Cannas ſuas Capuæ invenit in Campaniæ fomentis, & omnium rerum, quæ luxuriæ inſtrumentum ſunt, abundantia. Melior rediiſſet Alexander, ſi cum ſolis Scythis aut Romanis bella geſſiſſet, apud quos illa tempeſtate plus proficiebat vitiorum ignoratio, quam in Græcis cognitio virtutis. In Perſas verò profectus, ſegetem luxuriæ & vitiorum invenit, quæ blandimentis ſuis curſum

virtutis interverterunt. Hinc molliùs veſtiri, otiari, potare, cum feminis convivari, nitidiùs ungi, Perſarum more adorari. Quam prudentiùs Romani, Juſtino teſte XXXI. 8. *captas civitates inter ſocios diviſere, aptiorem gloriam, quam poſſeſſiones voluptarias judicantes, quippe victoriæ gloriam Romano nomini vindicandam, opum luxuriam ſociis relinquendam.* Quod Manlii ad milites apud Livium oratio lib. XXXVIII. 17. confirmat. *Vobis mehercule Martis viris cavenda ac fugienda quamprimum amœnitas Aſiæ. Tantum hæ peregrinæ voluptates ad exſtinguendum vigorem animorum poſſunt: tantum contagio diſciplinæ moriſque accolarum valet.* Verba Macedonico exercitui, ſi audiſſet & obtemperaſſet, ſaluberrima. Nec deerant, qui incenderent juvenis animum & ad nequitiam impellerent. Etenim quod Paterculus II. 102. dixit, *ſemper magnæ fortunæ comes ADULATIO eſt, perpetuum malum Regum*, (liceat ex noſtro VIII. 5. 6. ſententiam ſupplere) *quorum opes ſæpiùs adſentatio quam hoſtis evertit.* Princeps adulantium Hammonis ſacerdos fuit, qui Magni animo, gloriæ cupidine exardeſcenti,

enti, ſuo de Jove patre figmento tan-
is faces ſubdidit, ut nunquam exſtin-
ui potuerint, niſi potiùs ipſe Alexan-
er, quod Oroſius cenſet III. 16. ſa-
erdotem corrupit, quid ſibi reſponde-
i vellet præcipiens. Sequuti Perſa-
um captivi, à quibus ſenſim Ma-
edones didicerunt, donec *poſt Cliti cæ-
em libertate ſublatâ, vultu, qui maxi-
e ſervit, adſentirentur omnes*, VIII.
. 30. Si ergo nihil veri audit prin-
eps, ſed omnium voces ad adulatio-
em compoſitæ ſunt, quî ſolus, quod
erum eſt, cognoſcere, quod bonum,
qui valeat, quum omnes laudent,
uod malum, ornent, quod falſum eſt?
ericulum ſane principibus vix eluctа-
ile.

Sed ad noſtrum Regem redimus;
uem vitiis pariter atque virtute nobi-
m vidimus. Quæris, quî id fieri poſ-
t? Virtutem ex educatione recta &
riſtotelis diſciplina: vitia ex fortunæ
onſtantia, locorum illecebris & adu-
ntium vultu habuit. Non quidem ſi-
ulatas in eo virtutes dixerim, nec ta-
en immobiles; (ceſſerunt enim vitiis)
uod argumento eſt, non perfectas, ſed

inchoatas tantummodo fuiſſe. Sed gloriæ cupido immodica videtur finem virtutis, quæ honeſtas eſt, impedire. Si juſte Perſis bellum intulit, quod non protinus negamus, neceſſe eſt, ut recti amore & honeſtatis ſtudio pro liberanda & vindicanda patria pugnaverit: ſi ſimul gloriæ avidior fuit, id juventuti & heroicæ indoli dandum erit, non vitio vertendum, quum gloria ſit comes virtutis, ejuſque ſtudium, ſi non eſt nimium, virtutis ſtudio penitus innexum. In Aſia autem, Dario ſublato, fortitudo quoque audaciæ ceſſit & temeritati, quamvis quod noſter IV. 9. 23. obſervat, *audaciæ rationem minuat, quod nunquam in diſcrimen venit, an temere feciſſet*. Eadem ratio eſt ceterarum virtutum, temperantiæ, clementiæ, juſtitiæ, liberalitatis, quæ ita vitiis locum reliquerunt, ut ſubinde tamen & ſubitò in animum gloriæ memoriam & negotiorum vigorem referrent. Quid multa? initio imperii ſuperaſſe virtutibus videtur: Aſiæ verò illecebris & fortunæ indulgentia corruptus, majorem hiſtoriis vitiorum, quam virtutum materiam reliquit. An verò FELIX cognominari

pa-

poterit? Liquet ex dictis quid respondendum sit. Vera felicitas virtutem comitatur: sequior & externa fortunam. Quamdiu virtus adfuit, felicitate non carebat: cessante istâ, hanc quoque intercidere oportuit. Id autem damus cumprimis felicitati, quod juvenis morte interceptus fuit, antequam vertenti præberetur fortunæ. Cyrum enim & Pompeium, & ipsos heroes, quid perdidit, nisi longa vita? Nam si ille ante Scythicum, hic ante civile bellum decessissent, antequam fortunæ ludibria experti essent, haberetur uterque felicissimus. De quibus Livius quoque IX. 17. si placet, consuli potest. Sic ille Rex & juvenis, qui miraculum & stupendum exemplum habetur, & ad imitandum & ad fugiendum propositus fuit. Indefessa industria, accurata doctrina, intrepidus in periculis animus, libidinis continentia, in victos & deditos clementia dignæ certe virtutes sunt, quas laudemus & imitemur. Voluptatum autem dulcedo & ambitiosa superbia sunt, quæ tantum Regem de fastigio deturbarunt, infamia conspurcarunt, administrantibus licentiâ, fortu-

nâ, & locorum illecebris. Quem enim aſpera Macedonia felicem genuerat, opulentiſſima Perſia in ſuos mores mutatum enervavit, vitiavit, obtruncavit. MAGNUS eſt utique ALEXANDER, ſed MAJOR futurus fuiſſet, ſi bene cœpta via perrexiſſet.

EDITORIS

DE

VIRTUTIBUS CURTII

JUDICIUM.

MUlta esse de Curtii ætate judicia si quis latinitatis & antiquitatis probus spectator nesciret, nunquam in animum induceret credere homines posse esse, & hos quidem non illitteratos aut insipientes, qui Curtium Augusto longe recentiorem, vel etiam post renatas litteras suppositum fuisse seriò & obstinate affirmarent. Fuere tamen, quibus hæc arrideret opinio, at neminem aut fere neminem in suas partes traxerunt, & quod de se gloriosiùs jactabat Amyntianus quidam apud Photium, se stylo suo Alexandri facinora æquavisse, id de Curtio adhuc prædicat sæculum nostrum, & sequentia prædicabunt.

Etenim

Etenim quam pura & candida, & dulcis atque abundans oratio! Non male conferri possit cum aqua illimi & argentea, quæ inter arenas leni serpit murmure, & auras æstuosas amœno frigore temperat. Igitur non miror quod refert Antonius Panormitanus de sapientissimo Hispaniæ Rege Alphonso, qui graviter ægrotans, desperatâ salute à Medicis, Curtii Historiam afferri jussit, cujus lectione animum saltem recrearet, cum Medicis potionibus corpus non posset. Quo allato, dum mirifica dulcedine captus, avide autorem legit, & relegit, nec ab ipso patitur se avelli, vis morbi curis fortasse contracti paulatim se remisit, ægerque convaluit, fassus se vitam debere Curtio, neque sibi ampliùs fore cum Hippocrate.

Neque minori eloquentiæ & judicii, quam dulcedinis laude, pollet Curtius, sive in narrando, sive in orationibus quas fingit actores suos habuisse. Etenim ut ab orationibus initium dicendi faciam, quandoquidem nemo quod sciam argumentum hoc tractavit, tanta arte & solertia Historicus noster mihi videtur orationes ad personas & tempo-

ra

ra accommodavisse, ut si alia dixerint, certe eadem dixisse oportuerit. Instar omnium sit oratio Legatorum Scytharum ad Alexandrum. Peregrinum aliquid sapit, & insolens, quod à Græca & Latina facundia cum longe abhorreat, tamen grave est & eloquentiæ plenum, & admirabile. Cum Barbaros orationem fucatam & calamistris inustam habuisse minime verisimile sit, stylus jejunus & aridus est incomptusque. Periodi breves, ac membra disjuncta, & sine calce aut cæmento, quemadmodum Caligulam de Seneca dixisse tradit Suetonius, habent nescio quid concitatum, ferum & truculentum atque atrox, quod Scythas mirum in modum deceat, homines nempe sylvestres, bellicosos & furto viventes. Similitudines crebræ Orientalibus apprime conveniunt, quos parabolis semper usos fuisse in gravissimis occasionibus vel pueri sciunt, atque adeo usurpari debuere à Scythis Orientalibus populis. Sed quam aptæ & propriæ similitudines illæ, aut quam prudenter à Curtio inventæ & Scythis tributæ!

Scilicet alias petiit ab arboribus & avi-

avibus, quas quotidie videbant Scythæ in campis habitantes, alias verò à leonibus quos videre non insolens erat Scythis, vel à ferro quod Scythæ solum metallorum assidue tractabant. Genus illud ipsum dicendi sententiis affluens ac redundans incredibile quam decorum & Asiaticorum moribus exprimendis factum sit, quos apophtegmatibus delectatos semper fuisse qui nesciat, oportet sacros codices nunquam legerit. Fortasse parvis rebus capi videbor, sed in parvis elucet ars scriptoris, atque adeo non pigebit me fateri quantum probem locum illum orationis de solitudinibus Scytharum. Scilicet cùm verum sit solitudines illas Græcorum proverbiis celebratas fuisse, adagii mentio maximam verisimilitudinem orationi Scytharum affert, & non sine summa arte inducta fuit.

Quod si narrendi artem spectemus, nunquam languescit aut friget Curtius, aut in humilioribus parvisque rebus hæret, aut alienis & inutilibus digressionibus à suo argumento aberrat. Semper ad eventum festinat, & si quæ facta oratione prosequitur, ea sunt ut piguisset

ſet unumquemque non vidiſſe, nam videmus potius quam legimus, adeo res ob oculos ponit legentium.

Quantum autem veritati ſtudeat non eſt ut dicam, quia alii ante me jam viderunt. Qui de ſe ſcribit, *Equidem plura ſcribo quam credo*, hunc aretalogum non fuiſſe ſatis conſtat, cum præſertim non unum hoc teſtimonium in ſcriptis ſuis reliquerit ſe à mendacio abhorruiſſe.

Hunc ſcriptorem tamen nolim regum filiis dari, antequam vera à falſis dignoſcere queant,etiam ſi aliter ſenſerit ſcriptor non vulgàris Lipſius, qui nullum alium hiſtoricum crebriùs regum manibus teri volebat. Ego verò multum verear, ne dum Alexandri admirabilia facinora legunt, inconſulto famæ amore in transverſum rapiantur, ac deinde gloriam armis conſectentur caro populis emendam. Nam ea vis eſt admirationis, ut homines ſui impotes, & quaſi furore divino perciti, nunquam in poſterum ad ſanam mediocritatem revocari queant, nihil magnum putent niſi quod nimium eſt, quodque multò deterius videtur, vitia hominum quos admirationi habent,

aut

aut non ſentiant, aut etiam ament & æmulentur. Ab hoc vitio Q. Curtius ipſe non ſatis cavet, cum infamem Alexandri pæderaſtiam ſuſtinuerit non damnare, nempe cum libro decimo dicit, *Veneris intra naturale deſiderium uſum, nec ullam niſi ex permiſſo voluptatem* Alexandri virtutes fuiſſe, niſi forte hæc ſcribens Bagoæ amorum fuiſſet oblitus, quod veroſimilius credo, cum puerorum amores alibi damnaverit non ſemel.

J. FREINSHEMII

SUPPLEMENTORUM

IN

Q. CURTIUM.

J. FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM IN Q. CURTIUM.

* * *****************************

Summarium libri primi.

I. *Alexandri origo. Omina quæ ipsius ortum præcesserunt, vel tempore ortûs evenerunt.*

II. *Ejusdem educatio. Juvenilia exercitia, totiusque corporis habitudo.*

III. *In scientias inclinatio. Aristotelis ipsius præceptoris auctoritas.*

IV. *Quanti fecerit idem Alexander Homerum; voluptates contra quam parvi. Quæ in domando Bucephalo ejus fuerit solertia.*

V. *Absente patre Philippo Macedoniam regit. Quæ gesserit hoc tempore. Philippi bella. Vincuntur Illyrici ab Alexandro. Philippus Græcorum exercitui præponitur. Hujus rei nuncius Athenienses terret. Demosthenis consilium.*

VI. *Pithonis à Philippo præpositi ad Bœotos habita concio.*

VII. *Demosthenis ab Atheniensibus electi ad eosdem oratio.*

VIII. *Thebani bellum indicunt Philippo; pacto cum Atheniensibus fœdere. Philippus Græciam subigit. Atheniensibus favet. Thebas obsidione capit, ac severissimè punit. Ejus bellum inferendi in Persas consilium.*

IX. *Philippi familiæ dissidium. Alexandrum interimere cogitat Philippus, qui cum matre Olympiade fugam capere cogitur. Philippo mors infertur de qua suspecti Olympias & Alexander habentur. Olympiadis immanitates.*

X. *Dissidia undique & murmurationes dum Alexander ad imperium provehitur. Cujus tunc quis fuerit animus & consilium. Ad populum orationem habet. Patris interfectores severissimè puniri mandat.*

XI. *Thessaliam occupat, & domat. Exercituum Græcorum fit prætor. Eosdem deliberandi gratiâ Corinthum convocat. Diogenem Philosophum invisit. Thraces vincit. Futuræ ejus gloriæ omina.*

XII. *Apud Getas iter facit. Germanorum nuntios humaniter excipit. A bello ipsis inferendo amovetur. Illyricorum Principum rebellio. Apud eosdem periclitatur, nec nisi stratagemate se extricat periculo.*

XIII. *Sparso ejus mortis rumore rebellant Græci. Demosthenis in Alexandrum clandestina consilia. Thebarum expugnatio simul & eversio.*

XIV. *Hujusce urbis perituræ præsagia. Cum Atheniensibus pacem contrahit, bellum in Persas laturus.*

LI-

LIBER PRIMUS.

Qui in Q. Curtio desideratur.

I. ALEXANDRI qui ademptum Persis imperium in Græciam intulit, vitam atque res gestas plurimi Græcorum memoraverunt. Ex quibus plerosque operum suorum spectatores; quosdam etiam socios atque ministros habuit: nonnullos, ut erat avidus mansuræ post mortem gloriæ, ad hoc ipsum evocavit, ut res suas traderent posteritati.

Ceterum præter ipsam rerum magnitudinem, innata genti fabularum cupido effecit, ut eorum complures monstris quam vero similiora proderent. Fide autem dignissimi videntur Ptolemæus, qui postea regnavit, & Aristobulus. Etenim exstincto jam Alexandro, sua edentibus metûs & adsentationis causæ decesserant, quibus fere narrandarum rerum veritas corrumpi solet: Nam Ptolemæum etiam regii nominis dignitatem mendaci historiâ polluere voluisse, quis crederet?

Uterque autem quum multis ad res Alexandri pertinentibus negotiis non interfuerint modò, verùm etiam præfuerint, verissima præ aliis tradere potuisse liquet,

Quoties igitur consentiunt, ceteris anteha-buimus: ubi in diversum abeunt, ex copia rerum ea potissimùm secrevimus, quæ diligenter inter se composita proximè ad rerum gestarum fidem videbantur accedere.

Quod etiam post ætatem Alexandri alios Græcorum secutos video, quibus aliqua veri cura fuit, & nuper ex Sicilia Diodorum. Nam qui ex Romanis animum ad historiam applicuerunt, ii patriis rebus contenti, externa neglectui habuere; quia victoris populi gesta componentibus neque majestas rerum deerat; & plus utilitatis allatura videbantur in eadem republica degentibus. Quorum studium ut laude dignissimum arbitror; sic extra reprehensionem fore confido, si nostris etiam hominibus ostendam eum regem, qui unus omnium mortalium, intra brevissimum ævi spatium, plurimum terrarum occupavit, quo appareat, NON FORTE neque temerè res humanas ferri; sed plerumque fortunam pro moribus; neque diuturnam esse felicitatem, quæ virtute destituatur.

Igitur Alexandrum omnibus ingenii fortunæque dotibus abunde auctum ornatumque fuisse comperio, quibus fatalem tantæ potentiæ virum oportebat instrui. Genus ab Hercule repetebant Macedonum reges; Olympias Alexandri mater initia suæ gentis ad Achillem referebat. Puero neque inci-

ta-

tamenta exemplaque gloriæ, neque virtutis magister aut exercitatio deerant.

Quippe Philippus pater continuis bellis contemptam ante Macedonum gentem extulit, & coactâ in ordinem Græciâ, cunctis formidabilem fecit. Denique non solùm operum post se gestorum fundamenta posuit; verùm etiam quum decederet, Persico bello intentus, delectus habuerat, commeatus, pecuniam, exercitum paraverat; & Parmenionis operâ jam Asiam aperuerat.

Sed in eo rerum momento subductus est, ut & maxima gerendi belli subsidia filio, & plenam gesti gloriam relinqueret: quâdam fortunæ industriâ, quam unus hic perpetuo obsequentem sibi habuit Cujus admiratione non postea modo, sed statim ab initio dubitatum est, rectiusne foret, non per Æacidas aut Herculem, sed ab ipso protinùs Jove, tanto homini divinæ stirpis originem adserere.

Ipse quidem, quum Hammonem Libycum adiret, ejus filium se appellari voluit, ut posteà trademus. Ceterùm, *draconem in cubili matris ejus visum, quem Jupiter induerit, eoque genitum fuisse Alexandrum*, multi crediderunt: *In somniis etiam, vatumque responsis fidem generis factam: & quum Philippus Delphos sciscitatum misisset, oraculo monitum, ut Hammonem imprimis revereretur.* Nec desunt qui *fabulosum id quidem; non tamen adulterium matris falsò* jac-

jactatum afferant. *Quippe pulsum Ægypti regno Nectanebum, non ut vulgò arbitrantur, in Æthiopas concessisse; sed quum adversùs vim Persicam in Philippo maximè præsidium speraret, in Macedoniam vectum, magicis præstigiis inlusisse Olympiadi, thorumque hospitis temeravisse. Suspectam quidem exinde Philippo, neque aliam tam intimam divortii, quod inter eos secutum est, caussam, pro comperto posteà fuisse. Etiam quo die Philippus Cleopatram domum deduxerat, Attalum sponsæ avunculum, Alexandro natalium dedecus exprobrare ausum, ipso quoque rege ex sese genitum negante: denique de Olympiadis adulterio non in nostro solùm orbe, sed apud devictas quoque nationes pertinacem rumorem obtinuisse. Verùm velandæ ignominiæ repetitum ex antiquis fabulis de dracone commentum: Idem enim olim de Aristomene Messenios, de Aristodemo Sicyonios jactavisse.*

Sanè apud majores nostros de Scipione, qui Carthaginem prior afflixit, eadem fermè fama fuit: similisque divinitatis opinionem Romani modo principis ortus habuit: nam de conditore urbis Romulo quid attinet dicere; quum nulla gens tam vilis reperiatur, quæ sui generis auctorem non faciat Deum, aut Deo editum?

Ceterùm Nectanebi fuga temporibus hisce non congruit, sexennis enim jam erat Alexander, quum ille ab Ocho victus, avitis opibus excideret. Nec ideò minus va-

tum est, quod de Jove fertur. Ipsa quidem Olympias dempto post mariti necem metu, adseverationem filii Jove se genitum credi volentis irrisisse dicitur, missâque epistolâ petivisse, *ne se nihil tale commeritam odiis Junonis objectare pergeret.* Antea enim ipsa maximè fabulam confirmasse creditur; proficiscentemque in Asiam Alexandrum monuisse, *ut memor originis, digna tanto genitore capesseret.* Verumtamen ostentis Deûm variisque præsagiis inter conceptum editumque partum significatum fuisse, quantus homo nasceretur, consensu traditur.

Obsignatam Olympiadis alvum annulo, cujus sculptura leonem præferret, per quietem Philippus vidit. Cujus rei memoriam servavit Alexandria, quam in Ægypto conditam, aliquandiu Leontopolim appellavere. Nam de Alexandri magnanimitate & robore somnium illud interpretatus erat Aristander peritissimus vatum, qui postea comes ei hæsit, sacrisque ejus præfuit.

Quâ autem nocte Olympias peperit, maximi per Asiam nominis templum, Ephesiæ Dianæ ignis hausit. Intulerat eum cujusdam hominis perditi furor; qui comprehensus tortusque, non aliâ mente id commisisse fassus est, quàm ut magno aliquo facinore memoriam sui diuturnam efficeret. Ergo tam fœdi exempli cladem non istius tantùm ædis damno æstimavere Magi qui tum Ephesi degebant; verùm pro majoris ruinæ præsagio ha-

bentes, totam urbem mœstis implevere clamoribus: *Exortam alicubi facem, cujus incendio, similem ob causam, totus olim Oriens conflagraturus esset.*

Forte per idem tempus Potidæam Atheniensium coloniam Philippus subegerat; quum & Olympia quadrigis se vicisse cognovit: & à Parmenione, quem in Ilyrios mis rat, majoris momenti nuncius venit, *fusis ingenti prælio Barbaris, Macedonas prospere pugnavisse.* Exultanti tam læto ubique votorum exitu, etiam de Olympiadis partu renunciatum est: nec dubitavere vates, *invictum fore, qui inter tot victoriarum palmas nasceretur.* Ferunt tot simul prosperarum rerum cumulo admonitum Regem, & invidiam Deûm veritum, oravisse Nemesim, *ut hoc fortunæ obsequium modicâ aliquâ calamitate ulcisci contenta foret.* Proditum etiam est memoriæ, *in oppido Pella, duas aquilas in culmine domûs, ubi puerum enixa erat regina, totâ die persedisse; gemini per Europam Asiamque imperii augurium id fuisse*, post eventum facile interpretati sunt. *Terram quoque tùm movisse, magnamque tonitruorum fulminumque vim erupisse cœlo*, auctores habeo.

Natus est autem, ut accuratiores tradunt, incipiente Olympiade sexta supra centesimam, prætore Athenis Elpine, A. D. XII. Kalend. Sextil. quem tùm mensem Macedones Loum vocabant: quo tempore pop. Rom. quadringentesimum fere annum agens, vi-

vicinorum bellis exercebatur, & ſubjugando terrarum orbi quotidianis incrementis præludebat.

II. At PHILIPPUS auctus filio, de quo propter oblata tot omina ſpem ampliſſimam conceperat, in educationem curamque ejus omnes cogitationes convertit. Quippe vir prudens & amans patriæ, nihil molitionibus ſuis profectum facile ſentiebat, ſi rebus undique motis, hominem imperitum aut ſegnem Macedoniæ poſt ſe relinqueret: ſuam quoque gloriam haud durabilem futuram, ſi maximarum rerum inſtrumenta, quæ tantâ induſtriâ parabat, ſucceſſoris inertia corrupiſſet.

Leguntur inter epiſtolas ejus, venuſtatis & prudentiæ plenas, literæ, quas tùm ad Ariſtotelem, qui cum Platone exercebatur, Athenas miſit, in hunc fere modum ſcriptæ. *Philippus Ariſtoteli ſalutem dicit. Certiorem te facio, filium mihi genitum eſſe. Nec perinde Diis gratiam habeo, quod omnino natus eſt, quam quod te florente naſci illum contingit, à quo educatum inſtitutumque neque nobis indignum ſpero evaſurum, neque ſucceſſioni tantarum rerum imparem. Satius enim exiſtimo carere liberis, quàm opprobria majorum ſuorum tollentem, in pœnam genuiſſe.* Neque fefellit eum opinio. Quippe puer Ariſtotele doctore diu uſus, ad res in ea ætate gerendas inſigne præſidium ſibi comparavit.

Interim conſtituti ſunt infanti nutritores

at-

atque pædagogi, Leonidas Olympiadis propinquus, & Lysimachus Acarnan. Philippus nationis ejusdem adjectus, qui valetudinem pueri regeret. Hellanicæ (Dropidis erat filia, ex illustrioribus Macedonum feminis) corporis & morum rectâ temperie probatæ, nutricis munus demandatum est. Hâc curâ paucos intra annos effectum est, ut jam tum polliceri videretur eum regem, quem postmodum exhibuit: nam & in puerilibus membris indomitus eminebat vigor; & eximiæ indolis argumenta ætatem longè prævenerant.

Excellens nativâ & genuinâ venustate corporis cultum aspernabatur; *Anxiam formæ curam feminis convenire* dictitans, *quæ nullâ aliâ dote æque commendarentur: Si virtutis potiri contigisset, satis se speciosum fore.* Fuit autem quum adolevisset, justâ membrorum proportione conspicuus, artubus robustis, probéque compactis: re tamen, quàm specie validior; quippe corporis ejus habitus intra proceritatem stetit: cutem habuit candidam, nisi quod in malis, itemque pectore grato rubore suffundebatur: capillum flavum, leniter intortum: nasum aquilinum: oculos varios, nam lævus glaucus fuisse traditur, altero nigerrimo. Inerat autem ipsis occulta quædam vis, ut sine veneratione atque horrore quodam intuentium non adspiceretur.

Pernicitate pedum admirabili fuit, quam ut magnæ in expeditionibus utilitatis, etiam

rex

rex non omisit exercere, sæpeque cum velocissimis suorum cursu certare visus est: Patientia laboris supra fidem eximia, quâ sæpe unâ, difficillimis temporibus, sibi exercitibusque suis salutem peperit. Exercitationibus crebris, & calidissimâ corporis temperie, adeò quidquid vitiosi humoris sub cute conlegi solet, expugnavit, ut suavem ex ore membrisque exhalaret odorem, eoque etiam tunicas quibus uteretur impleret: ob easdem causas, ut quidam putant, ad vinum iramque proclivior.

Visuntur adhuc imagines ejus statuæque, summorum artificum opera. Ne enim vulgarium sculptorum pictorumve temeritate oris sui honor obsolesceret, studiose cavit, pœnam comminatus, si quis injussu suo conaretur. Ergo abundante tum artificum copiâ, volentem unus Apelles pinxit, sculpsit Pyrgoteles, Lysippus & Polycletus ære duxerunt. Citatiorem gressum Leonidæ vitium fuisse, ferunt; ex ipsius consuetudine id hæsisse Alexandro, quod postea quum enixe vellet, corrigere non potuerit. Equidem educationi plurimum tribui debere non inficeor; ceterum hoc quidem naturæ potius adolescentis, quam adsuetudini deputo: etenim in homine velocissimæ mentis, necessum erat, ut ardorem animi corporis etiam motus sequeretur.

Quem adeò non in vitio posuere successores ipsius, ut etiam studiose æmularentur; simul depressiore in lævum collo, obtutum

ejus vibrantem, & elatiorem vocem imitati, quum animum non exprimerent: quippe plurimorum ex illis longa vita vix quidquam habuit dignum, quod cum hujus pueritia compararetur. Neque enim quidquam aut loquebatur, aut agebat humile: sed dictis factisque par fortunæ suæ, vel etiam supra erat. Nam quum esset laudis avidissimus, non undecumque eam affectabat, sed optimis quibusque comparari gaudebat.

Ingloriam ex vilibus palmam intelligens, tantoque illustriorem victoriam, quanto quos vicisset pluris haberentur. Ergo dicentibus, quoniam cursu plurimùm valeret, debere profiteri nomen suum inter eos qui Olympicis ludis certaturi essent, cognominis sibi regis exemplo; magnam eâ re per Græciam sibi famam comparaturum: *Facerem*, inquit, *si reges haberem adversarios.*

Quoties aut præclarâ aliquâ pugnâ Philippus vicerat, aut oppidum opulentum in potestatem redegerat, lætantibus aliis, ipse haud obscure indolescebat; exceptaque vox est querentis inter æquales: *Nihil reliqui facturum patrem sibi ipsisque, quum adolevissent.* Quippe deperiturum gloriæ verebatur, quidquid adcessisset opibus, nec tam harum possessione quàm istius cupidine movebatur. Somni naturâ parcissimus, etiam arte vigilantiam adjuvabat, si quid occurrisset quod seria meditatione dignum vide-

deretur; comprehensâ pilâ argenteâ, brachium extra lectum porrigebat, ut in subjectam pelvim illapsa, excitato sonitu torporem in somnum deficientis discuteret.

Deos ab ineunte ætate magnifice coluit. Sacro quodam ita liberaliter thura flammis intulit, ut Leonidas vir severus & parcus, profusionem istam non ferens, exclamaret; *Sic adolebis, quum regiones subegeris, ubi hæc nascuntur.* Cujus vocis memor, quum postea thuriferam Arabiam pacaret, multa odorum talenta misit Leonidæ, cum mandatis; *Ne posthac in Deorum honoribus adstrictior esse vellet, quos intelligeret dona hilariter oblata tam largâ manu rependere.*

Animi sublimis & magna conaturi documenta mature dedit. Persis eâ tempestate Artaxerxes cognomento Ochus præerat. Eum Artabazus & Menapis satrapæ, Memnonque Rhodius, egregius dux, bello lacessiverant: sed potentiâ regis oppressi, desertâ Asiâ ad Philippum profugerant. His tum Alexander septenni minor mire delectabatur: crebroque de rebus Persicis interrogabat, nihil quidem puerile & sordidum, sed *quibus maxime firmamentis opes regiæ niterentur? quis armorum usus, quæ audacia viris, quanta equis pernicitas esset? quot dierum itinere Macedonia distaret Susis? quæ regi morum via, quæque exercitatio corporis, atque opinio virtutis foret?* Postea, quum deprecante fratre Memnonis

nis Mentore, cujus ſororem in matrimonio Artabazus habebat, cum exulibus in gratiam rediiſſet Ochus, eoſque à Philippo repeteret; Alexander legatos eximiæ in tantilla ætate indolis admiratione ita perculit, ut unus eorum in hæc verba prorumperet: *Hic quidem puer Magnus eſt Rex, noſter vero dives.*

Hæc autem quum merito quidem naturæ ſuæ debere videretur, haud minus inſtitutioni debuit. Nam pater ſatis gnarus, quantum Epaminondæ commercium ſibi profuiſſet, quantoque plura eloquentia, quam vis confeciſſet, ſummâ curâ incubuerat, ut à tenera ſtatim ætate liberalium artium ſtudiis probe imbueretur. Igitur Ariſtotelem, magni nominis Philoſophum, ingentibus præmiis evocatum perpulit, ut etiam prima literarum elementa puero traderet. Nec abnuit vir doctiſſimus, quum intelligeret, quantum eſſet à principio rectè inſtrui multis imperaturum; fruſtraque contemni pro parvis, ſine quibus ad majora profectus non eſſet.

Variis deinde magiſtris, ut alius arte excellebat, uſus, non modo mentem egregiis implevit diſciplinis; verum etiam corpus omnis generis exercitationibus, ad uſum bellorum, & patientiam laboris edomuit: ne tum quidem vacuus, quum otiari videretur; quippe pilâ, vel ſaltatione virili, non tam laxabat animum, quam ſeriis obſequiis membra præparabat.

III.

III. Poſtquam deinde ætas & ingenium pauliſper adolevit, jamque ſeverioribus ſtudiis idoneus viſus eſt, revocatum, qui tum apud Mitylenæos agebat, Ariſtotelem continuò ſecum habuit, donec poſt mortem patris rerum potitus, in Aſiam tranſjiceret. Quo temporis ſpatio, quidquid à tanto præceptore tradi potuit, perdidicit. Cognoſcendæ rerum naturæ tanto avidiùs incubuit, quanto pertinaciore ſpe imperium univerſi orbis præceperat. Cujus indagationem poſtea quoque adjuvit, plane regio & animo, & ſumptu. Ariſtoteli, quò naturas animalium certiùs atque perſpectiùs commentari poſſet, totâ Aſiâ Græciâque parere juſſit, quotquot venatu, aucupio, piſcatuve vitam tolerabant, aut aliquam in ejuſmodi negotiis peritiam aſſecuti fuerant.

Conſtat in ejus operis impenſas octingenta talenta Philoſophum accepiſſe. Adeo autem cognitionem illam dilexit, ut in eam ſumptum faceret; curamque impenderet, cujus fructum viſurus non erat. Poſt centum annos capti ſunt cervi cum torquibus aureis, quos addiderat, ut vel poſteri cognoſcerent, quanta fides habenda foret iis, quæ de iſtorum animalium longævitate ferebantur.

Sublimioribus quoque diſciplinis, quas Acroamaticas appellant, eruditum fuiſſe, ipſius teſtatur epiſtola, quâ queritur Ariſtotelem dignitatem earum evulgatis præceptis profanaſſe. Et ille excuſavit, reſcri-

bens, ita libros illos esse editos, ut haberi possint pro ineditis; nec enim quemquam sententiam ipsorum magnopere percepturum esse, nisi quæ iis continerentur, jam antea didicisset. Idem quum Rhetorica ab eo exigeret, solicite vetuit, ne aliorum etiam in manus pervenire pateretur. Neque enim minus honestis artibus, quàm potentiâ ceteros præstare cupiebat: indignabaturque communicari laudem illam cum humillimis.

Medicinæ quoque studio imbutum ab Aristotele filio medici, ex gente Asclepiadarum, fidem ipsius epistolæ faciunt. Eam autem philosophiæ partem, quæ sibi aliisque probe imperare docet, ita coluit, ut magnanimitate, prudentiâ, temperantiâ, fortitudine, quam armis & opibus instructior, tantam imperii Persici molem subruere aggressus censeatur.

Ipse quidem prædicavit, *non minus se debere Aristoteli, quam Philippo: hujus enim munus fuisse, quod viveret; illius, quod honeste viveret.* Ingenium tamen ardens ambitione, nimiâ honoris gloriæque prædicatione, quam inter genera bonorum referendam esse Aristoteles sciverat, elatum fuisse, ut non modo imperii prorogandi gratiâ bella ex bellis sereret, verùm etiam Deus haberi vellet, quidam non immerito credidere.

Ceterum non solum imperante Alexandro, eximio honore, maximisque muneribus

bus affectus eſt Ariſtoteles; ſed & vivo adhuc Philippo, ingens inſtitutionis ſuæ pretium tulerat: impetrato, ut in ipſius gratiam patria inſtauraretur. Olynthios Philippus acerrimos hoſtes expertus fuerat; nam vicini Macedoniæ, & potentiâ hactenus haud impares, ægerrime tulerant, ſub rege bellicoſo vafroque regni opes creſcere, adcolis perniciem, aut ſervitium allaturas. Ergo quò infenſioribus animis certatum eſt, eò aſperior victoria fuit.

Urbem captam direptamque ſolo æquavit Philippus; cives veniere: in reliqua etiam ditionis eorum oppida ſævitum eſt. Inter quæ Stagiram, unde Ariſtoteles genus ducebat, par calamitas obruerat. Eam tum regis permiſſu atque opibus ex integro condidit, reſtitutæque leges tulit, quibus poſtmodùm uſa eſt. Ita quam ſtantem florentemque tot fortium virorum manus ab excidio prohibere non potuerant, eam incenſam atque dirutam unius civis excitavit ingenium.

Quanti autem Ariſtotelem fecerit Philippus, hinc etiam æſtimari poteſt, quod ſæpe filium monuit, ut ſub tam idoneo magiſtro ſapientiæ gnavam operam daret; ne mox multa committeret, qualium cauſâ ipſe pudore & pœnitentiâ angeretur. Igitur poſtea quoque maximis rebus intentus Alexander, non omiſit magiſtrum venerari; crebròque per literas compellavit hominem, nec diſciplinarum modò arcana,

ſed & morum remedia petiit. Atque ille reſcripſit, quibus ipſius atque ſubditorum felicitati conſultum opinabatur: *Meminiſſet, TANTAM ipſi conceſſam eſſe potentiam, ut prodeſſet hominibus, non ut eos læderet; iræ quoque, in quam maxime præcipitem noverat, modum poneret; neque enim iraſcendum inferioribus: parem autem ipſi eſſe neminem.*

Ad poſtremum tamen animo jam elatior ſpernere eum cœpit, præſertim quum ob Calliſthenis exitum infeſtum ſibi, & præter ſapientiæ præcepta, etiam vindictæ cauſâ, ambitionem humanum faſtigium deſpicientis, diſputationibus exagitare crederet. Certe paulò ante mortem, Caſſandro objecta patri ſuo crimina purgante, exclamaſſe fertur; *Ariſtotelicæ verſutiæ machinationibus inſtructum veniſſe, ut juſtas aliorum querelas fallacibus argutiis eluderet: deinde utrique, ſi vera quæ deferrentur comperiſſet, malum minatum eſſe:* tam vehementi vultu, ut, diu poſt ejus interitum, quum forte Caſſander, tum rerum in Græcia potens, imaginem Alexandri Delphis poſitam intueretur, revocatus in periculi ſui memoriam toto corpore cohorruerit. Quæ res Ariſtoteli etiam magnæ infamiæ occaſio fuit: quippe venenum quo Alexander periiſſe creditus eſt, non alterius ingenio equinæ ungulæ inditum, & Babylonem deportatum, rumor ſuſpicatus eſt.

Adamavit & muſicam, eique feriam initio operam dedit: donec contumelioſâ interro-

terrogatione patris, *Ecquid puderet tam scite canere?* velut artem suæ majestati indecoram, negligentiùs tractare cœpit. Quo quidem tempore, magistro chordam quandam ex artis præscripto pulsare jubenti: *Quid autem referat*, inquit, *si hanc pulsavero?* in aliam intendens digitum. At ille: *Nihil referre futuri regis, futuri autem citharædi referre*, respondit.

Delectatus deinceps est masculo cantu, quum molles fractasque modulationes ut perniciem morum aversaretur. Quo nomine maxime amplexus est Timotheum, artis ejus professione celebrem. Ille enim accommodatâ ad ingenium illius scientiâ, modo, quem Phrygium appellant, ita aliquando eum rapuit, ut tanquam divino instinctu exardesceret animo, &, velut propinquo jam hoste, ad arma capienda prosiliret.

Eloquentiæ etiam sub Anaximene Lampsaceno studuit: quæ res postmodum incolumitatem urbi attulit, quum Persarum opibus studentem Alexander diruere constituisset. Conspicatus enim Anaximenem extra mœnia prodeuntem, nec dubitans, quin pro patria deprecatum venisset: *Græcorum Deos* testatus est, *non facturum se quod petiisset.* Quo audito, callidus ille rogavit, ut Lampsacum dirueret. Ille & jurisjurandi religione adstrictus, & magis etiam præceptoris olim sui sagacitate delinitus, gratiam delictorum Lampsacenis fecit.

Comœdos ut instituto suo parum congruentia tractantes, corrumpendisque moribus natos, contempsit. Neglexit & pugiles, quamquam maximi tum in Græcia fierent; forte quod otiosos & saginæ addictos, valida membra spectaculorum potius ludibriis, quam patriæ necessitatibus commodare, non probabat.

Reliquas artes, etiam quas ipse non attigerat, impense fovit. Unde ex toto fere orbe passim ad ipsum confluebant, quicumque insigni aliquâ peritiâ præcellère sibi videbantur: eique vel ingenii sui monumenta dedicabant; vel exhibito artis suæ specimine, à munificentissimo regum, & cujus animo fortuna responderet, immensas plerumque divitias consequebantur.

Etiam quos procul positos præclara eruditio aut virtus commendabat, iis ingentia munera ultro largiri consueverat. Igitur tantus ea tempestate Doctorum atque solertium hominum proventus fuit, ut vix ulla ætas bonis artibus copiosior exstiterit. SOLENT enim ingenia moresque componi ad principum mentem; omnisque fere temporum inclinatio regnantium infamia, vel decus est.

IV. Ex veterum monumentis nihil antehabuit Homero; quem unum omnem sapientiam, quâ imperia constant, optime complexum esse autumabat; adeòque eum cordi habuit, ut Græco cognomento amator Homeri diceretur. Libros ejus semper secum

cum ferre solitus, etiam quum quiesceret, una cum pugione sub cervicali reponebat, *militiæ suæ viaticum, & institutionem bellicæ virtutis* appellans. Achillem prædicabat felicem, quod tantum virtutis suæ præconem invenisset.

Reperto inter Damascenam prædam materiæ curæque exquisitissimæ scrinio, & disquirentibus amicis cuinam usui convenientissime destinaretur: Ipse, Homero, inquit, dedicabimus; ut pretiosissimum humani ingenii monumentum, elegantissimo etiam opere servetur. Inde obtinuit, ut emendatissima poëtæ editio, quam magnâ curâ comparaverat Alexander, è narthecio vocaretur; quippe scrinium illud, quum adhuc Persarum esset, unguentis & odoribus adservandis serviverat.

Quidam prospere gestæ rei nuncius, quum citato cursu ad eum ferretur, dextramque porrigeret, vultu maximae laetitiae notas praeferente. *Quid mihi nuntiaturus es tanto gaudio dignum*, inquit, *nisi forsan Homerus revixit?* Sed tum eò jam felicitatis pervenerat, ut propemodum exsatiatae gloriae nihil deesse putaret, praeter idoneum buccinatorem. Crebrâ autem lectione totum fere edidicit, ut nemo neque promptiùs eo familiariùsque uteretur, neque exactiùs de eo judicaret. Ex omnibus autem ejus carminibus maxime probabat versum, quo boni simul imperatoris, robustique militis laudes Agamemnoni tri-

buuntur; eumque praecipuum virtutis incitamentum, & veluti morum suorum migistrum habuit. His itaque disciplinis imbutus, summae fortunae vim atque dignitatem egregie tutatus est: superbiâ & licentiâ, quâ quidem solâ principes agunt, abstinuit.

Cultu curâque corporis haud multum supra privati modum eminens, virtute potius quam vestium ornatu anteire suos, imperatorium censebat; hilaris, humanus, affabilis; ut tamen contemptum excluderet: vino deditus, sed citra ebrietatem: nam si otium nactus esset, sermonibus magis quam compotatione tempus extrahebat.

Voluptates ita contempsit, ut matri curam injiceret, ne planè ad generandum inhabilis esset. Illud in primis religiose tenuit, ne cujus thorum violaret. Quibus vitae morumque institutis diu inhaesit; magnumque & memorabilem regem egit: donec impetu quodam, & velut torrente fortunae convulsus & mutatus, pristinam animi moderationem paulatim exueret.

Animi robur cum insigni dexteritate, magnâ patris & aliorum admiratione ostendit in equo Bucephalo; nam id nomen bubuli capitis figurâ insignitus acceperat. Plurimum tum equestri laude pollebat Thessalia; nobiliumque equorum greges multis locis alebantur. Eminebat tamen inter omnes viribus & specie Bucephalus, quem Philonicus ex Pharsalia oriundus, maxi-

maximo in illis regionibus principe dignum exiſtimans, ad Philippum adduxerat, ſedecim talentis venalem.

Quum autem velocitatem equi obſequiumque experturi in campum deſcendiſſent; nemo amicorum ſatellitumque regis tractare eum potuit, quin inſurgebat in omnes, & conſcendere conatos ferociâ exterrebat. Jamque pro indomito, & ob feritatem inutili, relinquebatur, quum ſuſpirans Alexander: *Qualem iſti equum perdunt, per mollitiem animi, & tractandi imperitiam!* Quo ſæpius repetito, à patre increpitus, quod qui emendare non poſſet, majores peritioreſque conviciis inceſſeret: *Ego verò*, inquit, *emendabo, pater, ſi permiſeris.* Atque illo ſubjiciente: *Fruſtratus autem quam pœnam pendes? Equi*, inquit, *pretium luam*; exortoque omnium riſu, convenit, *ut victor equum patre emente haberet, victus amitteret pecuniam.*

Tum Alexander comprehenſis equi habenis, eum ita ſtatuit, ut in adverſos ſolis radios converſus, umbram ſuam conſpicere non poſſet: eâ enim anteâ exterritum acrius ferociiſſe obſervaverat: quumque nihilominus æſtuaret, jubam demulcens, demiſſâque ſenſim chlamyde, in ſævientem adhuc inſilit. Ille parendi inſolens, cervicem & calces jactare, multâque pervicaciâ contra frenum niti; denique proripere ſe conari, & ingenti violentiâ curſum moliri.

Spatioſa & equitabilis planities ſuberat; ergo ferocientem exultantemq; effuſis in col-

lum habenis, adactisque calcaneis cum ingenti clamore in cursum permittit. Ingens deinde campi spatium evectus, jam lassatum & consistere volentem impellere non anteà destitit, quam exhaustum cursu, & labore domitum, mansuetiorem jam mitioremque reduxisset.

Descendentem manantibus gaudio lachrymis complexus est pater; osculoque capiti impresso: *Majus imperium sibi circumspicere* jussit, *nec enim Macedoniæ regnum tantam indolem capere.* Posthæc Bucephalus quum in ceteros ferociam suam retineret, uni Alexandro mirâ submissione paruit; multorumque mox laborum atque discriminum socius, in prœlio adversùs Porum periit. Dignum id argumentum visum est, quo illustrarent opera sua nobilissimi artifices; duas ex marmore statuas equum domantis ostentant; Praxitelis & Phidiæ certamen. Alexandri eas imagines esse, quamvis ambigi possit, auctores non obscuri crediderunt.

V. His atque talibus ingenii animique experimentis eam apud Philippum existimationem nactus est, ut quum ipse Byzantinos obsidione urgeret, idoneum jam crediderit filium, cui libera cum potestate Macedoniæ curam committeret, annos omnino sedecim habentem. Quo comperto, Medarorum quidam, Thracia natio, Macedoniæ subjecta, opportunum defectioni quam dudum agitabant tempus advenisse rati, consilia nudavere. Sed

Sed adolescens ostentandæ virtutis occasione lætus, cum ducibus à patre relictis propere in eos movit: victisque & ejectis rebellibus, urbem eorum varii generis convenis habitandam dedit: illi Alexandropolim ex nomine auctoris sui appellavere. Philippus eventu rei gaudens, ceterum solicitus ne suo arbitrio permissus adolescentis animus, majora viribus cum exitio capesseret; evocavit eum, ut se magistro, ardorem prudentiâ temperare disceret: & in subigendis Chersonesi oppidis, strenuâ promptâque operâ ejus usus est.

Ceterum quum ad Byzantium, validam urbem, hæreret obsidio, civibus egregie pro libertate pugnantibus; iisque Græci Barbarique, quibus incrementa Philippi suspecta erant, certatim auxilio venturi nunciarentur; desperatâ victoriâ, id unum agitabat, quânam ratione quàm minimo copiarum atque famæ damno ab obsidione discederet.

Imperabat eo tempore Getis, Scythico populo, Atheas: qui armis Istrianorum pressus, auxilium à Philippo petiverat, spe adoptionis factâ, si fessis Getarum rebus succurreret. Idem, quum imperator decessisset, belli metu liberatus, Macedonas vacuos remiserat, negans *vel ipsorum auxilio, vel adoptione Philippi eguisse; cui adversus hostes satis propriarum virium, & in successionem regni filius esset.* Eam Barbari contumeliam ulturum ferens Philippus, omisso

By-

Byzantio, in Scythiam convertit agmen; ubi conserto prœlio, quum numero superiores Scythæ essent, nec virtutis pœniteret, arte Philippi Macedonibus victoria cessit. Cujus omne pretium pecorum equorumque maximi greges, & infirmioris ætatis sexûsque captivi fuere: ceteræ prædæ nihil exceptum est: quippe opibus minimè studebant Getæ: sed quotidiano victu contenti, paupertatem inter vitæ commoda numerabant.

Ceterum quum ex Scythia regrediens, longo impedimentorum agmine, per Triballos iter faceret, illi opportunis locis occupatis transitum negabant, nisi prædæ partem accepturi. Erant in exercitu Philippi mercenarii Græcorum milites, qui & ipsi quum in discriminis partem venissent, commodorum exsortes haberi moleste ferebant. Inde ortâ seditione ad manus ventum est: tam acri certamine, ut multis utrinque cadentibus etiam rex sauciaretur; transfosso femore; eodemque vulnere interfecto equo: tanta vis adacti teli, tantaque virtus inferentis ictum fuit. Ibi, tum ante omnes prosiluit Alexander, jacentemque clypeo protegens, irruentium in eum alios occidit, alios avertit in fugam. Ita filii pietate servatus est, abscedentibus qui opressuri fuerant: eò promptiùs, quod interfectum crediderant: sic ipsi vulneris atrocitati vitam debuisse visus, mortis opinione mortem effugit; præda inter consternationem amissa est.

Ce-

Ceterum ex vulnere claudicare coactus, quum initio eam corporis deformationem ægro animo ferret, memorabili ad posteritatem adolescentis voce monitus est, *non irasci vulneri, cujus operâ ad singulos gressus suæ virtutis admoneretur.* Satis jam gloriæ potentiæque Philippo quæsitum erat; satis etiam periculorum atque vulnerum pertulerat; si quietem pati posset animus ambitione vecors.

Tributarios Illyriorum Macedonas, omnium non vicinorum modo, sed etiam longe dissitorum dominos effecerat: Triballos subegerat: Thraciam habebat in potestate: multis Græcorum populis imperabat: alios metu, aut largitionibus tenebat obnoxios. Thessalos Daochus, Cineas, Thrasydæus, cum Eudico & Simo Larissæis; Arcades Cercidas, Hieronymus, Eucalpidas: Argivos Myrtis, Teledamus, Mnaseas; Eleos Euxitheus, Cleotimus, Aristæchmus, regio jugo subdiderant: Messenios Philiadæ liberi, Neon & Thrasylochus; Sicyonios Aristratus & Demaratus; Megarenses Ptœodorus, Helixus, Perilaüs; Eubœenses Hipparchus, Clitarchus, & Sosistratus, suæ quique civitatis principes, conciliabant: Olynthum Euthycrates & Lasthenes prodiderant. Una Spartanorum Civitas veteris disciplinæ egregie tenax, & proditionis immunis fuit.

Sed quum imperio totius Græciæ immineret, Atheniensium maxime opes morari destinata cernebat; nec deerant in civitate qui res

res ad ipſum traherent: ſed populus, qui omnia poterat, impellente Demoſthene contra Macedonum opes nitebatur: crebriſque ut inter potentes vicinos contentionibus, ingenium Philippi callidum, audax, & ob dominationem fidei famæque negligens cognoverat.

Maxime urebat regem recens dolor, quod ad Byzantium, Athenienſium operâ, ſpe ſuâ excidiſſet: qui non modo centùm & viginti navium claſſem obſeſſis auxilio miſerant; ſed & Chiis Rhodiiſque eadem audendi auctores fuerant. Igitur dum percuratur vulnus in Triballis acceptum, omnia occulte præparabat, quò Athenienſes improviſus opprimeret. Exercitum retinenti obtentui erant Illyriorum nationes, quæ ingenio feroces, & ſervitutis inſuetæ, impoſitum nuper jugum excutere tentabant. In eos Alexander miſſus, barbaris fuſis fugatiſque, eam de fortuna atque virtute ſua ſpem, & reliquis fecit, & ipſe concepit, ut jam ſine patre rebus gerendis ſe parem exiſtimaret. Hæc per biennium geſta.

1 Philippus autem præparatis omnibus, quæ olim deſtinaverat exequi maturum ratus, exoptatiſſimâ occaſione oblatâ, ante initium veris cum exercitu in Græciam venit: convocatis etiam ex Peloponneſo copiis ſociorum. Quippe Amphyctionum decreto creatus erat Imperator Græcorum, ut inſolentiam Locrorum, qui Amphiſſam incolunt, caſtigaret: namque Cyrrhæum agrum Apol-

lini

fini dicatum, Amphyctionum auctoritate contemptâ, colere perseverabant; ducemque ab his creatum, interemptis quibusdam, vulneraverant.

Erat tum Philippo fœdus cum Atheniensibus, sed parum in eo præsidii futurum arbitrabantur, si regi violandæ fidei merces adfulsisset. Igitur legatos ad ipsum mittunt, petituros *ut pactis staret; aut certe ante ver adultum nihil hostile moliretur; deliberaturum intereà populum Atheniensem, quâ ratione controversiæ*, quæ inciderant, *componi possent*. Thebas quoque legationem decernunt, quæ exposito *communi periculo*, hortaretur *ut simul cum ipsis tutelam Græciæ susciperent*. Sed Philippus per hospites & amicos, quorum Timolaus, Theogitonque & Anemœtas plurimùm apud cives suos poterant, Thebanos in amicitiâ Macedonum continuit. Ratusque, si cum solis Atheniensibus futura res esset, facile se superiorem fore, victis ad Amphissam Locris eorumque sociis; in Phocidem raptim ducto agmine, Elateam finibus Thebanorum simul Atheniensiumque imminentem occupat, impositoque praesidio, velut in belli sedem, operibus munit.

Ejus rei nuncius noctu Athenas perlatus, tanta trepidatione urbem implevit, ut quum primo diluculo populus in concionem venisset, invitante ex more præcone, *qui salutare patriæ consilium haberet, uti diceret*, nemo surrexerit. Donec Demosthenes congruentia tempori disserens, persuasit, *ut è*

vesti-

vestigio classis & exercitus educerentur; & legati tum ad cæteros Græcos, tum imprimis ad Thebanos mitterentur. In hanc sententiam decreto facto, Chares & Lysicles copiarum imperatores constituti; Demosthenes legationis ad Thebanos princeps ire jussus est.

Non fefellerat ea res Macedonis solertiam, satisque prospiciebat, quanta belli moles oritura esset, si inter istos populos fœdus convenisset. Quippe Atheniensium civitas tunc etiam opibus & auctoritate satis pollebat: nec Thebanorum aut potentia contemnenda erat, aut opinio; necdum exoleverat memoria Leuctricæ pugnæ, quâ principatum Græciæ Lacedæmoniis extorserant. Igitur ut & sociorum confirmaret animos, & diversæ factionis machinationes præverteret; Amyntam & Clearchum Macedonas eò misit; addito, cujus eloquentiae plurimum fidebat, Pythone Byzantio: quem in concilio Bœotorum ita locutum accepimus.

VI. *Si Philippo in Macedoniâ residente, Elateam Atheniensis exercitus haberet; neque vobis ullum cum Rege fœderis aut amicitiæ jus esset: tamen dubitare non debeo, quin illius societatem essetis optaturi. Quis enim illum tantâ potentiâ, tantisque rebus gestis, civitati famâ quam viribus validiori non præponeret? Nunc autem quum illo, qui victricibus copiis velut vestibulum urbis vestræ obtinet, socio atque amico utamini; ab Atheniensibus multis veteribus atque novis injuriis*

juriis affecti sitis; horum amicitiam, neglecto Rege, vobis suadere, profectò contumelia est, Thebani. Sed superbissimi mortalium sibi solis ingenium consiliumque superesse autumant; reliquos, & imprimis Bœotos (vobis enim præ cæteris insultant) ineptos & rudes esse, nec quæ utilia honestaque factu sint dignoscere.

Itaque, quo nihil est dementius, id se vobis persuasuros putant, ut ex ipsorum potius arbitrio, quam utilitate vestrâ hostes atque amicos habeatis, verbis confisi, in quibus omnis ipsorum vis est. Sed verba nemo sanus ante facta habuit; præsertim in bello, ubi res manu geritur, linguæ promptitudo supervacanea est. Ut sibi diserti videantur, virtus & fortuna Philippi, tantis suis sociorumque viribus subnixa, plus poterit.

Nec enim facile dixerim, stolidior an impudentior sit eorum postulatio. Intentatum Atticæ fulmen excipite, Thebani: Socio atque amico Regi bellum cum exitio vestro facite, ut nos in tuto simus: vestros agros, vestra corpora objicite, ne injuriarum suarum vindictam ab Atheniensibus Philippus exigat. Hæccine sunt postulata hominum, qui aut ipsi sano judicio utantur, aut alios uti credant? Qui modò nullam premendi vos occasionem prætermiserunt; qui vos contumeliis, injuriis, armis quantum potuerunt persecuti, vestras clades atque pericula felicitatem suam rati

sunt, ii nunc à vobis petere audent, ut cum ipsis perire malitis, quàm cum Philippo vincere.

At iste hospes & alumnus vester, educatus in contubernio Epaminondæ clarissimi Imperatoris, sanctissimique viri, cum ipsius moribus à tenera ætate caritatem urbis vestræ imbibit: vestras & Apollinis injurias Phocensi bello ultus est, quum Athenienses odio vestri sacrilegis auxilia mitterent: iterùm communi Amphictyonum decreto exoratus, ejusdem numinis contumeliam in Locros vindicavit: huc quoque profectus est, ut vestris commodis consuleret, non abscessurus, donec vos metu æmulæ inimicæque civitatis solverit.

Id sive communibus consiliis viribusque lubet exequi, non vetat quominus in prædæ veriùs quam belli societatem veniatis; sive quiescitis, transitum concedite: ipse communium injuriarum idoneus ultor erit: neque minus ad vos redibit emolumentum victoriæ greges, armenta, mancipia quæ ex hostibus capientur, maxima ex parte penes vos, ut vicinos erunt: inde Phocensis belli damna sarcietis.

Id magis ex usu vestro sit, an vestros agros uri, vestra oppida expugnari, incendi, diripi, vestras denique res agi ferrique, quod Athenienses optant, expendite. Nam iracunda res est suspectus immeritò candor, quoque pronior benevolentia fuerit, acrioribus stimulis in vindictam agitur.

Cæ-

Cæterum hæc ita refero, non quò vobis ingratitudinem exprobrem, de qua nihil vereor; nec ut formidinem incutiam, qua nihil opus futurum existimo: sed ut Philippi in vos beneficia, & vicissim in illum vestra cogitantes admoneamini; ea demum firma atque perpetua esse fœdera, quæ servari utriusque intersit. Quod si majora sunt illius merita, vobis curæ erit, ut mutuo in illum animo sitis: ille maximum laborum præmium putat, subvenisse Græciæ, pro cujus salute atque dignitate perpetua cum Barbaris bella gerit.

Atque utinam illum Atheniensium furor ingenio suo uti passus esset; jam in Asia audiretis arma ipsius esse, quæ nunc coërcendis improborum moribus, invitus per Græciam circumferre cogitur. Poterat quidem amicis Atheniensibus uti, nisi huic Demostheni, atque aliis quibusdam, qui imperitam multitudinem, ut expositum ventis mare, orationum suarum aurâ, quò volunt, impellunt, vectigalem se facere indignum, usuque & exemplo fœdum existimasset. Quippe si apud illos honestati pretium esset, gratuitò boni forent. QUIBUS *honesta vendere mos est, si eadem flagitii merces detur, utilia à noxiis, recta ab inhonestis non distingunt: lucro, non affectu virtutis aut patriæ, neque Deorum hominumve reverentiâ ducuntur.*

Nolite honesti aliquid aut egregii expectare ab his hominibus: vestris utilitatibus non moventur, qui patriæ tam male consulunt.

Implicare vos volunt iisdem calamitatibus, ex quibus modò Macedonum virtute atque fide liberati estis: tantoque majoribus, quanto formidabilior hostis futurus esset Philippus, quàm Philomelus, aut Onomarchus fuere.

Nam in PRECARIO *imperio etiam boni ducis conatus haud minus cives quàm hostes præpediunt: regum jussis nemo refragatur; unius arbitrio cuncti reguntur. In quo, quantum in rebus bellicis momentum sit, non ignoratis. Nec jam in uno corpore Macedonibus præsidium est. Philippum, etsi fatum auferret, Alexander regenerat: qui jam in adolescenti hac ætate, ea animi ingeniique documenta edidit, ut prope constet summis Imperatoribus parem esse futurum.*

Contra apud Athenienses pacis bellique arbitrium, quia penes omnes est, velut in medio positum audacissimus quisque ad se trahit; impetu magis quam consilio cuncta aguntur: homines maligni suadent, imperiti decernunt: bellum sumitur animosiùs, quam geritur: fœdera haud minori facilitate quam junxere violant. Nam & cum Philippo fœdus ipsis est: quod quam sancte servent, re ipsâ declarant; nec enim pro se fidem violasse satis habent; nisi per ipsos latiùs serpat ista contagio.

Vestra autem constantia, Thebani, quâ non minus quam rebus fortiter feliciterque gestis magni clarique habemini, non sinit ambigere quin multis experimentis cognitam re-

gis

gis amicitiam semper infestæ æmulæque civitati prælaturi sitis. Neque vero averruncator malorum Hercules siverit, ut quem indigenam civemque deum præcipuâ religione colitis, ejus sanguinem impio injustoque bello persequamini. Nam ceteros quidem socios, quam amicitiæ regiæ non pœniteat, ex ipsis vos malo cognoscere. Haec Python. Auditi dein sociorum legati, prolixe commendato regis animo, petiverunt, *ut ipsum potius Græciæ vindicem, quam perturbatores ejus Athenienses sequerentur.*

VII. At Demosthenes, factâ dicendi potestate: *Non ignorabam,* inquit, *istos Philippi mercenarios, neque laudibus in ipsum, neque in nos conviciis esse temperaturos; nam qui pudorem consumpserunt, quid loquantur aut faciant parum pensi habent, dum cupitis potiantur. Sed illi quidem, si bene vos novi, Thebani, spe sua egregie falsi, dignum virtute vestra, Græcorumque moribus responsum ad Macedonem referent: vos autem ad ea quæ nunc agenda sunt, animum diligenter advertite: nam vestrorum quoque negotiorum summam nunc agi ipsis rerum argumentis ostendemus, non verborum præstigiis, quibus isti vereri se dicunt ne capiamini.*

Sed quando sic pro vobis sunt soliciti, ponant metum, nihil faciemus quo eloquentiores videamur; malam quandoque causam adjuvit facundia: ubi nudam veritatem spectari dicentis interest, verba nemo prudens appendit. Nec de Philippo laboramus; sit sane

 per

per nos qualem isti fingunt: sit etiam pulcher, eloquens, atque adeo in conviviis etiam hilaris; nam & hinc eum commendavere quidam; adeo inanem veræ gloriæ fatebantur. Ceterum legatos ejus miror ea civitati nostræ coram vobis objecisse, quæ si crimina sunt, non magis Atheniensibus quam Thebanis defendenda esse, in confesso est.

Popularis enim status incommoda exagitant: quæ licet non ignoremus utrique, tamen regio dominatui meritò præferimus. Atqui illi sic loquuti sunt, tanquam in circulis & conviviis Macedonum adulatione gratiam quærerent; non apud liberam civitatem officio legatorum fungerentur. Scimus quidem regum regiorumque mancipiorum adversus gentes urbesque liberas pertinacia odia; & simpliciter fecerunt isti, qui detegunt: sed eò magis adnitendum nobis est, Thebani, ut jura legesque nostras tueamur.

Et optandum inprimis esset, ut qui rempublicam attigerunt, iis unum idemque pulcherrimum certamen foret, quinam rectiùs civitati suæ consulerent, aut consulta exsequerentur: nemo communia commoda posthaberet privatis; nemo acciperet munera; nemo istorum exemplo patriam Philippo proderet. Verùm, Thebani, nulli unquam non civitati modò, sed etiam homini integra felicitas obtigit: beatissimus habetur, cujus fortuna minimum ex adverso trahit.

Malos autem nobis cives esse, neminem fugit: ne vos quidem caruistis, aut caretis. The-

Thebani: nam sine eo esset, non jam Elateæ, Philippus libertati nostræ plagas tenderet, sed de regno Macedoniæ nobiscum decertaret. Habemus tamen & bonos; eosque plures malis, & potiores. Argumentum poscis? liberi sumus: non servimus Philippo; sicut tu Python Byzantios tuos servire voluisti, tu autem Daoche, & tu Thrasidæe, Thessalos regi vendidistis.

Thessaliam enim servitute Philippi premi, videtis Thebani, & nisi fallor, juxta nobiscum ingemiscitis: Byzantium, quantum in Pythone fuit, idem manebat exitium, quod Olynthus perpessa est: nos liberavimus. Quippe Græcam civitatem, cum maxime sociam atque fœderatam, ille religiosus atque venerabilis adsertor Græciæ nec opinantem opprimere aggressus fuerat.

Hæc est nimirum præclara ipsius prudentia: calliditatem pro ingenio habet: perjurium artem putat: perfidia tamquam virtute utitur. Aut dicat denique quo alio pacto formidabilem illam potentiam nactus est: si Græcos fraudibus, insidiis, proditione non cepit: si Barbaros etiam non auro magis quam ferro vicit; si denique cuiquam mortalium aut fidem dare gravatus est, aut datam fallere non sustinuit? Istis tamen ille, Græciæ vindex, nos perturbatores sumus! Sed quid istos pudeat, qui sua crimina nobis objectare malunt, quam non admonere vos eorum, quorum ipsi manifesti sunt?

Si quis captorum munerum aut proditionis reus esset, illum tuendo, propugnando, legibus & pœnis eripiendo, vestrum negotium ageretis: nunc alios accusando, in vos sententiam dicitis. Quod si ignari quorsum ea res pertineret, id admisistis, prudentiam in vobis requiro: si scientes prudentesque, verecundiam.

Pro mea, quique in eadem mecum causa sunt, innocentia suffecerit, quod nos à Philippo nihil accepisse ipsi fatemini; nec enim si quid petivissemus, vacuos abire passus esset liberalissimus rex, ut à vobis quidem prædicatur. An qui vos corrupisse operæ precium putavit, nobis, etiam petentibus, non largiretur? At Thebanos modo monuistis, ne consilium eorum sequerentur, qui patriæ male consuluerunt. Ego vero desino adversari illis, Thebani, si ita sentiunt: in ipsorum opinionem transeo; vosque quanto maximo potest opere hortor, oro, obsecro, perque vestram & communem Graeciae salutem obtestor, ut hoc ipsorum decretum amplectamini.

Id si feceritis, neque pecorum atque armentorum gratiâ vos ipsos vænire patiemini; neque ut ergastulis ager vester frequentetur, inter cetera Philippi mancipia Pæonibus & Triballis servietis. Nam isti greges & mancipia intueri vos jubent, egregia servitutis præmia; uxores, liberos, parentes, libertatem, famam, fidem denique & fas Græcorum vilia habere. Hæc enim profectò per-

di-

vidistis, Thebani, nisi fraudi violentiæque Philippi unâ nobiscum resistitis. Quod si alienis laboribus tutos fore persuasum habetis; vereor ne magnopere decipiamini.

Etenim (quod abominor) Philippo victore, cui dubium est, quin neque vos, neque quisquam Græcorum, libertatem tueri possitis (nam in fide Philippi multum reponere, eorum est qui perire velint) ac si nos victoria respexerit, quid ab hominibus, quos in extremo salutis atque dignitatis discrimine deserueritis, exspectandum vobis putetis, considerate. Nam *quæcumque vobis sententia sederit, Atheniensibus certe omnia experiri, neque libertatem prius quam vitam amittere decretum est. Quamquam etiam viribus non diffidimus: quibus si vestras sociatis, conjuncti utique superiores erimus hosti, cui singuli pares esse possumus.*

Non ignoramus potentiam ejus Athenienses, quam olim nascentem augescentemque prævidimus, & , si ceteris Græcorum *eadem mens fuisset, præcaveramus. Diù enim bellum cum eo gessimus, non de Amphipoli aut* Halonesо, *ut plerisque credebatur; sed pro salute & libertate Græciæ: donec destituti ab omnibus, à nonnullis etiam oppugnati, pacem necessariam magis quàm honestam fecimus. Sed nunc, opinor, præses arcis nostræ Minerva, & Apollo* Pythius, *patrium nobis numen, ceterique Græcorum Dii, aperuerunt oculos, & in vindictam avitæ libertatis populorum suorum animos excitant. Certe* Herculem *non*

sine indignatione verba legatorum audivisse arbitror, Philippi stirpem ab illo Deo repetentium.

Ille enim agnoscat deus, omnium religionum contemptorem; Græcus, Macedonem; tyrannum, osor, punitor, exstirpator tyrannidis? Nullo enim alio argumento clariora sunt Herculis opera: at ille Græciam dominatu premit; quibusdam etiam civitatibus domesticos tyrannos imposuit, Philistidem Oreo, Hipparchum Eretriæ, Chalcidi Taurosthenem. Ergo jam Eubœi, Achæi, Corinthii, Megarenses, Leucadii, Corcyræi nobis favent: alii fortunam spectant, quæ hactenus unicum Macedoniæ potentiæ vinculum fuit, quo leviter abrupto, ultro dilabetur.

Quippe Thessali, unde Philippo robur equitatûs est, neminem unquam diu fovere: Illyrii, ceterique Macedoniam adcolentes Barbari, quorum & naturâ ferox est animus, & indignatione recentis servitii irritatus, si principia belli Philippo sequius evenerint, reliqua pro nobis conficient.

Vos modo nobiscum acriter in hanc curam incumbite: sepositis interim contentionibus, quas inter vicinas urbes sæpe levis occasio concitat: odia privata, post rem bene gestam, communis lætitia in benevolentiam vertet; aut quum porro insanire vacabit, cum dedecore forte damnoque utrorumque, sed tamen citra exitium resumentur. Neque dolos Philippi timueritis; modò promissis ejus au-

aures occludite, manus continete à muneribus.

Si NIHIL ante libertatem habueritis; calliditas & largitiones frustra erunt, potentiam ut discordiæ Græcorum extulerunt, ita consensus obruet. Quin & ipse, ut est temerarius, excipi potest: quod si accidat, nihil à cæteris est periculi: nam ipse gloriam atque dominationem; qui sub eo sunt, quietem expetunt. Nisi forte Alexandrum veremini: quoniam isti quidem ita vos contemnunt, ut idoneos putent, quibus etiam pueri nomen formidinem possit incutere.

VIII. Crederes alios repente factos Thebanos; qui modò regios legatos attentè, atque etiam cum assensu audiverant, adeò in contrarium mutati sunt, ut Philippum hostem judicarent, ni quamprimum suis sociorumque finibus decederet: Macedonicæ factionis homines urbe pellerent: & Atheniensium copias eò reciperent. At Philippus inopinata Thebanorum defectione turbatus magis quàm territus, insistere destinatis non omisit. Duobus levibus præliis commissis, quum Athenienses successûs non pœniteret; tandem utrique ad Chæroneam Bœotiæ oppidum totis viribus consedere.

Græcos decora majorum & cura libertatis accendebant: Philippus egregiis copiis, totque bellorum victoribus fidebat; in se quoque non parùm momenti collocabat, quod imperatoriis artibus ipse præcelleret; Græcorum celebratissimi duces jam decesserant.

ſerant. Theagenes Thebanis præerat, modico militiæ uſu, neque ſatis firmus adverſùs pecuniam: Athenienſium quoque imperatorum virtutem atque peritiam ipſe animo uſuque rerum longè anteïbat. Sed duorum potentium populorum in unum converſæ vires, quorum auctoritatem Corinthii quoque aliique ſequebantur, injecerant curam, minimâ unius diei parte, de capite fortuniſque omnibus dimicaturo. Ne Thebanorum quidem principes à pacis conſiliis abhorrebant; ſed Athenienſium ardor evicit, ut omnes Græciæ ſpes opeſque unius prælii fortunæ permitterentur.

Alexander etiam immodicus animi teſtabatur patrem, ne tantam gloriæ occaſionem è manibus elabi ſineret: eoque tandem impulſo, primus in hoſtem impetum fecit. Pugnatum eſt acriter ambiguâ diu victoriâ, donec adoleſcens, quem cum delectis alteri cornuum præfecerat pater, ſummâ animi viriumque contentione connixus, ſacrâ Thebanorum cohorte, quæ ex optimis conſtabat, loco motâ, victoriæ viam aperuit. Nam & Athenienſes ſociorum calamitate fracti, æſtuque & vulneribus fatigati, non amplius ſuſtinuere Macedonum impetum: quippe Philippus æmulatione & pudore ſi filio adoleſcente deterior videretur, gravis intolerandusque incubuerat. Ita de libertate Græciæ iſtâ pugnâ decretum eſt.

Ceciderunt ex Athenienſibus amplius mille, ſupra duo millia capti fuere; ſociorum

quo-

quoque multi, aut pugnando mortem occubuerunt, aut vivi venerunt in poteſtatem victoris. Miſſus poſthæc Athenas Alexander, *veniam delictorum pacemque Athenienſibus Philippum dare* pronuntiavit; *captivos etiam gratis reddere; nec vetare, quin occiſi tumularentur*; quippe rex intentus in Perſicum bellum, Græcorum fidem atque ſtudia, clementiâ & moderatione provocabat.

Imperio tamen maris & inſularum Athenienſes exuit: in Thebanos immitior, quorum ſubitâ defectione in ſummum rerum omnium diſcrimen ſe adductum fuiſſe meminerat: nec judicabat veteribus ſociis, poſt beneficia ſua, cauſam fuiſſe contra ipſum cum Athenienſibus ſentiendi. Ergo quum urbem dedidiſſent, præſidio Macedonum impoſito, interfectiſque quos maxime inviſos ſuſpectoſque habuerat, aliis ſolum vertere juſſis, reductis ſuæ factionis exſulibus, magiſtratus & judicia tradidit.

Reliquos deinde populos, qui adverſus ipſum arma ceperant, eodem victoriæ impetu perdomuit. Nec quiſquam totâ Græciâ præter Spartanos & Arcades dominationis ejus expers manſit: alios armis, alios impari ſocietate imperiis ſuis obnoxios habebat. Igitur conventu totius Græciæ Corinthum indicto, *de bello Perſis inferendo* diſſeruit. *Obviam eundum eſſe Barbaris; imperium orbis immani ſuperbiâ ſibi deſtinantibus, aut parendum ſemper, aut mature re-*

sistendum esse. Nec enim hoc agi, bellum an pacem habeant Graeci, sed utrum in hostiles agros id transferre malint, an domi accipere. Non veteres tantum injurias vindicandas esse, sed praesens dedecus amoliendum, ereptis ex Persarum servitute Graecis civitatibus, quae Asiam incolerent. Commodissime id fieri posse, dum compositis in Graecia rebus, universas vires in transmarinum bellum convertere liberum esset; domesticae etiam quieti eâ ratione prospectum iri, amotis occupatisque longinquâ militiâ, qui otiosi discordiis & audaciâ res turbare consuevissent. Constituerent igitur quo imperatore, quibusque copiis bellum istud administrandum videretur.

Non fallebat plerosque quantum è republica peteretur: sed armis amissam libertatem intempestivum videbatur verbis repetere. Nihil ergo dubitatum est, quin faustis acclamationibus, *Philippus Imperator Graeciae ad liberandum orbem terrarum in Asiam proficisci* juberetur. Descriptae deinde singulorum opes, & quantum quisque militum frumentique & pecuniae mitteret, in tabulas relatum est. Ducenta peditum, & quindecim equitum millia promissa fuisse reperio; quum in eo numero neque Macedones, neque parentes Macedonibus Barbari censerentur.

IX. Caeterum, ut sine mixturâ calamitatis nulla in rebus humanis felicitas est, res foris prosperas domesticae turbae exceperunt. Animum conjugis olim, ut diximus, alienio-

niorem Olympias morositate & arrogantiâ in dies magis magisque avertebat. Inde repudiatam nonnulli tradunt: ego in eodem matrimonio manenti Cleopatram superinductam comperio.

Nec enim in tanto dedecore dulcissimæ matris, cujus pudor ad ipsum quoque pertineret (nam ob stupri suspicionem expulsam addunt) interfuisset novercæ nuptiis: interfuit autem, & demum post contentionem, quæ in eo convivio exarserat, matrem abduxit. Quippe quum avunculus sponsæ Attalus, post longam compotationem spem male tegens; *Orandos Macedonibus Deos diceret, ut ex nova nupta legitimum regni successorem Philippus tolleret*: Alexander in iram alioqui praeceps, & tunc injuriâ irritatior: *Nos ergo, scelеste, spurii tibi videmur?* inquit: simul calicem, quem forte dextrâ tenebat, in os illius impegit; ille quoque invicem conjecit poculum.

Exorto tumultu, Philippus qui in alio lecto accubuerat, ejus diei lætitiam turbari moleste ferens, ense stricto Alexandrum petit: occideratque filium, nisi claudicantem ex vulnere pridem accepto gressum, iræ vinumque præpedivissent. Prolapsus, amicis subitâ re exterritis spatium dedit, ut precibus, & utrique medios interponendo, Alexandrum eriperent.

Nec minoris operæ fuit illum exorare, ut salvus esse vellet: multiplici injuria affectus sibi videbatur; & quamquam patris re-

regisque nomina, naturæque & gentium decreta ingererentur, non abstinuit, quin insultans Philippo, juberet *intueri Macedonas egregium transmittendi in Asiam belli auctorem, qui ex lecto in lectum transiliens, procidisset.*

Inde sibi matrique juxta timens, in Epiro, cui frater Olympiadis præerat, eam reliquit, ipse ad Illyriorum regem profectus est. Postea quoque, quum reconciliatore Demarato Corinthio in Macedoniam reversi essent, pervicacis ingenii mulier filium, suopte ingenio potentiæ anxium, incitare non destitit, *ut quos posset, humanitate aut pecuniâ, in amicitiam illiceret; & adversùs iracundiam patris, etiam affinitate potentium hominum se muniret.*

Sane olim monuerat Philippus, ut affabilitate sibi conciliaret hominum studia; largitiones autem non usquequaque probaverat: etiam per litteras increpito instituto ejus: *quod benevolentiam auderet sperare ab hominibus quos muneribus corrupisset. Falli qui regium id putaret, ministri & diribitoris officium esse.* Verum quum ipse pecuniæ omnia penetrabilia jactaret, eâque haud minus sæpe quam armis uteretur, non tam recta præcipiendi studio ita scripsisse visus est, quam metu, ne ab adolescente filio suis artibus oppugnaretur. Idem objurgavit Alexandrum, quod Pexodori filiam, quam Arideo destinaverat pater, ambivisset; *degenerem, & fortuna, in cujus spem edu-*

educaretur, indignum appellando, qui Carem Barbarum, Barbaroque regi ſubjectum, ſocerum optaret.

Sed ipſe ut potentiam ſuam firmaret, nullam conditionem aſpernatus erat, quin ex aſperrima Barbarie Illyrias Geticaſque mulieres matrimonio jungeret: quamquam ex aliis etiam uxoribus pellicibuſque complures liberos ſuſcepiſſet. Quod quum Alexandro moleſtum accideret, urbane adoleſcentem corripuit; hortatus, *ut multos imperii æmulos habiturus, operam daret, quo omnibus melior præſtantiorque, non ob Philippum patrem, ſed ex ſuo merito rerum potiri videretur.*

Quum autem ob has ſimileſque cauſas crebrò inciderent jurgia, nec abrupta ſemel benevolentia fido affectu coaleſceret; ad extrema prolapſi ſunt: præcipuâ Olympiadis violentiâ, in qua contumaciam ſexûs ingenium vaſtum & vehemens virili ſcelere in vindictam armabat. Stimulaverat ea fratrem Alexandrum, ut Philippo bellum faceret. Id, ne alieno tempore excipere cogeretur, callidus rex, quamquam viribus plus poterat, firmatâ per novam adfinitatem gratiâ prævenire ſtuduit, deſponſâ Epirotæ Alexandri germanâ Cleopatrâ.

Ad iſtas nuptias celebrandas finitimarum gentium reguli, Græcarumque civitatum legati frequentes Ægas convenerant. Id oppidum elegerat Philippus, non ſine quodam omine eorum quæ poſtea accidêre:

 nam

nam ibi Macedonum reges sepeliri mos erat. Ferunt etiam Apollinem Delphicum de bello Persico consulenti maturum interitum cecinisse. Sed ambiguum, ut mos oraculis, responsum Philippus ad Barbarorum exitium blandâ interpretatione traxerat. Alia quoque præsagia, quæ tum nemo animadverterat, eventus monstravit.

Erat inter custodes regii corporis Pausanias quidam, quem, in solatium acceptæ ab Attalo injuriæ, Rex in eum dignitatis gradum provexerat. Quippe Pausaniam Attalus mero onustum nefariis convivarum ludibriis exposuerat. Hujus ultionem quum à Rege peteret, honorem accepit. Etenim Philippus virum spectatæ in bello fortitudinis, ad hoc nuper propinquâ affinitate conjunctum punire adeò non sustinuit, ut insuper copiarum parti præfectum cum Parmenione & Amynta in Asiam præmitteret, operâ ejus usurus in expeditione Persica.

Pausaniam autem rogatum, *ut ipsi temporibusque Reipublicæ dolorem suum condonaret*, comitate alloquii & honestiore stipendio placare conatus est. Sed adolescens majorem contumeliæ, quam beneficii rationem habuit: odiumque ab auctore injuriæ, in negligentem ejus vindicem convertit. Cum iis etiam, quos infensos Attali domui, nec Philippo concordes esse noverat, consilia communicasse non præter rationem creditum est, postquam ab Olympiade parricidæ in cruce pendenti co-

ronam auream impositam nemo dubitavit, aliaque facinora perpetrata sunt, ex quibus totius sceleris ordo causæque haud obscurè perspicerentur.

Dubiâ adhuc luce theatrum ingens hominum multitudo impleverat, spectatura ludos, qui superiorum dierum spectacula luxu & magnificentiâ longè superaturi dicebantur. Inter alia quibus divitiis illudere solent opulenti reges, & fortunæ suæ magnitudinem non capientes, duodecim deorum effigies eminebant, in quibus artificum industria cum materiæ dignitate certaverat. Tertiadecima Philippi thensa accesserat, nulla in re ceteris vilior.

Id mortalitatis fastidium matura ultio consequuta est: & successu rerum insolescentem, seque diis immortalibus æquantem, priusquam indebito honore frueretur, fatum occupavit. Pausanias theatrum intrare volentem observaverat: utque præmissis amicis qui eum deduxerant, relictisque à tergo satellitibus (nam in tanta omnium benevolentia nihil iis opus esse volebat ostendere) solus ingrediebatur; percussor improvisus assilit, gladioque Barbarico, quem sub veste habuerat, latus nihil tale exspectantis haurit. Hic fuit exitus maximi ætatis suæ regum.

Macedoniæ regnum magnum ex inopi reddiderat: circumjectam Barbariem domuerat: Græciæ imposuerat jugum: tum etiam Persico imperio imminebat: jam au-

xilia Græcorum coïbant; jam in Asiam transjecerant præmissi ab eo duces; quum in ipso rerum gerendarum articulo, prolixum victoriæ fructum sibi pollicentem vita destituit. ITA maxima quæque in lubrico sunt, & audacissimas spes hominum quilibet ex improviso casus eludit.

Olympias compertâ morte regis, Cleopatram Attali sorore genitam, ad suspendium adegit; natum ex ea paucis ante patris necem diebus puerum in ænea pelvi torruit: in clientes etiam propinquosque ejus atrocibus suppliciis sæviit, & occasione vindictæ per muliebrem impotentiam crudelissime usa est.

X. Sed Alexander, per cujus absentiam mater ista perpetraverat, tanquam salutare sidus, componendis tantis fluctibus tempestivus affulsit. Quippe erectis in spem libertatis Graecorum animis, quos Philippus oppresserat, & tumultuantibus in vicinia barbaris, ne Macedoniae quidem tranquillae res erant. Attalus haud spernendi exercitûs praetor, ambitioso imperio mirum sibi favorem apud militum vulgus conciliaverat: principibus Macedonum propinquitate innexus, etiam Philotae sororem sibi desponderat: neque post tantas utrimque offensas inviso infestoque fidus haberi poterat. Amyntas, quem fratre Perdicca genitum, datâ in matrimonium Cynâ Philippus generum legerat, ad paterni regni successionem per Alexandri caedem aspirabat.

Po-

Populi magna pars Olympiadis tyrannidem exosa, alii rerum novarum cupidine, varie in hunc aut illum inclinabant studiis: nec deerant qui *Alexandro Æropi filio restituendum dicerent fastigium, quod exclusô legitimo regni hærede, Amyntas priùs, deinde Philippus, vi ac fraude invasissent.* Exercitus quoque variis ex nationibus compositus, ut cuique animus aut spes erat, discordibus consiliis & sermonibus agitabatur. Contra Alexandro novum imperium, ac subito Philippi casu nihil adversùs ingruentes motus provisum erat: & quamquam indolis haud pœniteret, ætas spernebatur.

Viginti annorum adolescentem tantæ rerum moli humeros subjecturum, aut si recepisset, parem futurum non arbitrabantur. Etiam, nervus gerendarum rerum, pecunia defecerat; quâ abundantes Persæ in omnem fere Græciam corruptores miserant: & ne quid malis deesset, Macedoniæ maritima Tusci Piratæ deprædabantur. Convocatis amicis, quum de præsenti rerum statu deliberatio instituta esset, non defuerunt qui censerent, *omissâ Græciæ curâ, quantâ posset lenitate deficientes Barbaros in officio continendos esse: postquam intestini motus consedissent, longinqua facilius compositurum.*

Verùm adolescens insigni animi magnitudine, cauta consilia pro ignavis fastidiebat. *Perpetuo omnium contemptui obnoxium fore,*

fore, si in principio regni impune se sperni pateretur. Ad omnem deinceps vitam pertinere, qualem de se opinionem in animis hominum incipiens imperator excitet. Philippi necem haud magis sibi, quàm rebellibus inexpectatam accidisse: trepidantes adhuc, & consilii incertos nullo negotio opprimi posse: per Macedonum cunctationem erigi seditionis auctores: & qui nunc etiam nutarent animis, tumultuantibus accessuros. Ita contra paratos confirmatosque anceps discrimen subeundum: nunc celeritatis magis, quàm virium certamen esse. Quod si adversùs singulos audacia non esset; quid deinde futurum, si metum confesso, omnes uno impetu superfunderentur?

His deinde congruentia ad populum loquutus, adjecit; *effecturum se, ut cives hostesque fateri cogerentur, erepto patre corpus nomenque regis mutatum esse; consilium animumque non desiderari. Eam rerum conversionem nonnullos occasionem tumultuandi putavisse; sed brevi pœnas daturos: Modò Macedones eosdem animos, eosdem lacertos sibi commodarent, quos tantâ cum ipsorum gloriâ, tantoque victoriæ fructu, patri suo per tot annos præstitissent. Id quò promptiùs alacriùsque facerent, omnium præter militiæ vacationem ipsis concedere.* Consilium regis fortuna comprobavit. Non segniùs quam locutus fuerat, singula aggressum feliciſſimus omnium exitus sequutus est. Et Amyntam quidem, patefactis, quas ille struxerat insidiis, occupavit; Attalum per He-

Hecatæum & Parmenionem ſuſtulit. Ex iis quos in Philippi necem conſenſiſſe rumor arguebat, unum Alexandrum Lynceſtem exemit ſupplicio, quòd imperium ſuſcipienti affuiſſet, primuſque regem ſalutaſſet: ceteros occîdit.

Eâ ſeveritate ſuam ſalutem in vindicta Philippi muniri credebat; ſimul aboleri famam, quâ, ut conſcius paternæ cædis, notabatur. Crebræ inter eos diſcordiæ fidem ſuſpicioni fecerant; & queſtum injurias Pauſaniam ad facinus confirmaſſe ferebatur: prolato ex Tragœdia carmine, quo Medea *pariter pellici ſuæ, quique eam in matrimonium Jaſoni tradidiſſet & cujus in manum conveniſſet, idem exitium* minabatur. Verùm ipſe quum aliquando Darii epiſtolæ reſponderet, invidiam in Perſas transferre conatus eſt, *illorum auro percuſſores Philippo comparatos fuiſſe.* Quòque magis omnem culpæ ſuſpicionem extergeret, poſtremo vitæ tempore magnificum Philippo templum exſtruere cogitaverat: id, inter alia in commentariis ejus reperta, ſucceſſores neglexere.

XI. Quum autem ad perficienda quæ animo agitabat, maximum in eo momentum poſitum arbitraretur, ut Græciæ principatum, quem Philippus comparaverat, retineret; raptim exercitu ducto Theſſaliam improviſus irrupit. Suſtulerant animos Theſſalorum quidam, & inſeſſis ad Tempe anguſtiis iter ex Macedoniâ venienti occludebant. Quippe eas regiones Olympus atque Oſſa

celebrati montes dirimunt: per quorum convalles Peneus amnis labitur, mirâ amœnitate solemnia gentis sacrificia meritus. Lætis utrimque nemoribus obumbratus incedit; multoque cum fremitu ruenti, ex vicinis arboribus avicularum garritus obstrepit.

Angusta semita per quinque fere millia passuum protenditur, vix onusto jumento sufficiens iter præbens, quod adversùs quemcumque numerum hominum vel decem armati sepiant. Sed ille quà minimè perviæ rupes existimabantur, scalarum in modum exciso montis Ossæ latere, circumitù penetravit; adeòque celeritate suâ cunctos exterruit, ut omnia ei vectigalia reditusque, simul universæ gentis imperium, quibus id legibus Philippus habuisset, nullo jam repugnante decernerentur. Phthiam, quæ generis sui auctorem Achillem protulisset, immunem esse jussit; eumque heroem expeditionis adversùs Persas socium atque commilitonem eligere se dixit.

Ex Thessalia Thermopylas petiit, publicum Græciæ consilium, Pylaïcum appellant; ibi quum frequens per eos dies conventus esset, in locum Patris Amphyctionum decreto summus Græcorum Imperator creatus; Ambraciotis ratam esse libertatem jussit, quam nuper expulso Macedonum præsidio receperant: ultro redditurum fuisse dictitans, ni paucis diebus ipsum antevertissent. Exinde Thebis admoto exercitu, fractâque Bœoto-

rum

rum & Athenienſium contumaciâ, qui populi maxime ſuis conſiliis obſtiterant, apud Corinthum Græcorum legatos occurrere ſibi juſſit. Ibi confirmato Amphyctionum decreto, communi omnium ſententiâ, in Philippi patris locum Imperator Græciæ ſuffectus eſt: & in bellum Perſicum auxilia decreta.

Forte in eadem urbe Diogenes degebat; qui Cynico inſtituto ſpontaneam paupertatem amplexus, liberum & ſui juris animum opibus curiſque praetulerat. Apricabatur ille in Craneo, Corinthi ſuburbio, ubi cupreſſorum lucus eſt: eò quum Alexander videndi ejus deſiderio veniſſet, copiamque faceret quae vellet ab ipſo petendi: *Parumper diſcedere juſſit regem, ne ſolem interciperet.* Inopinatum reſponſum, hominemque, in quem in tanta ſua fortuna ne beneficii quidem jus haberet, admiratus Macedo, dixiſſe fertur, *Diogenem eſſe voluiſſe, ni Alexander eſſet.*

Scilicet magnitudo animi, qui ex alto deſpiceret omnia, quorum cauſâ reliqui mortales ſemetipſos cupide perdunt, non plane fallebat mentem acerrimi juvenis, ſed obcœcata cupiditatibus pervidere non poterat, quanto melius eſſet carere ſupervacuis opibus, quàm habere neceſſarias.

Ex Peloponneſo Delphos inviſit; Apollinem de eventu belli, quod moliebatur, conſulturus. Sed virgo fatidica negabat per eos dies adiri Deum fas eſſe: donec ipſe eò profectus, vi corripuit virginem, & ad tem-

plum traxit. Sed quum inter eundum illa patrium morem pertinaciâ regis victum reputans, exclamasset, *Invictus es, fili; Accipere omen*, dixit, *nec alio oraculo sibi opus esse*. His rebus celeriter confectis, in regnum regressus, summo studio in vindictam spretae Macedonum majestatis incubuit. Jamque praeparatis omnibus, vere novo ex Amphipoli movens, adversus liberas Thraciae gentes, decimis castris ad montem Æmum pervenit.

Magna Thracum manus jugum occupaverat, transitu prohibitura Regem: castra plaustris in modum valli circumdederant; propulsuri in hostem, si vis inferretur. Alexander Barbarorum astu cognito, edixit militibus, ut plaustris irruentibus, diductâ phalange innoxia dilabi paterentur; aut, si deprehensi essent, humi strati, clypeis arcte commissis, testudine se protegerent. Ita hostium dolus irritus fuit, magna plaustrorum pars per intervalla ordinum devoluta est; quae armatis incidere, clypeis impacta, suoque impetu subsilientia nihil ponderis ad obterendum habuere: omnisque illa tempestas citra noxam detonuit.

Quo metu liberati Macedones, alacri clamore edito, impressionem faciunt. Procurrentes Barbaros praegressi à dextro cornu sagittarii frequentibus telis incessebant: ita sine periculo phalanx in verticem enisa, ut primùm aequo loco consistere potuit; haud ambiguâ victoriâ hostem nudum aut leviter arma-

armatum disjecit. Sed eadem res quae Barbaros in praelio prodiderat, in fuga adjuvit: armis haud sanè onerati per nota loca facile dilapsi sunt; ita desideratis ex omni numero mille quingentis, caeteros fuga abstulit: mulierum puerorumque ingenti multitudine, praedaque pro locorum conditione satis ampla, victor potitus est. Sic aperto montis Æmi transitu, in interiora Thraciae penetratum est.

Lucus est in iis gentibus, quem Libero Patri dicatum priscâ religione colunt. Ibi quum Alexander barbaro ritu sacrificans, vinum aris infunderet, tanta flammæ vis erupit, ut superato ædis culmine, in cœlum emicare videretur: eosdem gloriæ fines regi ostendi, omnes credidere. Alia subinde res nunciata prioris prodigii fidem affirmavit. In Thracibus qui Odrysæ appellantur, Libethrus mons & civitas est, Orphei natalibus inclyta; ejus sacram effigiem ex cupresso fabricatam multo sudore manasse, qui viderant, ad regem retulere.

De interpretatione solicitis Aristander exemit metum, ad res Alexandri pertinere asseverans, quibus decantandis alumni filiique Musarum multum desudaturi essent. Triballi valida natio trans montem Æmum colunt; in eos quum descenderet Alexander, rex gentis Syrmus in Peucen Istri insulam confugerat, expeditione Macedonis multò ante compertâ; seque & quidquid ætate vel sexu

ſexu invalidum erat, objecto amnis munimento tuebatur. Quippe Alexandro paucæ naves erant; & in aſpera præruptaque ripa difficilis exſcenſio, ab hoſte intento validoque haud ægrè impediebatur. Ita Macedones re infectâ diſceſſerunt, contenti illata paucis ante diebus clade. Nam priuſquam eô proceſſiſſent, alium Triballorum exercitum adorti, vix quinquaginta ſuorum amiſſis, tria hominum millia occiderant.

XII. Syrmo rege nequidquam oppugnato, in Getas convertit impetum, qui in ulteriore ripa quatuor equitum, decem peditum millia inſtruxerant. Id periculum non tam ex uſu belli ſumpſit, quam cupidine famæ; ut maximum Europae flumen, defendentibus ferociſſimis gentibus tranſiviſſe gloriari poſſet. Igitur equitibus quotquot capere navigia poterant impoſitis, pedeſtrium copiarum partem lintribus, quorum ibi magna erat copia, alios utribus tranſduxit. Improviſa Macedonum impreſſione (quippe tranſmittentes nox, & in ripa quam petebant, denſa frumenti ſeges texerat) territi Getae, vix primùm emiſſi equitatûs impetum tulere. Ut deinde cum phalange Nicanor ſucceſſit, effuſo curſu urbem quatuor ferme paſſuum millibus à flumine diſtantem petiverunt: mox, inſtante Alexandro, avectis conjugibus liberiſque, & quidquid equis eripere potuerant, ceteros reliquere victori.

Eos rex Meleagro & Philippo abducendos

dos dedit: excisâque urbe, & in ripa fluminis Jovi Herculique & ipsi Istro, qui transeunti propitius fuisset, aris consecratis, eodem die reduxit exercitum; incruenta victoria potitus. Venerunt deinde finitimarum gentium, Syrmique regis oratores cum donis, quæ apud ipsos in precio habentur. Germani quoque, qui usque à fontibus Istri terras ad sinum Adriaticum spectantes habitant, legatos miserunt. Nam Ister in Germania oritur: ipsi patrio vocabulo Danubium appellant.

Magnitudinem corporum animorumque alacritatem admiratus Alexander, interrogavit, *quidnam omnium maxime vererentur?* putans suam potentiam formidabilem ipsis esse, eamque se confessionem expressurum: illi *nihil se magnopere vereri* responderunt, *nisi forte, ne cœlum in ipsos rueret, ceterum virorum fortium amicitiam plurimi facere.* Perculsus improviso responso, paulùm reticuit; deinde hoc unum effatus, *Germanos arrogantes esse*, fœdus, ut petiere, junxit; Syrmoque & reliquis pacem dedit: satis gloriæ ea expeditione partum existimans, & in Persicum bellum animo conversus, unde cum leviori discrimine longe majus operæ pretium exspectabatur.

Taxasse id avunculum ejus Alexandrum constat, quum paulò post bello in Italia gerendo fatigaretur; nam *inæqualem utriusque sortem questus, sibi cum viris pugnam evenisse* dixit, *Macedoni cum mulieribus*. Ceterùm

terùm regulos Thracum, quique alii ad res novandas opibus aut animis idonei videbantur, specie honoris, tanquam commilitones adversus Persas adscisceret, abduxit; capitaque ademit factionibus, sine principibus nihil ausuris.

Per Agrianos & Pæonas Macedoniam repetenti Illyriorum motus nuntiatur. Cardylis ex carbonario multarum in eo tractu nationum rex etiam Macedoniæ gravis incubuerat, donec magno prœlio à Philippo victus, atque instaurato deinde bello, fractis omnino viribus concederet. Atque ille jam obierat, vitâ ad nonagesimum ætatis annum productâ: ceterum filius ejus Clitus opportunum recuperandæ libertatis tempus advenisse dictitans, dum asperrimarum gentium armis Alexander trans Istrum attineretur; populares ad arma capienda impulit: initâ societate cum Glaucia rege Illyriorum, qui Taulantii vocantur.

Autariatæ alia natio iter facientes Macedonas aggressuri fuerant: sed Langarus Agrianorum rex Alexandro fidus, petiit ut sibi curam eam permitteret: sese domi eorum tantum negotii ipsis comparaturum, ut animum à vexandis Macedonibus ad sua tuenda conversuri essent. Collaudatum donisque magnifice cultum juvenem dimisit rex; etiam sororis Cynæ nuptias pollicitus, quam ex Illyria muliere susceptam Amyntæ in matrimonium dederat pater. Et Agrianus quidem promissam operam præstitit;

sed

ſed morbo correptum, ne pacta mercede frueretur, mors prævenit.

Ita cohibitis Autariatis ſine certamine, Pelium perventum eſt, Deſſaretiæ oppidum, Eordaïco flumini imminens. Speciem pugnam expetentium præbebant hoſtes, & velut manus conſerturi extra præſidia ſua ferociter procurrerant; ſed priuſquam prœlium committi poſſet, refugerunt; licet opportuna loca, ſylviſque & callibus impedita præcepiſſent. Fœdum ibi ſpectaculum Macedonum oculis objectum eſt; tres pueri, totidemque puellæ cum tribus nigris arietibus confuſâ ſtrage jacebant, quos Barbari ſacrilego ſacro diis ſuis immolaverant, quò pugnaturis audaciam inſpirarent. Sed vindex numen ſceleſtis mentibus pro virtute vecordiam injecit.

Rex intra mœnia compulſos ducto exteriore muro intercludere ſtatuerat; quum poſtridie cum magnis Taulantiorum copiis Glaucias advenit, ita ſpe capiendæ urbis abjectâ, quomodo tutò diſcederet, cogitabat. Interim Philota cum jumentis caſtrenſibus, & præſidio equitum frumentatum miſſo, comperit ſuos in diſcrimine verſari, quippe Glaucias colles campo circumdatos occupaverat, in occaſionem gerendæ rei intentus. Igitur adverſùs oppidanorum eruptionem parte exercitûs in caſtris relictâ, cum ceteris copiis impigre profectus eſt; territiſque Illyriis, ſuos recepit incolumes.

Ce-

Ceterùm iter facturo maximum periculum imminebat; hinc flumen, inde prærupti arduique colles viam coarctabant, relicto itinere quod multis locis vix quaternos armatos caperet: Montium jugis Clitus atque Glaucias sagittariorum & funditorum cohortes magnamque gravis armaturæ manum imposuerant. Alexander ducentis equitibus ante utrumque phalangis cornu collocatis, imperat ut erigerent hastas; mox signo dato, versùs hostes tanquam impetum facturi, infestas protenderent, modo in dextrum, modo in sinistrum latus invicem conversi.

Suspensis eo commento hostibus, phalangem raptim progressam nunc in plures acies diducit, nunc divisam colligit; ad extremum cuneo facto, in læva Illyriorum præsidia strenue infert. Illi celeritate & peritiâ Macedonum in stuporem versi, desertis quos tenuerant montibus, versùs urbem refugerunt. Pauci restiterant in edito colle qua jam transierat Macedonum agmen: iis dejectis, Alexander duobus fere millibus Agrianorum sagittariorumque locum capit; phalangi quam flumen transmittere jusserat, præsidio futurus.

Eâ re conspectâ, universâ hostium multitudo iter ad montes arripuit; eo consilio, ut transjectâ gravi armaturâ, extremum agmen, in quo ipse rex transiturus erat adorirentur. Ille nihil territus, venientes fortiter excipit: simul phalanx sublato clamore, quasi iterùm transmisso amne subsidio suis

itura, metum incussit hosti; nam rex quæ evenerunt futura ratus, præceperat ut in adversam ripam dilati statim aciem instruerent, lævum cornu, quod à flumine hostibusque propiùs aberat, in speciem multitudinis quantum possent explicantes.

Itaque quum universum exercitum incumbere sibi putarent Taulantii, paulisper retrocesserunt. Id spatium nactus Alexander, suos raptim ad flumen ducit; quò ubi ventum est, ipse inter primos transgreditur; & quum eos qui agmen claudebant reversus hostis urgeret, machinis dispositis quæ trans amnem missilia spargerent, eum submòvit: simul qui jam ingressi flumen erant, è mediis aquis tela conjecere: ita nemine desiderato ceterum iter quietum habuit. Triduum intercesserat, quum hostes tanquam fugato Macedone metu vacuos, passim nullo ordine tendere, neque more militari vallum fossamve pro castris habere, neque vigilias & stationes obire nunciatur.

Igitur assumptis sagittariis Agrianisque, & eâ Macedonum militum manu, quam Perdiccas & Cœnos ducebant, noctu superato flumine, celeriter ad eos contendit; reliquo exercitu sequi jusso. Nec exspectato eo, ne occasionem mora consumeret, levis armaturæ militem præmittit: Mox ipse cum ceteris impetu facto, semisomnos & inermes magnâ strage afficiunt: Multos vivos capiunt; reliquos conjiciunt in fugam, & ad Taulantiorum usque montes persequuntur.

Clitus in ea consternatione in oppidum Pelium se recepit; deinde sive munimentis urbis, sive suorum animis diffisus, incensâ urbe, in Taulantios exulatum abiit.

XIII. Interea per universam Græciam diffusus rumor, Alexandrum in Triballis cecidisse, omnes Macedonicis opibus adversos in spem rerum novandarum erexit. Ea quoque in rebus humanis haud postrema calamitas est, quod utcumque levi auctore, quæ facta optamus, tam enixe creduntur, quasi veritati vim afferre possit pertinax & impatiens rationis opinio. Repertus est qui se inspiciente circumventum regem, &, quò minus ambigeretur, se in ea pugna vulneratum esse affirmaret.

Id pronis auribus acceptum vulgatumque, civitati Thebanorum extremæ calamitatis initium exstitit. Quippe eo nuncio exciti quidam exulum, quos à Philippo ejectos diximus, ducibus Phœnice & Prothyte, præfectos Macedonum qui Cadmeam obtinebant, quum nullâ doli suspicione extra arcem progressi essent, obtruncant: civibus ad speciosum liberandæ patriæ titulum strenue concurrentibus, præsidium obsident; & duplici vallo fossaque, ne commeatus aut auxilia submitti possent, circumdant. Legatis deinde supplicum habitu circum civitates Græciæ missis orabant, ne deesse vellent indigne ereptam libertatem repetentibus.

Et Demosthenes quidem veteri in Mace-

donas odio Athenienses promovit, ut auxilia prompte decernerent. Missa tamen non sunt, quia subito Alexandri adventu perculsis exspectanda fortunæ inclinatio videbatur. Demosthenes privatis copiis Thebanos adjuvit, magnumque armorum numerum gratis subministravit: quibus perarmati qui Philippo adimente sua amiserant, Cadmeæ præsidiariis acriter institerunt. Peloponnesiorum haud invalida manus ad Isthmum convenerat. Ad quos quum Antipater, quem interim dum abesset, Macedoniæ præfecerat rex, misisset petitum, ne contra commune Græciæ decretum cum professis Alexandri hostibus consilia miscerent; nihilominus Thebanorum oratores admiserunt.

Quumque vulgus militum misericordiâ permoveretur, dux eorum Astylus, Arcas genere, moras nectebat; non tam incepti difficultate territus, quam per avaritiam, ut à festinantibus & necessitate anxiis majus stipendium acciperet. Decem talenta poscebantur; ea quum Thebani non conficerent, à Macedonicæ factionis hominibus oblata sunt, ut quiesceret. Ita de Arcadum auxiliis Thebanorum spes in nihilum recidit. Alias tamen ex Peloponneso copias, ne adversùs Thebas militarent, pecuniâ Demosthenes avertit. Namque trecenta talenta à Persis accepisse dicebatur, queis ad facessendum Alexandro negotium uteretur.

His ita nunciatis, Alexander præter Eordeam & Elymiotin, rupesque Stymphæas & Pa-

Paryæas rapit exercitum; septimoque post die quam à Pelio movisset, Pallenem Thessaliæ oppidum pervenit. Post sextum deinde diem in Bœotiam venit; mox Onchestum, sex circiter passuum millibus à Thebis distantem processit. Inter hæc Thebani majore animo quam consilio administratis rebus, omnium ignari agebant; nec dum intra Pylas esse credebant Macedonum copias; ipsum vero regem adventare adeo fidem superabat, ut potius alium Alexandrum Æropi filium exercitui præesse contenderent.

Rex ad fanum Iolaï positis castris, quod ante Prœtidem portam est, pœnitentiæ eorum locum dare constituerat; quum illi eruptione factâ, in stationes Macedonum invecti, quosdam interficiunt, alios loco pellunt; donec ad ipsa jam castra suggressos emissa regis jussu levis armatura rejecit. Postero die ad portas, quibus in Atticam euntibus iter est, promoto exercitu, ut suis in arce conclusis præsto esset; adhuc cunctabatur, & si pœniteret erroris, veniam ostentabat. Sed quibus pax placebat, potentiâ exsulum eorumque per quos revocati fuerant, opprimebantur; qui, nullâ spe salutis reliquâ si Macedones urbe potirentur, patriæ ruinis obrui malebant, quam illius incolumitatem suo interitu emere.

Et ex Bœotarchis nonnullos in consilium traxerant, quantaque hominum vecordia fuerit, vel hinc cognosci potest, quod Alexandro postulante, ut defectionis auctores dederent, duo-

duobus capitibus omnem civitatis noxam expiaturi; ipsi viciſſim Philotam & Antipatrum principes amicorum regis depoſcere ſint auſi, & per præconem pronunciare, *ſi qui cum Magno Rege & Thebanis Græcorum libertatem adverſùs tyrannum adſerere vellent, eos apud Thebas perſugium habituros.*

Nec tamen Alexandri imperio oppugnata urbs eſt; ſed, ut Ptolemæus tradidit, (nam quidam aliter narrant) Perdiccas, qui in ea caſtrorum parte curabat, quæ vallo hoſtium, quo Cadmeam incluſerant, obverſa erat, non exſpectato ſigno impetum in eos fecit: ſuperatoque munimento manus cum hoſte conſerere cœpit; & Amyntam qui cum ſua cohorte juxta ipſum tendebat, ut idem auderet, exemplo permovit. Mox Alexander ſuis timens, cum tota copiarum mole adfuit, & leviter armatis perrumpere, ſuiſque auxilio ire juſſis, ipſe cum reliquis pro vallo ſubſtitit.

Acri conſerto prælio, Perdiccas dum interius vallum molitur, graviter ſaucius pugnâ effertur, & Cretenſium ſagittariorum multi, cum Eurybota duce ſuo cadunt. Thebani perculſis inſtant, & ad Alexandrum refugientes inſequuntur. Ibi quum rex inſtructâ phalange diſperſos & turbatos hoſtium ordines invaderet, ſtatim verſa pugnæ fortuna, tanta Thebanorum trepidatio fuit, ut ne ad portas quidem, per quas in urbem ſe receperant, occludendas mente competerent: ſimul qui Cadmeam tenebant, in ſubjectos

arci vicos excurrerunt. Ita nobilissima Græciæ urbs intra eundem diem oppugnata & capta est. Nullum in ea crudelitatis exemplum prætermissum constat: viros feminasque promiscua strages hausit; nec ab impuberum cæde temperatum est.

Phocensium, Platæensiumque & Orchomeniorum & Thespiensium ea infamia fuit: quibus olim, dum Thebana res valebat, vicinæ civitatis opulentia exitiosa fuerat: Macedones ultra fas belli non sæviere. Tandem, ut cædibus abstineretur, proclamatum est, quum jam sex hominum millia periissent; cæteris captis, ad triginta millia liberorum capitum venierunt. Ex omni præda quadringenta & quadraginta talenta fuisse Clitarchus tradidit: alii, ex precio captivorum id pecuniæ effectum. Centum talenta quæ Thebanis Thessali debebant, Alexander sociis accepto tulit. Pauci quos bellum dissuasisse constabat, servitutem effugerunt: item Sacerdotes, & quorum hospitio Rex paterve ejus usus esset. Ex reliquis Timoclea nobilis facinoris mercedem, cum præsenti libertate, famam apud posteros tulit.

Inter Thracas, qui Alexandro militabant, quidam equitum Ductor, post vim mulieri illatam, ubi preciosissima quæque occuluisset, minitabundus interrogabat. Illa non tam opum quam pudoris damno mœsta, avaritiam barbari in occasionem vindictæ convertit; ostensoque puteo, in quem mundum suum conjecisse simulabat, hominem cupide

de eò despicientem subductis pedibus impulit; conjectisque desuper saxis, quum ex angusto profundoque loco adscensum frustra moliretur, obruit.

Comprehensa à turmalibus occisi, ad Alexandrum trahitur, ut interfecti Ducis pœnas daret. Ibi interrogante Rege, *quænam esset, & ob quod delictum adducerentur?* Intrepido vultu & voce, *Theagenis*, inquit, *soror sum; ejus, qui pro libertate Græciæ Thebanorum Imperator occubuit. Injuriam meam ulta, castitatis meæ prædonem interemi: cui si meo supplicio parentari jubeas, scies honestæ mulieri post extortam pudicitiam spiritu nihil vilius esse: quem utcumque expellere festinaveris, serò moriar, pudori patriæque superstes.* Alexander cognitâ causâ, Thracem jure cæsum pronunciavit: neque sibi placere ingenuis mulieribus vim fieri; collaudatamque feminam, cum omnibus qui cognatione ipsam attingerent, liberam esse *jussit*, & quô quisque vellet, discedendi potestatem fecit.

Pepercit & Pindari posteris in honorem vatis, qui proavum regis Alexandrum carminibus suis inseruerat: ipsiusque domum cremari vetuit. Non enim præsentem tantum virtutem adamavit, verùm etiam memoriam magnorum virorum reverentiâ, & progeniem illorum beneficiis prosecutus est. Nam & posteâ, quum postremo prælio Darium vicisset, Crotoniatis prædæ partem misit, quod Xerxis bello, cæteris Græcorum coloniis de

Græcia deſperantibus, Phayllo duce triremem unam ad Salaminem miſiſſent: et Platæenſes honore doniſque affecit, quia majores eorum Græcis adverſùs Mardonium præliantibus agrum ſuum dono dederant.

XIV. Hanc Thebanorum cladem multa oſtenta præceſſerunt. Tribus ante menſibus quàm Alexander adveniſſet, in fano Cereris, quæ Theſmophoros appellatur, conſpecta eſt araneæ tela nigra, quum circa tempus Leuctricæ pugnæ, quâ res Thebana ad ſummum felicitatis evecta fuit, candida comparuiſſet. Adhæc ſub adventum Macedonum ſudantes in foro ſtatuæ, eque lacu apud Oncheſtum triſtis mugitus, & prodigioſo ſanguine fluens Dirce, terrere obſtinatos poterant, niſi deſtinatos ſorti ſuæ ſuperbia perdidiſſet.

Quippe majorum gloriam intuentes, à quorum moribus longè receſſerant, & in diſparibus artibus eandem ſibi fortunam polliciti, patriæ ruinam acceleraverunt, quum adverſus triginta peditum, tria equitum millia, eumque veteranum & toties victorem exercitum, paulò plus decem armatorum millibus opponere non eſſent veriti. Cæterum Alexander urbe captâ, ad concilium ſociorum retulit, quomodò eâ utendum videretur. Erant inter eos Phocenſes, multique ex Bœotis, quibus antiquiſſimæ cum Thebanis diſcordiæ gravibus ſæpe damnis conſtiterant: neque dum Thebæ ſtarent, aut odiis ſuis ſatisfactum, aut ſecuritati proſpe-

ſpectum rebantur. Horum auctoritas valuit, ut muri atque ædificia diruerentur; ager arbitrio regis inter victores divideretur.

Ita nobiliſſimam urbem, non hominum modo clariſſimorum, verum etiam Deorum natales aſſerentem ſibi, è media Græcia una dies eripuit, poſtquam octingentos fere annos poſt oraculum de corvis, eoſdem incolas habuiſſet. Olim enim pulſis à gente Thracum atque Pelaſgorum Bœotis edita ſors fuerat, *Poſt quartam demum ætatem patrias ſedes recepturi, conſiderent interim, quo loco corvos albos conſpicati forent.* Ita quum ad Arnen Theſſaliæ oppidum veniſſent, corvis conſpectis, quos pueri gypſo inleverant, ibi ſubſtiterunt. Diruta urbs eſt ad tibiæ cantum; quomodo ſexageſimum ante annum Athenas Lyſander deleverat.

Templis tamen aliiſque ſacris ædificiis abſtineri juſſit Alexander, etiam ne quod per incuriam damnum iis daretur, ſolicitus. Præter inſitam in Deos venerationem recens religio permoverat, quia militum quoſdam Cabirorum fanum, quod ante urbem eſt, ſpoliare aggreſſos, ſubita tempeſtas fulminibus & flamma cœleſti conſumpſerat. Relictæ ſunt etiam effigies ſtatuæque, Diis vel hominibus virtute præcellentibus, per loca publica poſitæ: proditumque eſt memoriæ, fuiſſe qui inter conſternationem captæ direptæque urbis aurum in ſinus aut amicula ſtatuarum abdiderint; idque ſalvum repererint, quum vigeſimo poſt anno Caſſander Antipatri

 filius

filius Thebas instauraret. Quod quidem non tam misericordiâ in profugos fecisse creditur, quam ut Alexandri quem oderat, gloriam detrectaret.

Quamquam autem veterem murorum ambitum urbi restituisset, neque mores antiquos, neque fortunam reddere potuit; numquam posteâ resurrexit, ut convalesceret: sed multis subinde calamitatibus vexata, vix tenuis oppidi speciem ad memoriam nostram retinuit. Penituisse posteâ ferunt Alexandrum, quod excisis Thebis, velut alterum Græciæ oculum eruisset. Utique postquam Cliti cædem, & Macedonum ignaviam, expeditionem in penitiores Indos pertinaciter recusantium, iram Liberi Patris interpretatus est, ob adflictam patriam ejusmodi pœnas repetentis, & reperti sunt, qui ipsam regis mortem, non sine vindictâ Bacchi, ab ebrietate & vino profectam crederent.

His ita perpetratis, Athenas misit, nunciatum, *ut oratores qui populum adversùs Macedonas concitare non desinerent, traderentur: aut si illos amittere gravarentur, eadem expectarent, quorum exemplum in Thebanorum calamitate conspicerent.* Ibi quum Phocion, cujus ob integritatem vitæ maxima ad populum auctoritas erat, non irritandum adolescentis victorisque animum diceret, hortareturque eos ad quos periculum maxime pertinebat, *ut Lei & Hyacinthi filias imitati, spiritum pro patriæ salute profundere ne dubitarent:* Demosthenes, qui no-

nominatim petebatur, surrexit, docuitque *falli Athenienses, si paucorum deditione periculo defungi posse crederent: callidos Macedonas eos exposcere, quorum vigilantiam atque virtutem maxime invisam suspectamque haberent: amotis publicæ libertatis custodibus, in orbam indefensamque civitatem, tamquam lupos in oves canibus destitutas impetum facturos esse.*

Multa commiserat in Macedonas Demosthenes, ob quæ haud injuriâ nullum apud eos veniæ locum relictum arbitrabatur. Philippo occiso auctor exstiterat, ut Pausaniæ sacellum exstrueretur, apud pulvinaria Deûm supplicationes haberentur, aliaque ob insignem lætitiam decerni solita curarentur. Alexandrum alias *puerum*, alias prodigiosæ vecordiæ vocabulo, *Margiten* appellaverat. Persico auro corruptus, omnium fere bellorum, quæ contra Alexandrum patremque ejus Philippum Græci depugnaverunt, fax atque concitor fuerat. Attalum, quo graviorem adversarium non habuerat Alexander, Atheniensium societatem pollicitus, ad bellum regi palam inferendum exstimulaverat.

Neque civitas Atheniensium mediocriter deliquerat, detractis Philippi statuis, earumque materiâ in fœdos usus conversâ, aliisque admissis, quæ vulgus imperitum & mobile, nullâ futuri curâ, ex arbitrio suasuque paucorum animose perpetrat. Sed nihil ex iis quæ præfracte & contumaciter fecerant

rant æque commovit regem, quam in Thebanos humanitas, quos inter patriæ ruinam elapsos, contra ipsius edictum receperant., tantùm ob eorum vicem doloris præ se ferentes, ut etiam mysteriorum solennia, quæ in honorem Liberi Patris præcipuâ religione quotannis celebrant, ob publicam mœstitiam intermitterent. Verùm cupidine belli Persici, condonare Græcis injurias suas, quam exsequi malebat.

Igitur quum Demades, qui Philippo quoque gratus acceptusque fuerat, preces civitatis ad eum detulisset, Atheniensibus indulsit, ut Demosthene, Lycurgoque, & aliis quos depoposcerat retentis, unum Charidemum in exsilium mitterent. Ille ad Persas se contulit, magnoque ipsis usui fuit, donec ob libertatem linguæ Darii jussu interfectus est. Alii quoque non postremi nominis viri, odio regis urbe desertâ, ad hostes illius profecti, multum negocii Macedonibus exhibuerunt. Post eum rerum impetum cursumque, nemo supererat in Græcia, qui aut viribus suis post Thebanos (quorum gravis armatura celebris olim fuerat) aut occupatâ Leucadiâ, munimentis confideret.

Namque Leucadios situ oppidi, & proviso in longam obsidionem commeatu feroces, fame domuit, quum expugnatis quæ circa erant castellis, homines Leucadiam abire passus, adauctâ per singulos dies multitu-

titudine, omnem eorum penum exhausisset. Igitur ex Peloponneso quoque legationes venerunt, gratulatum quod confectis ex animi sententia barbaricis bellis, etiam Græcorum quorundam insolentiam & temeritatem castigasset. Arcades, qui Thebanis auxilio futuri se commoverant, duces, quorum instinctu ad eum furorem prolapsi essent, capitis se condemnavisse exponebant. Elei exsulibus suis reditum concessisse, non ob aliud, nisi quod Alexandro charos accepissent. Et Ætoli excusaverunt, quod in tantis Græciæ turbis, ipsorum quoque gens novorum consiliorum expers non fuisset.

Megarensis novi generis honore risum Regi, quique circa eum erant, commoverant, referentes ob studium & beneficia Alexandri in Græcos, Megarensis populi scito civitatem illi decretam esse: donec intellecto nemini ad eum diem, excepto Hercule, id honoris habitum, lætus accepit. Ceteris respondit, nihil sibi quiete & incolumitate Græciæ antiquius esse: modò in posterum novis rebus abstinerent: præteritorum veniam facile concedere. Verùm Spartanis maxime diffisus, Philiadæ liberos Messenen, unde pulsi fuerant, restituit: Pellenem Achæorum Chæroni tradidit: Sicyonem, aliaque Peloponnesi oppida per clientes suos habuit, qui consilia Lacedæmoniorum ex propinquo specularentur.

Tot tantisque rebus perficiendis pauci menses suffecerunt, intra quos tam grave

atque multiplex bellum leviore negotio confecit, quam alius paravisset. Ipse quidem eam victoriam celeritati se debere confessus, interroganti, *quonam maxime modo Græciam subegisset? Nihil contando*, respondit.

J. FREINSHEMII SUPPLEMENTORUM IN Q. CURTIUM.

Summarium libri secundi.

I. *DE Perſarum dominatione ad Alexandri tempora ſermones. Apud eoſdem Perſas habetur Alexander deſpicatui, qui brevi vertitur in timorem.*

II. *Belli Perſis indicendi neceſſitatem oſtendit.*

III. *Perſidem cum exercitu introgreditur; & Antipatrum Macedoniæ Prætorem inſtituit: nihil patrimonii, ſed ſolam ſibi reſervat ſpem. Intra minus viginti diebus Helleſponti littora appellit: regionum vicinarum deſcriptio.*

IV. *Achillis tumulum visit: pergit in Asiam: varias capit urbes. Consilia Satraparum. Darii superbia.*

V. *Quâ sibi astutiâ eximium Persarum ducem Memnonem devincit. Callido militum animos adauget commento. Granicum amnem traducit: Persas vincit; & sua cuique suorum seu mortuorum seu vivorum stipendia solvit.*

VI. *Deæ Minervæ gratias agit: plures in ditionem suam accipit populos, impositis de novo nullis tributis. Urbs Sardiana ipsi traditur. Demosthenis consilia cognoscit. Phocionem sibi conciliat. Ephesum capit, in Rempublicam redigit; & deinde ceteras urbes. Quem Apelli decernit honorem.*

VII. *Monetur per quietem ut Smyrnæis urbem condat. Isthmum Clasomenis & Tei interjectum auferre decernit. Clasomenas continenti jungit. Miletum obsidet & expugnat, atque incolas libertati restituit. Factum in Templo, quod expoliaturi milites quidam irruperant, miraculum. Amatus à delphine puer.*

VIII. *Barbarorum classem fugat Alexander; suam dimittit: afferuntur deinde rationes. Cariam introit: urbes non paucas in suam redigit potestatem. Adam in regnum restituit; unde Barbarorum gratiam init.*

IX. *Halicarnassum expugnat. Myndesium oppidum frustra aggreditur. Halicarnassensium eruptio, ut hostis conatus irritos faciant. Duorum temeritas militum, unde exoritur prælium. Sapientia ac moderatio Memnonis Persarum ducis.*

X. *Alia eruptio Halicarnassensium: repelluntur: ignem urbi applicant, quam deserentes in duas arces se recipiunt; easque paulo post Alexander occupat.*

XI. *Theodectis statuam salutat Alexander. Alexandrum Lyncestem jubet puniri, de conspiratione suspectum, & quibus præsagiis eam cognoscat. Judæos humaniter excipit: verum numen adorat: inspicit sacros codices: munera offert in Templo.*

XII. *Barbaros sibi obvios frangit. Memnon bellum parat Macedonibus; cum iis fœderatos devincit: sub hæc initia peste perimitur.*

LIBER SECUNDUS.

Qui in Q. Curtio desideratur.

I. PErsarum eâ tempestate Darius rex erat, paulo ante Philippi necem evectus in id fastigium à Bagoa spadone; qui Ocho rege, & deinde filio ejus Arse, cum tota eorum domo exstinctis, imperium quod sibi vindicare non poterat, sui beneficii fecit, perennem sibi gratiam pollicitus apud eum quem tanto munere devinxisset. Nec tamen indignus ea fortuna Darius apud populares habebatur; nam etiam à gente regia non alienus erat.

Quippe Ostanes Ochi patruus Arsanen

genuerat, Arſanes Codomanum. Sic enim vocabatur, dum privatus eſſet; ſed in Cyri ſolium collocatus, more quodam Perſarum ejurato veteri nomine, Darius appellari voluit. Bello quoque ſpectatus, cæſo ex provocatione hoſte, quum adverſus Caduſios bellum gereret Ochus, magnam virtutis opinionem pepererat. Hic à conditore regni Cyro decimus imperio Perſarum præfuit. Nam Ochus Artaxerxem patrem, ille Darium exceperat. Huic Artaxerxes regnum reliquit, Xerxis filius. Xerxes Dario patri ſucceſſit, qui Hyſtaſpe genitus, poſt exſtinctum in Cambyſe Cyri ſanguinem, illuſtri ſeptem Perſarum conſpiratione, imperium Magis extorſit.

Sub his regibus per ducentos & triginta ferme annos res Perſarum mirâ felicitate floruit: acribus initiis, dum rudis ad voluptates natio pro libertate, gloriaque, & opibus animoſe dimicabat. Procedente tempore, poſt quam præmia virtutis adepti videbantur, ipſam poſthabuere; non tam ſuis viribus tuti, quam famâ potentiæ à majoribus partæ, uſuque divitiarum, quibus haud paulo feliciùs contra Græcos, quam armis decertavere. Ad poſtremum itaque, quum adverſùs Alexandri vim auro parum proficeretur, omnique externâ ope abſcedente, ſibimet ipſis innitendum eſſet, animi deliciis & mollitie fracti effeminatique fortunæ ruentis impetum non ſuſtinuerunt.

QUIP-

Quippe induſtriam egeſtas acuit: affluentiam rerum luxus & inertia ſequitur. Igitur audito fine Philippi, cujus fortunâ & apparatibus exterriti fuerant, metu ſoluti, Alexandri adoleſcentiam deſpiciebant; contentum fore arbitrati, ſi ſecuro Pellæ obambulare liceret. Verum quum de bellis ipſius victoriiſque alia ſuper alia nunciarentur, contemtum hactenus juvenem impenſiùs formidantes, ſummâ curâ, ut in bellum atrox atque diuturnum, auxilia comparabant.

Et quoniam ſuperiorum præliorum experimentis imparem Aſiaticum militem Europæo didicerant, miſſis in Græciam conquiſitoribus, ad quinquaginta millia egregiæ juventutis mercede conduxerunt. His copiis Memnon Rhodius Prætor datus eſt; qui multis ante bellis fidem virtutemque ſuam Perſis abunde probaverat. Is ad occupandam Cyzicum miſſus, citatis itineribus per Phrygiam, qua Troadi committitur, ad Idam montem pervenit, ipſo nomine naturam ſitûs ſui præferentem: nam condenſa arboribus loca Idas Antiqui dixere. Exſurgit iſte celſiore cacumine, quam cæteri ad Helleſpontum montes. In medio ſpecum habet religioſo horrore famam in fabulis nactum; ut ibi Dearum formas arbiter Trojanus ſpectaſſe prædicetur, quum imperio patris expoſitus, in Ida monte adoleviſſet.

Eadem Idæorum Dactylorum patria eſſe

fertur, qui primi, magnâ Matre docente ambiguum ferri usum, neque minus utile necessitatis laborisque solatium, quam acerrimum furoris instrumentum, invexerint vitæ. Illud etiam admiratione dignum proditur: quod circa canis exortum, ventis depressiora turbantibus, in summo Idæi jugi cacumine quietus aër est: quodque multâ adhuc nocte terris incubante, solem aiunt conspici, non globi figurâ, sed in amplissimam latitudinem sparsum, & velut diversis ignium agminibus utrumque montis latus amplexum, coïre paulatim, & propinquante jam luce, jugere paulò majus spatium implere; pauloque post in solitum orbem collectum, destinatum iter percurrere.

Credo per aërem nocturno gelu adstrictum, nullisque ventorum flatibus disjectum, solis orientis adhuc imperfectâ imagine late sparsâ, fallax oculis miraculum apparere; donec eo paulatim vi caloris absumpto dissipatoque, liber ad ipsum sideris orbem aspectus permittatur: nam sereno liquidoque cælo radii transmittuntur: ubi coactus aër est, sistit exceptos, & tamquam in speculum incidentes cum incremento splendoris diffundit. Sub Idæ radicibus Cyzicenus ager in Propontidem excurrit: ipsum oppidum in mediocri insula situm gemino ponte continenti adnectitur. Sed id opus paulo post Alexander molitus est: sub Memnonis expeditionem navibus commeabatur. Qui

quum

quum Cyzicenos improviso impetu nequidquam terruisset, muros gnaviter tuentibus oppidanis, eorum regionem hostiliter populatus, magnam inde prædam coëgit.

Nec à Macedonum Ducibus cessabatur. Parmenio Grynium Æolidis oppidum expugnat, incolas servituti addicit. Deinde Caïcum amnem transgressus, Pitanen adoritur, urbem opulentam, & duplici portu accipiendis ab Europa copiis opportunam: sed propero adventu Memnonis statim soluta obsidio est. Calas deinde, qui cum modicis Macedonum atque mercenariorum copiis in Troade res gerebat, cum Persis prælio certavit: & impar hostium multitudini, in Rhœteum se recepit.

II. Interea Alexander constitutis in Græcia rebus, in Macedoniam reversus, quæ tantam belli molem aggressuro cavenda vel administranda essent, cum amicis deliberabat. Antipater ac Parmenio ætate & dignitate præcipui obtestabantur, ne in uno corpore totius imperii salutem fortunæ insidiis exponeret: quin prius operam daret liberis; & incolumitate patriæ firmatâ, ita demum de incremento ejus cogitaret. Quippe præter Alexandrum nemo ex Philippi sanguine dignus imperio supererat, Cleopatræ sobole per Olympiadem interceptâ; Aridæus sordidus materni generis, & turbatâ mente, Macedoniam dedecere putabatur.

Verùm ille quietis impatiens, nihil nisi bellum, & ex victoria gloriam assiduâ co-

gitatione volvebat. Igitur, *Vos quidem*, inquit, *ut probos & amantes patriæ viros decet, de commodis, adversisque illius haud sine causa solliciti estis. Arduum enim, quis neget? opus ordimur, quod semel temere cœptum, si eventus arguat, sera pœnitentia nequaquam emendaverit.* Nam *antequam vela solvamus, navigare velimus, an quiescere, nostra consultatio est: quum ventis fluctibusque nos crediderimus, in ipsorum arbitrio omnis noster cursus erit. Itaque non moleste fero vestram opinionem à sententia mea dissidere; quin potius simplicitatem laudo, vosque precor ut in iis etiam de quibus porro referetur, eodem instituto utamini. Amici regum, si qui eo nomine digni sunt, non tam gratiam eorum, quam utilitatem atque decus in consilio habent. Qui aliter fieri censet, quam ipse facturus erat, non instruit consultorem, sed decipit.*

Cæterum, ut & vobis consilii mei ratio pateat; certum habeo nihil minus convenire rebus meis, quam dilationem. Omni quæ circa Macedoniam colit Barbarie pacatâ, exstinctisque Græcorum motibus, fortissimum florentissimumque exercitum otio & desidia dilabi patimur: an potius in opulentissimas Asiæ regiones inducimus, olim possessionem ejus spe complexum, & præmia laborum, quos diu sub Patre meo, deinde nobis imperantibus tertium jam annum exhausit, ex Persarum spoliis expetentem? Novum *adhuc imperium Darii est, & interfecto Bagoâ,*

cujus

cujus beneficio regnat, crudelitatis & ingratitudinis suspicionem apud suos incurrit: quæ res optimos eorum qui parent odio adversus imperantes implent, & ad obseqnia segniores, aut etiam præfractos reddunt.

Numquid sedebimus, dum auctoritas ejus confirmetur, & rebus domi per otium compositis, ultro bellum in Macedoniam transferat? Multa celeritatis præmia sunt, quæ nobis cessantibus, ad hostem pertinebunt. Magnum in ejusmodi negotiis momentum post se trahit prima animorum inclinatio: at illa semper occupanti parata est. Quippe nemo constanter appetit fortioris gratiam: porro fortior habetur, qui infert bellum, quam qui excepit. Quanto autem existimationis nostræ periculo fallemus spem eorum, qui adolescentibus nobis eum honorem deferendum judicaverunt, quem maximus Imperator pater meus, post tot virtutis experimenta, paulo ante obitum obtinuit? Non enim ideo Græcorum concilium imperium nobis decrevit, ut in Macedonia desides & ignavis voluptatibus addicti, injurias olim & nuper Græco nomini illatas negligeremus; sed ut eorum, quæ per summam superbiam improbe & petulanter in nos commiserunt, pœnas penderent.

Quid dicam de iis Græcorum nationibus, quas late per Asiam diffusas impotentium barbarorum intoleranda servitus premit? Equidem quibus nuper precibus, quibusque argumentis causam eorum Delius Ephesius egerit, quum ipsi memineritis, non repetam. Id sane

constat, eos omnes, ut primum signa nostra conspexerint, protinus ad nos esse transituros, & pro liberatoribus, assertoribusque suis adversùs graves iniquosque dominos quodlibet periculum impigre suscepturos. Quamquam quid nostri pariter hostiumque obliti auxilia circumspicimus adversus gentes, quas etiam paulo lentiùs vicisse, à pudore quam gloria propius abfuerit? Patrum ævo in Asiam profectis Lacedæmoniorum paucis ingentes hostium exercitus frustra restiterunt: Phrygiam, Lydiam, Paphlagoniam, agi ferrique passi; aut quoties vetare voluerunt, ad hostium satietatem cæsi sunt: donec à suis revocatus Agesilaüs, ob exortos in Græcia tumultus, trepidantibus & consilii incertis animi ex tanto terrore recipiendi spatium concederet. Paucis ante istum annis vix decem Græcorum millia, sine ducibus, sine commeatu, ex intimis Persici imperii partibus, per tot infestas nationes iter in patriam ferro aperuerunt: quum eos prosequeretur universus regis exercitus, quo modò cum Cyro fratre de regno dimicaverat, victorque extiterat: quem illi quidem ubicumque congressum fuderunt, fugaveruntque. Nos igitur quibus universa Græcia tot victoriis edomita paret, qui eorum fortissimos aut in acie cecidimus, aut habemus in castris, timebimus scilicet Asiam, quam eorum quos vicimus pauci pudendis cladibus affecerunt?

Aliis deinde in eamdem sententiam adjectis, adeò permovit animos, ut omnibus adsentientibus, etiam Parmenio qui maxime

me bellum differri voluerat, maxime adcelerandum censeret, ultroque jam Alexandrum hortaretur. Itaque omni curâ ad maturandam profectionem conversâ, ad Dium Macedoniæ urbem Jovi Olympio sacrum fecit, institutum ab Archelao, qui post Perdiccam Alexandri filium regnavit. Musis quoque ludos scenicos fecit per novem dies, pro numero Dearum. Posthæc convivium summâ magnificentiâ celebratum est; tabernaculo quod centum lectos caperet, adornato; ibi cum amicis ducibusque, & civitatum legatis accubuit; per exercitum quoque victimas dividi jussit, aliaque præberi; quibus destinatus hilaritati dies festivis epulis, & faustis instantis belli ominibus transigeretur.

III. Vere novo contractis undique copiis in Asiam transjecit, exercitum robore quam numero validiorem ducens. Triginta peditum millia Parmenio ducebat: quorum Macedones tredecim expleverant, quinque erant mercede militantium; ceteram multitudinem socii fœderatique miserant. Has copias Illyrii Thracesque & Triballi, ad quinque hominum millia sequebantur; additis mille Agrianorum sagittariis. Equitatum Macedonum mille octingentorum Philotas ducebat; & totidem ex Thessalia Calas: à reliqua Græcia sexcenti omnino equites venerunt, quibus Erigyum præposuit: agmen ducebat Cassander cum nongentis Thracum atque Pæonum antecursoribus.

 Hunc

. Hunc exercitum, non ultra quam in triginta dies proviso commeatu, infinitis barbarorum copiis opponere non dubitavit; virtute suorum fretus, qui vincendo senes facti, robore animorum armorumque usu cuilibet multitudini hostium insuperabiles erant. Antipatro, quem cum duodecim millibus peditum, & mille quingentis equitibus Macedoniæ Græciæque rebus præfecerat, injunctum, ut continuos in Europa delectus ageret, quibus adversùs præliorum fatique detrimenta exercitus subinde novaretur. Spem unam sibi exceperat, quum cetera amicis largiretur. Quidquid enim salvâ majestate regni abesse poterat, priusquam naves conscenderet, inter suos distribuit.

Perdiccas prædium quod dabatur non accepit, interrogato rege, quid tandem sibi ipsi reliqui faceret? atque illo subjiciente, *Spes: Earumdem ergo*, inquit, *& nos participes erimus, qui tuis auspiciis militamus.* Pauci hunc sequuti sunt: per ceteros non stetit, quin interrogatus, ubi thesauri ipsius essent? vere responderet, *Apud amicos.* Sane de summa rerum aleâ jactâ, non absurde collocasse videtur opes quas habebat: quippe aut victor multo majores adepturus erat; aut si victus esset, istas quoque amissurus: atque interim alacrioribus ministris utebatur.

Neque multum abscedebat præsentibus necessitatibus, quum agros & prædia, & reditus quorum dies multo post venturi erant, dona-

donaret: pecuniâ in belli usum sepositâ, cujus quanto minor copia erat, diligentiùs administrabatur. Quippe Philippo interfecto, minus sexaginta talentis pecuniæ signatæ, paucaque ex auro & argento pocula in thesauris ejus reperta sunt: quum æris alieni quingenta ferme talenta relinqueret. Quamquam enim iste rem Macedonicam insignibus incrementis auxisset, auri quoque metallis apud Crenidas (ipse Philippos apellavit) ita excultis, ut inde mille talenta annui proventûs cogerentur; continuis bellis, neque minus largitionibus, ærarium exhauserat. Macedoniae etiam instaurandae ornandaeque magnos sumptus fecerat, quum pauperrimam accepisset.

Ipsum inter initia regni tenuem fuisse, & quum ex quinquaginta drachmis auri poculum haberet, id cubitum euntem capiti subjecisse plerique meminerunt. Hujus ergo filius bello lacessivit regem Persarum, cui somnum capienti quinque talentorum auri millia pro cervicali, tria argenti pro scabello, sub capite pedibusque lectuli, peculiaribus cubiculis servabantur: quamquam ad paternum æs alienum octingenta insuper talenta, quae ipse mutuo sumpserat, adjecisset, ex quibus vix decima portio supererat.

Solvisse autem dicitur Timotheo tibiis concinente, summâque militum alacritate, opes Barbarorum quos oppugnatum irent, certâ fiduciâ sibi destinantium. Hoc modo per lacum quem à vicini montis nomine

ne Cercinitem vocant, ubi classem habebat, in Strymonem invectus, Amphipolin, & deinde ad ostia Strymonis processit: quo trajecto praeter montem Pangaeum, viam ingressus est, quae Abderam & Maroneam ducit. Nam in litore iter facere instituerat, ut navibus suis, quae juxta ducebantur, praesidio esset, si Persae forte occurrissent, quippe isti tum etiam maris imperium obtinebant. Ipsi enim modica classis; at apud hostes Cypriae Phœniciaeque naves, adsuetique maritimis rebus classiarii, & exercitatissimi remiges erant.

Nam Macedonia nuper tentato maris imperio, nondum abundabat navibus, & à sociis maligne præbebantur. Etiam Athenienses, quum ab ipsis triremes peterentur, tantum XX. miserunt: suggerentibus eorum oratoribus, *periculum esse, ne classe acc̄epta contra eos qui misissent, uteretur.*

Ex iis locis ad Hebrum fluvium contendit: quo haud difficulter transmisso, in Pæticam Thraciæ regionem pervenit: inde superato amne quem Melanem appellant, vigesimo postquam à domo profectus fuerat die, Seston attigit in extremis continentis finibus Hellesponto imminentem, quâ angustis fluctibus insinuatum mare Asiam ab Europa dirimit. Quippe Macedonia Thraciam conjunctam habet; quæ procurrens in ortum duobus capitibus Asiam tangeret, nisi intercedente pelago submoveretur: dextrâ Hellespontus arcet; ulteriùs Bosphorus, quem Thracium apellant, Byzantium à Chal-

Chalcedone separat. Inter has angustias intercepta Propontis jam laxiore spatio juxta Bithyniam & Ponticas regiones diffunditur. Infra Bithyniam Mysia est; deinde Phrygia. Phrygiamque contingens Lydia, longiùs à mari remotæ. Interiùs spatiosas regiones celebratæ fecunditatis & opulentiæ gentes habitant. Litora quæ Thraciæ Græciæque obversa sunt, Hellespontii; deinde Troës colunt, calamitatibus inclyti. Infra hos Æolis & Ionia per longa litorum spatia Lydiæ prætenduntur. Caria deinde cum adnexa Doride, magna ex parte mari circumfusa, non minus amplo tractu introrsum recedit. His terris nobilissimæ insulæ adjacent: Lesbus Æolica, Chius & Samus Ioniæ, & Dorica Rhodus, aliæque multæ quarum nomina Græcorum monumentis inclaruerunt. Nam antiquis temporibus omnem hanc oram Græcia frequentibus coloniis insederat: quæ tum quoque manebant; sed Persarum regi satrapisque subjectæ, priscam gentis libertatem barbaricâ servitute mutaverant.

Alexander ubi Seston pervenit, maximam copiarum partem Parmenione duce, Abydum in adverso litore sitam petere jubet, attributis ad hoc centum sexaginta triremibus multisque onerariis: ipse cum reliquis Eleuntem proficiscitur, Protesilao sacram, cujus ibi sepulchrum adgesto tumulo tegitur. Circa tumulum crebræ ulmi sunt, quarum mira natura est. Quippe ramis qui Ilium spectant matutino diei tempore enata folia statim defluunt;

fluunt; quum ceteris ſtabilis viriditas ſit: Ita acerbum herois fatum exprimere creduntur; qui in ipſo ætatis flore cum Græcis in Aſiam profectus, prima Trojani belli victima fuit. Huic tum Alexander inferias dedit; precatus, *ut melioribus auſpiciis hoſtile litus tangeret.*

Inde cum quinquaginta longis navibus Sigeum petiit, portumque nomen ab Achivis nactum, quorum claſſem Trojanis temporibus exceperat. Quum jam in mediis Helleſponti fluctibus navigaret (namque ſuæ navis ipſe gubernator erat) taurum Neptuno ac Nereidibus immolat, aureamque phialam, ex qua libaverat, diis marinis donum, in pelagus abjicit. Jam in portu erat claſſis, quum rex conjectâ in litus haſtâ, primus è navi librato corpore terram ſaltu contigit; teſtatus, *ſe poſſeſſionem Aſiæ diis bene juvantibus juſto pioque bello ſibi aſſerere.* Aræ deinde conſtitutæ ſunt, ubi exſcenſionem fecerat, Jovi defenſori, Minervæque & Herculi: *eo quoque loco, unde ex Europa ſolverat, aras exſtrui* juſſit.

IV. Inde proceſſit in campos ubi veteris Ilii ſedes monſtrabatur. Ibi dum heroïcorum operum monumenta avide perluſtrat, quidam ex incolis Paridis ei lyram pollicitus eſt. At ille, *Nihil*, inquit, *moror imbellium deliciarum vile inſtrumentum: at Achillis lyram cedo, fortium virorum laudes eâdem perſonantis manu, quâ facta ſuperabat.* Nam Achillem, cujus origine gloriabatur, imprimis

mis mirari solitus, etiam circum cippum ejus cum amicis nudus decucurrit, unctoque coronam imposuit. Hephæstion Patrocli tumulum coronavit: eumdem amicitiæ locum apud Alexandrum sibi esse significans, quem is apud Achillem habuisset.

Inter multos de Achille sermones, *duplici nomine beatum sibi videri* dixit rex, *quod vivus fidum amicum nactus esset, extinctus magnum præconem.* Ceteris etiam heroïbus, quorum in illis terris sepulchra ostenduntur, parentavit. Sacrificavit & Priamo ad Hercii aram, sive ut placaret manes ab Æacida interempti; sive ob cognationem, quam sibi intercedere arbitrabatur, quia viduam Hectoris Andromachen Neoptolemus in matrimonio habuerat. Minervæ, quam præcipua religione venerabatur, studiose sacrum fecit: suspensisque in templo armis suis, alia detraxit, quæ à Trojani belli temporibus duravisse dicebantur. *Hæc ab armigeris præferri* jubebat, *tamquam à propitio numine ad subigendam Asiam commodata: iisque indutum* ferunt *ad Granicum cum Satrapis decertasse.* Alioquin elegantibus armis gaudebat, nullius mundiciei studiosior.

Cetra usum reperio splendida; galea eleganter cristata, utrimque dependentibus pinnis candore & magnitudine insignibus: thorace lineo duplici: galeam habebat ferream quidem, sed in purissimi argenti speciem splendoremque politam, Theophili opus; collare ferreum internitentes gemmæ distin-

diſtinguebant. Gladio cingebatur acumine & duritie in paucis notabili; augebatque pretium ejus, quod in tanto ferri robore, levis & tractanti habilis erat. Huic armaturæ interdum amiculum militare injiciebat, quod genus tum *Siculum* apellabatur. Cæterum quibuſdam horum poſt id tempus potitus eſt: nam thorax, quem diximus, inter ſpolia pugnati ad Iſſum prælii fuit; gladium Citieorum rex Cyprius dono dedit; Rhodii balteum, quem incomparabili induſtria conſpicuum Helicon fecerat, egregius inter priſcos artifices.

Neque pœnitet talia memorare, quæ veteribus ſcriptoribus digna relatu videbantur; & alioqui magnorum regum dicta factaque, etiam quæ leviora haberi ſolent, non ſine fructu aut voluptate recoluntur. Certe arma Alexandri ſequens ætas diu venerata eſt: quibus adeo pepercit vetuſtas, ut ex Romanis imperatoribus alius poſt ſubacta Pontica regna, chlamyde illius triumphum ſuum ornaret; alius thoracem Alexandri indutus percurreret pontem, quem æmulatione Darii Xerxiſque in pelago ſtruxerat.

Poſthæc Alexander à Minervæ fano digreſſus, Ariſben proceſſit, ubi caſtra habebant Macedones, qui cum Parmenione tranſierant. Poſtero die præter Percoten & Lampſacon ad Practium flumen contendit, quod ex Idæis montibus ortum, Lampſacenum Abydenumque agrum interfluit, deinde paulo[?]r ad Septentrionem flexum, in Propontidem

tidem exit. Inde Hermotum prætergressus rex, ad Colonas duxit, in mediterraneis Lampsacenorum situm oppidum. Omnibus istis in deditionem acceptis (nam & Lampsacenis ignoverat) Panegoram misit, qui Priapenorum urbem, quam incolæ dedebant, reciperet: Amyntas Arrabæi filius cum quatuor antecursorum turmis, una Apolloniatum, quam Socrates ducebat, speculatum ire jussus est, quippe hostes in propinquo versabantur, summa solicitudine curaque bellum instruentes.

Inter eos rei militaris peritiâ longe eminebat Memnon. Is magnopere suadebat, *ut retrocedentes, omne quod usui hostibus esse posset, longe lateque corrumperent; quicquid in campo herbidum esset, equitatu conculcarent: vicos urbesque incenderent, nihil præter nudum solum relicturi. VIX unius mensis commeatu instructum venisse Macedonem, deinceps rapto victurum, ea copia si eripiatur, brevi recessurum esse, ita parvo impendio toti Asiæ salutem quæri. Triste id quidem: sed in omni negotio, ubi periculum immineat, id spectare prudentes, ut quam minimo damno defungantur: ita medicos si corruptâ parte corporis morbum in cæteras transjici videant, unius membri jacturâ pro reliqui corporis incolumitate pacisci. Neque id sine exemplo facturos Persas. Sic olim Darium regem ipsas illas regiones urbesque vastavisse, ne Scythis isthac transituris receptus esset. At si prælio contenderent, de summa rerum aleam jaci, pulsis se-*

G *mel*

mel Perfis, omnem eam oram Alexandri fore: victores nihil amplius habituros.

Neque hercule parvum discrimen impendere ob vim Macedonicæ phalangis, cui suum peditatum, quamquam numero superiorem frustra oppositurі essent. Ipsius deinde regis præsentiam haud parum valere ad victoriam; stimulari milites spe, pudore, gloria in conspectu imperatoris dimicantes: quæ omnia haberent Macedones; ipsis abesse Darium. Neminem ambigere quin bellum in aliena terra gerere præstet, quam in sua: id commodum adepturos, si consilium suum secuti, de invadenda Macedonia cogitarent.

Nulli cæterorum ducum grata oratio fuit: *Id fortasse Memnoni Rhodio probari posse, cui expediat bellum trahi, quò diutiùs honoribus stipendiisque regis perfrueretur; Perfis commissos fidei suæ populos prodere pudendum videri: neque apud regem excusari posse, qui longe aliam belli gerendi rationem præscripsisset.*

Quippe Darius audito Alexandrum ex Macedonia movisse, literas ad præfectos suos miserat, imperans *ut insanientem Philippi adolescentulum puerili verbere ætatis & conditionis admonitum, deinde purpurea veste indutum, quamprimum sibi vinctum adducerent: naves ipsius una cum nautis mari demergerent: milites omnes ad ultima maris Erythræi loca deportarent*; adeo præ superbia futuri securus, & ignarus fortis suæ, omnem humanæ imbecillitatis sensum exuerat, consanguineum

neum Deûm se ferens, magis quod potentiâ non dispar ipsis videretur, quam ob veterem fabulam, quâ Persarum reges à Perseo Jovis filio nomen atque genus traxisse ferebatur. Eodem fastu plenam epistolam ad Athenienses paulo ante scribi jusserat, addideratque; *quando Macedonis amicitiam prætulissent, à se deinceps aurum ne peterent; non enim missurum esse, etiam rogantibus.*

V. At Alexander quum inter progrediendum, agrum à rege Persarum Memnoni dono datum attigisset, maleficio abstineri jubet, colonisque & fructibus parci: callido commento suspectum facturus hominem industrium, & quem ex omnibus hostium ducibus unum non contemneret, si in suas partes transducere nequivisset. Quumque lenitatem regis admirati quidam, acerrimum callidissimumque Macedonum hostem, quam primum in potestatem redactus esset, interficiendum; atque interim quibus posset cladibus vexandum esse dicerent: *Quin*, inquit, *potius beneficiis supplantamus hominem, & amicum ex inimico facimus, eadem virtute & solertia pro nobis staturum.*

Ventum erat in campos Adrasteæ per quos Granicus amnis præcipiti cursu volvitur. Ibi quidam ex speculatoribus quos cum Hegelocho præmiserat, reversi nunciant, Persas instructis ad prælium ordinibus, in ulteriore ripa consistere. Paulisper commoratus, dum de transitu consilium caperet, duces convocari jubet. Plerisque *præcipitis & inri-*

ti conatûs videbatur, fluvium profundum perrumpere, ripam suâ naturâ arduam atque impeditam obtinentibus tot equitum peditumque millibus. Nec deerant qui ingererent, *Desium mensem infaustum res gerentibus apud Macedonas haberi.*

De periculo non anxius, superstitionem haud contempsit: gnarus quantum in rudibus animis valeret etiam vanæ religionis opinio. Igitur edixit, ut repetito prioris mensis nomine pro Desio alter Artemisius haberetur. Et quò efficaciùs confirmarentur attonitæ mentes, Aristandrum (nam is forte pro transitu sacrificabat) secretò moneri jubet, ut excepturam exta manum inscriberet medicamento, literis inversis, quas impositum jecur recenti adhuc calore attraheret, rectasque exprimeret: iis significabatur, Alexandro victoriam concedere deos.

Vulgatum id miraculum tanta futuri spe omnes implevit, *ut post hæc tam certa cœlestis favoris pignora nihil dubitandum* conclamarent: ita in maximam bene gerendæ rei fiduciam astu inducti, victoriam quia suam esse arbitrabantur, rapuerunt. Rex impetu animorum utendum ratus, quamquam monente Parmenione, ut saltem proximam lucem operiretur (jam enim major diei pars effluxerat,) statim transduxit copias, Parmenionis solicitudinem joco prosecutus, *Erubescendum Hellesponto fore, si illo superato, rivum hunc transire cunctarentur.*

Tredecim equitum turmæ cum ipso rege

per

per obluctantes undas vix enisæ, priusquam stabile certumque solum attigissent, aut ordines inter transeundum luxatos instaurassent, circumfuso Persarum equitatu urgebantur. Quippe quum repudiato Memnonis consilio pugnare placuisset (nam Arsites Phrygiæ satrapa ne unum quidem tugurium eorum qui sibi subessent incendi se passurum affirmaverat, inque ejus sententiam à ceteris itum erat) ad Granicum amnem cum centum peditum millibus, viginti equitum consederant, flumine pro munimento usuri, & vicissim eam velut Asiæ portam venienti Alexandro obseraturi.

Cujus adventu cognito, equitatum in quo robur erat virium, ita collocant, ut contra dextrum Macedonum cornu, quod ipse Rex ducebat (nam sinistrum Parmenioni commiserat) Memnon cum filiis & Arsane Persa consisterent. In eadem parte Arsites curabat cum Paphlagonum equitum auxiliis: in subsidiis Spithridates erat gener regis, Lybiæ Ioniæq; satrapa, Rhœsace fratre, & Hyrcanis equitibus comitatus. In dextra acie Rheomithrem duo Medorum millia, totidemque Bactriani sequebantur: Medium agmen Pharnaces reginæ frater, Arbupalesque Artaxerxis ex Dario nepos, & Mithrobarzanes Cappadociæ prætor regebant: iis Niphates Petanesque, cum Arsace & Atyzie variarum gentium turmas applicuerant.

Ii tum multitudine & loco tutiores graviter premebant hostem, acrisque pugna con-

conferebatur; maximo omnium regis periculo, quem armis manuque & imperiis conspicuum plures petebant. Sed tragula quidem, quæ in promiscuo pugnæ ardore desinentis loricæ plicis inciderat, vulnus haud intulit: ceterum à Rhœface & Spithridate fortissimis ducum simul impetitus, extremum discrimen adiit. Dum enim lanceâ in thorace Spithridatis confractâ, conatumque destituente, gladium stringit, frater illius à latere adequitans acinacem incauto impingit, tanto nisu, ut cristam galeæ & pinnarum alteram decuteret, aciesque gladii summos regis capillos perstringeret. Jamque repetito ictu, quâ discussa cassis nudum caput ostendebat, descendere parabat, quum illum Clitus occupat, qui animadverso regis periculo amenti similis advolaverat, interceptumque Barbari brachium cum ipso gladio dejicit. Simul Alexandri ense Spithridates occubuit.

Nihilo tamen segniùs repugnabant Persæ, donec interitu ducum quorum plerique jam ceciderant, consternati, & quia jam phalanx Macedonum transierat amnem, equos in fugam averterunt. Neque pedestris acies diu restitit; equitatum suum ad obterendum hostem satis superque validum arbitrati, potiùs de præda quam de discrimine cogitabant: ita subito eventu deprehensorum cædes magis quam prœlium fuit. Mercenarii tamen, quibus Omares præerat, occupato quodam tumulo strenue se tuebantur, quia conditionibus in fidem venturos ille non receperat.

Ergo

Ergo Macedonum plures in eo conflictu desiderati sunt, quam equestri prœlio ceciderant: ipse quoque rex, dum inter primos impetum in eos facit, tam propinquus discrimini fuit, ut equum cui tum insidebat, ictu gladii per latus adacto confossum amiserit.

Quibus rebus vehementer irritatus, equitatu simul & phalange circumdatos occidione occidit, exceptis duobus fere millibus, qui in deditionem venerunt. In universum cæsa sunt ex hostibus viginti peditum millia, duo equitum: captorum par ferme numerus fuit. Ex ducibus Memnon effugit, cum Arsace, Rheomitre & Atizye, ceteri honestis vulneribus occubuerunt. Arsites, quum in Phrygiam se recepisset, pudore, & pœnitentiâ, quod hujus cladis causa non immeritò haberetur, sibi manus intulit.

Alexander paucos quidem, sed promptissimos eo prœlio perdidit, triginta admodum pedites, septuaginta quinque equites ceciderant. Igitur ut ostenderet omnibus in utraque fortuna apud se virtuti præmium fore, superstites Persarum spoliis ditat: occisorum corpora cum armis ceteroque cultu magnifice sepelit; parentibus eorum liberisque vacationem munerum concedit; vulneratorum etiam cura ambitiose acta est; quum ipse rex obeundo tentoria & inspiciendo singulos, solicitudinem suam pro gregariis etiam militibus ostentaret, ac gravem cujusque casum mu-

nificentiâ laudibuſque aut promiſſis ſolaretur.

Quæ comitas in omnia deinceps pericula fidiſſimos ei præſtitit, nec quiſquam recuſavit ſpiritum pro eo rege profundere, qui neque vitam ſuorum inopem neque mortem inhonoratam pateretur. Inſignis præ ceteris honor fuit viginti quinque equitum ex turma amicorum, quos primo ſtatim congreſſu ex iniquo loco pugnantes multitudo Perſarum oppreſſerat. Nam Lyſippo, à quo uno, propter hominis peritiam, in ære fingi voluerat, imperavit, ut equeſtres ipſis ſtatuas faceret: quas apud Dion Macedoniæ oppidum collocatas, poſt longam ætatem abolito Macedonum Regno, Q. Metellus Romam tranſtulit.

Primum hujus victoriæ decus penes ipſum regem fuit: aciem optimè inſtruxerat; obſervatâque loci naturâ, obliquos per flumen ordines duxerat, ne ſtatim quum ex aqua evaſiſſent, à Perſis invaderentur. Turbatos deinde, territoſque excitavit, hortatus ut ſaltem ſemel adhuc ſtrenue adorirentur hoſtes. Neque minus manu fortiter uſus erat; multos lanceâ, alios enſe confecerat: primique ex hoſtibus fugam arripuerunt, qui contra ipſum conſtiterant.

Conſilium quoque ipſius audaci ſpecie, plus tamen rationis quam temeritatis habuit: pugnaturos adverſus hoſtem novum, numeroque longè ſuperiorem, etiam deſperatione

ar-

armare voluerat, ut præcisam objectu fluminis fugam conspicati, omnem salutis spem in victoria collocarent. Thessalorum etiam, nam id robur equitatûs erat, insignis eo die opera exstitit: neque ceteri officio suo defuerunt: præsertim equites, nam equestri potissimum prælio transacta res est; pedites è vestigio cesserunt.

Ceterum Alexander Persarum etiam nobilissimos sepulturæ tradidit; & quotquot ex Græcis mercenariis hostibus merentes ceciderant: qui autem eorum vivi in potestatem redacti fuerant, eos per Macedoniam in ergastula distribui jussit, quod, contra commune Græcorum decretum, pro Barbarorum dominatione adversùs patriam pugnavissent. Thebanos tamen dimisit, qui excisâ urbe, ademtis agris, necessitate magis quam sponte peccassent: jam enim tot illorum calamitatibus expleta odia misericordiæ locum fecerant. Posthæc de manubiis trecentos clypeos selegit, qui Minervæ Atheniensi dedicarentur, superbo cum titulo: *Alexandrum Philippi F. Græcosque, exceptis Lacedæmoniis, de Barbaris Asiam incolentibus suspendisse.*

Id eò fecerat, ut communicatâ victoriæ laude, Græcis ad ceteras belli necessitates obsequentioribus uteretur: simul Lacedæmoniorum contumaciam traducebat, qui seorsum initis consiliis, à cetero Græciæ corpore abrupti, tantique decoris expertes mansissent. Neque matris, quam eximiâ pietate semper coluit, oblitus, pocula, purpuram, alia-

que id genus precioſa ſpolia, paucis demptis ad illam tranſmiſit.

VI. Poſt hoc prœlium denuò ad Ilium profectus Alexander, Deæ gratias egit, quæ graviſſimi belli diſcrimen aditurum, armis & ominibus juviſſet. Quippe ſuperiore tempore, quum ſtatim poſt tranſmiſſum Helleſpontum eò contendiſſet, uti ſupra retulimus, ante fanum Minervæ ſtatuam equeſtrem humi proſtratam vidit, Ariobarzanis ora referentem, qui Phrygiæ quondam ſatrapa fuerat. Idque omen interpretatus Ariſtander, *illuſtrem ex equeſtri pugna victoriam* promiſerat Alexandro, *maxime, ſi haud procul Phrygia dimicaretur: ipſius etiam dextrâ nobilem hoſtium ducem caſurum.*

Neque fefellit ſpem vatis eventus prœlii, ſtratuſque regis enſe Spithridates prædictionis fidem implevit. Igitur & templum donariis exquiſite coluit, & Ilio, quod tum haud multùm ſupra modici pagi ſpeciem eminebat, nomen urbis addidit: utque id cum dignitate tueretur, reliquit qui inſtaurandæ ejus amplianddæque curam agerent: liberamque & immunem eſſe juſſit. Quumque delubrum Deæ pro religione loci nimis anguſtum neglectumque videret, eximium illi templum exſtruere poſteà ſtatuit; ſed hoc aliaque magnifica meditantem fatum occupavit: neque ſucceſſores exſequuti ſunt.

Ceterum illa victoria totam Aſiam cis Taurum & Euphratem aperuit Regi. Attoniti inſperatâ clade, non copiis modo, ſed & ducibus

bus amiſſis, nullam præterquam in clementia victoris ſpem habebant; eamque feſtinatâ deditione certatim promereri ſatagebant. Phrygiam Arſites voluntario exitu vacuam fecerat; ei Calas Theſſalorum ductor præponitur. Ex montanis quoque locis plerique deſcenderunt, ſeque & ſua dedentes Alexandro; eos in fidem acceptos domum remiſit: Zelitiſque ignovit, quos à Perſis coactos adverſùs ipſum militaſſe cognoverat. Tributum omnibus impoſitum eſt, quod Dario pendere conſueviſſent, idque poſteâ conſtanter ſervavit, quum ceteras Aſiæ regiones ſubigeret. Omne peregrinum imperium invidiæ ſubjectum eſſe noverat, etiam quum domeſtico mitius eſt; at ſi vetera ſubditorum onera novis cumulentur, intolerandum haberi.

Igitur monenti cuidam *longè plus tributorum vectigaliumque ex tanto imperio redigi poſſe*, reſpondit, *etiam olitorem ſe odiſſe, qui radicitùs exſcinderet olera, quæ carpere debuiſſet.* Daſcyleum præſidio Perſarum teneri audiverat; eò Parmenionem miſit, quem oppidani ſtatim receperunt, quum audito Macedonum adventu, Perſæ exceſſiſſent: ipſe Sardes proceſſit, caput omnium quæ præfectis oræ maritimæ Perſarum Reges parere juſſerant. Jamque haud ampliùs ſeptuaginta ſtadiis ab urbe aberat, quum ad eum Mithrenes venit, cui tutelam arcis Sardianæ Darius crediderat, cum principibus Sardiano-

norum, urbem arcemque, & pecuniam quæ in ea custodiebatur, traditurus.

Quibus benigne exceptis, ad Hermum fluvium progreditur, viginti fere stadiis ab urbe distantem: Ibi castris positis, Amyntam Andromenis filium ad recipiendam arcem præmittit. Ea præcelso loco sita, difficili undiquaque aditu, adversùs quamcumque vim teneri potuerat, etiamsi murus, qui triplici munimento illam circumibat, affuisset. Ergo felicitati suæ gratulatus, quod amplissimas res animo volventem arx munitissima longa obsidione non implicasset, Jovi Olympio templum ibi ponere decrevit. Quumque solicite circumspiceret, quinam locus accipiendæ ædi maximè opportunus foret, confestim exorta vehemens tempestas multo imbre partem arcis perfudit, ubi vetus Lydorum regia fuerat. Eam itaque sedem nutu Deorum destinari credens, templum ibi constitui jussit.

Arci deinde Pausaniam ex amicorum cohorte præponit, attributis Argivorum auxiliis; ceteras sociorum copias cum Cala & Alexandro Æropi filio in Memnonis præfecturam immittit: vectigalibus tributisque colligendis Niciam quendam præficit; Asandrum Philotæ filium Lydiæ, quibus finibus Spithridates tenuisset: dati ad id equites cum expeditis cohortibus, quot in præsentia suffecturi putabantur. Lydos omnes suis legibus libere uti permisit, & quia Sardianos

Dia-

Dianæ quam Coloënem vocant, cultui deditos cognoverat, illius templo jus asyli gratificatus est. Mithrenen honorifice secum habuit, ut ejus exemplo & alios ad proditionem illiceret: procedente tempore & Armeniam homini regendam commisit.

Ceterum repertis in arce libellis, in quibus inter cetera perscriptæ erant largitiones, ob bellum Macedonibus in Græcia conflandum à satrapis factæ, cognovit Demosthenem eam ob causam magnum auri pondus accepisse; cujus etiam epistolæ ibi servabantur. Sed quia pace cum Atheniensibus initâ, transacta res erat, nihil ea de re palam conquestus est; ceterùm intentiore curâ agitandum censuit quomodo adversùs efficacem viri eloquentiam Athenæ in officio continerentur, sua defectione universam Græciam in partes tracturæ: nemo occurrebat Phocione dignior, cujus mira innocentia, & ob constantiam virtutis honorata paupertas erat. Eum ergo, primùm ob usum, deinde ut hominis magnanimitatem multis experimentis cognovit, admiratione virtutis ita coluit, ut quum post eversum Darii imperium animo elatus, neminem jam salute dignaretur, ad quem scribebat, eximium eum honorem duobus tantum, Antipatro & Phocioni habuerit.

Constat huic aliquando centum talenta dono misisse regem: deinde optionem fecisse inter quatuor haud ignobiles Asiæ urbes unam eligendi. Cius, Elæa, Mylassa-

que

que & Gergetho fuere; quidam ultimo loco Patara nominant. At ille nihil horum accepit, sed ne tanti regis amicitiam fastidiose sprevisse videretur, petiit, *ut Echecratides Sophista, & Athenodorus Imbrius, cum Demarato & Spartone Rhodiis*, qui in arce Sardiana captivi tenebantur, *custodia liberarentur*. Sed hæc in sequens tempus excurrere: tum ad Ephesum itum est, quam accepto cladis Persicæ nuncio præsidiarii deseruerant, duabus Ephesiorum triremibus avecti.

Erat inter eos Amyntas Antiochi filius, qui ex Macedonia profugerat, nulla quidem injuria affectus, sed quod periculum à rege metueret: quem quia invisum exosumque habebat, illius animum ex suo metiebatur. Quarto postquam Sardibus movisset die, Ephesum introiit Alexander, restitutisque exulibus, qui paucorum dominatione pulsi fuerant, rempublicam populo tradidit. Ille libertatis diu desideratæ compos, eos qui Memnonem advocavissent, quique templum Dianæ spoliassent, inque eo Philippi statuam dejecissent, aut Heropythi monumentum effodissent, quod liberatori civitatis in foro positum fuerat, ad supplicium poscit. Ex quibus Pelagon cum fratre Syrphace & patruelibus, ex ipsa æde in quam confugerant, rapti sunt, statimque lapidibus obruti. Jamque in cædes & injurias ibatur, quum Alexander inhibitâ vulgi licentiâ, ulterius eo de negotio inquiri, aut cuique molestiam exhiberi vetuit: id optimis quibusque saluti fuit; quos

per

per causam veri fictive criminis, ipsorum dignitas aut opulentia furibundæ plebis odiis avaritiæque objecisset.

Inter hæc Magnetes & Tralliani legatos mittunt, imperium accepturi; eò Parmenione cum quinque peditum millibus, equitibusque ducentis ire jusso, Alcimalum cum paribus fere copiis circum Æolicas Ionicasque Persici juris urbes mittit: utrique injunctum ut abolito paucorum dominatu, popularem ubique statum introducerent: quippe multitudinem suis rebus studere compererat, obque eam rem tyrannos à Barbaris impositos, per quos coërceretur.

Per eos dies, dum Ephesi commoratur Alexander, ut ex instantibus curis recrearet animum, frequenter in officinam Apellis ventitavit, à quo uno effigiem suam penicillo exprimi volebat: tanto favore complexus, ut dilectissimam pellicum, amore ejus deperire sentiens artificem, dono dederit. Pancasta vocabatur, ex Larissa nobili Thessaliæ urbe genus ducens, amabatque eam Rex ardenti affectu, ob formæ pulchritudinem, & quoniam adolescenti prima mulierum ad libidinem placuerat. Hoc ut magnanimitatem Alexandri non dedecet, ita non crediderim, in officina imperite multa differentem, ab Apelle mordaci dicterio repressum fuisse: nam id neque majestati tanti regis, neque modestiæ pictoris, hominis non stupidi nec indocti, convenisset: & Alexander liberalibus studiis ab extrema ætate imbutus, etiam de artibus

quas non calleret, haud inepte judicare dixerat.

Illud propius vero eſt, quod alii tradiderunt, quemdam ex Epheſiæ Dianæ ſacerdotibus, quos Megabyzos appellari mos erat, reprehenſum, quum quidem ei diceret Apelles, *quoad tacuiſti, aurum hoc atque purpura venerabilem te faciebant imperitis, at nunc de rebus quas non intelligis incipientem loqui, etiam pueri rident qui colores terunt.* In ea urbe longè celeberrimam ædem, ut ſupra relatum eſt, Heroſtratus incenderat. Ea tum ſummâ Epheſiorum curâ maximiſque impenſis inſtaurabatur. Quorum ſtudiis juvandis Alexander tributa quæ Perſis dare conſueverant, Dianæ pendi juſſit: confirmavitque jus aſyli, quod antiquitùs etiam Liberum patrem Herculemque ſervaviſſe cognoverat; addito etiam ſpatio, ut quaqua verſum in unius ſtadii amplitudinem extenderetur.

Poſteâ quoque, quum Aſiam perpacaſſet, ſcripſit Epheſiis, *ſe omnes ſumptus qui in id ædificium facti eſſent, reſtituturum, quique porro requirerentur, præbiturum de ſuo: ita tamen ut ipſius nomen inſtaurato operi inſcriberetur;* idque deprecati ſunt Epheſii: quo tempore, quia Alexandro petenti aliquid denegare arduum erat, legatus eorum ad adulationem confugit, qua maximè expugnabilem norat, dixitque, *dedecere culmen ipſius, ſi Diis aliquid conſecraret, quum ipſe Deus eſſet: nam eum honorem ab hominibus haberi potiori naturæ.* Ea gloriæ contentio inter maximum

regem

regem & unam civitatem fuit: obtinuerunt Ephesii; & maluerunt ingenti pecunia carere, quam instaurati templi titulo Regi cedere. Nam quantos in id opus sumptus contulerint, vel ex una tabula æstimare licet, quam ibi dedicaverunt, viginti talentis auri redemptam. Alexander erat fulmen tenens, quem inimitabili dexteritate Apelles expresserat, quatuor tantum coloribus usus, quò majus peritis miraculum esset.

VII. Sub idem tempus antiqui splendoris sedem Smyrnæi receperunt, postquam Lydorum armis excisâ vetere Smyrnâ, quadringentos per annos vicatim habitavissent. Restituit eam Rex viginti ferme stadiis à solo antiquæ urbis, somnio monitus. Solebat Alexander, quum à majoribus negotiis vacaret, otium venando eximere: forte exercito corpore fessus in Pago monte obdormiverat: ibi per quietem visus est audire Nemeses (quarum in proximo fanum erat) imperantes, *ut eo ipso loco urbem conderet, inque eam Smyrnæos deduceret.* Id insomnium mox Clarii Apollinis oraculum confirmavit, Smyrnæis consulentibus *prospere cessuram migrationem* promittens. Ita fundamenta novæ urbis imperio regis jacta sunt, absolutæ gloriam Antigonus tulit, quum ipsum paulopost Alexander Lydiæ, Phrygiæque, & vicinis regionibus præposuisset.

In Smyrnæo sinu Clazomenii habitant; quâ angustissimum est solum, quod procurrentes in mare terras per sexaginta ferme sta-

dia continenti adnectens, peninſulæ ſpeciem efficit. Alterum Iſthmi latus ex adverſo Clazomeniorum Teos occupat: in extremo peninſulæ cornu Erythræ ſunt, tum quoque fatidicis mulieribus inclytæ: juxta quas mons altiſſimus Mimas, inſulæ Chiorum oppoſitus mare proſpectat, deinde paulatim depreſſior, haud procul anguſtiis Clazomeniorum in æquales campos deſinit.

Eam loci naturam contemplatus Alexander, faucibus interciſis auferre continenti decrevit, ut Erythris & Mimanti mare circumfunderet, ac ſuperiorem inferioremque ſinum conjungeret. Id unum Regi ex ſententia ſucceſſiſſe negant, quum cæteros ejus conatus fortuna enixe juvaret, abiitque res in religionem, *nec fas eſſe mortalibus* exiſtimatum eſt *mutare faciem, quam natura locis indiderit:* utique poſtquam alios ſimilia molitos ubique ſucceſſus deſtituit. Clazomenas tamen, mole duorum ſtadiorum aggeſtâ continenti junxit, quas olim metu Perſarum Clazomenii in inſulam tranſtulerant. Sed hæc quidem opera regiis præfectis commiſſa ſunt.

Ipſe ſacrificiis Epheſi magnifice celebratis, in honorem Deæ cum univerſo exercitu qui aderat, in armis decucurrit; poſtero deinde die cum peditatu quem ſecum habebat, aſſumptis Thracum equitibus, & quatuor amicorum turmis, inter quas & regia erat, Miletum contendit. Quippe Hegeſiſtratus præſidii præfectus literis ad eum miſſis, ſpem deditio-

ditionis fecerat: ſed poſtquam Perſarum claſſem in propinquo verſari cognoverat, mutatâ ſententiâ oppidum Dario conſervare nitebatur: nam & commeatuum telorumque, & ſi qua alia ad tolerandam obſidionem requiruntur, magnam habebat copiam, & propugnatorum multitudine abundabat; quia Memnon quum ex prælio Miletum perfugiſſet, multis ibi ſuorum relictis præſidium firmaverat.

Igitur infeſto agmine ſuggreſſus, exteriorem urbem, ut ipſi vocabant, ex itinere cepit: nam oppidani militeſque, ne vires ſpargerent, in interiorem urbem conceſſerant, auxilium ſuorum, quod haud prócul abeſſe rebantur, opperituri. Verùm vanam exſpectationem fecit Macedonicæ claſſis adventus, quæ Nicanore duce, Laden inſulam ſupra Miletum ſitam occupavit: deinde quum jam hoſtium claſſis ad Mycalem montem hæreret, ipſum Mileſiorum portum ingreſſa Perſici auxilii ſpem oppidanis ademit. Neque prohibebant Barbari, quamquam numero navium longè præſtarent: quippe paulò minus quadringentis habebant, quum Nicanor tantum ſexaginta ſupra centum adduxiſſet.

Interea Glaucippus princeps civitatis ad Alexandrum miſſus, petito, *ut urbem & portus Macedonibus Perſiſque communes eſſe pateretur*, triſte reſponſum retulerat: *non ſe veniſſe in Aſiam, ut acciperet quod alii concederent, ſed ut quiſque haberet quod ipſe reliquiſſet, itaque ſcirent omnium fortunarum arbi-*

trium meliori permittendum, aut in proximam lucem de eo certandum esse. Sed qui in civitate erant, primum invadentium impetum fortiter retuderunt, cæsis inter alios duobus Hellanicæ filiis, quæ nutrix Alexandri fuerat, & Clitum, qui rege servato eximium decus meruit, fratrem habebat: sed quum dolore iraque incensi hostes machinis admotis magnam murorum partem dejecissent, jamque in oppidum irrupturi viderentur, conspectisque in portu Macedonum triremibus, novus terror ingrueret, pars scutis incubantes in parvam insulam urbi objacentem enataverunt, alii scaphis conscensis, quum iter molirentur, in ipso portûs aditu ab hostium navigiis intercepti sunt.

Alexander oppido in potestatem redacto; contra eos qui insulam tenebant, naves expediri jussit; quibus impositæ proris scalæ ferebantur; ut in abruptam insulæ oram, velut in muros hostilis oppidi transcenderet miles. At quum mercenarios Græcos qui eò confugerant, quamvis haud plures trecentis essent, ultima pati paratos conspiceret, misertus virorum fortium, & qui pro fide in eos à quibus conducti erant, haud procul exitio abessent, iis pepercit, & secum militare jussit. Barbaros in urbe deprehensos in servitutem redegit, Milesiis qui superfuerant libertatem restituit, ob veterem urbis gloriam.

Tantum enim aliquando opibus gloriâque Miletus floruerat, ut per vicina maria supra septuaginta colonias deduxerit; multis quo-

que

que civibus nobilis, qui in sacris certaminibus palmam adepti, patriæ celebritatem auxerant: nam ejusmodi victoriæ, more quodam Græcorum, inter prima virtutis decora censentur. In quem jocatus Alexander, magnâ multitudine statuarum conspectâ; *ubi erant istorum lacerti*, inquit, *quum Persarum jugum recepistis?* Quippe vir strenuus, & ad bellandi usum cuncta referens, ignominiosum ducebat, debitum seriis certaminibus robur, ad voluptatem inertis vulgi, inani ostentatione consumere.

Intereâ milites, quia vi introïtum erat, obvia quæque diripientes, ad fanum Cereris pervenerant, quod quum expoliaturi quidam irrupissent, ignis ex penetralibus ædis repente emicans, sacrilegorum oculos exstinxit. Hîc etiam progenitorum suorum monumenta Alexander reperit, inspecto fonte, cujus aqua ex ipso scaturiginis labro hausta salsum saporem habet, eadem dulcissima, quum profluxit in rivulos. Achilleum Milesii nominant, inque eo lustratum heroëm rumor tenuit, quum Strambelum Telamonis filium Lesbiis auxilium ferentem oppressisset. Apud Milesios Didymei Apollinis oraculum erat, divitiis famaque celebre. Id tum Seleucus, cujus maximæ post Alexandrum opes fuere, de reditu in Macedoniam consuluisse dicitur, & responsum accepisse, *ut Europâ valere jussâ, Asiam complecteretur.*

Aliud subinde miraculum attentum habuit regem, cujus curiosum ingenium, & cognoscen-

ſcendi avidum, novitate rerum mire afficiebatur. Amatum à delphine puerum ex Jaſſo, quod haud procul Mileto in inſula ſitum oppidum eſt, acceperat; ejuſque vocem agnoviſſe piſcem, & quoties evocaretur, vehi cupientem excepiſſe dorſo. Igitur gratum acceptumque Neptuno hominem interpretatus Rex, ſacerdotio ejus Dei illum præfecit.

VIII. Occupatâ hunc in modum Mileto, quum adhuc Barbarorum numeroſa claſſis in mari vagaretur, & fiduciâ multitudinis ſuæ, quodque peritiâ rei nauticæ Macedonas anteïret, hoſtem ad navale prœlium provocaret, obque ipſum urbis portum, in quem naves ſuas abduxerat Rex, frequenter obverſaretur; Alexander Philotam cum equitatu & tribus peditum cohortibus ad Mycalen montem mittit, ubi Perſicarum navium ſtatio erat, ut exſcendere volentes ſubmoveret, neque aquari lignarive, aut cetera neceſſaria è terra petere permitteret. Ea res barbaros in maximas anguſtias conjecit: obſeſſis ſimiles hærebant in portu, neque terram ubi volebant capere, aut neceſſariis rebus refici poterant. Itaque conſilio habito, Samum averterunt curſum, petitoque inde commeatu, Miletum revecti ante oſtium portûs inſtructâ acie conſtiterunt.

Inter hæc, quinque Perſarum naves in portu quodam qui inter parvam illam inſulam, de qua ſupra dictum eſt, & ſtationem Macedonicæ claſſis medius erat, multa hoſtium navigia conſpicati plenis velis eò fereban-

bantur: nam maximam ſociorum navalium partem ob varios uſus abeſſe conjecerant; vacuarumque navium haud difficilem occupationem fore arbitrabantur. At Rex iis qui aderant celeriter in decem triremes impoſitis, obviam ire hoſtibus jubet. Illi tum numero navium, tum inopinatâ re perterriti, quum ultro ſe peti conſpicerent ab iis, quos imparatos oppreſſuri venerant, terga vertunt; una tamen navis, quae Jaſſios vehebat, deprehenſa eſt: ceterae velociores ad ſuam claſſem effugerunt: ita nullo eorum quae intenderant effecto, Mileto diſceſſum eſt.

Alexander, quum ſuam claſſem neque hoſtili parem, & ad alios uſus ſupervacuam ſibi cerneret, multique & graves ad eam ſumptus requirerentur, dimittere eam ſtatuit; paucis navium retentis, quibus ad obſidiones urbium machinae tormentaque portarentur. Diſſuaſerat illud Parmenio, monueratque ut navali prœlio contenderetur. *Macedonibus enim victoribus magnum ad cetera emolumentum acceſſurum eſſe: at victos nihil ſane amiſſuros, nam imperium maris jam tum eſſe penes Perſas; & litora facile tutaturos, qui pedeſtribus copiis plus poſſent:* quòque expeditiùs quod videbatur obtineret, idem qui conſilium dederat, exſequi illud paratum oſtendebat, conſcenſiſque navibus quam Rex juſſiſſet diſcriminis partem capeſſere.

Confirmabatur etiam augurio, quod ſuperioribus diebus à tergo regiæ claſſis aquila in litore conſiſtens apparuiſſet. Contra A-

lexander *falli Parmenionem* asseverabat, *qui paucas suorum naves tantæ hostium multitudini, imperitosque remiges & rudes classiarios, exercitatissimis hominibus, reique nauticæ peritissimis objiciendos duceret: se quidem virtuti suorum non diffidere, ceterum scire illam in navalibus pugnis minimum conferre ad victoriam; multò enim plura ventorum fluctuumque ludibriis permitti, quæ gubernatorum atque remigum peritia vitaret, aut suis partibus opportuna redderet: nec in ipsarum navium constructione nihil aut parum situm: ita Macedonum conatus vanos fore, quum eos Barbari impune aut eludere, aut etiam, si casus daretur, opprimere possent. Neque verò exiguum id detrimentum futurum: totam Asiam adrecturam animos, si inter initia belli clades accepta foret. Plerosque mortalium ita comparatos esse, ut eum rerum eventum exspectandum putent, quem ex principio successuum spe aut formidine præceperunt.*

Et ne de Asia dubitemus, inquit, *quis mihi præstabit* Græcos *in fide mansuros, si felicitatem illam exspiravisse credant, quam, si verum amamus, unam in nobis reverentur? Plane ad fortunam meam pertinere arbitror, quod aquila pone classem conspecta est, idque boni successûs omen accipio; sed hæc manifestò promittit augurium, nos hostium naves è continenti expugnaturos esse: nam præsaga victoriæ ales, non in navibus, sed in litore constitit; nec magis eventum, quam locum ostendit belli. Nam si, ut cœpimus, maritimas urbes nostri*

juris

juris efficimus, Persarum classis ultro dilabetur: neque enim supplementum, aut securæ etiam stationes in promptu erunt; & si hæc adimas, quò plus in mari habent virium, eò celeriùs consumentur. Atque sic implebimus fidem vaticinii, quod æreæ tabulæ inscriptum nuper ex quodam in Lycia fonte ebullivisse comperimus, instare terminum Persici imperii.

Ita dissolutâ classe, Pontum adjacentesque Ponto regiones prætoribus suis subjugandas reliquit; ipse institutum iter prosequutus, in Cariam movit: nam eò magnam vim hostium confluxisse cognoverat. Quippe Halicarnassus naturâ loci munitissima, duplicique arce tuta, spem præbebat Macedonem torrentis more ruentem, ex urbe tanquam crepidine oppositâ coërceri posse. Maxima in Memnone spes erat, qui omnia ad ferendam obsidionem opportuna summâ curâ præparabat. Nuper enim à Dario maritimæ oræ totiusque classis prætor creatus erat.

Nam homo callidus temporumque prudens, quum se omnes Persicos duces bellicis artibus superantem, unam ob caussam infra meritum honorari intelligeret, quod Græcus genere, & olim Macedonicae regiae hospes de proditione suspectus haberi poterat; uxorem suam liberosque ad Darium misit, quasi de securitate illorum solicitus, revera ut his velut obsidibus fiduciam regis obligaret. Ceterum Alexander Cariam introgressus, omnia inter Miletum & Halicarnassum oppida brevi in potestatem redegit Pleraque enim Græcis

incolis habitabantur, quibus immunitatem suasque leges restituere consueverat, ob liberandos eos in Asiam venisse professus.

Neque minorem mox à Barbaris iniit gratiam, comiter exceptâ Adâ, regii generis muliere, quae iter per ea loca facientem convenerat, illiusque fidem implorans in regnum restitui oraverat. Nam Hecatomnus Cariae rex tres filios habuit, duas filias: ex quis maximus natu Mausolus Artemisiam duxerat: minor ex sororibus Ada fratri Hidrieo nupsit. Sed Mausolo quidem soror eademque conjunx successit, more gentis, quo in matrimonium regnumque sociari fas est iisdem parentibus genitos: at postquam Artemisia desiderio defuncti extabuit, Hidrieus regno potitus, & sine sobole mortuus, Adae reliquit imperium. Hanc Pexodarus expulit, qui unus de Hecatomni filiis supererat, & quamquam is decessisset, exclusa manebat, quia Orontobatem nobilem Persam Pexodarus generum adsciverat, ut in novo & vi parto imperio illius opibus & gratia protegeretur: atque ille exstincto socero, velut dotale regnum retinebat.

Eam injuriam deplorans mulier, simul Alindis deditis (munitissimum id castellum erat). impetravit, ut nomen filii quod deferebat, lubens acciperet, strenuamque ei operam ad antiquae dignitatis decu mature recipiendum polliceretur. Neque promisso fides defuit; expugnatâque deinde Halicarnasso, totam illi Cariam parere jussit. Interim fama benigne ex-

exceptæ reginæ per omnem illum tractum diffusa, multas civitates Alexandro conciliavit; nam pleræque à necessariis aut familiaribus Adæ tenebantur: ii per legatos obtulerunt aureas coronas, futurosque in fide ac potestate regis, & imperata facturos promiserunt.

Dum hæc ita geruntur, exquisitæ artis saporisque cibos atque bellaria solicite confici curabat Ada, eaque cum ipsis coquis & cupediariis regi dono mittebat, tamquam benemerenti gratiam relatura, si muniis armorum fessum fatigatumque Asiatici luxûs deliciis exciperet. At ille prudens intemperantiam gulæ seria tractanti intempestivam esse, benevolentiæ quidem muliebri comiter gratias egit; ceterum *non attinuisse* respondit, *ut pro ipso solicita esset, meliores habente coquos, quibus ipsum olim pædagogus suus Leonidas instruxisset; ad prandium iter antelucanum, ad cœnam frugale prandium.*

IX. Jam tota ferme Caria in ditionem Alexandri concesserat; sed caput regni Halicarnassus firmo praesidio tenebatur. Itaque diuturnam obsidionem fore conjectans, commeatum, & machinas quae ad oppugnationem pertinerent, navibus eò deportari jubet; ipse cum pedestri exercitu quinto ab urbe stadio castra communit. Deinde muros adortum juxta portam quâ Mylassa iter est, improvisa oppidanorum eruptio excepit: sed Macedonibus fortiter conserentibus manum, quibusdam suorum amissis, haud magno negotio rejecti sunt. Pau-

Pauci deinde dies intercesserant, quum Alexander objectâ spe Myndensium oppido per proditionem potiundi, nocte intempestâ cum parte copiarum proficiscitur. Sed nihil quoquam movente, admotâ gravi armaturâ murum suffodi imperat: neque enim scalas aut machinas attulerat, quum oppugnandi consilio urbem non accessisset. Et illi quidem unâ turrium dejectâ, nihil tamen aperuerunt loci, quo intra perrumperent. Nam forte ita prociderat turris, ut quam murorum partem stans protexerat, non minus ruinâ sepiret: civesque summa ope resistebant; & ab Halicarnassensibus adjuvabantur, quos audito vicinae civitatis periculo, maritimo itinere Memnon submiserat. Ita conatus Macedonum irritus fuit.

Alexander, ad obsidionem Halicarnassi reversus, ante omnia fossam triginta maxime cubitos latam, altam quindecim, quam hostes pro urbe duxerant expleturus, tres testudines apparat, quibus protectus miles materiam terramque sine noxa congereret. Æquatâ fossâ, turres machinasque quibus muri sternuntur, admoveri jussit. Jamque stratâ moenium parte, quâ ruinae viam aperiebant, in urbem penetrare nitebantur; sed hostes, quum ob multitudinem integri subinde fessis succederent, ducumque praesentiâ ad omnia audenda confirmarentur, strenue repugnabant.

Luce per varia certamina consumptâ, uum diurno labore fatigatos hostes Memnon se-

ſegniùs cuſtodias agere crederet, cum valida manu prorumpit oppido, ignemque operibus injicit. Sed Macedonibus ad incendium concurrentibus, quum hi exſtinguere flammas conarentur, illi augerent, & prohibentibus vim intentarent, acre praelium coortum eſt: quippe Macedones robore virtutis & aſſuetudine periculorum longè praeſtantes hoſtibus, numero apparatuque Perſarum urgebantur: & quia haud procul muris res gerebatur, balliſtis catapultiſque per moenia diſpoſitis eminus imperiti inulta vulnera accipiebant.

Atrox inter haec utrimque clamor, hortantium ſuos, increpantium adverſos; tum ſauciorum & morientium gemitus, inter nocturnas tenebras omnia terrore tumultuque impleverant: augebantur haec vocibus ceterae multitudinis, quae dum alii pugnant, operi intenta, muris qui pulſu machinarum corruerant, reparandis occupabatur. Tandem acriùs adniſi Macedones hoſtem intra mœnia redegerunt, centum ſeptuaginta interfectis, inter quos & Neoptolemus, qui cum Amynta fratre ad Darium perfugerat, occubuit. Macedonum non quidem ultra ſedecim perierunt, ſed trecenti ferme vulnerati ſunt, quia nocturna pugna fuerat, neque adverſùs cœcos ictus & incidentia temere tela quidquam ſatis provideri potuerat.

Poſt aliquot deinde dies, levis & ludicra res ingenti certamini cauſam praebuit, orto initio à duobus veteranis ex Perdiccae agmine.

ne. Ii contubernales quum essent, unaque genio indulsissent, ut fit inter sermones familiares, jactantia militari sua fortia facta vicissim extollentes, altercari cœperant, uter alteri anteferretur; quum alter eorum, *quid inani strepitu verborum fœdamus honestissimam contentionem*, inquit? *non cui lingua, sed cui dextra sit melior, hoc agitur, & adest occasio: ea optime de controversiis nostris judicabit: age si vir es, & exeuntem sequere.*

Vino & ambitione incaluerant; itaque privato consilio arma capiunt, & ad muros juxta arcem quæ Mylassis obversa est, excurrunt. Horum temeritate animadversa, statim ex oppido globus hostium effunditur. Illi firmato gradu certamen conserunt, propiùs incurrentes gladiis excipiunt, in recedentes tela conjiciunt, sed adversùs multos, & ex superiore loco dimicantes haud diu impunita duorum audacia fuisset: nisi conspecto ipsorum periculo, commilitonum pauci primò, deinde alii atque alii laborantibus subvenissent.

Eodem modo & oppidanis subinde ad locum ubi pugnabatur, confluentibus, ita nunc his, nunc illis robore numeroque superioribus, varie pugnatum est, donec Alexander cum manu quæ circa ipsum erat progressus, metum hostibus incussit, statimque intra munimenta compulsi sunt, nec multum abfuit, quin hostes simul irrumperent. Forte enim intentis omnibus in ea quæ ante urbem gerebantur, mœnia negligenter

ser-

ſervari contigerat, & duæ turres cum continenti murorum parte crebris arietum ictibus ceſſerant, tertia quoque, laxatâ jam & concuſſâ compage, fodientibus haud in longum reſiſtere potuiſſet. At quia tumultuarium id prœlium, neque univerſus exercitus inſtructus fuerat, opportunitas ejus rei è manibus amiſſa eſt.

Alexander, quamquam ea res opinione Græcorum de victoria concedentis videretur, corpora ſuorum qui ſub ipſis mœnibus oppetierant, induciis poſtulatis ab hoſte repetere, quàm inhumata dimittere maluit. At qui cum Perſis erant, Ephialtes & Thraſybulus Athenienſes, quum plus apud ipſos odium adverſus Macedonas, quàm humanitatis ratio valeret, negabant indulgendum hoc eſſe infeſtiſſimis hoſtibus. Non tamen permoverunt Memnonem, quin *Græcorum moribus indignum eſſe* diceret, *ſepulturam invidere cæſis hoſtibus. Armis & viribus in adverſos & obſiſtentes utendum, neque contumeliis pugnandum in eos, quos bonis maliſque noſtris ſua dies exemiſſet.*

Sanè præter alias Memnonis virtutes; etiam moderatio ejus inſignis fuit, neque enim per vecordiam conviciis inſectari hoſtem pulchrum ducebat, ſed virtute & conſiliis vires illius animoſque contundere. Igitur quum aliquando in agmine quemdam ex mercenariis nonnulla contumelioſe & petulanter in Alexandrum jacientem audiſſet, converſâ haſtâ hominem pulſans: *Non te conduxi*, inquit,

quit, *ut malediceres Alexandro, ſed ut adverſus illum dimicares.*

X. Intereâ obſeſſi ſummo ſtudio ſecuritati ſuæ providentes, pro diruto muro alium interiorem ex coƈto latere eduxerunt, non reƈtâ regione, ſed in naſcentis lunæ figuram ſinuatum, eaque res, quum inter multos diſtributum munus eſſet, celerrime confeƈta eſt. Hunc murum Alexander poſtero ſtatim die machinis quaſſare cœpit, quò minore negotio recens adhuc opus labefaƈtaret. In eo labore occupatis Macedonibus, iterum ex urbe valida eruptio faƈta eſt, cratiumque quibus opera tegebantur nonnihil, & unius turris ligneæ partem flamma comprehendit. Ne ad cætera opera tranſiret incendium, Philotas & Hellanicus obſtiterunt, quibus in eam diem machinarum cuſtodia ceſſerat, & Alexander mature conſpeƈtus, tantum trepidationis injecit hoſtium animis, ut omiſſis facibus quibus armati procurrerant, quidam etiam arma jacientes, effuſâ fugâ oppidum repeterent. Inde vim facile propellebant, adjuti commoditate loci, quem multo æquiorem obtinebant, & quia murus, ſicut diximus, ita conſtruƈtus erat, ut quamcumque partem invaſiſſet hoſtis, non à fronte tantum, ſed ex utroque laterum miſſilibus appeti poſſet.

Poſthæc Perſarum duces, quum omnia ſibi in dies arƈtiora eſſe viderent, conſtaretque non abſceſſurum Macedonem donec urbis potiretur, de ſumma rerum conſilium habebant. Ibi Ephialtes vir animi corporiſque robore

bore in paucis conſpicuus, incommoda longæ obſidionis diſſeruit, negabatque *exſpectandum donec paulatim acciſis viribus exhauſti fractique cum ipſa urbe in victoris arbitrium concederent; ſed dum aliquid virium ſupereſſet, cum robore conductitii militis erumpendum, & alacribus animis cum hoſte confligendum eſſe. Conſilium ſuum quò in ſpeciem audacius eſſet, eo plus in exſequendo facilitatis habiturum: hoſtibus enim alia omnia exſpectantibus, & adverſùs caſum de quo nihil dubitarent, imparatis, ſuperfuſum iri ſuos.*

Neque Memnon, quamquam cauta conſilia ſpecioſis præferre ſolitus, reſtitit: nam etiamſi nihil novaretur, nullâ propinquâ auxilii ſpe, triſtem obſidionis exitum fore proſpiciebat; &, ut in tanto diſcrimine, non inconſultum rebatur experiri virum acrem, & qui velut inſtinctu quodam ad extrema audenda ageretur. Igitur Ephialtes duobus millibus ex omni mercenariorum numero delectis, faces mille parare jubet, primâque luce adeſſe, & armatos exſpectare imperium. Cœptâ die quum Alexander iterum muro laterico machinas admoviſſet, inſtarentque Macedones operi, Ephialtes portâ ſubitò patefactâ dimidium ſuorum immittit cum facibus; ipſe cum cæteris denſo agmine ſubſequitur, ut hoſtes incendium prohibituros ſubmoveret.

Alexander intellecto quid ageretur, aciem celeriter inſtruit, ſubſidia delecto milite firmat, quumque alios ad exſtinguendum ignem

ire jussisset, in eos qui cum Ephialte advenerant impetum facit. At ille insigni corporis robore, quotquot conferre pedem audebant obtruncans, suos voce, nutu, & imprimis exemplo ad virtutem animabat: neque parum molestiæ è muris exhibebatur hosti; quippe turrem centum cubitorum obsessi erexerant, tormentisque commode dispositis, hastas & saxa jaculabantur.

Inter hæc ex diversa parte urbis (ipsi Tripylon vocabant) duce Memnone alius oppidanorum globus, quâ minime exspectabatur, erupit, tantusque tumultus incessit castris, ut ipse etiam Rex consilii incertus efficeretur. Sed animi magnitudine, & opportunis imperiis omnia pericula propulsabat, & fortuna in tempore subvenit. Igitur & qui machinas incenderant, à Macedonibus qui ibi curabant, quique à Rege missi subsidio venerant, cum magna clade repulsi sunt.

Et Memnonem Ptolemæus excepit Philippi filius, regii corporis custos, præter propriam manum Addæi Timandrique cohortibus stipatus, eâque parte egregie vicerunt Macedones, quamquam Ptolemæum Addeumque, & sagittariorum ducem Clearchum cum quadraginta ferme manipularibus amisissent; & hostes cum tanta trepidatione recesserunt, ut angustum pontem, quem ad fossam superandam construxerant, multitudo festinantium ruperit, iis qui superstiterant in præceps devolutis, ex quibus nonnulli à suis conculcati interierunt; alios Macedones ex superiore

riore loco telis confixere; multi quibus isti calamitas pepercerat, sub ipsa urbis porta necem invenerunt: quippe exterritis omnibus, metuentibusque ne unâ Macedones irrumperent, porta præpropere occlusa magnam oppidanorum partem ad exitium hosti tradidit.

Inter hæc Ephialtes non spe magis quam desperatione formidabilis, cum Regiis ferociter dimicabat, & ancipitem fecisset victoriam, ni laborantibus suis seniores Macedonum mature succurrissent. Ii in castris habebantur immunes operum periculorumque; nisi ubi necessitas exigeret; quum stipendiis præmiisque nihilominus perfruerentur: meruerant eum honorem fortibus factis, & sub superioribus Regibus ipsoque Alexandro bellicis laboribus ætate exactâ. Ii quum suos periculis territos detrectare pugnam, & receptui locum circumspicere intelligerent, Athariâ quodam duce, in primam aciem provolant, accensoque quod elanguerat prœlio, juniores conviciis & pudore flagitii ad resumendos animos compellunt.

Ita simul acerrimo nisu incumbentibus omnibus, quum æmulationem suam hostium damnis exercerent, momento temporis inclinata fortuna, Ephialtes cum plurimis fortissimisque suorum cæsus, reliqui in urbem repulsi sunt. Introierant etiam Macedonum multi, & oppidum vi capiebatur, quum receptui cani Rex jussit, sive ut urbi parceret, sive præcipiti jam in vesperam die, noctem,

& occultas ignotis locis insidias metuebat. Hoc prœlium præcipuas obsessorum vires consumpsit. Igitur Memnon re cum Orontobate qui urbem tenebat, ceterisque ducibus deliberatâ, nocte intempestâ turrim ligneam & porticus ubi tela servabantur, incendunt, ædificiisque muro vicinis ignem supponunt, quo celeriter concepto, quum & ex porticibus turrique flamma vento agitata accederet, late fuderunt incendium.

Oppidanorum militumque validissima pars arcem in insula sitam occupavit; alii in Salmacidem se contulere: alterius arcis id nomen, inditum à fonte, qui ibi est, vulgatissimæ famæ Reliquam multitudinem resque preciosas duces avexerunt in Con insulam. Alexander indicio transfugarum, & objectâ oculis specie, quæ in urbe gesta fuissent cognitis, quamquam mediâ nocte, Macedonas in urbem irruere, & quos incendium augentes deprehendissent, interficere; si qui domi se continerent, ab eorum cæde temperare jubet. Luce obortâ arces à Persis & mercenariis insessas contemplatus, quum obsidionem earum longi operis futuram suspicaretur, neque operæ precium putaret capite gentis expugnato, agendi tempus per otium & inertiam terere, urbem ipsam exscindit, arces muro fossaque circumseptas Ptolemæum observare jubet, quem cum tribus millibus peregrinorum militum, & equitibus ducentis ad Cariam tuendam relinquebat.

Is non longo post tempore, copiis cum Asandro Lydiæ prætore conjunctis Orontobatem acie vicit, & Macedonibus irâ tædioque diuturnioris moræ, oppugnationi acriter incumbentibus, arces in potestatem redactæ sunt. At Rex Phrygiam continentesque provincias animo complexus, Parmenionem cum amicorum turmis & auxiliariis equitibus, Thessalisque quibus Alexander Lyncestes præerat, Sardes mittit, ut inde in Phrygiam irrueret, venturoque exercitui commeatum & pabulum ex hostico pararet, data ad hoc plaustra, quæ simul ducerentur. Quum deinde multos Macedonum paulò ante eam expeditionem ductis uxoribus, desiderium earum impatienter ferre cognovisset, Ptolemæum Seleuci filium corporis custodem iis præfecit, domumque deducere jussit, cum uxoribus hybernaturos.

Duo quoque ex ducibus Cœnos atque Melager ob eamdem causam una profecti sunt. Id Regi magnæ apud milites commendationi fuit, promptioresque deinde eos ad longinquam militiam reddidit, quum sui rationem habitam viderent, sperarentque deinceps etiam ad suos visendos subinde commeatum impetraturos esse. Ducibus injunctum est, ut interim, dum in Macedonia morarentur, strenue delectus agerent, quantasque maximas possent equitum peditumque copias, cum iis qui tum abibant, sub initium veris adducerent. Animadverso autem exercitum Asiaticis moribus infici, magnamque

vulgo per castra impudicorum multitudinem haberi, probrosos omnes conquiri jussit, & in parvam quamdam Ceramini sinus insulam sepofuit, hæsitque infamia loco, & ob ejus rei memoriam Cinædopolis appellatur.

XI. His ita gestis insistens consilio suo, ut omni maritimâ orâ sui juris effectâ, classem hostium inutilem redderet, Hyparnis receptis, quæ arcem tenentes mercenarii dediderant, in Lyciam contendit. Ibi pactâ cum Telmissensibus amicitiâ, Xanthoque flumine transmisso, cognominem amni urbem, Pinaraque & Patara, nobilia iis regionibus oppida, cum aliis minoribus circiter triginta, in fidem accipit, rebusque satis in præsens compositis, in Myliada procedit. Phrygiæ majoris portio Mylas est, sed Persarum regibus placuerat Lyciæ eam contribui.

Eam dum recipit, adfuere Phaselitarum legati, amicitiam orantes, aureamque coronam hospitale donum afferebant: idem petebant multarum urbium oratores ex inferiore Lycia. Itaque Rex præmissis, quibus oppida sua Phaselitæ Lyciique traderent, paucis post diebus, Phaselim profectus est: oppugnabant illi tum maxime validum præsidium, quod in ipsorum ditione Pisidæ construxerant, multasque inde injurias intulerant accolis; id adventu Alexandri brevi captum fuit. Apud Phaselitas plusculos dies, ut seque & exercitum reficeret, quieti dedit: invitabat etiam tempus anni: quippe media jam hyems difficiles progredienti vias effecerat.

Ibi

Ibi per hilaritatem & epulas laxato animo, quum ſtatuam Theodecti à civibus ſuis in foro poſitam vidiſſet, ut à cœna temulentus ſurrexerat, ſaltabundus eò proceſſit, frequenteſque ei coronas injecit. Nam Theodectem, quum Ariſtotelem unâ audiret, familiarem gratumque habuerat. Sed otioſos juvenilis animi luſus atrox à Parmenione nuncius citò diſcuſſit.

Comprehenderat ille Perſam quemdam Aſiſinem nomine, à rege Dario palam quidem ad Atyziem Phrygiæ ſatrapam miſſum, ſed cum occultis mandatis, ut Alexandrum Lynceſtem captatâ occaſione ſecretò conveniret, eique ſi deſtinata effeciſſet, Macedoniæ regnum & mille inſuper auri talenta polliceretur. Nam is cum Amynta transfuga ſceleſto conſilio inito, occidendi regis partes ſibi ſumpſerat. Oderat eum tum aliis de cauſis, tum quod Heromenem & Arrabæum, fratres hujus Alexandri, inter paternæ necis conſcios ſupplicio affeciſſet. Et quamquam ipſe pœna exemptus, multiſque poſtea honoribus ornatus, non ſimplex beneficium Regi deberet, inſitâ animo ferociâ & dominandi cupidine nihil nefas putabat, per quod ad regnum via ſterneretur.

Re in conſilium deductâ, *facilitatem Regis* arguebant amici, *quod hominem in manifeſto maleficio deprehenſum, non modò punire non ſuſtinuiſſet, verùm etiam præmiis & honoribus auctum optimæ equitatûs parti præpoſuiſſet. Quem deinceps & fidum futurum, ſi*

præter impunitatem propior amicitiæ gradus, maximæ dignitates, honorificæ præfecturæ, parricidii merces essent? Igitur mature emendandum, quod nimia lenitate peccatum esset: priusquam ille, consilium emanasse sentiens, Thessalorum mobiles animos ad res novandas induceret. Non contemnendum esse periculum, quo majus ne excogitari quidem possit, neque spernenda Deorum ostenta, qui Regem de cavendis insidiis evidenter monuissent.

Nuper enim, dum Halicarnassum obsidens, post longos magnosque labores meridiatione reficitur, hirundo, nota auspiciis avis, magno cum garritu, circum caput quiescentis volitaverat, & modò in hoc, modò illud lectuli latus se demiserat, turbulentiorem solito cantum exorsa. Et Rex quidem defatigato corpore non penitus excussit somnum, sed tamen avem continuò strepitu molestam sentiens, manu obiter repulit. Illa adeo non exterrita est, ut etiam in ipsius capite consederit, neque priùs strepere desierit, quam ab experrecto demum abacta est. Idque sic interpretatus fuerat Aristander, ut *instare periculum* diceret *ab amico Regis; sed insidias in occulto non mansuras: hoc enim munere naturam avis, quæ præ ceteris homini familiaris, eadem supra modum garrula esset.*

His itaque diligenter expensis, quum indicium Asisinis cum vatis responso convenire cerneret, meminissetque se matris literis anxie monitum, ut ab hoc homine sibi caveret, nihil ultra differendum ratus, quid fieri

vel-

vellet, Parmenioni ſignificat: nam, ut diximus, cum ipſo in Phrygiam iverat Lynceſtes Alexander. Sed ne quo caſu conſilium Regis parum in tempore proderetur, literas ſcribi non placuit; ſed per hominem fidum atque honoratum mandata perferri: electus eſt Amphoterus Crateri frater, qui cum Macedonicum habitum Phrygio mutaſſet, aſſumptis Pergenſibus aliquot itineris gnaris, ad Parmenionem occultus penetrat.

Ita Alexander comprehenditur, & quum ob veterem ſuam familiæque dignitatem & gratiam diu dilatus eſſet, tertio poſt anno, dum à Philotæ conſciis ſupplicium ſumitur, ſocietate criminis, & pœnâ ſontium in exitium abreptus periit. Regi ex Phaſelide moventi, ſupra detectas inſidias propitius numinis favor alio ſtatim beneficio patuit. Parte exercitûs ad Pergenſium urbem per montes præmiſſâ, cæteros ipſe per litus ducebat, quâ Climax mons Pamphylio mari imminens, anguſtam euntibus ſemitam relinquit, quoties mare tranquillum eſt; at quum æſtus incubuit fluctibus operitur: idque hyeme frequens & prope perpetuum eſt.

At Alexander nihil æque ac moram metuens, exercitum per æqua, per iniqua, eodem ardore atque impetu rapiebat. Continui per eos dies Auſtri flaverant, qui mare in litus propellentes, omnia itineris veſtigia altis paludibus opplent; aſſiduæ etiam magnæque pluviæ, ut ventis iſtis ſpirantibus ſolet, ruebant; ſed adventante Alexandro, ſubitò exortus Aquilo cœlum

purgavit imbribus, undas rejecit in mare, & Macedonibus transitum aperuit. Sic quoque unius diei itinere per incerta vada emergendum fuit, aquâ ad umbilicum ferme pertingente. Tantam in periculis Alexandri fiduciam, ut ab ipsius ingenio profectam non dubito, ita frequentibus prodigiis & ominibus auctam confirmatamque fuisse crediderim, postquam decreto numinis, clarissimis maximisque rebus se destinari conjecit.

Adhuc in Macedonia degenti species humana augustior apparuisse dicitur, monentis *ut ad evertendum imperium Persicum quamprimùm in Asiam sequeretur*: atque in memoriam insomnii revocatum esse Regem, quum in Phœnice res gereret; obvio Judæorum sacerdote in quo recognovit ornatum, quem pridem in objecta imagine per quietem viderat. Nam inter obsidionem Tyri vicinis regibus populisque deditionem & delectus imperaverat: sed Judæi, qui Hierosolyma famosam urbem tenebant, fœdus cum Dario causati, Macedonum amicitiam detrectabant. Eam gentis contumaciam puniturus, in Judæam infesto agmine perrexit. At Hierosolymitani, ut Regis iram lenirent, cum uxoribus liberisque supplices in occursum venientes effunduntur.

Sacerdotes primi ibant tenuissima bysso amicti: hos deinde populus candido & ipse vestitu sequebatur. Agmen ducebat Jaddus summus sacrorum antistes cum solemni or-

natu.

natu. Appropinquantis pompæ venuſtatem ſpeciemque miratus Rex, equo deſiliens, ſolus proceſſit, adoratoque Dei nomine, quod aureæ laminæ inſculptum cidaris pontificia præferebat, ipſum quoque reverenter ſalutavit. Improviſa res omnium qui cum eo advenerant animos in ſtuporem dedit. Judæi ex propinqui exitii metu non in ſpem incolumitatis modò, ſed inopinatæ gratiæ fiduciam erecti circumibant Regem, laudes gratulationemque & vota miſcentes.

Contra Syrorum reguli, qui ob crebras acerbaſque cum Judæis ſimultates Alexandrum ſecuti fuerant, inimicorum ſuppliciis, ut rebantur, infeſti animi libidinem expleturi, ſtupebant; dubii verane eſſent quæ intuerentur, an aliquod oculorum ludibrium vanâ imagine ſopitos ſenſus falleret. Neque minùs Macedonas inſolentia ſpectaculi ſuſpenſos habuit: donec propiùs accedens Parmenio interrogare auſus eſt, *quid ita externis cæremoniis honorem deferret, quem à tam fœda gente etiam recipere vix tanto rege dignum eſſet?* Atque ille inſomnium ſuum retulit. Deinde urbem ingreſſus, in pulcherrima æde ritu recepto ſacrum Deo fecit, & dona templo intulit.

Inſpexit etiam ſacros gentis codices, quibus continebantur diu ante præſcripta vaticinia, inter quæ Tyrum Macedonibus ceſſuram, & Perſas à Græco quodam debellatum iri clare ſignificabatur. Eum ſe fore interpretatus, Judæis conceſſit, *ut domi foriſque ſuis legibus ri-*

ritibusque libere uterentur, & quia septimum quemque annum agriculturæ exsortem agunt, etiam tributorum ista portione solverentur. Naturam quoque regionis admiratus, quæ aliis fructibus inter præstantissimas dives opobalsamum sola producit, Andromachum iis regionibus præposuit, quem Samaritani, perpetui Judæorum hostes, paulò post atrociter necaverunt. Sed hæc quidem post Tyrum Gazamque expugnatas gesta sunt: nos per occasionem præcepimus.

XII. Ceterùm angustiis ad mare Pamphylium superatis, Alexander Pergis profectus in itinere obvios habuit Aspendiorum legatos, ex principibus civitatis. Ii petentes *ne præsidium recipere cogerentur, quinquaginta talenta in stipendium militum, & quantum equorum tributi nomine regi Persarum alere consueverant*, promiserunt. Inde Rex ad Sidetas qui Melanem amnem adcolunt, progressus est; Cumaeorum ex Æolide genus, sed sermone barbaro: nam Græcus exoleverat, non diuturnitate temporis, ut accidit; verùm majores suos, ut in eas regiones venerunt, repente oblitos patriæ linguæ, novam & antea inauditam sonuisse memorabant.

Side receptâ, quæ Pamphyliæ metropolis erat, Syllium ibatur, tutum naturâ sitûs oppidum, & tam peregrino milite, quam Barbarorum adcolentium firma manu egregie munitum. Ea res, & quia Aspendios rebellare nuntiabatur, avertit iter, Aspen-

pendumque ductus est exercitus. Illi subita Macedonum irruptione territi, desertis quae in plano erant aedificiis, in arcem concessere. Alexander vacua urbe potitus, sub ipsa arce castra communit, & quum peritissimos architectos haberet, apparatu oppugnationis obsessos ad pacem prioribus conditionibus repetendam compulit. Nihil ad majora properanti optatius accidere potuisset, quam loci haud contemnendi longa obsidione non detineretur. Ne tamen impunita defectorum temeritas esset, potissimos civium obsides tradi, pecuniaeque imperatae nec exsolutae summam duplicari praecepit.

Adjectum est, ut satrapae quem Alexander praefecisset, obedirent, annua Macedonibus tributa solverent, & de agro, unde vicinos vi ejecisse arguebantur, judicio contenderent. His ita gestis remensus iter, quod ad Pergensium oppidum ferebat, inde perrexit in Phrygiam. Sed per ista loca ducenti superandae erant angustiae, quas juxta Telmissum urbem Pisidarum duo montes ex adverso concurrentes efficiunt, ita strictis faucibus ut portarum similitudinem referant, easque Barbari armata manu utrimque insederant.

Alexander in ipso aditu castra poni jubet, ratus, quod evenit, Telmissenses castris locatis periculum differri credentes non diu haesuros in augustiis, sed modico in illis relicto praesidio ceteros in urbem recessuros esse,

esse. Igitur occasione haud segniter usus, protinus sagittarios & funditores, quodque ex gravi armatura maxime expeditum erat, inducit, & præsidio Barbarorum deturbato; ante ipsam urbem castra collocat.

Ibi legatos Selgensium audiit, qui ob vetustas cum vicinis Telmissensibus simultates, quamquam ejusdem nationis essent, amicitiam ac auxilia offerebant Regi. Quibus perbenigne exceptis, ne in obsidione unius urbis tempus tereret; Sagalassum castra movit, validam urbem & juventutis robore firmatam: quum enim omnes Pisidæ bellicosi sint, Sagalassenses præ ceteris pugnaces habentur. Ii, quum etiam à Telmisso fœderatæ sociæque copiæ venissent, viris magis quam mœnibus confisi, in vicino colle instruxerant aciem; & præmissos ab Alexandro velites opportunitate loci adjuti repulerant: sed Agriani resistebant, quis propinqua jam Macedonum phalanx, & ante prima signa Rex conspectus audaciam addiderat. Maximus militi labor fuit per ardua conniti; postquam æquioribus paulo locis consistere datum est, semermum montanorum vulgus haud ægre disjecere.

Ex Macedonum ducibus Cleander desideratus est, cum viginti ferme militibus; Barbarorum ad quingentos cecidere: ceteros expedita fuga, & locorum notitia protexit. Fugientibus tamen institit Rex contentione quanta poterat tam grave agmen, eodemque impetu urbs eorum capta est. Per cetera-

ra deinde Pisidiæ munita loca circumtulit bellum, quorum nonnulla pugnando cepit, alia conditionibus in fidem venerunt. Telmissum expugnatam, ob pertinaciam civium, solo æquavit; populo libertatem ademit; & paulò post cum aliis quibusdam Pisidiæ civitatibus, Celænarum præfecturæ contribuit. Pacatis hunc in modum asperrimis nationibus, in Phrygiam processit, quà Ascanius lacus est, cujus aqua sua sponte concrescens, necessitate salis è longinquo petendi solvit accolas.

Dum ea geruntur, Memnon suarum partium reliquiis undique collectis, ut inhærentem Asiæ Alexandrum extorqueret, ad bellum Græciæ Macedoniæque inferendum cogitationes convertit. Quippe Darius in hoc uno spem reponens, qui victoris impetum sua virtute suaque prudentia diutissime ad Halicarnassum moratus esset, summæ rerum præfecerat eum, magnamque pecuniæ vim transmiserat. Itaque mercenariorum manu quantâ poterat conductâ, cum trecentarum navium classe libero mari vagabatur, & quæ tantis conatibus adversa vel æqua futura essent, solerti æstimatione pensabat.

Interea locis quae minus anxiè custodiebantur occupatis (inter quae & Lampsacus fuerat) insulas aggressus est, quibus Macedones, quamquam utrimque continenti potirentur, ob inopiam navium auxilium ferre non poterant. Juvit con-

consilium ducis animorum mira ubique dissensio, quum aliis ad Alexandrum libertatis auctorem res trahentibus, non deessent qui Persicis opibus aucti, propriam sub veteribus dominis potentiam, quam liberatâ republicâ eamdem omnium æqualitatem mallent. Igitur Athenagoras & Apollonides ex Chiorum optimatibus, re cum Phisino Megareoque & aliis suæ factionis hominibus communicatâ, Memnonem arcessunt. Ita Chius proditione capitur, & præsidio ibi collocato, urbanarum rerum administratio Apollonidi sociisque traditur.

Inde Lesbum petens, Antissam, Pyrrham & Eressum nullo negotio capit; Methymnæ Aristonicum tyrannum imponit; totamque insulam exceptâ Mitylene nobilissimâ urbe, in potestatem redigit. Ea multis diebus obsidionem constanter pertulit, nec ab ipso Memnone capta est. Ille enim, quum jam magnis operibus urbem circumvallasset, & occluso portu, naviumque stationibus per opportuna loca dispositis, ne quâ subsidio venientibus aditus pateret, providisset, pestilenti morbo correptus præclaram Persarum spem, irreparabili cum ipsorum damno, deseruit. Sed quum se jam morti vicinum intelligeret, Pharnabazo sororis suæ filio, quem Artabazo pepererat, imperium suum tradidit, donec Darius, re compertâ, aliter statueret.

Hic

Hic cum Autophradate classis præfecto munia partitus, eò tandem obsessos adegit, ut securo præsidii discessu pacto, columnas quîs fœderis cum Alexandro leges insculptæ erant, subverterent, Darioque fidem polliciti, dimidiam exulum suorum partem reciperent. At Persæ non integrâ fide pactis stetere; sed introductis in urbem militibus Lycomedem Rhodium præesse jusserunt: Diogeni, qui ob studia in Persas exulaverat, patriæ tyrannis tradita est. Pecunia deinceps privatim ab opulentissimo quoque per vim ablata, neque eo minùs imperatum tributum, quod commune Mitylenæorum penderet.

QUINTI CURTII
RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI
MAGNI
REGIS MACEDONUM.

Q. CURTII.

DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI.

Summarium libri Tertii.

I. *Celænarum urbe & arce receptâ, primariam Phrygiæ urbem Alexander ingreditur, in qua fatalem Gordii nodum solvit, ac deinde obviam Dario ire statuit.*

II. *Exercitûs Persici lustratio, de quo quum Darii jussu Charidemus Atheniensis verum liberumque protulisset judicium, capite mulctatus est.*

III. *Pompæ Persarum Regum, orto Sole*

demum procedentium, tum copiarum Alexandri descriptio.

IV. *Desertas ab Arsane Darii Præfecto Ciliciæ fauces Alexander opportune occupat.*

V. *Cum in Cydnum flumen abluendi corporis gratiâ intempestive descendisset, gravissimo morbo corripitur Rex ipse.*

VI. *Qui à fido sapientique medico Philippo, cui à toto exercitu ingentes gratiæ habentur, pristinæ valetudini mox restituitur.*

VII. *Vegetior factus, Darium aggredi cogitat, Sisenemque Persam, imprudentiâ delinquentem, occidi jubet.*

VIII. *Darii ante pugnam consilia: tum exercitûs Persici consternatio. Proximæ internecionis præsagium.*

IX. *Utriusque exercitûs membra præcipua & collatio.*

X. *Alexandri oratio ad milites.*

XI. *Pugna cruenta, in qua* 100000 *peditum ac* 10000 *equitum Persarum occumbunt, reliquis fusis fugatisque.*

XII. *Castris Darii & ingenti præda potitur Alexander.*

XIII. *Matris & uxoris Darii, nec non aliarum nobilium captivarum luctum, ob Regem quem putabant interfectum, regio prorsus animo levat Alexander.*

XIV. *Darii gazam immensam, cum ingenti nobilium numero Parmenioni proditorie Damasci præfectus tradit.*

LIBER

LIBER TERTIUS.

INTER hæc Alexander (*a*), ad conducendum ex Peloponneso militem, Cleandro cum pecunia misso, Lyciæ Pamphyliæque (*b*) rebus compositis, ad urbem Celænas (*c*) exercitum admovit. Mediam illa tempestate (*d*) interfluebat Marsyas amnis, fabulosis

(*a*) *Inter hæc Alexander*, Transitionis schema argumento est, sub finem secundi libri de alia re, quam Alexandri, actum fuisse, quæ Diodoro & Arriano auctoribus non potuit alia esse, qnam gesta & mors Memnonis, præsertim quod post paullo sub finem hujus I. capitis, & initio II. ad Memnonis historiam continuandam pergitur.

(*b*) *Lyciæ Pamphyliæque*, etiam Pisidiæ, ut in conjecturis supplementorum libri II diximus. Pisidis enim partim in fidem acceptis, partim prœlio victis, juxta Ascanium lacum in Phrygiam Alexander intravit. *Arrian. lib. I. extr.*

(*c*) *Celænas*) Celænæ, ad fontes Marsyæ & Mæandri sitæ, caput quondam Phrygiæ fuerunt. *Livius XXXVIII.* 13. *Max. Tyrius Differt. XXXVIII.*

(*d*) *Illa tempestate*) illo tempore, quo Alexander Asiam invadebat, nam inde postea migratum fuit ad Lycum amnem, novæque urbi *Apameæ* nomen inditum, non ab Apamea sorore Seleuci, ut Livius c. l. tradit, sed à matre Antiochi Soteris, sive uxore Seleuci Nicatoris, ut Strabo docet lib. XII. Add. Octav. Falconerii Differtat. de Nummo Apamensi.

losis Graecorum carminibus inclytus (*e*). Fons ejus ex summo montis cacumine excurrens, in subjectam petram magno strepitu aquarum cadit: inde diffusus, circumjectos rigat campos, liquidus, & suas duntaxat undas trahens (*f*). Itaque color ejus placido mari similis, locum Poëtarum mendacio fecit: quippe traditum est, Nymphas (*g*) amore amnis retentas, in illa rupe considere.

Ceterùm, quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet: at quum extra munimenta se evolvit, majore vi ac mole agentem undas Lycum appellant (*h*). Alexander quidem destitutam à suis intrat: arcem verò, in quam confugerant, oppugnare adortus, cadu-

(*e*) *Fabulosis carminibus inclytus*) Fabula hæc est: Marsyam satyrum repertâ tibiâ, quam Minerva propter oris deformitatem, cum inflaret, abiecerat; ipsum Apollinem in certamen provocasse, sed victum ab hoc, & pelle exutum, manante sanguine flumen Marsyam effecisse *Hygin. Fab. CLXV.* vel satyrorum nympharumque lacrymis, quibus Marsyam crudeliter occisum prosequuti fuerant, ejusdem nominis fluvium exortum esse. *Ovid. VI. Metamorph. Fab. VI.*

(*f*) *Liquidus & suas undas trahens*) Illustri Salmasio sub initium Tomi II. Exerc. Plin. videtur noster fluvium *Organ* (Ὀργᾶν) cum Marsya confundere. Illum enim Strabo lib XIV. vocat πρᾶον καὶ μαλακόν.

(*g*) *Nymphas*) Ovid. c. l. v. 304. *& Nymphæ flerunt.*

(*h*) *Lycum appellant*) Manifestus error. Diversi enim Lycus & Marsyas, quamvis ambo in Mæandrum influentes. Adi Plinium, Strabonem, Salmasium c. l.

caduceatorem praemisit, qui denunciaret, ni dederent, ipsos ultima esse passuros (*i*). Illi caduceatorem (*k*) in turrim, & situ & opere multum editam perductum; quanta esset altitudo, intueri jubent, ac nunciare Alexandro, non eâdem ipsum & incolas æstimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse, ad ultimum (*l*) pro fide morituros. Cæterùm ut circumsideri arcem, & omnia sibi in dies arctiora viderunt esse; sexaginta dierum inducias pacti, ut nisi intra eos auxilium Darius ipsis misisset, dederent urbem: postquam nihil inde præsidii mittebatur, ad præstitutam diem permisere se Regi.

Superveniunt deinde legati Atheniensium, petentes, *ut capti apud Granicum* (*m*) *amnem redderentur sibi.* Ille *non hos modo* (*n*), *sed etiam cæteros Græcos restitui suis jussurum* respondit, *finito Persico bello.* Cæterùm, Dario imminens, quem nondum Euphratem superasse cognoverat, undique omnes

(*i*) *Caduceatorem*) Caduceator, qui mittitur conciliandæ pacis caussa. Nomen à *caduceo* est, pacis symbolo, sive virga, quali Mercurius fingitur usus esse.

(*k*) *Ultima passuros*) *suppliciorum & periculorum extrema.* Sic & noster IX. 9. 22. ac Florus I. 13. 12.

(*l*) *Ad ultimum*) *Denique, postremò*, si quid secus fortuna tulerit, pro fide suo regi servanda morituros esse. Addi Florus potest IV. 7. 15.

(*m*) *Capti apud Granicum*) Vide Supplement. lib. II. num. 5.

(*n*) *Non hos modo*) Quot mercenariorum vivos Alexandèr ceperat, vinctos in Macedoniam ad ergastula misit. *Arrian. lib.* 1.

omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis, quam urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midæ regiam (o), Gordium nomen est urbi, quam Sangarius (p) amnis interfluit, pari intervallo (q) Pontico & Cilicio mari distantem. Inter hæc maria angustissimum Asiæ spatium (r) esse comperimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quæ quia continenti adhæret, sed magna ex parte cingitur fluctibus, speciem insulæ præbet, ac nisi tenue discrimen (s) objiceret, maria quæ nunc dividit committeret.

Alexander, urbe in suam ditionem redactâ, Jovis templum intrat. Vehiculum, quo Gordium Midæ patrem (t) vectum esse constabat, adspexit, cultu haud sanè à

(o) *Gordium Midæ regiam*) Midas ille poetarum fabulis celebratus, Rex fuit Phrygiæ.

(p) *Sangarius*) qui per Phrygiam & Bithyniam decurrens Euxino Ponto infunditur.

(q) *Pari intervallo*) Livius XXXVIII. 18. de emporio Gordio: *Tria maria pari ferme distantia intervallo habet, Hellespontum, ad Sinopen, & alterius oræ litora, quæ Cilices maritimi colunt.*

(r) *Angustissimum spatium*) sat amplum inter Ponticum mare & Cilicium, nisi respectu universæ Asiæ minorem sive Natoliam ita arctari dicas.

(s) *Tenue discrimen*) an tenue, quod per trium regnorum, Ponti, Cappadociæ, Ciliciæ distinguitur amplitudinem?

(t) *Gordium patrem*) vide historiam ab Justino XI. 7. traditam.

à vilioribus, vulgatiſque uſu abhorrens. Notabile erat jugum adſtrictum compluribus nodis in ſemetipſos implicatis & celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus editam eſſe oraculo ſortem (*u*), Aſiæ potiturum (*x*), qui inexplicabile vinculum ſolviſſet, cupido inceſſit animo ſortis ejus implendæ. Circa Regem erat & Phrygum turba & Macedonum, illa exſpectatione ſuſpenſa, haec ſolicita ex temeraria Regis fiducia. Quippe ſeries vinculorum ita adſtricta, ut unde nexus inciperet, quove ſe conderet, nec ratione nec viſu percipi poſſet; ſolvere aggreſſo, injecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequaquam diu luctatus cum latentibus nodis: *Nihil*, inquit, *intereſt quomodo ſolvatur*: gladioque ruptis omnibus loris, oraculi ſortem vel eluſit, vel implevit (*y*).

Cum deinde Darium, ubicumque eſſet, occupare ſtatuiſſet; ut à tergo tuta (*z*) relinqueret,

(*u*) *editam oraculo ſortem*) Quia oracula certo ordine & ſorte reddebantur, factum eſt, ut ipſa *ſortes* dicerentur. Cicero de Divin. II. c. 33. *Auſpicia reſtant & ſortes eæ, quæ ducuntur, non illæ, quæ vaticinatione funduntur, quæ ORACULA verius dicimus.* Virgil. Æn. IV. v. 346. Pataræo oraculo:

Italiam Lyciæ juſſere capeſſere ſortes.

(*x*) *Aſiæ potiturum*) univerſæ majoris.

(*y*) *Vel eluſit, vel implevit*) ſi arte explicari, non diſſecari oportuit, eluſit; ſi quocunque modo diſſolvi ſatis erat, implevit.

(*z*) *A tergo tuta*) Sic fugientem Pompeium non prius Cæſar perſequutus eſt, quam Pompejanas in Hiſpania legiones ſubvertiſſet.

ret, Amphoterum classi ad oram Hellesponti, copiis autem praefecit Hegelochum, Lesbum, & Chium,& Con (*a*) praesidiis hostium liberaturos. His talenta ad belli usum quingenta attributa: Ad Antipatrum, & eos qui Graecas urbes tuebantur, sexcenta missa: ex fœdere naves sociis imperatae, quae Hellesponto praesiderent. Nondum enim Memnonem vita excessisse cognoverat, in quem omnes intenderat curas (*b*), satis gnarus cuncta in expedito fore, si nihil ab eo moveretur. Jamque ad urbem Ancyram (*c*) ventum erat, ubi numero copiarum inito, Paphlagoniam intrat; huic juncti erant Eneti, unde quidam Venetos trahere originem (*d*) credunt: omnisque haec regio paruit Regi, datisque obsidibus, tributum quod ne Persis quidem tulissent, pendere ne cogerentur, impetraverunt. Calas (*e*) huic regioni prae-

(*a*) *Lesbum, Chium, Con*) Has inter Asiam Græciamque insulas Memnon ad Persas reduxerat, solâ Mitylenæorum urbe adhuc repugnante. Vide Supplem. lib. II. extrem.

(*b*) *In Memnonem curas intenderat*] Vir enim Rhodius erat, tam terrestris militiæ, quam navalis, peritissimus, ideoque à Dario summæ belli præfectus.

(*c*) *Ancyram*] Et in Phrygia, & in Galatia Ancyræ nomine urbs est. Heic Galatica & celebratior intelligitur, quin proxima Paphlagoniæ est. Arrianus lib, II. cognomen Γαλατικῆς signanter adjecit.

(*d*) *Venetos trahere originem*] Ita Livius I. 1. Nepos apud Plinium VI. 2. Virgilius Aen. I. 242. & alii.

(*e*) *Calas*] adhuc equitum Thessalorum ductor, nunc tam Phrygiæ, quam Paphlagoniæ ab Alexandro præfectus. *Arrian.*

praepositus est: ipse, assumptis qui ex Macedonia nuper advenerant, Cappadociam petiit.

II. At Darius, nunciatâ Memnonis morte (*f*) haud secus quam par erat, motus; omissâ omni aliâ spe (*g*), statuit ipse decernere: quippe quae per duces suos acta erant, cuncta damnabat; ratus pluribus curam, omnibus abfuisse fortunam. Igitur castris ad Babylonem positis, quò majore animo capesserent bellum, universas vires in conspectum dedit, & circumdato vallo, quod decem millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo (*h*), numerum copiarum iniit. Orto sole, ad noctem agmina, sicut descripta erant, intravere vallum: inde occupaverunt emissa Mesopotamiae campos: equitum peditumque propemodum innumerabilis turba, majorem quam pro numero speciem gerens.

Persarum erant centum millia, in quîs eques triginta millia implebat. Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. Barcanorum (*i*) equitum duo millia

(*f*) *Memnonis morte*] Vid Supplem. lib. II. extr.

(*g*) *Omissâ spe aliâ statuit ipse decernere*] Sic Livius XXXII. 31. *omissâ spe per unam dimicationem res decernenda*: & XXXV. 3. *parati de summa rerum decernere.* Nepos Eumene c. 9. 6. *quo integeriore exercitu decerneret.* Est ergo *decernere* in his *prælium committere.*

(*h*) *Xerxis exemplo*] qui singulas myriades intra vallum adductas lustraverat. Adi Herodotum VII. 60.

(*i*) *Barcanorum*] Stephanus Byzantius: Βαρκάνιοι ἔθνος τοῖς Ὑρκανοῖς ὅμορον, *gens Hyrcanis finitima.* Meminit eorum etiam Ctesias in Excerpt.

lia fuere; armati bipennibus (*k*), levibusque scutis cetrae (*l*) maxime speciem reddentibus: peditum decem millia pari armatu sequebantur. Armenii quadraginta millia miserant peditum, additis septem millibus equitum. Hircani egregii, ut inter illas gentes, sex millia expleverant, equis militatura. Derbices (*m*) quadraginta millia peditum armaverant; pluribus haerebant ferro praefixae hastae, quidam lignum igni duraverant: hos quoque duo millia equitum ex eadem gente comitata sunt. A Caspio mari octo millium pedester exercitus venerat; ducenti equites. Cum his erant ignobiles Asiae gentes (*n*); duo millia peditum; equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Graecorum mercede conducta, egregiae juventutis, adjecta sunt. Nam Bactrianos, & Sogdianos (*o*), & Indos, ceterosque rubri maris accolas, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri.

Nec

(*k*) *Bipennibus*] ferro ancipiti. Nonius Marcellus: *BIPENNIS manifestum est id dici, quod ex utraque parte sit acutum.*

(*l*) *Cetrae speciem*] speciem minoris scuti, instar peltae, quo genere etiam Hispani. Galli & Afri usi sunt.

(*m*) *Derbices*] quos Oxus fluvius secat, Margianis vicinos. *Plin. VI.* 16.

(*n*) *Asiae gentes*] quidam *aliae* pro *Asiae*. Sed & Asiae paene multae obscurae gentes sunt.

(*o*) *Bactrianos*, *Sogdianos*] Hae gentes post mare Caspium in ortum longius remotae erant: quare ad festinatam expeditionem non acciri potuerunt.

Nec quidquam illi minùs, quam multitudo militum defuit: cujus tum universæ adspectu admodum lætus, purpuratis (*p*) solitâ vanitate spem ejus inflantibus; conversus ad Charidemum Atheniensem belli peritum (*q*), & ob exilium infestum Alexandro (quippe Athenis jubente eo fuerât expulsus) percontari cœpit: *Satisne ei videretur instructus ad obterendum hostem?* At ille & suæ sortis, & regiæ supere biæ oblitus; *Verum*, inquit, *& tu forsan audire nolis* (*r*); *& ego, nisi nunc dixero, aliàs nequidquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitûs, hæc tot gentium, & totius Orientis excita sedibus suis moles* (*s*), *finitimis potest esse terribilis: nitet purpurâ auroque, fulget*

(*p*) *Purpuratis*] Ita vocantur amicorum regiorum principes ac satrapæ, & præsertim de Barbaris si sermo est, ut apud Florum I. 10. 5. & nostrum c. 8. 3. qui tamen Parmenionem etiam fidissimum purpuratorum dixit cap. 6. 4. hujusce libri.

(*q*) *Charidemum belli peritum*] De hoc Diodorus XVII. 30. *ἀνὴρ θαυμαζόμενος ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ δεινότητι στρατηγίας*, *admirandus propter fortitudinem & imperatorias virtutes.* Addit sub Philippo militasse omnium consiliorum participem, & principem in administrandis negotiis.

(*r*) *Audire nolis*] Tacitus Hist. III. 56. 6. *Ita formatæ principis aures, ut aspera quæ utilia, nec quidquam nisi jucundum & læsurum accipiat.*

(*s*) *Excita sedibus moles*] *Moles* id est *multitudo.* Livius V. 8. *Etruriam omnem excitam sedibus magna mole adesse.* Florus III. 5. 14. *Mithridates tota regni sui mole in Asiam rursus mari, terra, fluminibusque veniebat.* Noster V. 9. 5. *major belli moles.*

fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non subjecere, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sane & inculta, clypeis hastisque immobiles cuneos (t), & conserta robora virorum tegit. Ipsi phalangem vocant peditum stabile agmen: vir viro, armis arma conserta sunt.

Ad nutum monentis intenti (u) sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt (x): obsistere (y), circumire, discurrere (z) in cornua, mutare pugnam (a), non duces magis, quam mili-

(t) *immobiles cuneos*] Tacticis *cuneus* est forma militum in trigonum ordinata. Vegetius I, 26. *quo facto, in trigonum, quem cuneum vocant, acies ipsa mutanda est.* Deinde cunei sunt manipuli militum viis dissepti, à cuneorum theatralium forma appellati. Frontinus Strateg. II. 3. 20. *Aemilius Paullus adversùs Persen triplicem aciem cuneis instruxit, inter quos subinde velites emisit.*

(u) *Ad nutum intenti*] ita prompti ad obediendum, ut vel nutum ducis sequantur. Jornandes Geticis cap. 38. *Turba regum, diversarumque nationum ductores nutibus Attilae attendebant, & ubi oculo adnuisset, unus quisque adstabat.*

(x) *Exaudiunt*] *obedienter accipiunt.* Nam in tanta multitudine tantoque fremitu non omnia auribus percipiuntur.

(y) *Obsistere*] *consistere.* Sic Plautus Mil. II. 3. 26. *Heic obsistam.* id est, *stabo*, ut recentissimus Jacobus Operarius interpretatur: & Pareus prima editione *consistam*, (nam iterata in *obstabo* mutavit) quod approbat Cl. Freinshemius.

(z) *Discurrere in cornua*] ad firmanda aciei cornua, hoc est, partes hosti maxime oppositas, ex posteriore acie jussu ducum procurrere, ut ordines in fronte duplicentur.

(a) *Mutare pugnam*] id est, ex fronte in dextrum, sinis-

milites (b) callent. Et ne auri argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina paupertate magistrâ stetit (c): fatigatis humus cubile est (d): cibus quem occupant (e) satiat: tempora somni arctiora (f) quàm noctis sunt. Jam Thessali equites (g), & Acarnanes, Ætolique (h), invicta bello manus, fundis credo, & hastis igne duratis repellentur? pari robore opus est: in illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda

sinistrum latus, in tergum, &c. ubicumque opus est, sine turbatione ordinum celeriter converti: etiam ita subito circumagi, ut ultimi primum, primi ultimum locum occupent.

(*b*) *Non duces magis, quam milites*] Justinus XI. 6. 4. de hoc Alexandri exercitu: *non tam milites, quam magistros militiæ electos putares.*

(*c*) *Paupertate magistra stetit*] Noxia castris abundantia & luxus: paupertatis tolerantia fortitudinis conservatrix.

(*d*) *Fatigatis humus cubile*] Seneca ad Helviam cap. X. *quibus* (majoribus) *terra cubile erat.* Ammianus XXII. 6. (4. *Valesf.*) de castrensi suorum temporum luxu: *Non saxum erat, ut antehac, armato cubile, sed plumæ & flexiles lectuli.*

(*e*) *Quem occupant*] quem *forte nanciscuntur*, & obvium ac parabilem habent.

(*f*) *Tempora somni arctiora*] De Taprobanæ incolis Plinius VI. 22. *Non in diem, aut interdiu somnus.*

(*g*) *Thessali equites*] Diodorus Sicul. XVII. 332. ὀν τῶν Θετταλῶν ἱππεῖς πολὺ τῶν ἄλλων διαφέροντας τῶς τε ἀνδραγαθίαις καὶ ταῖς ἐμπειρίαις. Arriano lib. I. p. 71. sunt τὸ κράτιστον τοῦ ἱππικοῦ.

(*h*) *Acarnanes Ætolique*] Utraque gens belli studiis clarissima. Adi Livium XXVI. 25. XXXVI. 7. Illa Epiri pars erat; hæc Græciæ Propriæ, sed Epiro & Acarnaniæ contermina, Acheloo utramque interfluente.

renda sunt: argentum istud atque aurum ad condumcendum militem mitte.

Erat Dario mite ac tractabile ingenium, nisi suam naturam plerumque fortuna corrumperet. Itaque, veritatis impatiens, hospitem ac supplicem (*i*), tunc maximè utilia suadentem, abstrahi jussit ad capitale supplicium. Ille ne tum quidem libertatis oblitus: *habeo*, inquit, *paratum mortis meæ ultorem: expetet pœnas mei consilii spreti is ipse, contra quem tibi suasi. Tu quidem licentiâ regni tam subitò mutatus, documentum eris posteris, homines, cum se permisere fortunæ, etiam naturam dediscere* (*k*). Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde pœnitentia subiit Regem, ac vera dixisse confessus, eum sepeliri jussit.

III. Thymodes erat Mentoris filius, impiger juvenis; cui præceptum est à Rege, ut omnes peregrinos milites (*l*) in quîs plurimum habebat spei, à Pharnabaso acciperet; opera eorum usurus in bello: ipse Pharnabaso tradit imperium, quod ante Memnoni (*m*) dederat. Anxium (*n*) de in-

(*i*) *Hospitem ac supplicem*] Ideò inviolabilem ex communi gentium jure.

(*k*) *Naturam dediscere*] Desciscere à natura sua & pristino ingenio, efferatioresque fieri.

(*l*) *Peregrinos milites*] Mercenarios Græcos.

(*m*) *Imperium, quod Memnoni*] Imperium maritimæ oræ & insularum, quæ ipsa Sardiensis satrapia erat. Pausan. in Lacon. p. 90. αἱ Σάρδεις τῷ σατραπεύοντι ἐπὶ θαλάσσῃ οἰκητήριον.

(*n*) *Anxium*] Subaudi *Regem* vel Darium.

inſtantibus curis, agitabant etiam per ſomnium ſpecies imminentium rerum, ſive illas ægritudo, ſive divinatio (o) animi præſagientis accerſit. Caſtra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei viſa ſunt (p): & paulò poſt Alexander adduci ad ipſum in eo veſtis habitu, quo ipſe fuiſſet: equo deinde per Babylonem vectus, ſubitò cum ipſo equo oculis eſſe ſubductus.

Ad hæc vates varia interpretatione curam diſtrinxerant (q): alii *lætum id Regi ſomnium eſſe* dicebant; *quod caſtra hoſtium arſiſſent, quod Alexandrum, depoſitâ regiâ veſte, in Perſico & vulgari habitu* (r) *perductum eſſe vidiſſet.* Quidam contra augurabantur: *quippe illuſtria Ma-*

(o) *Ægritudo, ſive divinatio*] Sic diſtingui vult Curtius inter *naturale* ſomnium, cujus heic cauſſam animi mœrorem refert; & *divinum*, de quo illud Homeri Iliad. A v. 63. intelligendum eſt, ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

(p) *Viſa ſunt*] Eleganter *videri* de ſomniis. Livius XXI. 22. *Fama eſt in quiete viſum ab eo juvenem divinâ ſpecie.* Tacitus annal. II. 14. *Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque ſe operatum, & ſanguine ſacro reſperſâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus aviæ Auguſtæ accepiſſe.*

(q) *Diſtrinxerant*] *Diſtraxerant, in diverſa traxerant* interpretes ſomniorum.

(r) *In Perſico* & *vulgari*] An veſte ἀστάνδου, id eſt ſervi & curſoris regii, ut Plutarchus ſub initium Orat. I. de fortuna Alexandri tradit? An Regio quidem ortus genere, ut Diodorus XVII. 6. ſcribit, viliore tamen, quam Regio, indutus habitu fuit, antequam Rex fieret.

Macedonum castra visa, fulgorem Alexandro portendere: quem regnum Asiæ occupaturum esse, haud ambigere; quoniam in eodem habitu Darius fuisset, quum appellatus est rex. Vetera quoque omina (s), ut fit, sollicitudo revocaverat: Darium enim in principio imperii vaginam acinacis Persicam jussisse mutari in eam formam, qua Græci uterentur; protinusque Chaldæos (t) interpretatos, imperium Persarum ad eos transiturum, quorum arma esset imitatus. Ceterùm ipse & vatum responso quod edebatur in vulgus, & specie quæ per somnum oblata erat, admodum lætus, castra ad Euphratem moveri jubet.

Patrio more Persarum traditum est, orto Sole demum procedere. Die jam illustri (u), signum è tabernaculo Regis buccina dabatur. Super tabernaculum unde ab omnibus conspici posset, imago Solis (x) crystallo inclu-

(s) *Vetera omina*] Infra VI. 6. 6. *Vestem Persicam sumsit, ne omen quidem veritus.* Majorum enim rerum mutationem hæc vestium armorumque imitatio credebatur portendere.

(t) *Chaldæos*] Artis nomen, non gentis solum, quia Chaldæi ex gentis vocabulo nominati, diuturna observatione siderum scientiam putantur effecisse, ut prædici posset. *Cic. I. de divinat. cap. I.* A siderum in notitia ad omnium portentorum inusitatarumque rerum interpretationem progressi sunt. Adde nostrum V. I. 22.

(u) *Die inlustri*] Cum multa jam lux esset, nihil diluculi reliquum.

(x) *Imago solis*] Aurea forsan & expolita, ut splendorem solis referret: ambitu autem crystallino circumdata.

clusa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis. Ignis, quem ipsi sacrum & æternum vocabant (*y*), argenteis altaribus præferebatur. Magi (*z*) proximi patrium carmen canebant. Magos trecenti & sexaginta quinque juvenes sequebantur, puniceis amiculis velati, diebus totius anni pares numero; quippe Persis quoque in totidem dies descriptus est annus. Currum deinde Jovi sacratum albentes vehebant equi (*a*): hos eximiæ magnitudinis equus, quem Solis (*b*) appellabant, sequebatur: aureæ virgæ & albae vestes, regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro argentoque cælata. Seque-

(*y*) *Ignis, quem sacrum vocabant*] Antiqua religione Orientis populi ignem coluerunt, quem *sacrum* dicebant & *æternum*, quod nefas esset exstingui, nisi Rege mortuo. *Diodori. Sicul.* XVII. 114.

(*z*) *Magi*] Cicero Divinat. I. 23. *Magi, genus sapientum & doctorum habebatur in Persis.* Penes hos erat μαντέυεσθαι, id est, divinationis studium, *Ælian. Var. Hist.* II. 17. & περὶ θεραπείας θεῶν διατρίβειν καὶ θυσίας καὶ ευχὰς, hoc est cura omnium sacrorum, *Diogen. Laërt. proœm.* Unde Apulejus Apologetico: *Persarum lingua Magus est, qui nostra sacerdos.*

(*a*) *Albentes equi*] Sacer color, præsertim in equis ad solennia adhibitis, v. g. ad triumphum. Plinius Panegyr. cap. 22. *quadrijugo curru* & *albentibus equis.* Ovidius de Arte I. v. 214.

Quatuor in niveis aureus ibis equis.

(*b*) *Equus solis*] Soli equos propter pernicitatem sacratos fuisse, ex divinis etiam historiis notissimum est. II. Reg. XXIII. 11.

quebatur hæc equitatus duodecim gentium (c) variis armis & moribus. Proximi ibant quos Persæ Immortales (d) vocant, ad decem millia: cultus opulentiæ barbarae non alios magis honestabat: illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas (e) gemmis etiam adornatas.

Exiguo intervallo, quos Cognatos Regis (f) appellant, decem & quinque millia hominum. Hæc vero turba muliebriter propemodum culta, luxu magis quam decoris armis conspicua erat. Doryphori (g) vocabantur proxi-

(c) *Duodecim gentium*] Non facile has aliquis distincte explicuerit. Septem enim, nisi fallor, cap. II. recensebantur, quæ lustrationis vallum intraverant. Plinius quidem IV. 20. extr. duodecim enumerat ab Alexandro devictas, sed dubitatur, an pariter Persæ distinxerint. Etiam Bactrianos admiscet, quos noster tum dixit. (*III.* 2. 9.) propter locorum longinquitatem abfuisse.

(d) *Immortales*] Decem millia militum erant, quos *immortales* ideo dixerunt Persæ, quia si quis fato vel casu interiisset, statim alius sufficiebatur, ut nunquam major minorve numerus, quam decem millium esset. *Herodot.* VII. 83.

(d) *Manicatas tunicas*] Mollitiem in Persis notari scias, sicut in conjuratis adolescentulis apud Ciceronem Catil. II. c. 10. Adde Gell. VII. 12.

(f) *Cognatos Regis*] Cum vere tales, tum honoris caussa illis adscriptos. Hi enim eximium locum in aula Persarum tenebant. Adi Casaubonum lib. II. cap. IX. in Athenæum.

(g) *Doryphori*) Δορυφόροι, hastati, satellites: *δόρυ* enim *hastam* sonat. Multa autem hastarum genera, *αἰχμὴ*, *δόρυ*, *σάρισσα*, unde non est, quod mireris alios *hastatos* num. 20. memorari.

proximum his agmen, soliti vestem excipere regalem: hi currum regis anteïbant, quo ipse eminens vehebatur. Utrumque currûs latus Deorum simulacra ex auro argentoque expressa decorabant: distinguebant internitentes gemmæ jugum; ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Beli (*h*) gerebat effigiem. Inter hæc auream aquilam (*i*) pinnas extendenti similem sacraverant. Cultus Regis inter omnia luxuriâ notabatur: purpureæ tunicæ medium album intextum (*k*) erat: pallam auro distinctam aurei accipitres (*l*), velut rostris inter se corruerent, adornabant, & zona aurea muliebriter cinctus acinacem suspenderat, cui ex gemma erat vagina (*m*). Ci-

(*h*) *Nini. Beli*] Egregia hæc Scaligeri emendatio est, cum antea vitiose legeretur, *alterum in alterum belli gerebat effigiem*. Hos antiquissimos orientis reges posteritas consecraverat.

(*i*) *Auream Aquilam*] Lipsius in Taciti annal. II. 17. credit à Persis Romanos aquilæ in militia signum accepisse. Xenophon de Pædia Cyri lib. VII. Ἦν αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος, καὶ νῦν ἔτι τοῦτο δὲ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει.

(*k*) *Medium albo intextum*] Ita cum Salmasio exerc. Plin. p. 706. scribimus pro vulgato: *medium album intextum*.

(*l*) *Aurei accipitres*] Quin accipitres felix augurium Dario Hystaspis & sociis principibus contra Magos fuerant. *Herodot. III. 76.*

(*m*) *Ex gemma vagina*] Non ex una perforata, quod miræ artis & difficillimi operis fuisset, ut de infinito pro-

Cidarim Persæ regium capitis vocabant insigne (*n*); hoc cærulea fascia albo distincta circumibat. Currum decem millia hastatorum (*o*) sequebantur: hastas argento exornatas, spicula auro præfixa gestabant. Dextrâ lævâque Regem ducenti ferme nobilissimi propinquorum comitabantur.

Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi Regis quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius stadii, matrem Darii Sysigambim currus vehebat; & in alio erat conjux: turba feminarum Reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim inde, quas armamaxas (*p*) appellant, seque-

precio taceamus; sed vel ex multis compacta & conglutinata; vel ita variis multisque contecta, ut quasi una gemma appareret.

(*n*) *Cidarim Regium capitis insigne*] Hesychius: Κίδαρις πῖλος βασιλικὸς, ὃν καὶ τιάραν (subaudi λέγουσιν) *Cydaris regius pileus est, quam etiam Tiaram vocant.* Aliis non ipse pileus, sed ornamentum in pileo est. Utcumque se habet, tamen Περσῶν ἴδιον, *Persarum proprium* fuit, Polluce Auctore VII. 13.

(*o*) *Hastatorum*] vel αἰχμοφόρους intelligit, vel χρυσοφόρους, nam de *doryphoris* superius num 15. actum fuit.

(*p*) *Armamaxas*] Armamaxa sive Harmamaxa vehiculi aut lecticæ muliebris genus apud orientales erat. Xenophon lib. I. Exped. Cyri, post principium: Κῦρος παρελαύνων ἐφ' ἅρματος, καὶ ἡ Κίλισσα ἐφ' ἁρμαμάξης, *Cyrus lustrandas copias prætervehebatur curru;* Cilissa regina *plaustro curuli.* (Sic Romulus Amasæus *Harmamaxam vertit.*) Persis præcipue in usu fuit. Max. Tyrius Diss. XXXIV. *Si tu Græcus cœperis mirari* τιά-

quebantur; in his erant liberi Regis (*q*) & qui educabant eos, ſpadonumque grex, haud ſane illis gentibus vilis (*r*). Tum regiæ pellices trecentæ ſexaginta vehebantur, & ipſæ regali cultu ornatuque: poſt quas pecuniam Regis ſexcenti muli, & trecenti cameli vehebant; præſidio ſagittariorum proſequente. Propinquorum amicorumque (*s*) conjuges huic agmini proximæ, lixarumque & calonum (*t*) greges vehebantur. Ultimi erant cum ſuis quiſque ducibus qui cogerent agmen, leviter armati.

Con-

τιάραν Μηδικὴν, καὶ ἁρμάμαξαν Περσικὴν, περσίζεις, βαρβαρίζεις, *tiaram Medicam, & Harmamaxam Perſicam, perſiſſas, barbariſſas.* Theoph. Simocatta lib. VI. cap. vlt. ἁρμάμαξαν χρυσοκόλλητον *inauratum currum* vocat. Alexandri etiam corpus Harmamaxa Alexandriam deductum fuit, Athenæo auctore lib. V. 9. quia molliſſimæ vectationis vehiculum fuit.

(*q*) *Liberi Regis*] Duæ filiæ & Ochus puer.

(*r*) *Haud ſane illis gentibus vilis*] Tacitus VI. 31. 4. *Proximus huic Abdus, adempta virilitatis. Non deſpectum id apud Barbaros, ultroque potentiam habet.*

(*s*) *Amicorumque*] *Amici* ſunt *conſiliarii* principum adiutoreſque rerum gerendarum. Vide Nepotem XVIII. 2. 4. Juſtinum XXXIV. 3. 3. alioſque paſſim.

(*t*) *Lixarum & Calonum*] *Lixæ*, qui militibus aquam adferunt, ac cibos præparant. Nonius Marcellus in *ELIXUM: Lixam aquam veteres eſſe dixerunt unde & lixæ dicti, qui militibus aquam ad caſtra, vel ad tentoria ſolent ferre.* Sextus Pompejus Feſtus: *Lixa, qui exerci-*

tum

Contra si quis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat: equis virisque non auro, non discolori veste; sed ferro (*u*), atque ære fulgentibus. Agmen & stare paratum, & sequi: nec turbâ, nec sarcinis prægrave: intentum ad ducis, non signum modò, sed etiam nutum (*x*): & castris locus, & exercitui commeatus suppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit (*y*). Darius tantae multitudinis rex, loci, in quo pugnavit, angustiis, redactus est ad paucitatem, quam in hoste contempserat.

IV. Interea Alexander Abistamene (*z*) Cappadociae (*a*) praeposito, Ciliciam petens cum omnibus copiis, regionem, quae castra Cyri appellatur, pervenerat: stativa ibi

tum sequuntur quæstûs gratiâ, puta vendendo cibos & alia necessaria. At *Calones* servi sunt, custodes supellictilis castrensis. Servius in Æneid. VI. 1. *Calas dicebant majores nostri fustes quos portabant servi, sequentes dominos ad prælium: unde etiam CALONES dicebantur.*

(*u*) *Non auro, sed ferro*] Livius IX. 40. *Romani docti à ducibus erant, horridum militem esse debere, non cælatum auro & argento, sed ferro & animis fretum.*

(*x*) *Sed etiam nutum*] Repete dicta ad Cap. 2. No. 13.

(*y*) *Miles non defuit*] Satis multos habuit pro loci natura & angustia.

(*z*) *Abistamene*] Sabictam vocat Arrianus Lib. II.

(*a*) *Cappadociæ*] Parti ejus citeriori, quæ ad Halyn amnem est: ulteriorem enim non occupaverat. *Arrian. c. l.*

ſibi habuerat Cyrus, quum adverſùm (*b*) Crœſum in Lydiam duceret. Aberat ea regio quinquaginta ſtadia ab aditu quo Ciliciam intramus: Pylas incolae dicunt, arctiſſimas fauces, munimenta quae manu ponimus, naturali ſitu imitante.

Igitur Arſanes, qui Ciliciae praeerat, reputans quid initio belli Memnon ſuaſiſſet; quondam ſalubre conſilium (*c*) ſerò exſequi ſtatuit: igni ferroque Ciliciam vaſtat, ut hoſti ſolitudinem faciat: quidquid uſui eſſe poteſt, corrumpit; ſterile ac nudum ſolum, quod tueri nequibat, relicturus. Sed longe utilius fuit anguſtias aditûs, qui Ciliciam aperit, valido occupare præſidio, jugumque opportune obtinere, unde inultus ſubeuntem aut prohibere aut opprimere hoſtem potuiſſet. Nunc paucis, qui callibus præſiderent, relictis, retro ipſe conceſſit populator terræ, quam à populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relicti erant, proditos ſe rati, ne conſpectum quidem hoſtis ſuſtinere voluerunt, cum vel pauciores locum obtinere potuiſſent. Namque per-

(*b*) *Cyrus quum adverſum Crœſùm*] Curtius à Cyro majore nomen ducit: Arrianus à minore, ſive τῷ ξὺν ξενοφῶντι Κύρῳ, *eo Cyro, cui Xenophon adfuit*, lib. II. p. 88. Præſtat Arrianum ſequi, quia majoris in hoc tractu nulla ſtativa legimus; majoris aliqua apud Xenophontem lib. I. ἀναβάσεως.

(*c*) *Memnonis ſalubre conſilium*] Conſilium hoc erat: nolle pugnare ad Granicum, quia hoſtis peditatu valentior, & Rege præſente alacrior eſſet: ſed retrocedendo omnia vaſtare, ut commeatuum inopiâ excedere Aſia Alexander cogeretur. *Arrian. l. I. p.* 36.

perpetuo jugo montis asperi ac prærupti Cilicia includitur: quod quum à mari surgat, veluti sinu quodam flexuque curvatum, rursus altero cornu in diversum littus excurrit. Per hoc dorsum, quâ maxime introrsum mari cedit, asperi tres aditus (*d*) & peranguſti sunt: quorum uno Cilicia intranda est, campestris eadem quâ vergit ad mare, planiciem ejus crebris distinguentibus rivis: Pyramus & Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus non spatio aquarum, sed liquore memorabilis: quippe leni tractu è fontibus labens, puro solo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidissimus, quippe multa riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus suis similis in mare evadit.

Multa in ea regione monumenta, vulgata carminibus, vetustas exederat. Monstrabantur urbium sedes, Lyrnessi & Thebes (*e*), Ty-

(*d*) *Asperi tres aditus*] Primus à Septentrione ex Cappadocia per *Cilicias pylas*, de quibus num. 2. actum fuit: secundus per *Amani pylas*, ex Syriæ Superioribus partibus, ubi in Armeniam itur: Tertius per *Syriæ portas* ad sinum Issicum, quibus ex Antiochene aditur.

(*e*) *Lyrnessi & Thebes*] Error auctoris, quem ex Periegeta Dionysio hausit. Non enim in Cilicia hæ urbes, sed in Pamphilia fuerant: neque hæ ipsæ, verum matres earum in Trojano, aut Lesbo insulæ opposito agro, videntur, poëtarum, Homeri præsertim, carminibus vulgatæ. Vid, *Strab. lib. XIII.* His autem ab Achille deletis, profugi incolæ in Pamphilia urbes cognomines condidisse dicuntur. *Idem lib. XIV.* ad *Salmas. Exerc. Plin. p.* 775.

Typhonis quoque ſpecus (*f*), & Corycium nemus (*g*), ubi crocum gignitur, ceteraque in quibus nihil præter famam duraverat. Alexander fauces jugi, quæ Pylæ appellantur, intravit. Contemplatus locorum ſitus, non aliàs magis dicitur admiratus eſſe felicitatem ſuam (*h*): obrui potuiſſe vel ſaxis confitebatur, ſi fuiſſent, qui in ſubeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat (*i*) armatos: dorſum montis imminebat viæ, non anguſtæ modò, ſed plerumque præruptæ, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos præcedere juſſerat, ſcrutarique calles, ne occultus hoſtis in ſubeuntes erumperet: ſagittariorum quoque manus occupaverat jugum; intentos arcus habe-

(*f*) *Typhonis ſpecus*] Fabulam gigantis Typhonis, Tartari ex Terra filii, tradit Hyginus num. CLII. montem & ſpecum deſcribit Mela Lib. I. cap. XIII. additque, *aliquando cubile Typhonis fuit.* Solinus cap. LI. repetit, ſed errore admiſſo, quem notat Salmaſius, p. 777.

(*g*) *Nemus, ubi crocum gignitur*] In antro pendulæ virgulæ, quas nemus vocant. Vide Melam c. l. De croco ita Strabo lib. XIV. τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ἐν ᾧ ἡ ἀρίστη κρόκος φύεται. Martialis lib. III. epig. LXV.

- - - de Corycio quæ venit aura croco.

(*h*) *Felicitatem ſuam*] Plura enim fortuna ſibi, quam virtus, in Alexandri geſtis vindicavit.

(*i*) *Capiebat*] De *loco* eleganter. Sic infra VII. 8. in Scytharum oratione: *orbis te non caperet.* Juſtinus XX. extremo: *Dionyſium paulò ante non Sicilia capiebat.*

bebant, moniti, non iter ipsos inire, sed prælium (*k*).

Hoc modo agmen pervenit ad urbem Tarson (*l*), cui tum maxime Persæ subjiciebant ignem, ne opulentum oppidum hostis invaderet. At ille Parmenione (*m*) ad inhibendum incendium cum expedita manu præmisso, postquam Barbaros adventu suorum fugatos esse cognovit, urbem à se conservatam intrat.

V. Mediam Cydnus amnis, de quo paulò ante dictum est, interfluit; & tunc æstas erat, cujus calor non aliam magis quam Ciliciæ oram (*n*) vapore solis accendit: & diei fervidissimum tempus cœperat. Pulvere ac sudore si-

(*k*) *Non iter inire, sed prælium*] Tacitus XIII. 40. 2. *via pariter & pugnæ composuerat exercitum:* & noster III. 8. 23. *itineri simul paratus & prælio.*

(*l*) *Ad urbem Tarson*] Tarsus urbs Ciliciæ primaria. Ammianus XIV. 25. *Ciliciam, quæ Cydno amne exsultat, Tarsus nobilitat, urbs perspicabilis.*

(*m*) *Parmenione*] Quod primam nunc mentionem summi ducis superstites libri faciunt, in laudem ejus solum Curtium advocasse sufficiat ex VII. 2. 33. *Militiæ domi que clarus vir. Multa sine rege prospere, Rex sine illo nihil magnæ rei gesserat.*

(*n*) *Non aliam magis quam Ciliciam*] Quia sub Tauro sita est: quæ enim ad meridiem huic monti per totam Asiam subjiciuntur, radiis objectu montis altissimi repercussis, congeminant ardorem: quemadmodum frigore horrent, quæ à septentrione illum respiciunt. Solinus cap. LI. de Tauro: *Quantus meridiem videt, sole inæstuat: Quidquid septentrioni oppositum est, vento tunditur & pruina.*

simul perfusum Regem invitavit liquor (*o*) fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque veste depositâ in conspectu agminis, decorum quoque futurum ratus, si ostendisset suis levi ac parabili cultu (*p*) corporis se esse contentum, descendit in flumen, vix que ingressi subito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde diffusus est, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti similem ministri manu excipiunt, nec satis compotem mentis in tabernaculum deferunt.

Ingens solicitudo & pene jam luctus in castris erat. Flentes querebantur *in tanto impetu cursuque rerum, omnis ætatis ac memoriæ clarissimum regem, non in acie saltem, non ab hoste dejectum, sed abluentem aqua corpus, ereptum esse & extinctum. Instare Darium, victorem antequam vidisset hostem: sibi easdem terras, quas victores peragrassent, repetendas: omnia, aut ipsos, aut hostes populatos; per vastas solitudines, etiamsi nemo insequi velit, euntes, fame atque inopia debellari posse. Quem signum daturum fugientibus? Quem ausurum Alexandro succedere* (*q*)? *Jam ut ad Hellespontum fuga penetrarent, clas-*

(*o*) *Regem invitavit liquor*] Id est, *commovit, incitavit*. Sic noster etiam VIII. 2. 14. *ubertas terræ advenas invitat.* Florus III. 5. 4, *occasio invitabat.* Plinius VIII. epist. II. *invitabat precium.*

(*p*) *Levi ac parabili cultu*] Curatione corporis non delicatiore, sed vili ac vulgari esse contentum.

(*q*) *Ausurum succedere*] Ad perficiendas res, quas ille inchoaverat.

classem, quâ transeant, quem præparaturum (r)? Rursus in ipsum Regem misericordia versa, *illum florem juventæ, illam vim animi, eundem Regem & commilitonem, divelli à se & abripi, immemores sui querebantur.*

Inter hæc liberiùs meare spiritus cœperat; allevabat Rex oculos, & paulatim redeunte animo circumstantes amicos agnoverat, laxataque vis morbi ob hoc solum videbatur, quia magnitudinem mali sentiebat. Animum autem ægritudo corporis urgebat; quippe Darium quinto die in Ciliciam fore (s) nunciabatur: vinctum ergo se tradi, & tantam victoriam eripi sibi è manibus, obscurâque & ignobili morte in tabernaculo suo extingui se querebatur. Admissisque amicis pariter & medicis: *In quo me*, inquit, *articulo rerum mearum* (t) *fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudire mihi videor, & qui ultro intuli bellum, jam provocor. Darius ergo quum tam superbas literas scriberet, fortunam meam in consilio*

(r) *Classem quem præparaturum*] Quia classem, quum in Caria agerer, rex dimiserat. *Supplem. lib. II.* 7.

(s) *In Ciliciam fore*] Eleganter quarto casu *in Ciliciam*. Nam etiam Cicero *esse in potestatem prædonum*. pro Leg. Manil, cap. XII. dixit, & Plautus Amphitr. actu I. sc. I. v. 25. *fuit in mentem*, utrumque defendente Gellio lib. I. cap. VII.

(t) *Articulo rerum mearum*] *statu, conditione rerum.* Sic *in ipso articulo temporis*, Cicero pro Quinctio cap. V dixit,

lio habuit (u), sed nequidquam, si mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia & segnes medicos non expetunt tempora mea (x): vel mori strenue quam tarde convalescere mihi melius est; proinde, si quid opis, si quid artis in medicis est, sciant me non tam mortis, quam belli remedium quærere.

Ingentem omnibus incusserat curam tam præceps temeritas ejus. Ergo pro se quisque precari cœpere, ne festinatione periculum augeret, sed esset in potestate medentium: inexperta remedia haud injuria ipsis esse suspecta, quum ad perniciem ejus etiam à latere ipsius pecunia solicitaret hostis (quippe Darius mille talenta interfectori Alexandri daturum se pronunciari jusserat:) itaque ne ausurum quidem quemquam arbitrabatur experiri remedium, quod propter novitatem posset esse suspectum.

VI. Erat inter nobiles medicos è Macedonia Regem sequutus Philippus, natione Acarnan, fidus admodum Regi: puero comes & custos salutis (y) datus, non ut Regem modò, sed etiam ut alumnum (z), eximiâ ca-

(u) *Fortunam meam in consilio habuit*] præsagiit hunc casum meum, quasi cum fortuna mea, scripturus tam superbe de me ad præfectos suos, consultasset.

(x) *Tempora mea*] *præsens rerum mearum status.*

(y) *Custos salutis*] id est *sanitatis:* sive qui *valetudines* ejus *regeret*. ut Tacitus loquitur VI. 50. 3.

(z) *Ut alumnum*] A se educatum, nam & hunc cum pueritiæ rectoribus conjectura IV. lib. I. numeravimus.

caritate diligebat. Is non præceps se, sed strenuum remedium afferre, tamtamque vim morbi potione medicatâ levaturum esse promisit. Nulli promissum ejus placebat, præter ipsum, cujus periculo pollicebatur. Omnia quippe faciliùs, quam moram (*a*) perpeti poterat: arma & acies in oculis erant; & victoriam in eo positam esse arbitrabatur, si tantum ante signa stare potuisset: id ipsum, quod post diem tertium medicamentum sumpturus esset (ita enim medicus prædixerat) ægre ferens. Inter hæc à Parmenione, fidissimo purpuratorum (*b*), literas accipit (*c*), quibus ei denunciabat, ne salutem suam Philippo committeret: mille talentis à Dario, & spe nuptiarum sororis ejus esse corruptum.

Ingentem animo solicitudinem literæ incusserant, & quidquid in utramque partem aut metus, aut spes subjecerat, secretâ æstimatione pensabat. *Bibere perseverem? Ut, si ve-*

(*a*) *Omnia facilius, quam moram*] Odit moras ingenii vigor, qualis in heroibus inest.

(*b*) *Purpuratorum*] A Persis ad Græcos translata notio, potentem ministrum & magnis rebus præfectum significans. Adde supra cap. II. adnotata.

(*c*) *Litteras accepit*] Ex Cappadocia, ubi relictus fuerat Parmenio. *Justin. XII.* 8. Quod vero Seneca de Ira II. 23. matris, non Parmenionis, epistolam vocat, contrà Arriani, Plutarchi, Valerii, & nostri fidem, videtur Alexandri Lyncestæ crimen, ab Olympiade per literas proditum [de quo in conjectatoriis supplementis lib. II. num. VIII. prædiximus] cum hac corrupti medici suspicione confundere.

venenum datum fuerit, ne immerito quidem, quidquid acciderit, evenisse videatur? Damnem medici fidem? In tabernaculo ergo me opprimi patiar? At satius est alieno me mori scelere, quam metu meo. Diu animo in diversa versato, nulli, quid scriptum esset, enunciat: epistolamque, sigillo annuli sui impressam, pulvino, cui incumbebat, subjecit. Inter has cogitationes biduo assumpto, illuxit à medico destinatus dies, & ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viso Alexander, levato corpore in cubitum, epistolam à Parmenione missam, sinistra manu tenens, accipit poculum, & haurit interritus: tum epistolam Philippum legere jubet: nec à vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conscientiæ notas in ipso ore (*d*) posse deprehendere.

Ille, epistolâ perlectâ, plus indignationis quam pavoris ostendit: projectisque amiculo & literis ante lectum: *Rex*, inquit, *semper quidem spiritus meus ex te pependit, sed nunc vere, arbitror, sacro & venerabili ore trahitur.* (*e*) *Crimen parricidii, quod mihi objectum est,*

(*d*) *Notas in ipso ore*] *indices conscientiæ.* Hinc enim est culpa pallescere, & crimen vultu prodere.

(*e*) *Sacro & venerabili ore trahitur*] Radero *trahitur* est *hauritur*, *bibitur*, haustu medicamenti intellecto, à quo tum Regis, tum medici salus pendebat. Sed quum exhausto jam medicamento hæc locutus sit Philippus, præferenda est Freinshemii interpretatio, quam his verbis uberius declarat Michael Tellierus: *Semper quidem, o rex, mea salus in tua incolumitate posita fuit; nunc verò maxime, ita ut isto sacro ore non tibi magis, quam mihi, vitalem spiritum trahas.*

est, tua salus diluet, servatus à me vitam mihi dederis. Oro quaesoque, amissoque metu patere medicamentum concipi venis, laxa paulisper animum, quem intempestiva solicitudine amici sane fideles, sed moleste seduli turbant. Non securum modò haec vox, sed etiam laetum Regem, ac plenum bonae spei fecit. Itaque, *si Dii*, inquit, *Philippe, tibi permisissent, quo maxime modo animum velles experiri meum, alio profectò voluisses: sed certiorem quam expertus es, ne optasses quidem: hâc epistolâ acceptâ, tamen quod dilueras, bibi, & nunc credo, te non minus pro tua fide, quam pro mea salute esse solicitum.* Haec eloquutus, dextram Philippo offert.

Ceterùm, tanta vis medicaminis fuit, ut quae sequuta sunt, criminationem Parmenionis adjuverint (*f*): interclusus spiritus arcte meabat. Nec Philippus quidquam inexpertum omisit: ille fomenta corpori admovit; ille torpentem, nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque, ut primùm mentis compotem esse sensit, modò matris sororumque (*g*), modò tantae victoriae appropinquantis admonere non destitit. Ut verò medicamentum se difsu-

(*f*) *Criminationem adjuverint*] quia si exstinctus fuisset Rex, nemo non credidisset, vera scripsisse Parmenionem.

(*g*) *Matris sororumque*] quas impense amabat, earumque memoria ad animi serenitatem, quae medicinam adjuvat, facile excitabatur.

fudit in venas, & ſenſim toto corpore ſalubritas percipi potuit, primò animus vigorem ſuum, deinde corpus quoque exſpectatione maturiùs recuperavit: quippe poſt tertium diem, quam in hoc ſtatu fuerat, in conſpectum militum venit. Nec avidiùs ipſum Regem, quam Philippum intuebatur exercitus: pro ſe quiſque dextram ejus amplexi, grates habebant velut præſenti deo (*h*). Namque haud facile dictu eſt, præter ingenitam illi genti erga reges ſuos venerationem (*i*), quantùm hujus quoque regis vel admirationi dediti fuerint, vel caritate flagraverint.

Jam primùm nihil niſi divina ope aggredi videbatur, nam, quum eſſet præſto ubique fortuna, temeritas in gloriam ceſſerat (*k*). Ætas quoque vix tantis matura rebus, ſed abunde ſufficiens, omnia etiam ejus opera honeſ-

(*h*) *Velut præſenti deo*] Puta Æſculapio, aut alii hujus generis repertori medicinæ, quos poſteritas deorum loco coluit. Quid? quod ſuperſtites etiam tanquam deo ſimillimos venerabantur, ſicut Machaon apud Homerum Iliad. Δ v. 212. dicitur ἰσόθεος φώς.

(*i*) *Ingenitam erga Reges venerationem*] *Idem noſter* V. 10. 2. *in illis gentibus* Regum *eximia majeſtas eſt*, Barbaras gentes intelligens, de quibus etiam Cicero pro lege Man. cap. IX. *regale*, inquit, *iis nomen magnum & ſanctum eſſe videtur*; nam, quod Heſiodus canit *Theogon. v.* 96.

ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες.

(*k*) *Temeritas in gloriam ceſſerat*] Infra IV. 9. 23. *Audaciæ, qua maxime viguit, ratio minus poteſt, quia nunquam in diſcrimen venit, an temere feciſſet.*

honeſtabat (*l*). Et quæ leviora vulgo ſunt, exercitatio corporis inter ipſos; cultus habituſque paululùm à privato abhorrens; militaris vigor: quîs ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus eſſet, effecerat.

VII. At Darius, nuncio de adverſa valetudine accepto, celeritate, quantam capere tam grave agmen poterat, ad Euphratem contendit, junctoque eo pontibus (*m*), quinque tamen diebus trajecit exercitum, Ciliciam occupare feſtinans. Jamque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem Solos (*n. o*) pervenerat, cujus potitus, ducentis talentis nomine mulctæ exactis, arci praeſidium militum impoſuit. Vota deinde pro ſalute ſuſcepta (*p*) per ludum

(*l*) *Ætas honeſtabat*] quæ vel ſenis ſatis magna fuiſſent facinora, majoris æſtimabantur in juvene.

(*m*) *Juncto Euphrate pontibus*] Juxta *Thapſacum*, Syriæ urbem, quia fugiens ex proelio ibi rurſus flumen trajecit, *Arrian. lib. II. p.* 116. & olim Cyrus minor ibidem trajecerat, quum exercitum adverſus fratrem duceret. *Xenoph. Expedit. lib. I. Diod. Sicul. XIV.* 22.

(*n. o*) *Ad urbem Solos*] Ex Tarſo primo die *Anchialum* pervenit, ad cujus mœnia ſepulcrum Sardanapali exſtabat (nam conditum ab hoc rege oppidum ferebant) cum famoſa epigraphe: Anchialo demum *Solos* perrexit Minervæ ibi & Æſculapio ſacrificaturus *Arrian, lib. II.* Solœ autem ſive Soli civitas illa ſunt, quæ ob ſermonis indiligenttam *ſoloeciſmo* nomen dedit, poſtea *Pompeiopolis* à Pompeio piratarum victore appellata.

(*p*) *Vota pro ſalute ſuſcepta*] Ludos diis, Rex, & ſine dubio etiam milites voverant, ſi ille ſanitati redditus fuerit.

dum atque otium reddens, ostendit quantâ fiduciâ Barbaros sperneret. Æsculapio & Minervae (*q*) ludos celebravit (*r*). Spectanti nuncius laetus afferrur ex Halicarnasso, Persas acie à suis esse superatos (*s*): Myndios quoque, & Caunios (*t*), & pleraque tractûs (*u*) ejus suae facta ditionis.

Igitur edito spectaculo ludicro, castrisque motis, & Pyramo amne ponte juncto, ad urbem Mallon pervenit: inde alteris castris ad oppidum Castabalum (*x*). Ibi Parmenio Regi

(*q*) *Æsculapio & Minervæ*] diis soteribus, Æsculapio, ut medicorum deo: Minervæ, utpote quam in primis Alexander colebat, ut passim apud Curtium & Arrianum exstat.

(*r*) *Ludos celebravit*] Paganorum ea superstitio fuit, ut nihil gratius esse diis existimarent, quam ludicrorum certamina, quibus tum mala averruncari, tum vota liberationis persolvi credebant. Hinc *ludi scenici cœlestis iræ placamina instituti* dicuntur, Liv. VII. 2. & *theatra excogitata cultûs deorum, & hominum delectationis caussa*, Valer. Max. II. 4. 1.

(*s*) *Persas acie à suis superatos*] Orontobatem Persicum ducem ab Alexandri ducibus Ptolemæo & Asandro. *Arrian. lib. II. p.* 92.

(*t*) *Myndios & Caunios*] Myndus & Caunus Cariæ oppida, hoc ad Rhodium mare; illud prope Halicarnassum situm, & frustra ab Alexandro, ad majoratum festinanti, oppugnatum. *Arrian. lib. I. pag.* 60.

(*u*) *Pleraque tractus ejus*] Idem historicus præter ista oppida etiam *Theram*. *Callipolin* & *Triopium* memorat, nec non ipsam *arcem Halicarnassi*, adhuc ab Orontobate defensam.

(*x*) *Mallon*, *Castabalum*] Ciliciæ oppida sunt, qua ad Syriam & Amanum montem vergit. Mallon Pyramus præterfluit.

Regi occurrit (*y*), quem præmiserat ad explorandum iter saltûs, per quem ad urbem Isson nomine (*z*) penetrandum erat. Atque ille angustiis ejus occupatis, & praesidio modico relicto, Isson quoque desertam à Barbaris ceperat. Inde progressus, deturbatis qui interiora montium obsidebant, præsidiis cuncta firmavit: occupatoque itinere, sicut paulò ante dictum est, idem & auctor & nuncius venit. Isson inde Rex copias admovit: ubi consilio habito, utrumne ultra progrediendum foret; an ibi opperiendi essent milites novi, quos ex Macedonia adventare constabat. Parmenio non alium locum praelio aptiorem esse censebat: quippe illic utriusque Regis copias numero futuras pares; quum angustiae multitudinem non caperent, planitiem ipsis campos que esse, esse vitandos (*a*), ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi possent. Timere, ne non virtute hostium, sed lassitudine sua vincerentur. Persas recentes subinde successuros, si laxiùs stare potuissent.

Fa-

(*y*) *Parmenio occurrit*] Quum ægrotaret Rex, Parmenio in Cappadocia erat. Ἐκ δὲ τούτου. *post hæc*, Rex illum ad præoccupandas Syriæ portas misit, unde nunc recurrit. *Arrian. lib. II. p.* 90.

(*z*) *Urbem Isson nomine*] Issus ultimum fere Ciliciæ adversus Syriam oppidum, unde *sinus Issicus*, & quod jam scribetur, *prælium Issicum* denominatur.

(*a*) *Planitiem camposque vitandos*]. Contra numerosiorem hostem angustiæ aptæ sunt prœliis, ne circuiri pauciores possint. Id navalibus etiam pugnis feliciter observari, Themistocles ad Artemisium & Salaminem exemplo docuit.

Facile ratio tam salubris consilii accepta est: itaque inter angustias saltûs hostem opperiri statuit. Erat in exercitu Regis Sisines Perses, quondam à Praetore Ægypti missus ad Philippum, donisque & omni honore cultus, exilium patria sede mutaverat: secutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles socios habebatur. Huic epistolam Cretensis miles (*b*) obsignatam annulo, cujus signum haud sane notum erat, tradidit. Nabarzanes praetor (*c*) Darii miserat eum, hortabaturque Sisinem, *ut dignum aliquid nobilitate ac moribus suis* (*d*) *ederet: magno id ei apud Regem honori fore.*

Has litteras Sisines, utpote innoxius, ad Alexandrum sæpe deferre tentavit: sed quum tot curis apparatuque belli Regem videret urgeri, aptius subinde tempus exspectans, suspicionem initi scelesti consilii præbuit. Namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam, ignoti annuli sigillo impresso, Sisini dari jusserat, ad æstimandam fidem Barbari. Qui quia per complures dies non adierat Regem, scelesto consilio eam visus est suppressisse,

(*b*) *Cretensis miles*] ad fallendum & mentiendum, ex gentis ingenio aptus.

(*c*) *Nabarzanes prætor*] post proditor Darii cum Bello factus. Vide librum V.

(*d*) *Ac moribus suis*] Quidam *majoribus* legunt, nec male. Plures tamen *moribus* habent, intellige, generosis & audacibus.

fisse, & in agmine à Cretensibus, haud dubie jussu Regis occisus est.

VIII. Jam Græci milites, quos Thymodes à Pharnabaso acceperat, præcipua spes & propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnopere suadebant, ut retro abiret, spatiososque Mesopotamiæ campos (*e*) repeteret. Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias innumerabiles, neu sub unum fortunæ ictum totas vires regni cadere pateretur. Minùs hoc consilium Regi, quam purpuratis ejus displicebat: ancipitem fidem, & mercede venalem proditionem imminere; & dividi non ob aliud copias velle, quàm ut ipsi in diversa digressi, si quid commissum esset, traderent Alexandro. Nihil tutius esse, quam circumdatos eos exercitu toto obrui telis, documentum non inultæ perfidiæ futuros.

At Darius, ut erat sanctus & mitis, *se verò tantum facinus negat esse facturum, ut suam secutos fidem, suos milites jubeat trucidari. Quem deinde ampliùs nationum exterarum salutem suam crediturum sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem stolidum consilium* (*f*) *capite luere debere; defutu-*

(*e*) *Mesopotamiæ campos*] Montosa Syria, magis Cilicia: at trans Euphratem ad Babyloniam usque spatiosissimi campi patent.

(*f*) *Neminem stolidum consilium* &c.] Thucydides lib. III. p. 202. Τὴν σώφρονα πόλιν, τῷ τε πλεῖστα εὖ βουλεύοντι μὴ προστιθέναι τιμὴν, ἀλλὰ μηδ' ἐλασ-

futuros enim, qui suaderent, si suasisse periculum esset. Denique, ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque sententias dicere; nec tamen melioris fidei haberi, qui prudentiùs suaserint. Itàque Græcis nunciari jubet; *Ipsum quidem benevolentiæ illorum gratias agere; ceterùm, si retro ire pergat, haud dubie Regnum hostibus traditurum: famâ bella stare,* (g) *& eum, qui recedat, fugere credi. Trahendi verò belli* (h) *vix ullam esse rationem: tantæ enim multitudini, utique quum jam hyems instaret, in regione vasta, & invicem à suis atque hoste vexata, non suffectura alimenta. Ne dividi quidem copias posse, servato more majorum, qui universas vires semper discrimini bellorum obtulerint. Et hercule terribilem antea Regem, & absentia sua ad vanam fidu-*

ἐλασσοῦν τῆς ὑπαρχούσης καὶ τὸν μὴ τυχόντα γνώμης, οὐχ ὅπως ζημιοῦν, ἀλλὰ μηδ' ἀτιμάζειν. hoc est, *bene morata civitas nullo eum honore adficit, qui bene consuluit, sed nec honorem, quem ille habet, imminuit: pariter eum, qui in consulendo inferior fuit, nullo dedecore, nedum supplicio prosequitur.*

(g) *Fama bella stare*] Seneca Epist. XIII. *fama conficere bellum solet*, & Livius XXVII. 45. ait *famam bellum conficere, & parva momenta in spem metumque impellere animos*, & Tacitus XIII. 8. *fama in novis cœptis validissima est.*

(h) *Trahendi belli*] *Trahere bellum* est *moram in gerendo quærere*, prœlia, & quidquid illud conficere potest, de industria declinare. Livius III. 62. *Et trahi bellum salubriter, & mature perfici potest.* Idem V. 10. *Unum bellum, annum jam tertium, trahi, & consulto male geri; ut diutius gerant.* Ciceroni Epist. VII. 3. & Nepoti VII. 8. idem est *ducere bellum.*

fiduciam elatum, posteaquam adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias saltûs ritu ignobilium ferarum, quæ strepitu prætereuntium audito, sylvarum latebris se occuluerunt. Jam etiam valetudinis simulatione frustrari suos milites, sed non ampliùs ipsum esse passurum detrectare certamen; in illo specu in quem pavidi recessissent, oppressurum esse cunctantes.

Hæc magnificentiùs jactata quam veriùs (*i*). Ceterùm pecunia omni rebusque pretiosissimis Damascum Syriæ cum modico præsidio militum missis, reliquas copias in Ciliciam duxit, insequentibus more patrio agmen conjuge & matre, virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem. Forte eâdem nocte & Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, & Darius ad eum locum, quem Amanicas Pylas (*k*) vocant, pervenit. Nec dubitavere Persæ, quin Isso relic-

(*i*) *Magnificentius, quam verius*] Sic premuntur metus, confirmandi militis caussa. Seneca ad Polyb. c. XXIV. *Quod duces magni faciunt, rebus adfectis, ut hilaritatem de industria simulent, & adversas res adumbrata lætitia abscondant, ne militum animi, si fractam ducis sui mentem viderint, & ipsi collabantur: id nunc tibi quoque faciendum est.*

(*k*) *Ad fauces — & locum quem pylas*] Supra cap. IV. tres hujusmodi angustias indicavimus. Per aquilonales *pylas* ex Cappadocia Ciliciam Alexander intraverat: per *fauces, quibus Syria aditur*, hoc est per Syriæ portas, ibant, redibant Macedones: Persæ paullo superius per *Amanicas* aut prope eas irruebant.

relictâ, quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam saucii quidam & invalidi, qui agmen non poterant persequi, excepti erant. Quos omnes, instinctu purpuratorum, Barbarâ feritate sævientium, præcisis adustisque manibus circumduci, ut copias suas noscerent, satisque omnibus spectatis, nunciare quæ vidissent Regi suo jussit.

Motis ergò castris, superat Pinarum amnem, in tergis, ut credebat, fugientium hæsurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad castra Macedonum penetrant, Darium quam maximo cursu posset, sequi nunciantes. Vix fides habebatur: itaque speculatores in maritimas regiones præmissos explorare jubet, ipse ne adesset, an præfectorum aliquis speciem præbuisset universi venientis exercitûs. Sed quum speculatores reverterentur, procul ingens multitudo conspecta est, ignes deinde totis campis collucere cœperunt, omniaque velut continenti incendio ardere visa, quum incondità multitudo, maximè propter jumenta laxiùs tenderet.

Itaque eo ipso loco metari suos castra jusserat, lætus quod omni expetiverat voto, in illis potissimùm angustiis decernendum esse. Ceterùm, ut solet fieri quum ultimi discriminis tempus adventat, in solicitudinem versa fiducia est. Illam ipsam fortunam, quâ aspirante res tam prospere gesserat.

rat, verebatur (*l*), nec injuriâ, ex his quæ tribuisset sibi, quam mutabilis esset, reputabat: unam superesse noctem, quæ tanti discriminis moraretur eventum: rursus occurrebat, majora periculis præmia, & sicut dubium esset, an vinceret, ita illud utique certum esse, honeste, & cum magna laude moriturum. Itaque corpora milites curare (*m*) jussit, ac deinde tertiâ vigiliâ (*n*) instructos & armatos esse: ipse in jugum editi montis ascendit, multisque collucentibus facibus, patrio more sacrificium diis præsidibus loci (*o*) fecit.

Jamque tertium, sicut præceptum erat, signum (*p*) tubâ miles acceperat, itineri simul paratus & prælio: strenueque jussi procedere, oriente luce pervenerant ad angustias, quas occupare decreverant. Darium triginta

(*l*) *Fortunam verebatur*] propter inconstantiam ejus & mutabilitatem. Sic Cæsar ante prœlium Mundense fuit mœstior non ex more, *sive respectu fragilitatis humanæ, sine nimiam prosperorum suspectam habens continuationem; vel eadem timens, postquam idem esse cœperat, quod Pompeius.* Florus IV. 2. 79.

(*m*) *Corpora curare*] *cibo potuque reficere.* Livius III. 2. de militibus aute prœlium: *Tum quidem corpora cibo somnoque curant.*

(*n*) *Tertia vigilia*] in quatuor enim partes nox veteribus erat distributa, quas ex vigilum officio *vigilias* appellabant. Exempla sunt obvia etiam apud nostrum crebra. Vide IV. 5. 19. IV. 10. 8. &c.

(*o*) *Diis Præsidibus loci*] *loci geniis*, ut Virgilius vocat V. 95. VII. 136. Suum enim cuique loco numen præsidere credebatur.

(*p*) *Tertium signum*] quod initium tertiæ vigiliæ significaret.

ginta inde ſtadia abeſſe præmiſſi indicabant, tunc conſiſtere agmen jubet, armiſque ipſe ſumptis, aciem ordinabat. Dario adventum hoſtium pavidi agreſtes nunciaverunt, vix credenti occurrere etiam, quos ut fugientes ſequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido inceſſerat: quippe itineri quam prælio aptiores erant, raptimque arma capiebant: ſed ipſa feſtinatio diſcurrentium, ſuoſque ad arma vocantium, majorem metum incuſſit. Alii in jugum montis evaſerant, ut hoſtium agmen inde proſpicerent: equos plerique frænabant; diſcors exercitus, nec ad unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat.

Darius initio montis jugum cum parte copiarum occupare ſtatuit, & à fronte & à tergo circumiturus hoſtem: à mari quoque, quo dextrum ejus cornu tegebatur, alios objecturus, ut undique urgeret. Præter haec viginti millia praemiſſa cum ſagittariorum manu, Pinarum amnem, qui duo agmina interfluebat, tranſire, & objicere ſeſe (q) Macedonum copiis juſſerat, ſi id præſtare non poſſent, retrocedere in montes, & occulte circumire ultimos hoſtium. Ceterùm, deſtinata ſalubriter omni ratione po-

(q) *Tranſire & obiicere ſeſe*] quo ſecurius cis amnem Darius aciem ordinare poſſet. Tranſierunt etiam, poſt vero revocati ſunt ab ipſo Dario. *Arrian pag.* 100. 102.

potentior fortuna (*r*) discussit, quippe alii præ metu imperium exsequi non audebant, alii frustra exsequebantur: quia, ubi partes labant, summa turbatur.

IX. Acies autem hoc modo stetit. Nabarzanes equitatu dextrum cornu tuebatur, additis funditorum, sagittariorumque viginti fere millibus. In eodem Thymodes erat Graecis peditibus mercede conductis triginta millibus praepositus: hoc erat haud dubium robur exercitûs, par Macedonicae Phalangi acies. In laevo cornu Aristomedes Thessalus viginti millia Barbarorum peditum habebat. In subsidiis pugnacissimas (*s*) locaverat gentes. Ipsum Regem in eodem cornu dimicaturum tria millia delectorum equitum, assueta corporis custodiae, & pedestris acies quadraginta millia sequebantur. Hircani deinde, Medique equites, his proximi caeterarum gentium, dextrâ laevâque dispositi. Hoc agmen, sicut dictum est, instructum; sex millia jaculatorum fundito-rum-

(*r*) *Ratione potentior fortuna*] Nihil enim consilia ejus valent, in quem fortunæ sævire fatali sorte contigit. Cassius ac Brutus profligaturi Antonium & Octavianum fuissent, si par virtuti consiliisque fortuna adfuisset. *Florus IV.* 7. 11.

(*s*) *In subsidiis pugnacissimas*] Festus, vel Paulus Diaconus: SUBSIDIUM, *quod postpositum est ad subveniendum laborantibus.* Recte autem pugnacissimi ibi locabantur. Vegetius III. 17. *Lectissimos de peditibus & equitibus habeat dux post aciem præparatos, ut sicubi hostis vehementius insistit; ne rumpatur acies, provolent subito & suppleant loca.*

tumque antecedebant. Quidquid in illis angustiis adiri poterat, impleverant copiae, cornuaque hinc à jugo (*t*), illinc à mari stabant, uxorem matremque Regis, & alium feminarum gregem in medium agmen acceperant.

Alexander Phalangem, quâ nihil apud Macedonas validius (*u*) erat, in fronte constituit: dextrum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur, huic proximi stabant Cœnos, & Perdiccas, & Meleager, & Ptolemaeus, & Amyntas, sui quisque agminis duces: in laevo, quod ad mare pertinebat, Craterus & Parmenio erant; sed Craterus Parmenioni parere jussus. Equites ab utroque cornu locati: dextrum Macedones Thessalis adjunctis, laevum Peloponnenses tuebantur. Ante hanc aciem posuerat funditorum manum, sagittariis admixtis. Thraces quoque & Cretenses ante agmen ibant, & ipsi leviter armati. At iis, qui præmissi à Dario jugum montis insederant, Agrianos

(*t*) *A jugo*] Jugo montium cum Tauro cohærentium & Amano, ut latitudo aciei a monte ad mare significetur.

(*u*) *Phalangem, qua nihil validius*] Appianus Bello Syr. de Antiochi apud Sipylum acie: τὸ κράτιστον ἡ φάλαγξ ἡ Μακεδόνων, ἄνδρες ἑξακισχίλιοι καὶ μύριοι, ἐς τὸν Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου πρότερον, ἐπικοσμούμενοι. *Robur erat phalanx*, XVI. *millia*, *Macedonum*, *ornata ex instituto Alexandri & Philippi.*

nos (*x*) oppoſuit ex Græcia nuper advectos. Parmenioni autem præceperat, ut quantum poſſet, agmen ad mare extenderet; quò longiùs abeſſet montibus quos occupaverant barbari. At illi neque obſtare venienti, nec circumire prætergreſſos auſi; funditorum maxime adſpectu profugerant territi: eaque res tutum Alexandro agminis latus, quod ne ſuperne inceſſeretur timuetat, præſtitit. Triginta & duo armatorum ordines (*y*) ibant; neque enim latiùs extendi aciem patiebantur anguſtiæ: paulatim deinde ſe laxare ſinus montium, & majus ſpatium aperire cœperant; ita ut non pedes ſolùm pluribus ordinibus incedere, ſed etiam à lateribus circumfundi poſſet equitatus.

X. Jam in conſpectu, ſed extra teli jactum, utraque acies erat; quum priores Perſæ inconditum & trucem ſuſtulere clamo-

(*x*) *Agrianos*] Agriani inter Æmum & Rhodopen ſiti, ex fœdere & amicitiâ Alexandri militiam ſecuti, optimi milites. Adde lib. I. Supplem. conjecturam XII.

(*y*) *Triginta & duo ordines*] Hoc inſtitutum etiam poſteriores Macedones tenuere. Numerantur autem hi ordines a fronte ad tergum, ἐς τὸ βάθος δύο καὶ τριάκοντα ἄνδρες. *Appian. c. l.* De numerorum ordine Valla lib. III. Elegant. cap. XIV. tradit, minorem ita præponendum eſſe, *duo & triginta*, quod quamquam uſitatius eſt, tamen nec triviales ſunt, qui interdum poſtpoſuerunt. Seneca Apocolocynth. poſt principium: *Annus ſexageſimus & quartus eſt, ex quo enim anima luctatur.*

morem. Redditur & à Macedonibus major, exercitus impar numero, sed jugis montium vastisque saltibus, repercussus: quippe semper circumjecta nemora petræque, quantamcumque accepere vocem, multiplicato sono referunt. Alexander ante prima signa ibat, idemtidem manu suos inhibens; ne suspensi, acriùs ob nimiam festinationem concitato spiritu (z), capesserent bellum. Cumque agmen obequitaret, varia oratione (a), ut cujusque animis aptum erat, milites alloquebatur.

Macedones, *tot bellorum in Europa victores, ad subigendam Asiam atque ultima Orientis, non ipsius magis, quam suo ductu profecti, inveteratæ virtutis* admonebantur. *Illos terrarum orbis liberatores* (b), *emen-*

(z) *Ne suspensi acrius concitato spiritu*] Ne propter velociorem cursum vehementius incitato anhelitu ad prœlium languidiores accederent. In vitiis enim tactici numerant, si vires militis accursu vel itinere ante prœlium hauriantur. Vegetius Lib. III. cap. XI. *Observetur, ne longo spacio fatigatum militem ad prælium cogas.*

(a) *Varia oratione*] Pro cujuslibet gentis ingenio & cupiditate. Macedonas gloriæ stimulo percellens. Thracas & Illyrios prædarum spe instigans, & sic alios aliter hortabatur.

(b) *Orbis liberatoris*] Videri voluit Alexander hanc sibi caussam gerundi belli constituisse, ut orbem terrarum a Persarum jugo & tyrannide liberaret, ideoque se Herculi comparabat, quasi vero non ipse durius jugum, quam abstulerat, imposuisset gentibus, a Seneca ob id graviter notatus lib. I. de Benef. cap. XIII. *Hercules, in-*

emensosque olim Herculis & Liberi patris terminos, non Persis modò, sed etiam omnibus gentibus imposituros jugum; Macedonum Bactra & Indos (c) *fore: minima esse, quæ nunc intuerentur; sed omnia victoria parari. Non præruptis petris Illyriorum & Thraciæ saxis sterilem laborem fore; spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus; totam aciem suo pavore fluctuantem umbonibus posse propelli.*

Victor ad hæc Atheniensium Philippus pater invocabatur (d), *domitæque nuper Bœotiæ, & urbis in ea nobilissimæ* (e) *ad solum dirutæ* species repræsentabatur animis: *jam Granicum amnem* (f), *jam tot urbes, aut expugnatas, aut in fidem acceptas, omniaque, quæ post tergum erant, strata, & pedibus ipsorum subjecta* memorabat. Quum adierat Græcos; admonebat *ab iis gentibus illata Græciæ bella; Darii priùs, deinde Xer-*

inquit, *nihil sibi vicit: orbem terrarum transivit non concupiscendo, sed vindicando. At hic* (Alexander) *a pueritia latro gentiumque vastator.*

(c) *Bactra & Indos*] Bactra caput Bactrianæ, opulentissimæ prope Indiæ fines regionis, utpote adhuc intactæ bello. *Infra V.* 9. 5.

(d) *Invocabatur*] *Advocabatur*, *memorabatur*, ut ejus exemplum intuiti fortiter capesserent prœlium. Post paullo cap. XI. num. 25. *Reginas dominasque veris quondam, tunc alienis nominibus invocantes*, id est appellantes.

(e) *Urbis nobilissimæ*] Thebarum Bœotiæ. Vide Supplem. lib. I. num. XIII.

(f) *Granicum amnem*] Supplem. lib. II. num. V.

Xerxis insolentia, aquam ipsam terramque postulantium (g): *ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent. Dein deûm templa ruinis & ignibus esse deleta* (h): *urbes eorum expugnatas: fœdera humani divinique juris* (i) *violata* referebat.

Illyrios verò & Thracas, rapto vivere assuetos, *aciem hostium auro purpuraque fulgentem intueri jubebat, prædam, non arma gestantem. Irent, imbellibus feminis* (k) *aurum viri eriperent: aspera montium suorum juga*

(g) *Aquam terramque postulantium*] Persæ bellum illaturi, per fecialem legatum *aquam & terram* hostium *postulabant*, quas qui darent, quia sine illis vita hominum nulla est, se suamque vitam & omnia victoris arbitrio permitti profitebantur. Polybio IX. 32. dicitur πρεσβευτὴς ὕδωρ καὶ γῆν αἰτούμενος, quem Lacedemonii puteo immersum terra injecta obruebant, Xerxique lepido cavillo nunciabant, se dedisse legato ejus, quod postulaverat.

(h) *Deum templa deleta*] Strabo lib. XIV. post initium auctor est, Xerxem omnia templa præter Ephesinum incendisse. Et Asconius in Cic. de Præt. Urb. *Erant*, inquit, Persæ & *ædium sacrarum & simulacrorum eversores. Caussam hanc adfert, quia nulla diu in terris templa tendenda esse credebant, præsertim quum uni Soli, quem venerarentur, vix mundus ipse sufficeret.*

(i) *Fœdera divini juris*] Propter templa incensa & deleta.

(k) *Imbellibus feminis*] Persis muliebriter exornatis.
Supra III. 3. num. 14. & 18. Silius XIV. v. 130.
Femineum credas maribus concurrere vulgum.

juga, nudosque colles (*l*), *& perpetuo rigentes gelu, ditibus Persarum campis agrisque mutarent.*

XI. Jam ad teli jactum (*m*) pervenerant; quum Persarum equites ferociter in lævum cornu hostium invecti sunt. Quippe Darius equestri prælio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitûs robur esse conjectans, jamque etiam dextrum Alexandri cornu circumibatur. Quod ubi Macedo conspexit; duabus alis equitum ad jugum montis jussis subsistere, ceteros in medium belli discrimen strenue transfert. Subductis deinde ex acie Thessalis equitibus (*n*), præfectum eorum occulte circumire tergum suorum jubet, Parmenionique conjungi, & quod is imperasset, impigre exsequi.

Jamque ipsi in medium Persarum undique circumfusi egregie se tuebantur; sed conserti, & quasi cohærentes (*o*), tela vibrare non

(*l*) *Nudos colles*] Steriles agros in editioribus locis. *Calles* mavult Freinshemius, quod jam *montium juga* præcesserint. Sed nec ineptum vulgare *colles*, ut minores montes majoribus opponantur.

(*m*) *Ad teli tactum*] Diodorus de hoc prœlio XVII. 33. αἱ δυνάμεις ἐντὸς βέλους ἐγένοντο. Nec aliter Arrianus lib. II. p. 105.

(*n*) *Thessalos equites*] Quos supra ad cap II. hujus libri laudavimus, quique etiam inclinatas jam res fortiter restituunt num: 14. hujus cap. XI.

(*o*) *Conserti & quasi cohærentes*] Supra III. 2. num. 13. *conserta robora virorum.*

non poterant: ſimul erant emiſſa, in eoſdem concurrentia implicabantur, levique & vano ictu pauca in hoſtem, plura in humum innoxia cadebant: ergo cominùs pugnam coacti conſerere, gladios impigre ſtringunt. Tum verò multum ſanguinis fuſum eſt: duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulſarent, mucrones in ora dirigerent. Non timido, non ignavo ceſſare tum licuit: collato pede, quaſi ſinguli inter ſe dimicarent, in eodem veſtigio ſtabant, donec vincendo locum ſibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, quum hoſtem proſtraverant. At illos novus excipiebat adverſarius fatigatos: nec vulnerati, ut alias ſolent, acie poterant excedere, quum hoſtis inſtaret à fronte, & à tergo ſui urgerent.

Alexander non ducis magis, quam militis (p) munera exſequebatur; opimum decus (q) cæſo Rege expetens: quippe Darius curru ſublimis eminebat; & ſuis ad ſe tuendum, & hoſtibus ad inceſſendum, ingens incitamen-

(p) *Non ducis magis quam militis*] Salluſtius de Catilina cap. LX. *ſtrenui militis & boni imperatoris officia ſimul exſequebatur.*

(q) *Opimum decus*] *Opima ſpolia*, quæ dux duci detrahit. Vide *Livium IV.* 20. De Druſo Suetonius in Claudio cap. I. *Ex hoſte ſuper victorias opima quoque ſpolia captaſſe, ſummoque ſæpius diſcrimine duces Germanorum tota acie inſectatus.* Ita autem his proprium *opimorum* agnomen eſt, ut ſimpliciter etiam *opima* dicantur apud Plin. Paneg. cap. XVII. Senec. Herc. Fur. v. 48. Flor. II. 17. n. 11.

mentum. Ergo frater ejus Oxathres (*r*), quum Alexandrum instare ei cerneret, equites, quibus præerat, ante ipsum currum Regis objecit: armis & robore corporis multum super ceteros eminens; animo verò & pietate (*s*) in paucissimis, illo utique prælio clarus, alios improvide instantes prostravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circa Regem erant, mutua adhortatione firmati, cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum verò similis ruinæ strages erat.

Circa currum Darii jacebant nobilissimi duces, ante oculos Regis egregia morte defuncti, omnes in ora proni (*t*), sicut dimicantes procubuerant, adverso corpore vulneribus (*u*) acceptis. Inter hos Atizyes, & Rhe-

(*r*) *Frater ejus Oxathres*] Frater regis Darii, *Curt. III.* 13. 13. ex captivo postea corporis Alexandri custos, *VII.* 5. 40.

(*s*) *Animo & pietate*] *adfectu in fratrem. Pietas* enim in Deum, parentes, patriam, cognatos & horum similes fertur. Adde post paulo III. 12. 6. Dividi etiam possunt, ut *animo* fortitudo significetur. Erat enim Oxathres κατὰ τὴν ἀνδρείαν ἐπαινούμενος. *Diodor.* XVII. 34.

(*t*) *Omnes in ora proni*] Sine fugæ indicio: quem quisque locum acceperat, eum, amissa anima, corpore tegebat, ut de Catilinariis, quamvis in turpi caussa Sallustius loquitur *cap. ult.* in meliore de Atheniensibus Justinus IX. 3. 10.

(*u*) *Adverso corpore vulneribus*] Hæc virtutis decora: ut infamiæ, si sint averso corpore. Sallustius c. l. *omnes adversis vulneribus conciderant.*: & B. Jugurth. cap. 85: *cicatrices adverso corpore*, est autem *adversum*, quod in pecto-

Rheomithres, & Sabaces prætor Ægypti, magnorum exercituum præfecti noſcitabantur: circa eos cumulata erat peditum equitumque obſcurior turba. Macedonum quoque non quidem multi, ſed promptiſſimi tamen cæſi ſunt: inter quos Alexandri dextrum femur leviter mucrone perſtrictum eſt. Jamque qui Darium vehebant equi, confoſſi haſtis & dolore efferati, jugum quatere, & Regem curru excutere cœperant; quum ille, veritus ne vivus veniret in hoſtium poteſtatem, deſilit, & in equum (*x*), qui ad hoc ſequebatur (*y*), imponitur: inſignibus quoque imperii,

pectore, ſicut *averſum*, quod in tergo habetur. Gellius II. cap. XI. de Siccio Dentato: *pugnaſſe in hoſtem dicitur CXX. prœliis: cicatricem averſam nullam, adverſas XLV. tuliſſe.* Quod etiam aliter efferunt. Florus I 18. 17. *omnium vulnera in pectore.* Tacitus Hiſtor. III. 84. 5. *cecidere omnes contrariis vulneribus, verſi in hoſtem.*

(*x*) *Deſilit, & in equum*] Prius in alium currum adſcendit, quo in aſpretis viarum impedito, in equum deſiliit. *Diod. Sic. c. l.*

(*y*) *In equum, qui ad hoc ſequebatur*] Equam feminam, ἵππον θῆλυν, fuiſſe, & quidem ex partu recentem, Ælianus VI. 48. Hiſt. animal. auctor eſt, quod etiam Plutarchus de fuga ex prœlio apud Arbela commiſſo confirmat. θήλειαν δὲ νεοτόκον ἵππον περιβὰς ἔφυλεν equam, inquit, *recens enixam conſcendens in fugam ſe effudit*, vita Alexand. p. 685. Cauſſam addit Ælianus, quia hujuscemodi equa ad pullum relictum properans, velociſſime decurrat.

perii, ne fugam proderent, indecore abje-ctis (z).

Tum verò ceteri dissipantur metu; & qua cuique patebat ad fugam via (a), erumpunt; arma jacientes, quæ paulò ante ad tutelam corporum sumpserant: adeò pavor etiam auxilia formidabat(b). Instabat fugientibus eques à Parmenione missus, & forte in id cornu omnes fuga abstulerat. At in dextro Persæ Thessalos equites vehementer urgebant, jamque una ala ipso impetu proculcata erat: quum Thessali strenue circumactis equis dilapsi, rursus in prælium redeunt; sparsosque & incompositos victoriæ fiducia Barbaros ingenti cæde prosternunt. Equi pariter equitesque Persarum serie laminarum graves (c), agmen, quod celeritate maxime

(z) *Insignibus imperii abjectis*] Paludamento & armis Regiis. Arrianus *κάνδυν*, illud amiculum vocat, etiam scutum ad arcum cum curru reliquisse tradit.

(a) *Qua cuique patebat via*] Qua vulgo adverbium *est*: subaudi via, vel quia hæc vox recto casu sequitur, *regione*; vel his similem.

(b) *Pavor auxilia formidat*] Non *formidabat*, ut vulgo legunt, quia gnome est, ad omnium temporum homines pertinens. *Tanaq. Faber. Lib. I. Epist. LI.*

(c) *Serie laminarum graves*] Cataphracti hi equites & Clibanarii vocantur, genus militum Orientis populis, quam aliis, usitatius. Adi Ammianum XVI. 16. qui natorem illorum sic expressit: *Praxitelis manu polita crederes simulacra, non viros.* Addit mirifice descriptas circulorum ambientium, quocunque artuum necessitas postulaverit, juncturas atque varios flexus.

xime constat, ægre moliebantur, quippe in circumagendis equis suis Thessali multos occupaverant.

Hâc tam prosperâ pugnâ nunciatâ, Alexander non ante ausus persequi Barbaros, utrimque jam victor instare fugientibus cœpit. Haud ampliùs Regem quam mille equites sequebantur, quum ingens multitudo hostium caderet: sed quis aut in victoria, aut in fuga copias numerat? Agebantur (*d*) ergo à tam paucis pecorum modo, & idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur. At Græci, qui in Darii partibus steterant, Amynta duce (prætor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti à ceteris, haud sane fugientibus similes (*e*) evaserant. Barbari longe diversam fugam intenderunt: alii qua rectum iter in Persidem ducebat; quidam circumitu rupes, saltusque montium occultos petivere; pauci castra Darii. Sed jam illa quoque hostis victor intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri argentique pondus, non belli, sed luxuriæ apparatum, diripuerant milites: quumque plus raperent,

(*d*) *Agebantur pecorum modo*] Pecora cum pelluntur, *agi* dicimus. Sallustius Jugurth. cap. XC. *pecus omne equitious auxiliariis agendum attribuis.* Horatius I. od. II. *Proteus pecus egit.*

(*e*) *Haud sane fugientibus similes*] Quia servatis ordinibus sensim cedentes, Tripolim Phœniciæ tandem evasere, unde navibus conscensis in Cyprum & Ægyptum aufugerunt. *Arrian. lib. II. p.* 116. *& noster IV.* 1. 27.

rent, passim strata erant itinera vilioribus sarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia comtempserat.

Jamque ad feminas perventum erat: quibus, quò cariora ornamenta sunt, violentiùs detrahebantur: nec corporibus quidem vis ac libido parcebat. Omnia planctu tumultuque (*f*), prout cuique fortuna erat, castra repleverant, nec ulla facies mali deerat, quum per omnes ordines ætatesque, victoris crudelitas ac licentia vagaretur. Tunc verò impotentis fortunæ species conspici potuit: quum ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant, omni luxu & opulentia instructum; eadem illa Alexandro, quasi veteri domino reservabant: namque id solum intactum omiserant milites, ita tradito more, ut victorem victi Regis tabernaculo exciperent.

Sed omnium oculos animosque in semet converterunt captivæ, mater, conjuxque Darii: illa non majestate solum, sed etiam ætate venerabilis; hæc formæ pulchritudine, nec illâ quidem sorte (*g*) corrupta. Acceperat in sinum filium nondum sextum æ-

(*f*) *Omnia planctu tumultuque*] Non alia captis castris facies est, quam expugnatarum urbium. De his Tacitus Annal. I. 41. *velut in urbe victa facies, gemitumque ac planctus.*

(*g*) *Nec illa quidem sorte corrupta*] Sorte captivitatis ac mœroris nihil aut parum de pulchritudine ejus immutatum.

ætatis annum egressum, in spem tantæ fortunæ, quantam paulò ante pater ejus amiserat, genitum. At in gremio anûs aviae jacebant adultae virgines duae, non suo tantum, sed etiam illius mœrore confectæ. Ingens circa eam nobilium feminarum turba constiterat, laceratis crinibus, abscissâque veste (*h*), pristini decoris immemores, *reginas dominasque* veris quondam, tunc alienis nominibus invocantes.

Illæ suæ calamitatis oblitæ, utro cornu Darius stetisset, quae fortuna discriminis fuisset, requirebant: negabant se captas, si viveret Rex; sed illum equos subinde mutantem longiùs fuga abstulerat. In acie autem caesa sunt Persarum peditum centum millia, decem verò millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor & quingenti saucii fuere; triginta omnino & duo (*i*) ex peditibus desiderati sunt: equitum cen-

(*h*) *Abscissa veste*] Ritus gentium Orientis in magno dolore & luctu, ex sacris etiam litteris notissimus. Xenophon de Armeni Tigranis filio lib. III. Pæd. p. 38. ὡς ἤκουσε ταῦτα, περιεσπάσατο τὴν τιάραν, καὶ τοὺς πέπλους κατερρήξατο. *Hæc audiens tiaram discerpsit peplumque discidit.* Et extremo hoc libro de Assyriis mulieribus: αἱ δὲ κατερρηγνύμεναι τοὺς πέπλους, καὶ δρυπτόμεναι, *lacerantes peplos, seque laniantes.* Idem principio libri V. de captiva nobili femina: κατερρήξατο τὸν ἄνωθεν πέπλον καὶ ἀνωδύρατο, *laceravit a summo usque peplum & ejulabatur.*

(*i*) *Triginta omnino & duo*] Angustior cæsorum numerus, quam pro tam vehementi exercituum validissimorum

centum quinquaginta interfecti; tantulo impendio ingens victoria stetit.

XII. Rex diu Darium persequendo fatigatus, postteaquam & nox appetebat, & eum assequendi spes non erat, in castra paulò ante à suis capta pervenit. Invitari deinde amicos, quibus maxime assueverat, jussit: quippe summa dumtaxat cutis in femore perstricta non prohibebat interesse convivio: quum repente è proximo tabernaculo lugubris clamor, Barbaro ululatu planctuque permistus, epulantes conterruit. Cohors quoque, quæ excubabat ad tabernaculum Regis, verita ne majoris motûs principium esset, armare se cœperat. Causa pavoris subiti fuit, quod mater uxorque Darii cum captivis mulieribus nobilibus, Regem, quem interfectum esse credebant, ingenti gemitu ejulatuque deflebant. Unus namque è captivis spadonibus, qui forte ante ipsarum tabernaculum steterat, amiculum, quod Darius, sicut paulò ante dictum est, ne cultu proderetur, abjecerat; in manibus ejus qui repertum ferebat agnovit: ratusque interfecto detractum esse, falsum nuncium mortis ejus attulerat.

Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, & pietati earum il-

la-

rum conflictu. Diodoris XVII. 36. *πεζοὶ εἰς τριακοσίους, pedites trecenti.* Unde tam Justini CXXX. (vide lib. XI. 9.) quam Curtii XXXII. emendandum esse doctiores conjiciunt.

lacrymasse fertur. Ac primò Mithrenem, qui Sardeis prodiderat, peritum Persicæ linguæ, ire ad consolandas eas jusserat. Veritus deinde ne proditor captivarum iram doloremque gravaret, Leonatum ex purpuratis suis misit, justum indicare, falsò lamentari eas Darium vivum. Ille cum paucis armigeris (*k*) in tabernaculum, in quo captivæ erant, pervenit, missumque à Rege se nunciari jubet. At ii qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt, vociferantes adesse supremam horam, missosque qui occiderent captas. Itaque, ut quæ nec prohibere possent, nec admittere auderent, nullo responso dato, tacitæ opperiebantur victoris arbitrium.

Leonatus exspectato diu qui se intromitteret, postea quam nemo producere audebat, relictis in vestibulo satellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipsa res turbaverat feminas, quod irrupisse non admissus videbatur. Itaque mater & conjux provolutae ad pedes orare cœperunt, *ut priusquam interficerentur, Darii corpus ipsis patrio more sepelire permitteret; functas supremo in Regem officio* (*l*) *se impigre morituras.* Leo-

(*k*) *Armigeris*] Armatis, ut mox vocantur. Satellites autem & lectissimi stipatores intelliguntur. *Vide num.* 10.

(*l*) *Supremo officio*] *Exsequiis*, *sepultura.* Petronius: *ultimoque mandaverunt officio*, quod Justinus dixit *exequiarum officium* XXII. 3. 8.

Leonatus, *& vivere Darium, & ipsas non incolumes modò, sed etiam apparatu pristinæ fortunæ reginas fore.* Tum mater Darii allevari se passa est. Alexander posterâ die cum cura sepultis militibus, quorum corpora invenerat, Persarum quoque nobilissimis eumdem honorem haberi jubet, matrique Darii permitti, quos vellet, patrio more sepeliret. Illa paucos arcta propinquitate conjunctos, pro habitu præsentis fortunæ (*m*) humari jussit, apparatum funerum, quo Persæ suprema officia celebrarent, invidiosum fore existimans, quum victores haud pretiose cremarentur.

Jamque justis defunctorum corporibus solutis, præmittit ad captivas, qui nunciarent ipsum venire: inhibitâque comitantium turbâ, tabernaculum cum Hephæstione intrat. Is longe omnium amicorum carissimus erat Regi, cum ipso pariter educatus, secretorum omnium arbiter (*n*): libertatis quoque in admonendo eo non alius jus habebat; quod tamen ita usurpabat, ut magis à Rege permissum, quam vindicatum (*o*) ab eo videretur: & sicut ætate par

(*m*) *Pro habitu fortunæ*] *Pro statu & conditione temporis ac captivitatis.* Ovidius lib. I. Trist. eleg. I. de libro suo:

Infelix, habitum temporis hujus habe.

(*n*) *Secretorum arbiter*] Omnium Regis arcanorum conscius & intimus consiliarius.

(*o*) *Magis permissum quam vindicatum*] Quia concessam libertatem monendi prudenter obsequio temperavit.

par erat Regi, ita corporis habitu præstabat (*p*). Ergo Reginæ illum Regem esse ratæ, suo more veneratæ sunt (*q*): inde ex spadonibus captivis, quis Alexander esset monstrantibus, Sysigambis advoluta est pedibus ejus, ignorationem nunquam antea visi Regis excusans, quam manu allevans Rex, *non errasti*, inquit, *mater*, *nam & hic Alexander est* (*r*).

Equidem, si hac continentia animi ad ultimum vitæ perseverare potuisset, feliciorem fuisse crederem, quam visus est esse, quum Liberi patris imitaretur triumphum, ab Hellesponto usque ad Oceanum omnes gentes victoria emensus. Vicisset profectò superbiam atque iram, mala invicta: abstinuisset inter epulas cædibus amicorum: egregiosque bello viros, & tot gentium secum domitores, indictâ causâ veritus esset occi-

(*p*) *Corporis habitu præstabat*] Valer. Maximus in hac ipsa historia IV. 7. 2. *statura & forma præstabat.* Diodorus XVII. 37. ἐχόντων ἀμφοτέρων ἐσθῆτας ὁμοίας, τῷ μεγέθει δὲ καὶ κάλλει προέχοντος τοῦ Ἡφαιστίωνος. Sic inter ea, quæ principem ostentant, Plinius, Panegyr. cap. IV. refert etiam *proceritatem corporis.*

(*q*) *Suo more veneratæ sunt*] more Persarum, quem προσκυνεῖν vocant, id est humi prosterni & adorare. Valerius c. l. *mater Darii Hephæstionem more Persarum adulata.* Diodorus, προσεκύνησε.

(*r*) *Nam & hic Alexander est*] Idem referunt Diodorus ac Valerius c. l. & Arrianus lib. II. qui vero ex fama potius, quam certo auctore, id se hausisse confitetur.

occidere. Sed nondum fortuna se animo ejus infuderat (*s*): itaque orientem eam moderate & prudenter tulit; ad ultimum magnitudinem ejus non cepit (*t*). Tum quidem ita se gessit, ut omnes ante eum Reges & continentiâ & clementiâ vincerentur.

Virgines enim regias excellentis formæ tam sancte habuit, quam si eodem quo ipse parente genitæ forent: conjugem ejusdem, quam nulla ætatis suæ pulchritudine corporis vicit, adeo ipse non violavit, ut summam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet (*u*): omnem cultum reddi feminis jussit, nec quidquam ex pristinæ fortunæ magnificentia captivis, præter fiduciam defuit. Itaque Sysigambis: *Rex*, inquit, *mereris ut ea precemur tibi, quæ Dario nostro quondam precatæ sumus, &, ut video, dignus es, qui tantum Regem non felicitate solum, sed etiam æquitate superaveris. Tu quidem matrem me, & reginam vocas: sed ego me tuam famulam esse confiteor, & præteritæ fortunæ fastigium capio,*

&

(*s*) *Nondum fortuna se infuderat*] nondum mersus secundis rebus desciverat a natura & animi continentia.

(*t*) *Magnitudinem non cepit*] obrutus & oppressus a nimia felicitate. Nam, quod heic c. 38. Diodorus recte censet, τοὺς πλείστους ὁρᾶν ἐστι τὴν εὐτυχίαν, ὥσπερ τι βαρὺ φορτίον, φέρειν ἀδυνατοῦντας.

(*u*) *Captivo corpori illuderet*] captivæ feminæ vim inferret, aut per contumeliam violaret.

& præsentis jugum pati possum: tua interest, quantum in nos licuerit, si id potius clementiâ, quam sævitiâ vis esse testatum.

Rex bonum animum habere eas jussit: Darii deinde filium collo suo admovit: atque nihil ille conspectu tunc primùm à se visi conterritus, cervicem ejus manibus amplectitur. Motus ergo Rex constantiâ pueri, Hephæstionem intuens: quam vellem, inquit, Darius aliquid ex hac indole hausisset (*x*)! Tum tabernaculo egressus, tribus aris in ripa Pinari amnis, Jovi atque Herculi Minervæque sacratis (*y*), Syriam petit, Damascum (*z*) ubi Regis Gaza erat, Parmenione præmisso.

XIII. Atque is, quum præcessisse Darii satrapam comperisset, veritus ne paucitas suorum sperneretur, accersere majorem manum statuit. Sed forte in exploratores ab eo prae-

(*x*) *Ex hac indole hausisset*] Utinam Darius tam fortis ac interritus esset, quam hic puer! Diodorus XVII. 38. tradit Alexandrum Hephæstioni dixisse: ὁ παῖς ὢν ἓξ ἐτῶν, καὶ τὴν ἀρετὴν ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν προφαίνων, πολλῷ βελτίων ἐστὶ τοῦ πατρός.

(*y*) *Tribus aris sacratis*] tanquam tropæis & victoriæ monumentis. Cicero Epist. XV. 4. *Castra in radicibus Amani, habuimus apud Aras Alexandri.* Nec aras modo post hanc victoriam, sed urbem etiam *Alexandream* eodem prope loco condidit, cujus Plinius meminit V. 27. & Herodianus III. 4. & Stephanus Byzantius, qui Ἀλεξάνδρειαν τῆς Κιλικίας vocat.

(*z*) *Damascum*] Damascus caput Syriæ & olim regum sedes, ubi tanquam in tutissima arce thesaurum Darius reposuerat, *Cap.* 13. *n.* 6.

præmissos incidit natione Mardus (*a*), qui ad Parmenionem perductus, literas ad Alexandrum à præfecto Damasci missas tradit ei, *nec dubitare eum* (*b*), *quin omnem Regiam supellectilem cum pecuniâ traderet*, adjecit. Parmenio asservari eo jusso, literas aperit, in queis erat scriptum, *ut mature Alexander aliquem ex ducibus suis mitteret, cum manu exigua*. Itaque, re cognitâ, Mardum datis comitibus ad proditorem remittit. Ille è manibus custodientium lapsus, Damascum ante lucem intrat (*c*). Turbaverat ea res Parmenionis animum, insidias timentis, & ignotum iter sine duce non audebat ingredi. Felicitati tamen Regis sui confisus, agrestes, qui duces itineris essent, excipi jussit, quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit: jam metuente præfecto, ne sibi fides habita non esset.

Igitur quasi parum munimentis oppidi fidens, ante solis ortum pecuniam Regiam, quam gazam Persæ vocant, cum pretiosissimis rerum efferri jubet, fugam simulans, reverâ, ut prædam hosti offerret. Multa millia virorum feminarumque excedentem op-

(*a*) *Natione Mardus*] vide V. 6. 17.

(*b*) *Nec dubitare eum*] eum, id est præfectum, qui secum constituerit, thesauros Alexandro tradere. Tellierο *eum* pro *se* positum videtur, ut ad nuncium referatur.

(*c*) *Ante lucem intrat*] ut eo minus proditio a Damascenis observetur.

oppido sequebantur, omnibus miserabilis turba, præter eum, cujus fidei commissa fuerat, quippe quo major proditoris merces foret, objicere hosti parabat gratiorem omni pecunia prædam, nobiles viros, prætorum Darii conjuges, liberosque, præter hos urbium Græcarum legatos, quos Darius velut in arce tutissima, in proditoris reliquerat manibus. Gangabas Persæ vocant humeris onera portantes: hi quum frigus tolerare non possent (quippe & procella subitò nivem effuderat (*d*), & humus rigebat gelu) tum astrictas vestes, quas cum pecunia portabant, auro & purpura insignes induunt: nullo prohibere auso, quum fortuna Regis (*e*) etiam humillimis in ipsum licentiam faceret.

Præbuere ergo Parmenioni non spernendi agminis speciem, qui intentiore curâ suos, quasi ad justum prælium paucis adhortatus, equis calcaria subdere jubet, & acri impetu in hostem invehi. At illi, qui sub

(*d*) *Nivem effuderat*] Prœlium enim ad Isson commissum fuit μηνὸς μαιμακτηριῶνος, mense, qui Novembri vel Decembri respondet. *Arrian. lib. II. p.* 110.

(*e*) *Quum fortuna regis*] Darii victi & fugientis. Magnam enim fortunam e fastigio deturbatam illico contemtio & ludibrium sequuntur. Phædrus lib. I. fab. XXII.

Quicunque amisit dignitatem pristinam,
Ignavis etiam jocus est in casu gravi.

ſortem earum crudeliùs aggravante fortunâ. In eodem grege uxor quoque ejuſdem Ochi fuit, Oxathriſque (frater hic erat Darii) filia, & conjux Artabazi principis purpuratorum, & filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabaſi quoque, cui ſummum imperium maritimae orae Rex dederat, uxor cum filio excepta eſt: Mentoris filiae tres: ac nobiliſſimi ducis Memnonis conjux (*i*) & filius, vixque ulla domus purpurati fuit tantae cladis expers. Lacedaemonii quoque & Athenienſes ſocietatis fide violatâ Perſas ſecuti; Ariſtogiton, Dropides & Iphicrates, inter Athenienſes genere famaque longè clariſſimi: Lacedemonii, Pauſippus & Onomaſtorides, cum Monimo & Callicratide, ii quoque domi nobiles.

Summa pecuniae ſignatae (*k*) fuit talentorum

(*i*) *Memnonis conjunx*] Barſine, Artabazi filia, nunc vidua, Græcis literis & moribus inſtituta, quam propter generoſam indolem formamque animo non minorem Alexander poſtea, Parmenione ſuaſore, uxorem duxit. *Plutarch. p.* 676.

(*k*) *Pecuniæ ſignatæ*] Perſæ utebantur etiam ſignatis nummis, in quibus celebrantur *Darici* aurei a Dario primo percuſſi, *Suidas in* Δαρεικός: & *Sagittarii*, χάραγμα τοξότην ἔχοντες, ut ex loco Ageſilai conſtat, qui decem millibus ſagittariis ſe ex Aſia ſubmoveri dixit, id eſt tot nummis a rege miſſis Athenienſium & Thebanorum proceres in bellum contra Spartanos concitatos eſſe. *Plutarch. in Ageſil. pag.* 604.

rum duo millia & sexaginta, facti argenti (*l*) pondus quingenta aequabat. Praeterea triginta millia hominum, cum septem milibus jumentorum, dorso onera portantium, capta sunt. Ceterùm, dii tantae fortunae proditorem sepulturæ celeriter debita poena (*m*) persequuti sunt, namque unus è consciis ejus, credo, Regis vicem, etiam in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe & ultus inimicum erat, & nondum in omnium animis memoriam majestatis suae exolevisse cernebat.

(*l*) *Facti argenti*] Isidorus Orig. XVI. 17. *Tria sunt genera argenti, & auri, & æris. Signatum, quod in nummis est: factum, quod in vasis & signis: infectum, quod in massis est.*

(*m*) *Sepulturæ celeriter debita pœna*] Suspecta vox *sepulturæ*, pro qua Freinshemii conjectura, quamvis dubii & timidi, *ulturi* substituit, Tanaquilli Fabri epist. LI. lib. I. *securum sceleris.*

Q. CURTII.

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI

MAGNI.

****

Summarium libri Quarti.

I. *Alexander literis à Dario ſuperbe ſcriptis regiè reſpondet. Abdolonymum Sidoniis Regem præficit. Amyntas transfuga miro modo à Perſis ipſis occiditur. Variæ variis locis præfectorum Darii clades.*

II. *Tyrii, Alexandrum recipere recuſantes, obſidentur.*

III. *Dubiis belli eventibus Tyri obsidio nobilitatur.*

IV. *Tandem Tyrus, vi capta, maximaque hominum strage corrupta, luctuoso deformatur incendio.*

V. *Darii iterata de pace ad Alexandrum submissior legatio; quâ repudiatâ, Græci Alexandrum corona aurea donant: ille autem, per præfectos, multas in potestatem suam redigit provincias.*

VI. *Ad bellum dum se accingit Darius, Alexander Gazam expugnat, ejusque præfectum Batim crudeli afficit supplicio.*

VII. *Profectio, & varia Alexandri quæsita, ad Jovis Hammonis oraculum.*

VIII. *In Ægypto Alexandria condita, variæque Alexandri bellicæ expeditiones.*

IX. *Darius ad Arbellas pervenit, eoque invito Alexander Granicum superat.*

X. *Milites, ob Lunæ defectum turbatos, per Ægyptios vates confirmat Alexander. Persas vastatores conjicit in fugam. Darii uxor captiva, mœrore confecta, supremum diem claudit, unde Alexandri lachrymæ. Darii suspiciones, luctus & vota.*

XI. *Pacem tertiò quæsitam Darius non impetrat, imo ad deditionem, aut ad bellum, ab Alexandro provocatur.*

XII. *Ad prælium dum Persarum ingens exercitus paratur, Macedones panico quodam defuncti terrore, arma alacriter capessunt.*

XIII. *Consilia de nocturno prælio* Parmenionis *& Polypercontis Alexander damnat, somnoque refectus, interrito vultu suos ad pugnam accendit.*

XIV. *Alexandri ad Græcorum, Dariique ad Persarum exercitus, ante pugnam orationes.*

XV. *Cruenti ad Arbellas prælii descriptio. Victor Alexander Darium victum persequitur.*

XVI. *Parmenio in discrimine constitutus, Alexandrum retrahit. Tandem integra victoria potiti Macedones, reliquos Persas, multis suorum millibus desideratis, fugâ sibi quærere salutem cogunt.*

L I-

LIBER QUARTUS.

I. DARIUS tanti modò exercitûs Rex, qui triumphantis magis, quam dimicantis more, curru sublimis inierat prælium; per loca quæ prope immensis agminibus compleverat, jam inania, & ingenti solitudine vasta fugiebat. Pauci Regem sequebantur: nam nec eòdem omnes fugam intenderant, & deficientibus equis, cursum eorum, quos Rex subinde mutabat, æquare non poterant. Unchas (*a*) deinde pervenit, ubi excepere eum Græcorum quatuor millia: cum quibus ad Euphratem contendit (*b*), id demum credens fore ipsius, quod celeritate præripere potuisset. Alexander Parmenionem, per quem apud Damascum recepta erat præda, jussum eam

(*a*) *Unchas*] Vox varie scripta, ideoque suspecta, saltim ignota geographis. Videtur idem locus esse, quem *Seches* Arrianus lib. II. p 93. vocat, bidui itinere a portis Amani, Thapsacum versus, quo Darius fugiens contendit, remotus.

(*b*) *Ad Euphratem contendit*] ad Thapsacum, ut modo diximus, juxta quam urbem Euphratem trajecit, Arriano teste p. 116.

eam ipsam, & captivos, diligenti asservare custodia, Syriæ, quam Cœlen vocant (*c*), præfecit.

Novum imperium Syrii, nondum belli cladibus satis domiti, aspernabantur: sed celeriter subacti obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque insula (*d*) deditur Regi. Maritimam tum oram, & pleraque longiùs etiam à mari recedentia, Rex ejus insulæ Strato possidebat: quo in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon (*e*). Ibi illi literæ à Dario redduntur: quibus ut superbe scriptis vehementer offensus est: præcipue eum movit, quod Darius sibi Regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat autem magis quam petebat; *ut acceptâ pecuniâ, quantamcumque tota Macedonia caperet, matrem sibi ac conjugem liberosque restitueret: de regno, æquo, si vellet, Marte contenderet. Si saniora consilia tandem pati potuisset; contentus patrio, cederet alieni imperii finibus: socius*

(*c*) *Syriæ quam Coelen vocant*] Syriæ pars Libano & Antilibano inclusa, *Cœle* sive *Concava* appellatur. *Vid. Strab.*

(*d*) *Aradus insula*] Aradus insula & oppidum Phœniciæ, Plinio CC passibus. Straboni XX. stadiis a continente distans.

(*e*) *Ad urbem Marathon*] Marathos urbs ex adversis insulæ Aradi in continente sita. Plinius V. 20. *Marathos, contraque Aradus.* Arrianus II. pag. 119. Μάραθος ἡ καταντικρὺ τῆς Ἀράδου ἐν τῇ ἠπείρῳ ᾠκισμένη.

ſocius amicuſque eſſet; in ea ſe fidem & dare paratum & accipere.

Contra Alexander in hunc maxime modum reſcripſit: *Rex Alexander Dario. Celes, cujus nomen (f) ſumpſiſti Darius, Græcos, qui oram Helleſponti (g) tenent; coloniaſque Græcorum Jonias omni clade vaſtavit: cum magno deinde exercitu mare trajecit, illato Macedoniæ & Græciæ bello. Rurſus Rex Xerxes gentis ejuſdem, ad oppugnandos nos cum immanium Barbarorum copiis venit: qui navali prælio victus, Mardonium (h) tamen reliquit in Græcia; ut abſens quoque popularetur urbes, agros ureret. Philippum verò parentem meum quis ignorat (i) ab iis interfectum eſſe, quos ingentis pecuniæ ſpe ſolicitaverant*

(f) *Celes, cujus nomen*] Cognomen hoc Darii Hiſtaſpis, quod proprie *equum* ſignificat & *equitem*, forſan quod equi ille hinnitu electus rex fuerat. Heſychius: Κέλης ἵππος καὶ ἱππαστὴς κελητιῶν, κελητίζειν, ἱππεύειν.

(g) *Græcos, qui oram Helleſponti*] Latus Ægæi maris Aſiaticum, ab Helleſponto ad mare Lycium, fere omne tenebatur Græcis Coloniis, quæ, quod nollent jugum ſubire Perſicum, a Dario armis cogebantur, idque bellum in Græciam tandem, unde auxilia Jonibus venerant, devolutum fuit.

(h) *Xerxes, Mardonius*] Xerxes patris Darii ulturus cladem in Græciam invaſit: Mardonius dux Xerxis in Græcia relictus, & ad Platæas acie ſuperatus eſt.

(i) *Philippum quis ignorat*] Cædis invidiam, cujus crimine ipſe Alexander & mater ſuſpecti erant, in Perſas transfert, quaſi Pauſanias ab his corruptus regem interfecerit. Adde Supplem. lib. II. cap. IX.

verant vestri? impia enim bella suscipitis. & quum habeatis arma, licitamini hostium capita, sicut tu proxime talentis mille, tanti exercitûs rex, percussorem in me emere voluisti.

Repello igitur bellum, non infero: & diis quoque pro meliore stantibus causa; magnam partem Asiæ in ditionem redegi meam: te ipsum acie vici. Quem etsi nihil à me impetrare oportebat; utpote qui ne belli quidem in me jura servaveris: tamen, si veneris supplex (*k*); *& matrem, & conjugem, & liberos sine pretio recepturum te esse promitto: & vincere & consulere victis scio. Quod si te nobis committere times, dabimus fidem impune venturum. De cetero quum mihi scribes, memento non solum Regi te; sed etiam tuo scribere.* Ad hanc perferendam Thersippus missus.

Ipse in Phœnicem deinde descendit: & oppidum Byblon traditum (*l*) recepit. Inde ad Sidona ventum est, urbem vetustate famaque conditorum inclytam (*m*). Regnabat in ea Strato (*n*), Darii opibus

(*k*) *Si veneris supplex*] quod signum deditionis fuisset. Ita enim postulat apud Arrianum p. 123. Alexander: ὡς ἐμοῦ τῆς Ἀσίας ἁπάσης κυρίου ὄντος, ἧκε πρὸς ἐμέ.

(*l*) *Byblon traditum*] pactionibus sive ὁμολογίᾳ, quod Arrianus addit lib. II.

(*m*) *Sidona fama conditorum inclutam*] Cap. IV. n. 15. ab Agenore conditam tradit.

(*n*) *Strato*] alius a Stratone Aradi regulo: ille in amicitiam receptus, hic regno exutus. *Cap. I, num. 6.*

bus adjutus (*o*); sed, quia deditionem magis popularium, quam sua sponte fecerat, regno visus indignus; Ephæstionique permissum, ut, quem eo fastigio Sidones (*p*) dignissimum arbitrarentur, constitueret regem. Erant Ephæstioni hospites clari inter suos juvenes, qui factâ ipsis potestatẽ regnandi, negaverunt, *quemquam patrio more in id fastigium recipi, nisi regia stirpe ortum.* Admiratus Ephæstio magnitudinem animi spernentis, quod alii per ignes ferrumque (*q*) peterent: *Vos quidem macti virtute*, inquit, *estote, qui primi intellexistis, quanto majus esset, regnum fastidire* (*r*) *quam accipere. Ceterùm, date aliquem regiæ stirpis, qui meminerit, à vobis acceptum habere se regnum.*

At illi quum multos imminere tantæ spei cernerent, singulis amicorum Alexandri, ob nimiam regni cupiditatem, adulantes; statuunt, *neminem esse potiorem quam Abdolo-*

(*o*) *Darii opibus adiutus*] Freinshemio & Tellierō *addictus* placet pro *adjutus*.

(*p*) *Sidonii*] vulgo *Sidones*, inusitato casu pro *Sidonii.* Emendatio autem Gronovii est, quam Tellierus quoque amplectitur.

(*q*) *Per ignes ferrumque*] per quævis pericula.

(*r*) *Quanto majus esset, regnum fastidire*] Sic etiam Seneca Thyeste v. 470.

Immane regnum est posse sine regno pati.

hoc est, posse æquo animo carere regno & potentia, est magni regni & potentiæ instar. Claudianus epithal. Palladii v. 81.

- - - - *magnum delata potestas.*
Majorem contempta probat.

dolonimum quemdam longa quidem cognatione (s) ſtirpi regiæ adnexum, ſed ob inopiam ſuburbanum hortum exigua colentem ſtipe. Cauſſa ei paupertatis, ſicut pleriſque, probitas erat: intentuſque operi (*t*) diurno, ſtrepitum armorum, qui totam Aſiam concuſſerat, non exaudiebat. Subitò deinde, de quibus ante dictum eſt, cum regiæ veſtis inſignibus hortum intrant, quem forte ſteriles herbas eligens Abdolonymus repurgabat. Tunc Rege eo ſalutato, alter ex his: *Habitus*, inquit, *hic quem cernis in meis manibus, cum iſto ſqualore permutandus tibi eſt. Ablue corpus illuvie æterniſque ſordibus (u) ſqualidum: cape Regis animum & in eam fortunam, qua dignus es, iſtam continentiam profer. Et quum in regali ſolio reſidebis, vitæ neciſque omnium civium dominus, cave obliviſcaris hujus ſtatûs, in quo accipis regnum; immo hercule, propter quem.* Som-

(*s*) *Longa cognatione*] Barthius Aduerſ. XXIII. 6. *haud longa* ſcribi iubet, vt fortior fiat antitheſis. Nec tamen vulgaris ſcriptura inepti ſenſus eſt.

(*t*) *Intentus operi*] agri hortique culturæ. Hanc enim *opus* ſingulari uſu Latini dicunt. Seneca epiſt, LXXXVI *exercebat opere ſe, terramque, ut mos fuit priſcis, ipſe ſubigebat.* Florus I. cap. XI. de L. Quinctio dictatore: *lictor in ipſo opere deprehendit*, id eſt inter arandum.

(*u*) *Æternis ſordibus*] hoc eſt *perpetuis.* Manilius lib. IV. v. 3.

Æterniſque ſenes curis dum quærimus aurum

& Martialis lib. VIII. epigr. LXXVII. *viuere in æterna roſa*, eſt viuere in perpetuis voluptatibus, perpetua vitæ elegantia.

Somnio similis res Abdolonymo videbatur. Interdum : *Satiſne ſani eſſent, qui tam proterve ſibi illuderent*, percontabatur. Sed ut cunctanti ſqualor ablutus eſt ; & injecta veſtis purpura auroque diſtincta ; & fides à jurantibus facta; ſeriò jam Rex, (*x*) iiſdem comitantibus, in regiam pervenit. Fama, ut ſolet, ſtrenue tota urbe diſcurrit : aliorum ſtudium, aliorum indignatio eminebat : ditiſſimus quiſque humilitatem inopiamque ejus apud amicos Alexandri criminabatur. Admitti eum Rex protinus juſſit ; diuque contemplatus : *Corporis*, inquit, *habitus famæ generis* (*y*) *non repugnat : ſed libet ſcire, inopiam qua patientia tuleris?* Tum ille : *Utinam*, inquit, *eodem animo regnum pati poſſim* (*z*) *! hæ manus ſuffecere deſiderio meo : nihil habenti nihil defuit.*

Magnæ indolis ſpecimen ex hoc ſermone Abdolonymi cepit. Itaque non Stratonis modò regiam ſupellectilem attribui ei juſſit; ſed pleraque etiam ex Perſica præda : regionem quoque urbi appoſitam ditioni ejus ad-

(*x*) *Serio jam rex*] *ſerio* opponitur verbo *inluderet*, hoc eſt citra iocum, citra inluſionem, vere rex factus. Male quidam *ſero* legerunt.

(*y*) *Famæ generis*] quod longa cognatione ſtirpi regiæ adnexus erat. *ſupra.*

(*z*) *Regnum pati poſſim*] Regnum pati eſt regiam maieſtatem poſſe ſuſtinere. Silius lib. XIV. v. 90.

Caligare alto in ſolio, nec pondera regni
Poſſe pati.

Seneca epiſt. V. *infirmi animi eſt, pati non poſſe divitias.*

adjecit (*a*). Interea Amyntas, quem ad Perſas ab Alexandro transfugiſſe diximus, cum quatuor millibus Græcorum, ipſum ex acie perſequutis, fuga Tripolim pervenit (*b*), inde in naves militibus impoſitis Cyprum tranſmiſit: & quum in illo ſtatu rerum id quemque, quod occupaſſet, habiturum arbitraretur, velut certo jure poſſeſſum; Ægyptum petere decrevit: utrique (*c*) Regi hoſtis, & ſemper ex ancipiti mutatione temporum pendens.

Hortatuſque milites ad ſpem tantæ rei, docet, *Sabacem prætorem Ægypti cecidiſſe in acie: Perſarum præſidium & ſine duce eſſe* (*d*), *& invalidum: Ægyptios ſemper prætoribus eorum infenſos, pro ſociis ipſos, non pro hoſtibus æſtimaturos.* Omnia experiri neceſſitas cogebat: quippe quum primas ſpes fortuna deſtituit; futura præſentibus videntur eſſe potiora. Igitur conclamant, *duceret quò videretur.* Atque ille utendum animis (*e*) dum ſpe calerent ratus, ad Peluſii oſtium penetrat, ſimulans à Dario ſe eſſe præ-

(*a*) *Regionem ditioni adiecit*] *Ditioni* eſt *poteſtati* & *imperio*, luculento inter *regionem* & *ditionem* diſcrimine, quæ voces perperam vulgo confunduntur.

(*b*) *Tripolim peruenit*] Tripolim Phœniciæ, ut Arrianus nominauit. Vide quæ ſupra III. 11. 18. adnotavimus.

(*c*) *Vtrique regi*] Alexandro & Dario.

(*d*) *Præſidium ſine duce*] Mentitur Amyntas. Nam ·ozaces ſupererat IV. 7. 4. & alii.

(*e*) *Ad Peluſii oſtium*] Peluſium oppidum cum portu ad oſtium Nili maxime orientale.

præmiſſum. Potitus ergo Peluſii Memphim copias promovit (*f*): ad cujus famam Ægyptii, vana gens (*g*), & novandis quam gerendis aptior rebus, ex ſuis quiſque vicis urbibuſque, ad hoc ipſum concurrunt ad delenda præſidia Perſarum, qui territi, tamen ſpem obtinendi Ægyptum non amiſerunt.

Sed eos Amyntas prælio ſuperatos, in urbem compellit; caſtriſque poſitis, victores ad populandos agros eduxit, ac velut in medio poſitis omnibus (*h*) hoſtium cuncta agebantur. Itaque Mazaces, quamquam infelici prælio ſuorum animos territos eſſe cognoverat; tamen palantes (*i*), & victoriæ ſidu-

(*f*) *Memphim copias promovit*] Memphis antiqua Ægyptiorum regia ad diuortium Nili, ſupra Delta, iuxta quam pyramides fuerunt.

(*g*) *Ægyptii, vana gens*] Plinius Panegyr. cap. 31. de Ægyptiis, *ventoſa atque inſolens natio.* Vopiſcus in Saturnino ex epiſtola Hadriani: *genus hominum ſeditioſiſſimum, vaniſſimum.* Herodianus IV. 8. de Alexandrino populo, φύσει τὰς γνώμας κοῦφότατον ὤν. Unde, quod Suetonius cap. 35. notauit, *veritus Cæſar* eſt Ægyptum *provinciam facere, ne quandoque violentiorem præſidem nacta novarum rerum materia eſſet.* Eademque de cauſſa quum Auguſtus provinciam feciſſet, non maioris, quam equeſtris dignitatis præſidem impoſuit. *Dio. Caſſ. lib. LI. p. 455.*

(*h*) *Velut in medio poſitis omnibus*] Locus, ſi quis alius, Curtii, corruptus & deſperatus. Raderus ita: *caſtriſque poſitis victores ad populandos agros, velut cunctis hoſtium in medio poſitis vagabantur.* Freinshemius: *velut in medio poſitis omnibus, hoſtium cuncta agebantur.* Audacior conjectura Barthii Aduerſ. XXVIII. 6. *velut uno prælio ſopitis hoſtium cunctis, agebantur.*

(*i*) *Tamen palantes*] *diſperſos, vagabundos.* Iuſtin. N. 5. 2. interpretatur *ſine inſidiarum metu ſparſos milites.* Tacitus Hiſt. IV. 18. 7. *auxilia, fœda fuga diſperſa, totis campis palantur.*

fiducia incautos ostentans, perpulit ne dubitarent ex urbe erumpere, & res amissas recuperare. Id consilium non ratione prudentius, quam eventu felicius fuit: ad unum omnes cum ipso duce occisi sunt. Has pœnas Amyntas utrique regi dedit; nihilo magis ei ad quem transfugerat fidus, quam illi quem deseruerat.

Darii prætores, qui prælio apud Isson superfuerant, cum omni manu, quæ fugientes secuta erat, assumptâ etiam Cappadocum & Paphlagonum (*k*) juventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus prætor Alexandri, Lydiæ præerat: qui, quamquam plerosque militum ex præsidiis ad Regem dimiserat, tamen Barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit, tribus præliis alia atque alia regione commissis, Persæ funduntur. Eodem tempore classis Macedonum ex Græcia accita, Aristomenem, qui ad Hellesponti oram recuperandam à Dario erat missus, captis ejus aut mersis navibus superat.

A Milesiis deinde Pharnabazus præfectus Persicæ classis, pecuniâ exactâ, & præsidio in urbem Chium introducto, centum na-

(*k*) *Cappadocum & Paphlagonum*] Paphlagones in fidem acceperat Alexander, Arriano teste II. 88. Oportet ergo illos defecisse. Cappadociam autem non totam, sed quæ circa Halyn est tantummodo subegerat; *Ibidem.*

navibus Andrum, & inde Syphnum (*l*) petiit, eas quoque insulas præsidiis occupat; pecunia mulctat. Magnitudo belli quod ab opulentissimis Europae Asiaeque Regibus, in spem totius orbis occupandi gerebatur, Graeciae quoque & Cretae arma commoverat (*m*). Agis Lacedaemoniorum Rex (*n*) octo millibus Graecorum, qui ex Cilicia profugi domos repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniae praefecto moliebatur. Cretenses has aut illas partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum praesidiis occupabantur (*o*). Sed leviora inter illos fuere discrimina; unum certamen, ex quo cetera pendebant, intuente fortunâ (*p*).

II. Jam tota Syria, jam Phœnice quoque, exceptâ Tyro, Macedonum erant; habebatque Rex castra in continenti, à quo urbem angustum fretum dirimit. Tyrus &

(*l*) *Chium, Andrum, Siphnum*] Maris Ægæi insulæ, Andrus & Siphnus in Cycladibus, Chios Ioniæ opposita.

(*m*) *Græciæ & Cretæ arma commouerat*] Græciæ non omnis, sed tantum Lacedæmoniæ. Spartani autem cum Cretensibus, quod viderent, Alexandrum, nisi confecto bello Persico, non reuersurum, arma commoverant.

(*n*) *Agis, Lacedæmoniorum rex*] De regibus Lacedæmoniorum Corn. Nepos Agesilao cap. I. *nomine magis, quam imperio* reges. Neque enim erant αὐτοκράτορες, sed ἡ γερουσία πᾶν εἶχε τῶν κοινῶν τὸ κράτος, *potestas omnis penes senatum erat.* Dionys. Halicarn. lib. II. p. 87.

(*o*) *Præsidiis occupabantur*] præsidiarios milites habebant.

(*p*) *Unum certamen intuente fortuna*] unum prælium, quo in oriente debellaretur.

& claritate & magnitudine, ante omnes urbes Syriae Phœniceſque memorabilis, faciliùs ſocietatem Alexandri acceptura videbatur, quam imperium. Coronam igitur auream (q) legati donum afferebant, commeatuſque large & hoſpitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona ut ab amicis accipi juſſit; benigneque legatos allocutus; *Herculi, quem præcipue Tyrii colerent* (r), *ſacrificare velle ſe dixit; Macedonum Reges credere ab illo Deo ipſos genus ducere: ſe verò ut id faceret etiam oraculo monitum.* Legati reſpondent, *eſſe templum Herculis extra urbem* (ſ), *in eam ſedem* (t) *quam Palætyron ipſi vocant* (u): *ibi Regem Deo ſacrum rite facturum.* Non tenuit iram Alexander, cujus alioquin potens non erat. Itaque *vos quidem,*

(q) *Coronam auream*] virtutis & victoriæ ſymbolum, quod etiam aliis, quam regibus dari conſuevit. Livius XXXI. 15. *Rhodiorum populus corona aurea virtutis gratia donatus.*

(r) *Quem præcipue Tyrii colerent*] Multi Hercules, & in his ſi non duo, ſaltem unus Tyrius. Diodorus XVII. 40. βυλομένυ βασιλέως τῷ Ἡρακλεῖ τῷ Τυρίῳ θύσαι, *volebat rex Herculi Tyrio ſacrificare.*

(ſ) *Templum Herculis extra urbem*] Herculi extra muros ſacrificabatur, quia fuit pæne ſemper peregrinus. Vide Scalig. Poetic. III. 25. & adde Plutarchum Quæſt. Rom. XXVIII.

(t) *In eam ſedem*] in ea ſede, ut ſupra III. 5. 10. *Ciliciam fore*, vide quæ ibi notavimus.

(u) *Palætyron vocant*]. Strabo lib. XVI. μετὰ τὴν Τύρον ἡ παλαιτέρα ἐν τριάκοντα σαδίοις, *poſt Tyrum eſt antiqua Tyrus, triginta ſtadiis diſtans* in auſtrum Ptolemaida verſus. Primum enim in continenti fuerat urbs, poſt in inſulam, ut locum tutiorem, reducta.

dem, inquit, *fiducia loci, quod insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis; sed brevi ostendam in continenti* (*x*) *vos esse. Proinde sciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum.*

Cum hoc responso dimissos monere amici cœperunt, ut Regem, quem Syria, quem Phœnice recepisset, ipsi quoque urbem intrare paterentur. At illi loco satis fisi, obsidionem ferre decreverunt. Namque urbem à continenti quatuor stadiorum fretum dividit, Africo maxime objectum (*y*), crebros ex alto fluctus in litus evolvens. Nec accipiendo operi, quo Macedones continenti insulam jungere parabant, quidquam magis, quam ille ventus obstabat, quippe vix leni & tranquillo mari moles agi possunt; Africus verò prima quæque congesta pulsu inlisa mari subruit: nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undæ per nexus operum manantes; & ubi acrior flatus exstitit, summi operis fastigio superfusæ.

Præter hanc difficultatem haud minor alia erat; muros turresque urbis præaltum mare (*z*) ambiebat: non tormenta (*a*), nisi è na-

(*x*) *In continenti*] in continenti terra, sine insula, aggere per fretum ducto

(*y*) *Africo maxime objectum*] Africus ab occasu hiberno erumpens ventus, *creber procellis*, ut poëta ait, hoc fretum maxime concitabat.

(*z*) *O præaltum mare*] τριῶν μάλιστα ὀργυιῶν τὸ βάθος, *Arrianus II*, *p.* 130. id est non ultra tres orgyias profundum. *Altitudo* enim maris, aut fluminum, profunditas est. Vide Cæsarem IV. 17.

(*a*) *Non tormento*] Gronov. observ. II. 8.

navibus procul excussa, emitti; non scalæ mœnibus applicari poterant: præceps in salum murus pedestre interceperat iter: naves nec habebat Rex; & si admovisset, pendentes & instabiles missilibus arceri poterant. Inter quæ parva dictu res (*b*) Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginensium legati ad celebrandum anniversarium sacrum (*c*) more patrio tunc venerant: quippe Carthaginem Tyrii condiderunt, semper parentum loco culti (*d*).

. Hortari ergo Pœni cœperunt, ut obsidionem forti animo paterentur; brevi Carthagine auxilia ventura, namque ea tempestate magna ex parte Punicis classibus maria obsidebantur. Igitur bello decreto, per muros turresque tormenta disponunt (*e*): arma junioribus dividunt: opificesque, quorum copia urbs abundabat, in officinas distribuunt

(*b*) *Parua dictu res*] Alii plerique *hand parva*, sed Freinshemius voculam *hand* ut superfluam, tum sensu postulante, tum accedente manuscriptorum auctoritate, abiecit.

(*c*) *Ad celebrandum anniuersarium sacrum*] Polybius Excerpt. Legat. CXIV. vocat *ναῦν ἱεραγωγόν*, *sacra gestantem*, qua *εἰς τὴν Τύρον ἐκπέμπουσιν οἱ Καρχηδόνιοι τὰς πατρίους ἀπαρχὰς τοῖς θεοῖς.*

(*d*) *Parentum loco culti*] Carthago Tyriorum colonia conditricem ciuitatem parentis loco coluit, ut Ilienses siue Troianos Romani apud Iustinum XXX. 8.

(*e*) *Tormenta disponunt*] machinas, quibus maiora tela excutiebantur, ut ballistæ ac similes. Livius XXXI. 17. *Abydeni tormentis per muros dispositis, non terra modo adeuntes aditu arcebant, sed nauium quoque stationem infestam hosti faciebant.*

buunt. Omnia belli apparatu ſtrepunt. Ferreæ quoque manus (Harpagonas vocant) *(f)* quas operibus hoſtium injicerent, corvique *(g)* & alia tuendis urbibus excogitata, præparabantur. Sed quum fornacibus ferrum, quod excudi oportebat, impoſitum eſſet, admotiſque follibus ignem flatu accenderent; ſanguinis rivi ſub ipſis flammis exſtitiſſe dicuntur, idque omen in Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedonas quoque, quum forte panem quidam militum frangeret, manantis ſanguinis guttas notaverunt, territoque Rege, Ariſtander peritiſſimus vatum *(h)* reſpondit,

ſi

(f) Ferreæ manus, harpagonas] Livius XXX. 10. *Aſſeres ferreo unco præfixo (harpagonas vocat miles) ex Punicis navibus iniici in Romanas cœpti, quos cum neque ipſos, neque catenas, quibus ſuſpenſi iniiciebantur, incidere poſſent, &c.* Uſus erat in attrahendis retinendiſque navibus, ut in hoſtiles naves tranſcendi poſſet, *Cæſar Civ.* I. 58. & pugna ſimilis pedeſtri fieri, *Livius* XXXVI. 44. & quaſi in ſolido decerni, *Florus* II. 2. 8. Erat & alius uſus, ut hoſtilem navem in ſublime erigerent, rurſumque demiſſam in fluctus præcipitarent. Xiphilinus Severo Byzantium oppugnante: *ἁρπάγας τε ἕτεραι ἔχουσαι, καὶ καθίεντο ἐξαπιναίως καὶ ἀνέσπων διὰ βραχέως, inerant nonnullis hiſce* machinis *harpagones, quas & demittebant ſubito, & raptas celeriter ſurſum trahebant.* Et Silius XIV. v. 323. *vineæ, tela, manus.* Adde Schefferum de milit. navali II. 7.

(g) Corvique] Diverſa corvorum genera. Heic inſtrumentum ſignificatur, quod ad lacerandas attrahendasque naves tormento excutiebatur, a coruini roſtri ſimilitudine *corvus* appellatum.

(h) Peritiſſimus vatum] Erat enim Telmeſſenſis Ariſtander. *Arrian. I. p.* 72. Telmeſſi autem, Lyciæ maritima urbe, ars divinandi & prodigiorum interpretatio in primis colebatur. Herodot. I. 78. & Suidas in Τελμισσεῖς.

si extrinsecus cruor fluxisset, Macedonibus id triste futurum : contra quum ab interiore parte manaverit, urbi, quam obsidere destinassent, exitium portendere.

Alexander quum & classem procul haberet, & longam obsidionem magno sibi ad cetera impedimento videret fore: caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, misit: quos Tyrii contra jus gentium (*i*) occisos præcipitaverunt in altum (*k*), atque ille suorum tam indigna nece commotus, urbem obsidere statuit. Sed ante jacienda moles erat, quae urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum desperatio incessit, cernentium profundum mare, quod vix divina ope posset impleri : *Quæ saxa tam vasta, quas tam proceras arbores posse reperiri* (*l*) ? *exhauriendas esse regiones, ut illud spatium aggeraretur, & exæstuare semper fretum, quoque arctiùs volutetur inter insulam & continentem, hoc acriùs furere.* At ille haudquaquam rudis tractandi militares animos, *speciem sibi Herculis* (*m*) *in somno oblatam esse pronunciat, dextram por-*

(*i*) *Contra ius gentium*] quo caduceatores & legati sunt inuiolabiles.

(*k*) *In altum*] in profundum mare, Virgil. Æn. III. v. 11.

(*l*) *Posse repèrire*] subaudi *dicebant* sive *querebantur.* Obliqua oratio.

(*m*) *Speciem sibi Herculis*] In artibus regendæ terrendæque multitudinis heud infima fuit religionis simulatio, sicut Egeriæ nymphæ congressus Numa iactabat, *Liv. I.* 19. & ceruam albam, quæ numine inflaretur, Sertorius alebat. *Gell. XV.* 22.

porrigentis: illo duce, illo aperiente in urbem intrare se visum. Inter haec, *caduceatores interfectos, gentium jura violata* referebat: *unam esse urbem quae cursum victoris morari ausa esset.*

Ducibus deinde negotium datur, ut suos quisque castiget; satisque omnibus stimulatis, opus orsus est. Magna vis saxorum ad manum erat, Tyro vetere (*n*) praebente: materies ex Libano monte ratibus & turribus faciendis vehebatur. Jamque à fundo maris in altitudinem montis (*o*) opus excreverat, nondum tamen aquae fastigium aequabat; &, quò longiùs moles agebatur à litore, hoc magis quidquid ingerebatur praealtum absorbebat mare: quum Tyrii parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant; *illos armis inclytos, dorso sicut jumenta onera gestare:* interrogabant etiam, *num major Neptuno esset Alexander?* Haec ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Jamque paululum moles aquam eminebat, & simul aggeris latitudo crescebat, urbique admovebatur, quum Tyrii magnitudine molis, cujus incrementum eos ante fefellerat, conspectâ, levibus navigiis nondum commissum opus circumire cœperunt:

(*n*) *Tyro vetere*] Palætyrro. Vide supra-Ruinæ autem & rudera eversæ urbis vim saxorum suppeditabant.

(*o*) *In altitudinem montis*] Hyperbole, ut in his solenne est Curtio. Nam supra ex Arriani libro II. diximus, ut tres orgyias profundum mare fuisse, hoc est duodeviginti pedes.

runt: missilibus eos quoque, qui pro opere stabant, incessere.

Multis ergo impune vulneratis, quum & removere & appellere scaphas in expedito esset; ad curam semet ipsos tuendi ab opere converterant. Igitur Rex munientibus coria velaque (p) jussit obtendi, ut extra teli ictum essent: duasque turres ex capite molis (q) erexit, è quibus in subeuntes scaphas tela ingeri possent. Contra Tyrii navigia procul à conspectu hostium litori appellunt, expositisque militibus, eos, qui saxa gestabant, obtruncant. In Libano quoque Arabum agrestes (r) incompositos Macedonas aggressi, triginta fere interficiunt, paucioribus captis.

III. Ea Res Alexandrum dividere copias coëgit: & ne segniter assidere uni urbi videretur, operi Perdiccam Craterumque praefecit; ipse cum expedita manu Arabiam petiit. Inter haec Tyrii navem magnitudine eximia, saxis arenaque à puppi oneratam, ita ut multum prora emineret, bitumine ac sulphure illitam remis concitaverunt; & quum magnam vim venti vela

(p) *Coria velaque obtendi*] Adi Lipsium Poliorcet. V. 9. cuius eriam scriptura est *extra ictum* pro vulgari *extra iactum* teli. *Extra iactum* enim spatio tela excludi sonat: *extra iactum* intra spatium amoueri telorum noxam.

(q) *ex capite molis*] ex extremitate. *Caput* enim quodvis extremum dicitur metaphorice, ut *tignorum* Cæs. B. C. II. 9. *loramentorum* Iustin. XI. 7.

(r) *In Libano Arabum agrestes*] Arabum latrones per Syriam diffusi in Libano receptacula habuerunt.

la quoque concepissent, celeriter ad molem successit: tunc prorâ ejus accensâ, remiges desiliere in scaphas, quae ad hoc ipsum praeparatae sequebantur: navis autem igne concepto latius fundere incendium cœpit: quod, priusquam posset occurri, turres & cetera opera in capite molis posita comprehendit.

At qui desilierant in parva navigia, faces, & quidquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Jamque non modò Macedonum turres, sed etiam summa tabulata conceperant ignem: quum ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio; partim armis omissis, in mare semetipsi immitterent. At Tyrii, qui capere eos, quam interficere mallent; natantium manus stipitibus saxisque lacerabant, donec debilitati, impune navigiis excipi possent. Nec incendio solùm opera consumpta; sed forte eodem die vehementior ventus motum ex profundo mare (*s*) misit in molem, crebrisque fluctibus compages operis verberatæ se laxavere (*t*), saxaque interluens unda medium opus rupit.

Prorutis igitur lapidum cumulis (*u*), quibus

(*s*) *Motum ex profundo mare*] commotum à fundo usque, in aggerem impulit.

(*t*) *Se laxavere*] Modius tollit *se* ut ineptum: tuetur cum Acidalio Freinshemius ex nostri stilo III. 9. 12.

(*u*) *Prorutis lapidum cumulis*] Proruendi verbo usi sunt active optimi auctores. Terentius Eunuch. a III. sc.

bus injecta terra sustinebatur, præceps in profundum ruit: tantæque molis vix ulla vestigia invenit Arabia rediens Alexander. Hîc, quod in adversis rebus solet fieri, alius in alium culpam referebat, quum omnes veriùs de sævitia maris queri possent. Rex novi operis molem orsus, in adversum ventum non latere, sed recta fronte direxit, quod cetera opera, velut sub ipso latentia, tuebatur: latitudinem quoque aggeri adjecit, ut turres in medio erectæ procul teli jactu abessent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum jaciebant, deinde saxis onerabant, rursus cumulo eorum alias arbores injiciebant: tum humus aggerebatur, superque aliâ strue saxorum arborumque cumulatâ, velut quodam nexu continens opus junxerant.

Nec Tyrii, quidquid ad impediendam molem excogitari poterat, segniter exsequebantur. Præcipuum auxilium erat, qui procul hostium conspectu subibant aquam, occultoque lapsu ad molem usque penetrabant, falcibus palmites arborum eminentium ad se trahentes: quæ ubi sequu-

tæ

sc. V. v. 51. *foras simul omnes proruunt se.* Horatius I. oda XXXV.

> *Injurioso ne pede proruas*
> *Stantem columnam.*

& lib. IV. oda IV. v. 66.

> *Luctere, multa proruet integrum*
> *Cum laude victorem.*

tæ erant, pleraque ſecum in profundum dabant, tum levatos onere ſtipites truncoſque arborum haud ægre moliebantur deinde totum opus, quod ſtipitibus fuerat innixum, fundamento lapſo ſequebatur. Ægro animi Alexandro, & utrum perſeveraret, an abiret, ſatis incerto, claſſis Cypro advenit, (x) eodemque tempore Cleander cum Græcis militibus in Aſiam nuper advectus, centum & octoginta (z) navium claſſem in duo dividit cornua; lævum Pythagoras, Rex Cypriorum, cum Cratero tuebatur, Alexandrum in dextro quinqueremis Regia vehebat.

Nec Tyrii, quamquam claſſem habebant, auſi navale inire certamen, triremes omnes ante ipſa mœnia oppoſuerunt, quibus Rex invectus (a) ipſas demerſit. Poſtera die

(x) *Claſſis Cypro advenit*] non tota Macedonica, ſed maior pars Cypriorum regum, & finitimorum populorum, qui, audita Darii apud Iſſon clade, a Perſis ad Alexandrum defecerunt. *Arrian. II. p.* 134.

(y) *Centum & octoginta* maior numerus initur, ſi naves colligis, quas Arrianus c. I. recenſet.

(z) *Rex Cypriorum*] unus ex Cypri regibus. Plures enim ea tempeſtate erant. Arrianus etiam c. I. *οἱ τῆς Κύπρου βασιλεῖς*, qui pag. 236. Pythagoram ab aliis Cypri regibus diſtinguit; ſicut eundem Athenæus IV. 19. dicit poſt expugnationem Tyri ab Alexandro ad Paſicypron, alium Cypri regem, cum donis miſſum fuiſſe.

(a) *Quibus rex invectus.* Tellierus & Pitiſcus *tribus* pro *quibus* ediderunt, erudita Freinshemii conjectura inducti. Etenim tantum tres demerſas fuiſſe Diodorus XVII. 43. & Arrianus p. 137. tradiderunt. Sed ſuavius *quibus* connectit, quam *tribus*; præterea ingratum pro-

die classe ad mœnia admotâ, undique tormentis, & maxime arietum pulsu (*b*), muros quatit: quos Tyrii raptim obstructis saxis refecerunt, interiorem quoque murum, (*c*) ut si prior fefellisset, illo se tuerentur, undique orsi. Sed undique vis mali urgebat, moles intra teli jactum erat, classis mœnia circumibat, terrestri simul navalique clade obruebantur. Quippe binas quadriremes Macedones inter se ita junxerant, ut proræ cohærerent, puppes intervallo quantum capere poterant distarent, hoc puppium intervallum antennis asseribusque validis deligatis, superque eos pontibus stratis qui militem sustinerent, impleverant, sic instructas quadriremes ad urbem agebant: inde missilia in propugnantes ingerebantur tutò, quia proris miles tegebatur.

Media nox erat; quum classem, sicuti dictum est, paratam, circumire urbem jubet, jamque naves urbi undique admovebantur, & Tyrii desperatione torpebant; quum subitò spissæ nubes intendere se coelo,

pronomen mutati casus *ipsas* in tam brevi membro. Quod si audaciæ locus est, malim ita leviter mutare: *quibus rex invectus tres demersit.*

(*b*) *Arietum pulsu*] Aries trabs erat, cujus summitati ferrum, quod arietis caput referret, cum cuspide una aut pluribus præfixum fuit, quo muri prosternebantur. Vide Lipsii Poliorc.

(*c*) *interiorem murum*] Post veterem murum quinque cubitorum intervallo in medio relicto, murum alterum decem cubitos latum ædificarunt, vacuum inter utrumque spatium lapidibus ingestaque terra complentes. *Diodor. Sic. XVII.* 43.

lo, & quidquid lucis internitebat, effusa caligine exstinctum est. Tum inhorrescens mare paulatim levari, deinde acriori vento concitatum, fluctus ciere, & inter se navigia collidere. Jamque scindi coeperant vincula, quibus connexæ quadriremes erant, ruere tabulata, & cum ingenti fragore in profundum secum milites trahere: neque enim conserta navigia ulla ope in turbido regi poterant, miles ministeria nautarum, remiges militis officia turbabant, &, quod in hujusmodi casu accidit, periti ignaris parebant, quippe gubernatores, alias imperare soliti, tum metu mortis jussa exsequebantur. Tandem remis pertinaciùs everberatum mare, veluti eripientibus navigia classicis cessit, appulsaque sunt litori, lacerata pleraque.

Iisdem diebus forte Carthaginensium legati triginta superveniunt, majus obsessis solatium, quam auxilium: quippe *domestico bello Pœnos impediri, nec de imperio, sed pro salute dimicare* nunciabant. Syracusani tunc Africam urgebant, & haud procul Carthaginis muris (*d*) locaverant castra. Non tamen defecere animis Tyrii, quamquam ab ingenti spe destituti erant, sed conjuges liberosque devehendos Carthaginem tradiderunt, fortius quidquid accideret laturi, si

(*d*) *Syracusani haud procul Carthaginis muris*] Nusquam Syracusani prope Carthaginem castra leguntur posuisse, nisi Agathocle duce in quinto ab urbe lapide, *Justin. XXII.* 6. 9. qui vero Alexandro posterior fuit.

si cariſſimam ſui partem extra communis periculi ſortem habuiſſent. Quumque unus è civibus concioni indicaſſet, *oblatam eſſe per ſomnum ſibi ſpeciem Apollinis, quem eximia religione colerent, urbem deſerentis*, (*e*) *molemque à Macedonibus jactam in ſalo, in ſylveſtrem ſaltum eſſe mutatam*: quamquam auctor levis erat, tamen ad deteriora credenda proni metu, (*f*) aureâ catenâ devinxere ſimulacrum, aræque Herculis, (*g*) cujus numini urbem dicaverant, inſeruere vinculum, quaſi illo deo Apollinem retenturi.

Syracuſis id ſimulacrum (*h*) devexerant Poeni, & in majore locaverant patria (*i*): multiſque aliis ſpoliis urbium, à ſemet captarum, non Carthaginem magis, quam Tyrum ornaverant. Sacrum quoque quod quidem diis minime cordi eſſe crediderim mul-

(*e*) *Urbem deſerentis*] Sicut Tacitus Hiſtor. V. 13. de Hieroſolymorum obſidione ſcribit, auditam majorem humana vocem, *excedere deos.*

(*f*) *Ad deteriora credenda proni metu* Livius XXVII. 44. extremo: *metu interprete ſemper in deteriora inclinata.*

(*g*) *Aræque Herculis*] Cur aræ, non ſimulacro? videtur ſine ſimulacro cultus Hercules, quia Herodotus II. 44. hoc templum deſcribens nullius mentionem fecit, & de ejuſdem dei Gaditano templo Silius III. v. 30.

Sed nulla effigies ſimulacrave nota deorum
Majeſtate locum & ſacro implevere timore.

(*h*) *Syracuſis id ſimulacrum*] Non Syracuſis, ſed a Gelois abductum illud, Diodorus XIII. 108. prodidit.

(*i*) *In majore patria*] Tyro, matre Carthaginis.

multis seculis intermissum repetendi auctores quidam erant, ut ingenuus puer Saturno (*k*) immolaretur: quod sacrilegium veriùs quam sacrum, Cathaginenses à conditoribus traditum, usque ad excidium urbis suæ fecisse dicuntur (*l*), ac nisi Seniores obstitissent, quorum consilio cuncta agebantur, humanitatem dira superstitio vicisset.

Ceterùm, efficacior omni arte imminens necessitas non usitata modo præsidia, sed quædam etiam nova admonuit. Namque ad implicanda navigia, quæ muros subibant, validis asseribus corvos & ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant, ut, quum tormento asseres promovissent, subitò laxatis funibus injicerent. Unci quoque & falces ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa navigia lacerabant. Clypeos verò æneos multo igne torrebant, quos repletos fervida arena, cœnoque decocto, è muris subitò devolvebant, nec ulla pestis (*m*) magis ti-

(*k*) *Ingenuus puer Saturno*] De Molochi nefando cultu apud Ammonitas & vicinos Syriæ populos, passim divinis litteris traditum est, quod idolum videtur hic Saturnus esse.

(*l*) *Carthaginienses fecisse dicuntur*] De quibus Justinus XXIII. 6. 12. *Homines, ut victimas immolabant, & impuberes aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes. Tertullianus* Apologet. c. IX. *Infantes penes Africam Saturno immolabantur palam usque ad proconsulatum Tiberii, qui eosdem sacerdotes crucibus exposuit.* Ergo etiam ultra excidium in instaurata urbe hæc impietas repetita fuit.

(*m*) *Nec ulla pestis*] Noxa, damnum.

timebatur, quippe ubi loricam corpusque fervens arena penetraverat, nec ulla vi excuti poterat, & quidquid attigerat perurebat, jacientesque arma, laceratis omnibus, quis protegi poterant, vulneribus inulti patebant, corvi verò & ferreæ manus tormentis emissæ plerosque rapiebant.

IV. Hîc Rex fatigatus, statuerat solutâ obsidione Ægyptum petere, quippe quum Asiam ingenti celeritate percurrisset, circa muros unius urbis hærebat, tot maximarum rerum opportunitate dimissâ. Ceterùm, tam discedere irritum quam morari pudebat. Famam quoque, qua plura, quam armis, everterat, ratus leviorem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset. Igitur ne quid inexpertum omitteret, plures naves admoveri jubet, delectosque militum imponi.

Et forte bellua inusitatæ magnitudinis (*n*), super ipsos fluctus dorso eminens, ad molem, quam Macedones jecerant, ingens corpus applicuit, diverberatisque fluctibus allevans semet, utrimque conspecta est: deinde è capite molis rursus alto se immersit, ac modò super undas eminens magna sui parte, modò superfusis fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emersit. Utrisque lætus fuit belluæ adspec-

(*n*) *Bellua inusitatæ magnitudinis*] *balæna, cetus.* Diodorus XVII. 41. κῆτος ἄπιστον τὸ μέγεθος.

ſpectus. Macedones iter jaciendo operi monſtraſſe eam augurabantur, Tyrii, Neptunum occupati maris vindicem arripuiſſe belluam, ac molem brevi profectò ruituram, lætique omine eo ad epulas dilapſi oneravere ſe vino (*o*), quo graves, orto ſole navigia conſcendunt, redimita coronis floribuſque: adeo victoriæ non omen modò, ſed etiam gratulationem præceperant (*p*).

Forte Rex claſſem in diverſam partem agi juſſerat, triginta minoribus navigiis relictis in litore, è quibus Tyrii duobus captis, cetera ingenti terruerant metu, donec ſuorum clamore audito Alexander, claſſem litori, è quo fremitus acciderat, admovit. Prima à Macedonum navibus quinqueremis velocitate inter ceteras eminens occurrit: quam ut conſpexere Tyrii, duæ e diverſo in latera ejus invectæ ſunt, in quarum alteram quinqueremis eadem concitata, & ipſa roſtro icta eſt, & illam invicem tenuit. Jamque ea, quæ non cohærebat, libero impetu evecta, in aliud quinqueremis latus invehebatur, quum opportunitate mira triremis è claſſe Alexandri in eam ipſam, quæ quinqueremi imminebat, tanta vi impulſa eſt, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur è puppi. Plures deinde Ma-

(*o*) *Oneravere ſe vino*] Infra V. 7. 4. *ipſi mero onerati*. Saluſtius Jugurth. c. 76. *ibi vino & epulis onerati.*

(*p*) *Præceperant*] *ante ceperant*, *præſumſerant*. Cicero Philipp. XIII. 20. *Præcipias licet gaudia.*

Macedonum naves ſuperveniunt, & Rex quoque aderat, quum Tyrii inhibentes remis, ægre evellere navem quæ hærebat, portumque omnia ſimul navigia repetunt (q).

Confeſtim Rex inſequutus, portum quidem intrare non potuit, quum procul è muris miſſilibus ſubmoveretur, naves autem omnes fere aut demerſit, aut cepit. Biduo deinde ad quietem dato militibus, juſſiſque & claſſem & machinas pariter admovere, ut utrimque territis inſtaret; ipſe in altiſſimam turrem aſcendit, ingenti animo, periculo majore, quippe Regio inſigni & armis fulgentibus conſpicuus, unus præcipue telis petebatur, & digna prorſus ſpectaculo edidit: multos è muris propugnantes haſta transfixit, quoſdam etiam cominus gladio clypeoque impulſos præcipitavit, quippe turris, ex qua dimicabat, muris hoſtium propemodum cohærebat.

Jamque crebris arietibus ſaxorum compage laxatâ, munimenta defecerant, & claſſis intraverat portum, & quidam Macedonum in turres hoſtium deſertas evaſerant: quum Tyrii, tot ſimul malis victi, alii ſupplices in templa confugiunt, alii

(q) „ *Portumque repetunt*] Portus duos Tyrus habuit, alterum clauſum, Sidona verſus, qui *Sidonius* vocabatur; alterum apertum, *Ægyptium*, quod Ægyptum proſpiciebat, *Strab. lib. XVI.* Heic Sidonius portus intelligitur.

alii foribus ædium obſeratis occupant liberum mortis arbitrium (*r*), nonnulli ruunt in hoſtem, haud inulti tamen perituri: magna pars ſumma tectorum obtinebat, ſaxa, & quidquid manibus fors dederat, ingerentes ſubeuntibus. Alexander, *exceptis qui in templo confugerant, omnes interfici, ignemque tectis injici jubet.* His per præcones pronunciatis, nemo tamen armatus opem à diis petere ſuſtinuit (*s*): pueri virgineſque templa compleverant, viri in veſtibulo ſuarum quiſque ædium ſtabant, parata ſævientibus turba.

Multis tamen ſaluti fuere Sidonii, qui intra Macedonum præſidia erant: hi urbem quidem inter victores intraverant, ſed cognationis cum Tyriis memores (quippe utramque urbem Agenorem condidiſſe credebant) multos Tyriorum etiam protegentes, ad ſua perduxere navigia: quibus occultatis, Sidona devecti ſunt, quindecim millia hoc furto ſubducta ſævitiæ ſunt; quantumque ſanguinis fuſum ſit, vel ex hoc exiſtimari poteſt, quod intra munimenta urbis ſex millia armatorum trucidata ſunt. Triſte deinde ſpectaculum victoribus ira præbuit Regis, duo millia in quibus occidendi defecerat rabies (*t*), cruci-

(*r*) *Occupant liberum mortis arbitrium*] Necem ultro eligunt, ſe ipſi interficiunt.

(*s*) *Suſtinuit*] *auſus eſt*, aut ab animo ſuo impetrare potuit. Infra VI. 9. 18. *Suſtinuit reſcribere mihi.* Suetonius Cæſ. 74. *Phagitæ nunquam nocere ſuſtinuit.* Tacitus Hiſt. I. 37. 1. *quia nec privatum me vocare ſuſtineo*

cibus affixi (*u*), per ingens litoris ſpatium pependerunt. Carthaginenſium legatis pepercit, additâ denunciatione belli, quod præſentium rerum neceſſitas moraretur.

Tyrus ſeptimo menſe, quam oppugnari cœpta erat, capta eſt, urbs, & vetuſtate originis, & crebra fortunae varietate ad memoriam poſteritatis inſignis. Condita ab Agenore (*x*), diu mare, non vicinum modò, ſed quodcumque claſſes ejus adierunt, ditionis ſuae fecit, & ſi famae libet credere, haec gens litteras prima aut docuit (*y*), aut didicit. Coloniae certe ejus pene orbe toto diffuſae (*z*) ſunt. Carthago in Africa, in Bœotia Thebae, Gades ad Oceanum. Credo libero commeantes mari, ſaepiùſque adeundo ceteris incognitas terras, elegiſſe ſedes juventuti qua tunc abundabant, ſeu quia crebris motibus terrae, nam hoc quoque traditur, cultores ejus fatigati, nova & exter-

ſtineo, princeps à vobis nominatus: nec principem, alio imperante.

(*t*) *Occidendi defecerat rabies*] deſierat cupiditas interficiendi.

(*u*) *Crucibus adfixi*] ſervili ſupplicio, quia & ipſi origine ſervi. *Juſtinus XVIII.* 3.

(*x*) *Condita ab Agenore*] Agenor Cadmi, Phœnicis & Europæ pater.

(*y*) *Litteras prima aut docuit*] Quia Cadmus, conditoris filius, in Græciam illas primus importavit.

(*z*) *Coloniæ diffuſæ ſunt*] præcipuæ ex multis tantummodo nominantur: Addi poſſunt Utica apud Melam. I. 7. & *Leptis*, *Hippo*, *Adrumetum*, aliæqne apud Salluſtium Jugurth. c. 19. Adde Velleium I. 2.

terna domicilia armis ſibimet quaerere cogebantur. Multis ergo caſibus defuncta, & poſt excidium renata, nunc tamen longâ pace cuncta refovente, ſub tutela Romanae manſuetudinis (*a*) adquieſcit.

V. Iiſdem ferme diebus Darii literæ allatæ ſunt, tandem ut Regi ſcriptæ (*b*). Petebat *uti filiam ſuam*, Statyræ erat nomen, *nuptiis Alexander ſibi adjungeret. Dotem fore omnem Regionem inter Helleſpontum & Halyn* (*c*) *amnem ſitam: inde Orientem ſpectantibus terris contentum ſe fore. Si forte dubitaret quod offerretur accipere: nunquam diu eodem veſtigio ſtare fortunam; ſemperque homines, quantamcumque felicitatem habeant, invidiam tamen ſentire majorem* (*d*). *Vereri, ne ſe avium modo, quas naturalis levitas ageret ad ſidera, inani ac puerili mentis affectu efferret. Nihil difficilius eſſe, quam in illa ætate* (*e*) *tantam capere fortunam. Multas ſe adhuc reliquias habere, nec ſemper in anguſtiis poſſe deprehendi: tranſeundum eſſe Alexandro Euphratem, Ti-*

(*a*) *Sub tutela manſuetudinis Romanæ*] Tyrios, inſtaurata urbe, Syriæ reges libertate donaverant, quam Romani confirmarunt, *Strab. XVI.* Severus tandem jus Italicum adiecit, *Digeſt. de cenſib. Lege I. & VIII.*

(*b*) *Ut regi ſcriptæ*] Adſcripto *regis* nomine, quod in ſuperiori epiſtola omiſerat. Vide Cap. I.

(*c*) *Inter Helleſpontum & Halyn*] vetus Lydorum regnum, quod Crœſo Perſæ ademerant.

(*d*) *Invidiam ſentire majorem*] Vellejus I. 9. *Aſſiduæ eminentis fortunæ comes invidia, altiſſimisque adhæret.*

(*e*) *In illa ætate*] Ætate juvenili, quæ imprudentius plerumque agit, & facile fortunam ſuam præcipitat.

Tigrimque & Araxem, & Hydaspem (f), magna munimenta Regni sui, veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, & Indos Oceani accolas quando aditurum? Vel Sogdianos & Arachosios (g) nomine tantum notos, cetera[s]que gentes ad Caucasum & Tanaïm (h) pertinentes? Senescendum fore tantum terrarum vel sine prælio obeunti. Se verò ad ipsum vocare desineret: namque illius exitio esse venturum.

Alexander iis illis qui literas attulerant, respondit, *Darium sibi aliena promittere, quod totum amiserit, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Ioniam, Æolidem, Hellesponti oram victoriæ suæ præmia, leges autem à victoribus dici, accipi à victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quam primùm Marte decerneret. Se quoque quum transisset mare, non Ciliciam aut Lydiam (quippe tanti belli exiguam* hanc

(*f*) *Araxem & Hydaspem*] Araxes Armeniæ & Mediæ fluvius: alius Persidis, sed qui verius *Aroses* vocatur. Vide Salmasii exercit. in Solinum pag. 703. *Hydaspes* autem Indiæ fluvius, Persarum regni munimentum nequaquam dici potuit. An ergo lapsus est Curtius, ut sæpe in Geographia? At Virgilius etiam *Medus Hydaspes*, Georg. IV. v. 211. Incerti de hoc veteres. Hinc *fabulosus Hydaspes* Horatio I. od. 22.

(*g*) *Sogdianos & Arachosios*] Extremos Persici regni ad orientem populos.

(*h*) *Ad Caucasum & Tanaïm*] Caucasus mons in Colchide post Euxinum pontum: Tanais fluvius Europam ab Asia disterminans: uterque extra terras, quas Alexander petiturus erat. Sed notus error Curtii vel Alexandri militum, qui *Paropamisum* Caucasum, *Jaxartem*, Tanaim vocavere.

hanc esse mercedem,) sed Persepolim caput Regni ejus, Bactra deinde, & Ecbatana (*i*), *ultimique Orientis oram imperio suo destinasse. Quocumque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse, desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transisse.*

Reges quidem invicem hæc scripserant. Sed Rhodii urbem suam portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat: Philota regioni circa Tyrum jusso præsidere. Syriam quæ Cœle appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat, bello quod supererat interfuturus. Rex Hephæstione Phœnicis oram classe prætervehi jusso, ad urbem Gazam (*k*) cum omnibus copiis venit. Iisdem fere diebus solenne erat ludicrum Isthmiorum (*l*) quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut sunt Græcorum temporaria ingenia (*m*), decernunt, *ut duodecim legarentur ad Regem, qui ob res pro salute Græciæ ac libertate gestas,*

(*i*) *Persepolin, Bactra, Ecbatana*] præcipuas urbes regni Persici nominat, provinciarum ditissimarum, Persidis, Bactrianæ, & Mediæ, capita.

(*k*) *Ad urbem Gazam*] mari vicinam, in via, quæ Hierosolymis in Ægyptum ferebat.

(*l*) *Ludicrum Isthmiorum*] ex quatuor ludorum Græciæ generibus non ultimum fuit, quod in *Isthmio* apud Corinthum celebrabatur; de cujus solemnitate vide sis Livium XXXIII. 32.

(*m*) *Temporaria ingenia*] *Temporarius* est *temporibus aptus*, & pro illorum mutatione varius & mutabilis. Sic Seneca epist. IX. *temporarias amicitias* vocat temporibus accommodatas, cum iis manentes, abeuntes. De Græcorum autem levitate Cicero consulatur pro Flacco cap. IV.

gestas, coronam auream (*n*) *donum victoriæ ferrent.* Iidem paulò ante incertæ famæ captaverant auram, ut quocumque pendentes animos (*o*) tulisset fortuna, sequerentur.

Ceterùm, non ipse modò Rex obibat urbes, imperii jugum adhuc recusantes; sed prætores quoque ipsius, egregii duces, pleraque invaserant. Calas Paphlagoniam, Antigonus Lycaoniam: Balacrus Idarne prætore Darii superato, Miletum cepit (*p*): Amphoterus & Hegelochus centum sexaginta navium classe insulas inter Achaïam atque Asiam in ditionem Alexandri redegerunt. Tenedo (*q*) quoque receptâ, incolis ultro vocantibus, statuerant & Chion occupare: sed Pharnabazus Darii prætor, comprehensis qui res ad Macedones trahebant, rursus Apollonidi & Athenagoræ suarum partium viris, urbem cum modico præsidio militum tradit. Præfecti Alexandri in obsidione urbis perseverabant; non tam suis viribus, quam ipsorum qui obsidebantur voluntate. Nec fefellit opinio,

(*n*) *Coronam auream*] Repete, quæ diximus ad hujus libri cap. 2.

(*o*) *Pendentes animos*] quocumque dubios animos fortuna & felicior eventus adduxisset. Nam si Darius vicisset, deserturi erant partes Macedonum: his autem præter expectationem felicibus gratulantes, vere temporibus serviunt.

(*p*) *Miletum cepit*] immo recepit antea captam: postea vi vel defectione ad Persas reductam. Vide Suppl. II. 7.

(*q*) *Tenedo quoque recepta*] Tenedos insula ex adverso Trojæ. Lectio quam expressimus, est Gronovii Observ. II. 8. quam etiam Tellierus sequutus fuit.

nio, namque inter Apollonidem & duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Quumque portâ effractâ cohors Macedonum intrasset, oppidani, olim consilio proditionis agitato, aggregant se Amphotero & Hegelocho, Persarumque præsidio cæso, Pharnabazus cum Apollonide & Athenagora vincti traduntur. Duodecim triremes cum suo milite ac remige; præter eas triginta naves & piratici lembi (r), Græcorumque tria millia, à Persis mercede conducta, his in supplementum copiarum suarum distributis; piratisque supplicio affectis, captivos remiges adjecere classi suæ.

Forte Aristonicus Methymnæorum tyrannus, cum piraticis navibus, ignarus omnium quæ ad Chium acta erant, primâ vigiliâ ad portûs claustra successit: interrogatusque à custodibus, *quis esset? Aristonicum ad Pharnabazum venire* respondit. Ille *Pharnabazum quidem jam quiescere & non posse tum adiri; ceterùm patere socio atque hospiti portum, & postero die Pharnabazi copiam fore* affirmant. Nec dubitavit Aristonicus primus intrare; secuti sunt ducem piratici lembi: ac dum applicant navigia crepidini portûs (s), objicitur à vigilibus claustrum;

(r) *Piratici lembi*] Lembus navigium parvum, sed velocissimum, quo genere piratæ in primis utebantur.

(s) *Crepidini portus*] Scholiastes Juvenalis ad Satyr. V. v. 8. *Crepido*, inquit, *est ora terræ, quam aqua adluit, ex hoc adpellata, quod ibi aqua adlidens concrepitet.* Adde nostrum V. 1. 28.

trum; & qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur: nulloque ex his auso repugnare, omnibus catenæ injectæ sunt; Amphotero deinde Hegelochoque traduntur. Hinc Macedones transiere Mitylenem (*t*), quam Chares Atheniensis nuper occupatam, duorum millium Persarum præsidio tenebat: sed quum obsidionem tolerare non posset, urbe traditâ pactus ut incolumi abire liceret, Imbrum petit (*u*). Deditis Macedones pepercerunt.

VI. Darius desperatâ pace quam per literas legatosque impetrare posse crediderat, ad reparandas vires bellumque impigre renovandum intendit animum. Duces ergo copiarum Babyloniam convenire; Bessum quoque Bactrianorum ducem, perquam maximo (*x*) posset exercitu coacto, descendere ad se jubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes promptissimi; horridis ingeniis, multumque à Persarum luxu abhorrentibus: siti haud procul Scytharum bellicosissima gente, & rapto vivere assueti (*y*), semperque in armis erant (*z*). Sed Bessus suspectâ perfidiâ

(*t*) *Mitylenem*] primariam urbem Lesbi.

(*u*) *Imbrum petit*] Imbrus Chersoneso Thraciæ opposita insula in Ægæo.

(*x*) *Quam maximo*] vulgo *perquam maximo*, sed Gronovio auctore *per* abiecimus, qui etiam mavult *prætorem*, quam *ducem*, & ex *PR.* breviata *prætoris* nota, insulsum *per* librariorum provenisse existimat. Perizonius tamen ad Minerv. p. 537. defendit vulgare *perquam maximo*, quem videas.

(*y*) *Rapto vivere adsueti*] Ita Tanaq. Faber emendavit epist. LI. Vulgo legitur *adsueta*.

diâ (*a*), haud ſane æquô animo in ſecundo ſe continens gradu (*b*), Regem terrebat: nam quum regnum affectaret, proditio, qua ſola id aſſequi poterat, timebatur.

Ceterum Alexander, quam regionem Darius petiiſſet, omni cura veſtigans, tamen explorare non poterat: more quodam Perſarum; arcana Regum mira celantium fide (*c*): non metus, non ſpes elicit vocem qua prodantur occulta: vetus diſciplina Regum ſilentium vitae periculo ſanxerat, lingua graviùs caſtigatur quam ullum probrum: nec magnam rem ſuſtineri poſſe credunt ab eo cui tacere grave ſit; quod omni facillimum voluerit eſſe natura. Ob hanc cauſam Alexander omnium, quae apud hoſtem gererentur ignarus, urbem Gazam obſidebat. Praeerat ei Betis, eximiae in Regem ſuum fidei, modicoque praeſidio muros ingentis operis tuebatur.

Alexander aeſtimato locorum ſitu, agi cuniculos juſſit, facili ac levi humo acceptante occultum opus: quippe multam arenam vicinum mare evomit: nec ſaxa coteſque, quae interpellent ſpecus, obſtabant. Igi-

(*z*) *In armis errant*] vagantur, prædabundi diſcurrunt.

(*a*) *Beſſus ſuſpecta perfidia*] ſuſpectæ perfidiæ homo.

(*b*) *In ſecundo gradu*] proximo a regis faſtigio. Supremum enim gradum ſive regnum adfectabat.

(*c*) *Arcana mira celantium fide*] Ammianus XXI. 26. *Apud Perſas nemo conſililiorum eſt conſcius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos Silentii quoque colitur numen.*

Igitur ab ea parte, quam oppidani conspicere non possent, opus orsus; ut à sensu ejus averteret, turres muris admoveri jubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, desidente sabulo agilitatem rotarum (*d*) morabatur, & tabulata turrium perfringebat; multique vulnerabantur impune, quum idem recipiendis qui admovendis turribus labor eos fatigaret.

Ergo receptui signo dato (*e*), postero die muros corona circumdari (*f*) jussit. Ortoque sole, priusquam admoveret exercitum, opem deûm exposcens, sacrum patrio more faciebat. Forte praetervolans corvus, glebam, quam unguibus ferebat, subitò amisit, quae quum Regis capiti incidisset, re-

(*d*) *Agilitatem rotarum*] Turres ligneas ad oppugnandum factas, supra in obsidione Tyriorum urbis vidimus. Tales machinæ erant mobiles, & rotarum agilitate muris admovebantur. Livius XXI. c. XI. *Ipse Hannibal, qua turris mobilis, omnia munimenta urbis superans altitudine, agebatur, hortator aderat; quæ quum admota, catapultis ballistisque per omnia tabulata dispositis, muros defensoribus nudasset*, &c.

(*e*) *receptui signo dato*] Buccina signum dabatur receptui, hoc est ut milites in hostem progressi se reciperent redirentque. Hinc est *receptui canere* apud Cæsarem VII. 47. & Hirtium Alexandr. 47.

(*f*) *Corona circumdari*] cingi undiquaque militibus, ut nullus exitus aditusue pateret. Erat autem genus oppugnationis subitæ, & corona vel simplex, hoc est una series militum; vel spissa, id est duplicata. Silius lib. XIII. v. 140.

Mœnia flexa sinu, spissa vallata corona
Alligat, & telis in morem indaginis ambit.

resoluta defluxit; ipsa autem avis in proxima turre consedit. Illita erat turris bitumine ac sulphure (*g*), in qua alis haerentibus, frustra se allevare conatus à circumstantibus capitur. Digna res visa, de qua vates consulerentur, & erat non intactus ea superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxima fides habebatur, *urbis quidem excidium augurio illo portendi, ceterùm, periculum esse*, inquit, *ne Rex vulnus acciperet: itaque monuit, ne quid eo die inciperet*. Ille quamquam unam urbem sibi, quominus securus Ægyptum (*h*) intraret, obstare aegre ferebat, tamen paruit vati, signumque receptui dedit.

Hinc animus crevit obsessis: egressique porta recedentibus inferunt signa; cunctationem hostium fore suam occasionem rati. Sed acriùs, quam constantiùs praelium inierunt: quippe ut Macedonum signa circumagi videre, repente sistunt gradum. Jamque ad Regem praeliantium cla-

(*g*) *Bitumine ac sulphure*] Quum turres omni cura & studio contra ignem hostilem defendendæ fuerint, quis usus bituminis ac sulphuris? Sunt qui *alumine ac pulvere* malunt; aut lapideam potius sive latericiam, bitumine ac sulphure pro calce adhibitis, quam ligneam ac mobilem molem intelligunt. Utrumque durum. Telliero ergo Curtius hallucinatus videtur, quum Plutarchus p. 678. *νευρίνοις κεκρυφάλοις*, *reticulis ex nervo factis*, quibus ad versandos funes utebantur, scribat avem irretiram esse.

(*h*) *Quo minus securus Ægyptum*] Gaza, quasi clavis Ægypti, si in Persarum potestate mansisset, aditum reditumque Macedonum incommodare potuisset.

clamor pervenerat, quum denunciati periculi haud sane memor, loricam tamen, quam rarò induebat, amicis orantibus sumpsit, & ad prima signa pervenit. Quo conspecto Arabs quidam Darii miles, majus fortuna sua facinus ausus; clypeo gladium tegens, quasi transfuga genibus Regis advolvitur: ille assurgere supplicem, recipique inter suos jussit. At gladio Barbarus strenue in dextram translato, cervicem appetit Regis: qui exiguâ corporis declinatione (*i*) evitato ictu, in vanum manum Barbari lapsam amputat gladio, denunciato in illum diem periculo, ut arbitrabatur ipse, defunctus. Sed ut opinor, inevitabile est fatum, quippe dum inter primores promptius dimicat, sagitta ictus est: quam per loricam adactam, stantem in humero medicus ejus Philippus evellit. Plurimus deinde sanguis manare cœpit; omnibus territis, quia nunquam tam alte penetrasse telum, loricâ obstante, cognoverant.

Ipse nec oris quidem colore mutato, *supprimi sanguinem, & vulnus obligari* jussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore perstiterat; quum suppressus paulò ante sanguis medicamento, manare

(*i*) *Exigua corporis declinatione*] Cicero I. Catilin. cap. VI. *Quot ego tuas petitiones ita conjectas, ut vitari posse non viderentur, parva quadam declinatione, & ut ajunt, corpore effugi?* Et noster VI. 1. 4. *alia telá clypeo excipiebat; corpore alia vitabat.*

nare latiùs cœpit: & vulnus quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. Linqui deinde animo, & submitti genu cœpit: quem proximi exceptum in castra receperunt, & Betis (*k*) interfectum ratus urbem ovans victoria repetit. At Alexander nondum percurato vulnere, aggerem, quo mœnium altitudinem (*l*) æquaret, exstruxit; & pluribus cuniculis muros subbrui jussit. Oppidani ad pristinum fastigium mœnium novum exstruxere munimentum: sed ne id quidem turres aggeri impositas æquare poterat, itaque interiora quoque urbis infesta telis (*m*) erant. Ultima pestis urbis fuit cuniculo subrutus murus, per cujus ruinas hostis intravit.

Ducebat ipse Rex antesignanos: & dum incautiùs subit, saxo crus ejus affligitur, innixus

(*k*) *Et Betis*] præfectus præsidii Persici, urbi Gazæ impositi, qui jam eruptionem fecerat.

(*l*) *Aggerem, quo mœnium altitudinem*] In poliorceticis operibus etiam *agger* erat, terreus quidam, & alia materie mixta, mons & elevatio, quem paullatim adversus urbem producebant, ut ex alto pugnarent, & turres ibi ac tormenta constituerent. Cicero ad Attic. V. 20. *oppidum cinximus vallo & fossa; aggere maximo, vineis, turre altissima, magna tormentorum copia negotium confecimus.* Cæsar Civ. II. c. 1. *vimina materiamque comportari jubet: quibus comparatis rebus aggerem in altitudinem pedum* LXXX. *extruit.*

(*m* *Interiora urbis infesta telis*] hoc est *infestata* missilibus Macedonum: *Infestus* enim non solum eum qui infestat, sed etiam non tutum atque infestatum sonat. Gellius IX. 12. pro hac notione adfert ex principio Cic. pro. Planc. *si hujus salus ob eam ipsam caussam esset infestior*, additque veteres plerosque dixisse infestum, cui alter infestus est.

nixus tamen telo, nondum prioris vulneris obductâ cicatrice, inter primores dimicat: ira quoque accensus, quod duo in obsidione urbis ejus acceperat vulnera. Betim, egregiâ editâ pugnâ, multisque vulneribus confectum deseruerant sui: nec tamen segniùs prælium capessebat, lubricis armis suo pariter atque hostium sanguine. Sed quum undique (*n*)... adducto, insolenti gaudio juvenis elatus, alias virtutis etiam in hoste mirator, *non ut voluisti*, inquit, *morieris, Beti: sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita.* Ille non interrito modò, sed contumaci quoque vultu intuens Regem, nullam ad minas ejus reddit vocem. Tum Alexander; *videtisne obstinatum ad tacendum?* inquit, *num genu posuit? num supplicem vocem misit? vincam tamen silentium, & si nihil aliud, certe gemitu interpellabo (o).*

Ira deinde vertit in rabiem, jam tum peregrinos ritus novâ subeunte fortunâ. Per talos enim spirantis lora trajecta sunt; religa-

(*n*) *Sed quum undique*] Mutilatum locum ita Freinshemius in integrum putat restitui; Sed quum undique *unus omnium telis peteretur, ad postremum, exhaustis viribus, vivus in potestatem hostium pervenit. quo ad regem* adducto &c. Vulgo sine suspicione mutilationis: *quum undique telis est circumductus*, & mox *virtutes miratur* vel *miratus*. Sed præstat in his etiam laudati viri judicium sequi.

(*o*) *Interpellabo*] Ita MSS. & excusi ante Modium, observante Gronovio III. 22. Vulgo *interpolabo*. At interpolatur, quod in aliam formam mutatur: quod continuatum abrumpitur, id vero interpellatur.

gatumque ad currum traxere circa urbem equi: gloriante Rege Achillem, à quo genus ipse deduceret, imitatum se esse (p) pœna in hostem capienda. Cecidere Persarum Arabumque circa decem millia: nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certe non tam claritate urbis nobilitata est, quam geminato periculo Regis, qui Ægyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque præliis etiam secundis (q) atterebantur copiæ, devictarumque gentium militi minor quam domestico fides (r) habebatur.

VII. Ægyptii olim (s) Persarum opibus infensi, quippe avare & superbe imperitatum sibi esse credebant; ad spem adventûs ejus erexerant animos: utpote qui Amyntam quoque transfugam, & cum precario imperio (t) venientem, læti recepissent. Igitur in-

(p) *Achillem imitatum se*] qui Hectorem victum & enecatum, trajectis per talos loris, circum Trojana mœnia raptaverat. Virgilius Æn. II. de Hectore

Raptatus bigis - - - aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.

(q) *Præliis secundis*] *prosperis, felicibus*. Cic. pro Lege Man. c. IX. *Noster exercitus etsi proeliis usus erat secundis.*

(r) *Minor fides*] Noster infra VII. sub Scytharum persona ad Alexandrum: *Quos viceris, amicos esse cave credas.*

(s) *Ægyptii olim*] jamdiu Persarum potentiæ infensi & tyrannidis pertæsi.

(t) *Cum precario imperio*] quod ex arbitrio aliorum pen-

ingens multitudo Pelusium, qua intraturus Rex videbatur, convenerat. Atque ille septimo die, posteaquam à Gaza copias moverat, in regionem Ægypti, quam nunc Castra Alexandri (*u*) vocant, pervenit. Deinde, pedestribus copiis Pelusium petere jussis; ipse cum expedita delectorum manu Nilo amne vectus est: nec sustinuere adventum ejus Persæ, defectione quoque perterriti. Jamque haud procul Memphi erat, in cujus præsidio Mazaces prætor Darii relictus, ociùs amne superato (*x*), octingenta talenta Alexandro, omnemque regiam supellectilem tradidit.

A Mem-

pendebat. Idem IX. 2. extr. dixit *precario imperatorem esse*, qui non quo ipse, sed quo milites volunt, cogitur ducere.

(*u*) *Castra Alexandri*] Locus hic non potest esse, quem Ptolemæus vocat τὴν Ἀλεξάνδρυ παρεμβολήν, quia eum non in aditu Ægypti ex Syria, ubi hic fuit; sed in *Hammonica* regione proxime oppidum *Hammonem* collocavit, quod contra quosdam commentatores adnotare visum est.

(*x*) *Ocius amne superato*] vulgo monstrose *Orio amne*, vel *Oxio*, qualis in Ægypto nullus est. Tellierus ex Freinshemii conjectura edidit *ostio amnis superato*, ut prope Pelusium occurrisse Mazaces intelligatur, cui repugnant nostri verba, *jam haud procul Memphi fuisse*, a qua urbe longius & ostium abest, quodcumque intelligas; & Pelusium. Memphis enim Nilo apposita fuit ante divortium& supra Delta regionem in ripa sinistra sive Africana. Oportuit ergo Nilum traiicere, si vel modico spatio regi voluit obuiam venire. Scriptura autem, quam expressimus, Ortelii est, quem etiam Blancardus sequitur ad Arrian. pag. 117. quidam simpliciter *amne superato*.

A Memphi (*y*) eodem flumine vectus, ad interiora Ægypti penetrat, compositisque rebus, ita ut nihil ex patrio Ægyptiorum more mutaret, adire Jovis Hammonis oraculum statuit. Iter expeditis quoque & paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terra cœloque (*z*) aquarum penuria est: steriles arenæ jacent: quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis æstus existit, luctandumque est, non tantum cum ardore & siccitate regionis; sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod præaltum, & vestigio cedens, ægre moliuntur pedes.

Hæc Ægyptii vero majora (*a*) jactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Jovem, quem generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio (*b*), aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem (*c*). Eò legati Cyrenensium dona attulere (*d*), pacem, &

(*y*) *A Memphi*] ubi tum reliquis diis, tum Apidi sacrificaverat, gymnicis quoque & musicis ludis editis, *Arrian. lib. III. ineunte.*

(*z*) *Terra cœloque*] Pariter Sallustius Jugurth. 17. de Africa: *cœlo terraque penuria aquarum.*

(*a*) *Vero majora*] majora quam pro veritate.

(*b*) *Mortali fastigio*] regio genere, quod summum inter homines est.

(*c*) *Secundo amne ad Mareotim*] per Nili alueum, qui Canobicum ostium efficit, ultimum ab occasu solis. Mareotis autem palus illi ostio vicina est.

(*d*) *Legati Cyrenensium*] ex urbe Cyrene, præcipua in Pentapolitana Africa, ultra Hammonis oraculum sita.

& ut adiret urbes ſuas, petentes. Ille, donis acceptis, amicitiâque conjunctâ, deſtinata exſequi pergit. Ac primo quidem & ſequenti die tolerabilis labor viſus: nondum tam vaſtis nudiſque ſolitudinibus aditis; iam tamen ſterili & emoriente terrâ. Sed ut aperuere ſe campi alto obruti ſabulo, haud ſecùs quam profundum æquor ingreſſi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti ſoli occurrebat veſtigium, aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant, & in arido ſolo ac fervido ſabulo nulla erat. Ad hæc ſol omnia incenderat, ſiccaque & aduſta erant omnia; quum repente, ſive illud deorum munus, ſive caſus fuit (*e*); obductæ cœlo nubes condidere ſolem: ingens æſtu fatigatis, etiamſi aqua deficeret (*f*), auxilium. Enimverò, ut largum quoque imbrem excuſſerunt procellæ, pro ſe quiſque excipere eum, quidam ob ſitim impotentes ſui, ore quoque hianti captare cæperunt. Quatriduum per vaſtas ſolitudines aſſumptum eſt.

Jamque haud procul oraculi ſede aberant; quum complures corvi (*g*) agmini occurrunt

(*e*) *Deorum munus ſive caſus*] Arrianus. III. pag. 159. ἀνηνέχθη ἐς τὸ θεῖον. *pro prodigio habitum fuit.*

(*f*) *Etiamſi aqua deficeret*] Tanaquillus Faber epiſt. LI. legendum arbitratur, *etiamſi aqua non deficeret.* Planior ſane ſenſus eſt & efficacior, ſi *Non* inſeritur, quia jam dictum fuit, *aqua defecerat*, cujus ſimplici repetitione heic opus non erat.

(*g*) *Complures corvi*] Ariſtobulo apud Arrianum p. 161.

runt, modico volatu prima signa antecedentes: & modò humi residebant, quum lentiùs agmen incederet; modò se pennis levabant, antecedentium iterque monstrantium ritu. Tandem ad sedem consecratam deo ventum est. Incredibile dictu, inter vastas solitudines sita, undique ambientibus ramis, vix in densam umbram cadente sole contecta est, multique fontes dulcibus aquis passim manantibus alunt sylvas. Cœli quoque mira temperies, verno tempori maxime similis, omnes anni partes pari salubritate percurrit. Accolæ sedis sunt ab Oriente proximi (*h*) Æthiopum: in meridiem versùs (*i*) Arabes spectant, Troglodytis (*k*) cognomen est: quorum regio usque ad rubrum mare excurrit; at qua vergit ad Occidentem, alii Æthiopes colunt, quos Scenitas (*l*) vo-

161. tantum *κόρακες δύο duo corvi*: Ptolomæo ibidem *δράκοντες δύο*, *duo dracones* itineris duces fuerunt.

(*h*) *Accolæ sedis proximi*] Et gentium nomina, & situm plagarum turbavit Curtius. Nulli heic sunt proximi Æthiopes: nec Arabas Troglodytæ a meridie, sed ab ortu potius, interiectis, quæ hinc ad sinum Arabicum habitant, gentibus: longo quoque spatio ab Hammone distant Syrticæ gentes, navigiorum spoliis quæstuosæ. Consule geographos.

(*i*) *In meridiem versus*] multi libri habent *versi*, atque ita etiam Erasmus, Bruno, alii, vulgarunt.

(*k*) *Troglodytæ*] nomen cavernarum habitatores sonat, quales non modo ad Arabicum sinum, Æthiopiam versus, sed in Mauritania etiam, ac Scythia memorantur. Noster primos quidem & proprios intellexit, qui vero longius ab Hammonis oraculo remoti sunt.

(*l*) *Æthiopes Scenitas.*] Tellierus *Simos* habet, non *Scenitas*. Libri enim *Symnos*, *Symnnos* aut similiter effe-

vocant: à Septentrione Nasamones (*m*) sunt, gens Syrtica navigiorum spoliis quæstuosa, quippe obsident litora, & æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant.

Incolae nemoris, quos *Hammonios* vocant, dispersis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent, triplici muro circumdatum. Prima munitio tyrannorum (*n*) veterum regiam clausit: in proxima conjuges eorum cum liberis & pellicibus habitant; hic quoque dei oraculum est: ultima munimenta satellitum armigerorumque sedes erant. Est etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem, *aquam Solis* (*o*) vocant: sub lucis ortum tepida manat; medio die, quum vehementissimus est calor frigida eadem fluit; inclinato in vesperam calescit; mediâ nocte fer-

ferunt, ex quibus propius facias *Simos*, quam *Scenitas*. Simi autem Æthiopum colonia apud Photium Cod. CCL. p. 736.

(*m*) *Nasamones*] Νασάμωνας quidem Ptolemæus circa Marmaricam locat, sed ibi nullæ Syrtes: Strabo lib. XVII. Plinius V. 5. Silius l. 408. Lucanus IX. 441. Syrtibus subiiciunt, earumque *populatores* vocant, verum sic longiuscule remouentur ab Hammone.

(*n*) *Tyrannorum veterum*] Vulgo *veterem*. Recte Sebisius veterum substituit. Curtius enim Diodori verba XVII. 50. expressit, *τῶν ἀρχαίων δυναςῶν βασίλεια*

(*o*) *Aquam solis vocant*] forsan *quem* pronomen excidit, *quem aquam solis vocant*. De loco fontis dissentiunt auctores. Plinius II. 103. in Troglodytis reponit: at idem V. 5. & Mela I. 8. in Cyrenaica, Ptolemæus prope Maream paludem: Lucanus IX. 512. in Garamantibus. De caussa miraculi, Lucretium VI. 848. inspicias.

fervida exaestuat; quoque propiùs nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit; donec sub ipsum diei ortum assueto tepore languescat.

Id quod pro deo colitur, non eamdem effigiem (*p*) habet, quam vulgò diis artifices accommodaverunt: umbilico maxime similis est (*q*) habitus, smaragdo & gemmis coagmentatus. Hunc, quum responsum petitur, navigio aurato gestant sacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus: sequuntur matronae virginesque patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Jovem credunt; ut certum edat oraculum.

At tum quidem Regem propius adeuntem maximus natu è sacerdotibus *filium* appellat; *hoc nomen illi parentem Jovem reddere* affirmans. Ille se *verò* ait, *& accipere, & agnoscere,*

(*p*) *Non eandem effigiem*] non humanam, qua vulgo dii repræsentantur.

(*q*) *Umbilico similis est*] Ita, ut hodie legunt plerique, etiam Erasmus vulgaverat. Insertum posthac fuit *tenus arieti*, contra librorum fidem, qui ne vestigium quidem hujus additamenti habent. Vulgatæ scripturæ sensus, informem rem forte lapidem, umbilici vel eminentiæ rotundæ figura, pro deo cultam esse, sicut rotundum lapidem Syri pro deo Elagabalo, *Herodian. V.* 3. Arabes quoque informem lapidem, & Pessinuntii silicem coluerunt, *Arnob. VI. p.* 196. Ingeniose ad Melam I. 8. Isaacus Vossius, quem Tellierus sequitur, *umbriculo* legit pro *umbilico*, diminuta voce ab *umber*, quod spurium genus ovium est, ex ove & musmone genitum, villo caprino & cornibus in anticam partem reflexis. Sic enim cum nummorum figuris, & poëtarum *cornigero* Hammone bene convenit. Adde Arnob. VI. p. 197.

cere, Humanae sortis oblitus. Consuluit deinde, *an totius orbis imperium fatis sibi destinaret pater?* Vates, aeque in adulationem compositus, *terrarum omnium rectorem fore ostendit.* Post haec instititit quaerere, *an omnes parentis sui interfectores pœnas dedissent?* Sacerdos *parentem ejus* negat *ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia*, adjecit; *invictum fore, donec excederet ad deos.* Sacrificio deinde facto, dona & sacerdotibus & deo data sunt, permissumque amicis, ut ipsi quoque consulerent Jovem. Nihil amplius quaesierunt, quam, *an auctor esset sibi divinis honoribus colendi suum Regem? Hoc quoque acceptum fore Jovi* vates respondit, *ut ipsi victorem Regem divino honore colerent.*

Vere & salubriter aestimanti (*r*) fidem oraculi vana profectò responsa videri potuissent: sed fortuna, quos uni sibi credere coegit, magna ex parte avidos gloriae magis, quam capaces (*s*) facit. Jovis igitur filium se non solùm appellari passus est; sed etiam jussit: rerumque gestarum famam, dum augere vult, tali appellatione corrumpit. Et Macedones, assueti quidem regio imperio, sed majore liber-

(*r*) *Vere & salubriter æstimanti*] Communi hæc sententia dicuntur, sed ipsum Alexandrum respiciunt, quem feliciores successus ita corruperant, ut præ gloriæ aviditate non videret, quæ vera essent & salubria.

(*s*) *Avidos magis, quam capaces*] non capaces gloriæ, indigni sunt.

bertatis umbrâ (t), quam ceterae gentes; immortalitatem affectantem contumaciùs, quam aut ipsis expediebat, aut Regi, aversati sunt. Sed haec suo quaeque tempori (u) reserventur, nunc cetera exsequi pergam.

VIII. Alexander ab Hammone rediens, ut à mari ad Mareotim paludem, haud procul insula Pharo sitam, venit; contemplatus loci naturam, primùm in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde, ut apparuit, magnae sedis insulam haud capacem, elegit urbi locum ubi nunc est (x) Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus quidquid loci est inter paludem & mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinat; & qui aedificandae urbi praeessent, relictis, Memphim petit. Cupido, haud injusta quidem, ceterum intempestiva incesserat, non interiora modò Ægypti, sed etiam Æthiopiam invisere, Memnonis Tithonique celebrata regia (y) cognoscendae vetustatis avidum trahebat pene

(t) *Sed majore libertatis umbra*] Europæi impatientiores servitutis, libertate erepta haud facile in officio continentur, nisi imago illius atque species relinquatur. *Libertatis umbram* etiam Lucanus dixit lib. III v. 146.

(u) *Suo quæque tempori*] quando infra de Philota, Callisthene, Hermolao & horum similibus, quos supplicio Alexander adfecit, agetur.

(x) *Locum ubi nunc est*] paullo supra Canobicum ostium, quod Nili ultimum ab occasu est, inter paludem Mareotim & mare, juxta Pharum insulam.

(y) *Memnonis Tithonique regia*] Abydi fuit in superiore

ne extra terminos solis (z). Sed imminens bellum, cujus multo major supererat moles, otiosae peregrinationi tempora exemerat.

Itaque Ægypto praefecit Æschylum Rhodium, & Peucesten Macedonem; quatuor millibus militum in praesidium regionis ejus datis, claustra Nili fluminis (a) Polemonem tueri jubet: triginta ad hoc triremes datae. Africae deinde, quae Ægypto (b) juncta est; praepositus Apollonius: vectigalibus ejusdem Africae, Ægyptique, Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam jussis, novam urbem magna multitudine implevit. Fama est quum Rex urbis futurae muros (c) polenta, ut Macedonum mos est, des-

riore Ægypto sive Thebaide. *Strab. XVII.* Fuit autem Memnon, ut poetæ fingunt, Tithoni ex Aurora filius, qui in auxilium Troianis profectus illo bello interierit & in Asia sepultus sit.

(z) *Pene extra terminos solis*] Solis termini utroque tropico continentur, qui vero nequeunt hoc loco intelligi, quod non ultra Capricorni tropicum, sed cis Cancri laudata regia fuit. Popularis ergo loquendi consuetudo est, de qua infra ad IV. plura trademus. Ade Geographiæ nostræ antiquæ appendicem.

(a) *Claustra Nili fluminis*] ostia & divortia, ad quæ navigatio coercetur.

(b) *Africa, quæ Ægypto juncta est*] Veteribus enim Ægyptus in Asia est, cujus terminum in Catabathmo ultra Ægyptum constituebant.

(c) *Urbis futuræ muros polenta*] Gronovius auctor hujus lectionis: Vulgo *futuris muris polentam.* Minus apte. *Destinare* autem est *designare*, Cur vero *polenta*? Mos fuit, lineamenta condendæ urbis alba terra vel creta designare, quæ quum ibi defuisset, polenta seu hordeacea farina tam ambitus mœnium, quam interiora urbis descripta fuerunt. Plutarchus p. 679. ἐκεῖ-

destinasset; avium greges advolasse, & polenta esse pastas: quumque id omen pro tristi à plerisque esset acceptum, respondisse vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multisque eam terris alimenta praebituram.

Regem, quum secundo amne deflueret, assequi cupiens Hector, Parmenionis filius, eximio aetatis flore, in paucis Alexandro carus, parvum navigium conscendit, pluribus quam capere posset, impositis: itaque mersa navis omnes destituit: Hector diu flumini obluctatus, quum madens vestis, & adstricti crepidis pedes natare prohiberent, in ripam tamen semianimis evasit; & ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus & periculum intenderant, nullo adjuvante (quippe in diversum evaserant alii) exanimatus est. Rex amissi ejus desiderio vehementer afflictus est: repertumque corpus magnifico extulit funere.

Oneravit hunc dolorem nuncius mortis Andromachi, quem præfecerat Syriæ: vivum Samaritæ (*d*) cremaverant. Ad cujus interi-

ἐκέλευσε διαγράψαι τὸ σχῆμα τῆς πόλεως, καὶ γῆ μὲν ȣ̓ παρῆν λευκὴ, τῶν δὲ ἀλφίτων λαμβάνοντες ἐν πεδίῳ μελαγγείῳ &c. *Jussit formam urbis delineari; quia vero creta ad manum non erat, polenta usi in campo nigro.*

(*d*) *Andromachi, quem vivum Samaritæ*] Andromachus cap. 5. Cœlesyriæ præfectus dicitur, sub cujus imperio oportuit etiam Palestinam fuisse. Samaria enim & urbs (tunc quidem deserta) & regio erat

teritum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit, advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho deinde Memnona substituit: affectis supplicio, qui prætorem interemerant. Tyrannos, inter eos Methymnæorum (*e*) Aristonicum & Chrysolaum, popularibus suis tradidit: quos illi è muris ob injurias tortos necaverunt (*f*). Atheniensium deinde, Rhodiorumque & Chiorum legatos audit.

Athenienses victoriam gratulabantur; &, ut captivi Græcorum suis restituerentur (*g*), orabant: Rhodii & Chii de præsidio querebantur; omnes æqua desiderare visi, impetraverunt. Mitylenæis quoque ob egregiam in partes suas fidem, & pecuniam, quam in bellum impenderant, obsides reddidit, & magnam regionem finibus eorum ad-

erat inter Galilæam & Judæam media. Itaque Cedrenus p. 124. Andromachum laxa voce τῶν τόπων ἐπιμελητὴν, *locorum illorum procuratorem* vocat. Caussa vero interficiendi præsidem sine dubio exactiones nimiæ & acerbius imperium fuerunt.

(*e*) *Methymnæorum*] in Lesbo insula, ut supra diximus.

(*f*) *E muris necauerunt*] si salua vulgaris scriptura, supplicium notatur eiusmodi, quo damnati & torti de muris præcipitati fuerint, quasi indigni, qui intra mœnia tolerarentur. Aliis superfluum *e muris* videtur; aut *in muris* substituendum, aut *suspenderunt* vel simile pro *necaverunt*. Verum omnia contra adsensum librorum.

(*g*) *Ut captivi restituerentur*] quod iisdem petentibus lib. III. cap. I. negatum, saltem dilatum fuerat.

adjecit. Cypriorum quoque regibus (*h*), qui à Dario defecerant ad ipſum, & oppugnanti Tyrum miſerant claſſem, pro merito honos habitus eſt. Amphoterus deinde, claſſis præfectus, ad liberandam Cretam miſſus (namque & Perſarum & Piratarum armis pleraque ejus inſulæ obſidebantur) ante omnia mare à piraticis claſſibus vindicare juſſus: quippe obnoxium prædonibus (*i*) erat, in bellum utroque Rege converſo (*k*). His compoſitis, Herculi Tyrio ex auro cratera, cum triginta pateris dicavit: imminenſque Dario, iter ad Euphratem pronunciari juſſit.

IX. At Darius, quum ab Ægypto divertiſſe in Africam hoſtem comperiſſet; dubitaverat, utrumne circa Meſopotamiam ſubſiſteret, an interiora regni ſui peteret: haud dubie potentior auctor præſens futurus ultimis gentibus impigre bellum capeſſendi, quas ægre per præfectos ſuos moliebatur. Sed ut idoneis auctoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus copiis, quamcumque ipſe adiiſſet regionem, petiturum: haud ignarus quam cum ſtrenuo res eſſet; omnia longinquarum gentium au-

(*h*) *Cypriorum quoque regibus*] plures enim illa tempeſtate fuiſſe, ſupra ad IV. oſtendimus.

(*i*) *Obnoxium prædonibus mare*] id eſt *ſubjectum*, *in poteſtate prædonum*: Sic Livius XLII. 46. *ſerva atque obnoxia* conjungit.

(*k*) *In bellum utroque rege converſo*] Et Alexandro & Dario alibi occupatis, id ſuam occaſionem prædones rati, mare infeſtarunt mediterraneum perinde ac quum Romani bello Mithridatico implicati eſſent.

auxilia Babyloniam contrahi jussit. Bactriani, Scythæque & Indi (*l*) convenerant: nam & ceterarum gentium copiae partibus simul adfuerunt. Ceterùm, quum dimidio ferme major esset exercitus, quam in Cilicia fuerat, multis arma deerant, quae summâ curâ comparabantur.

Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexis: queis antea præter jacula nihil dederat, scuta gladiique adjiciebantur: equorumque domandi greges peditibus distributi sunt, ut major pristino esset equitatus: ingensque, ut crediderat, terror hostium, ducentæ falcatæ quadrigæ (*m*), unicum illarum gentium auxilium, secutæ sunt. Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant: utrimque à jugo ternos direxerant gladios: & inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum: aliæ deinde falces summis rotarum

(*l*) *Scythæque & Indi*] accolæ Scytharum Indorumque, quotquot Persarum imperio subjecti erant, aut illis fœdere ac societate conjuncti. Arrianus III. p. 171. βεβοηθήκεσαν Δαρείῳ Ἰνδῶν ὅσοι Βακτρίοις ὅμοροι - - - καὶ Σάκαι, Σκυθικὸν τοῦτο τὸ γένος, οὐχ ὑπήκοοι, ἀλλὰ κατὰ συμμαχίαν τὴν Δαρείου. *in auxilium Dario venerant, quotquot Indorum Bactrianis finitimi sunt - - - & Sacæ, Scythicum genus, non subjecti quidem, sed socii & fœderati.*

(*m*) *Falcatæ quadrigæ*] Scriptura sacra vocat *ferreos currus*, orientis populis admodum usitatos. Imitati sunt Syri Macedones, uti ex bello Antiochi contra Romanos notum est apud Livium XXXVII. 41. & Appianum Alexandrinum.

rum orbibus hærebant; & aliæ in terram demissæ, quidquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturæ. Hoc modo instructo exercitu ac perarmato, Babylone copias movit.

A parte dextra erat Tigris, nobilis fluvius; lævam tegebat Euphrates: agmen Mesopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde superato, quum audisset, haud procul abesse hostem, Satropatem equitum præfectum cum mille delectis præmisit. Mazæo prætori sex millia data, quibus transitu amnis arceret; eidem mandatum, ut regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur atque ureret: quippe credebat inopiâ debellari posse nihil habentem, nisi quod rapiendo occupasset: ipsi autem commeatus alii Tigri amne subvehebantur. Jam pervenerat ad Arbela vicum(*n*), nobilem sua clade facturus; hic commeatuum sarcinarumque majore parte depositâ, Lycum amnem ponte junxit, & per dies quinque sicut

(*n*) *Ad Arbela vicum*] Ex Diodoro hausit, qui XVII. 33. vocat *κώμην Ἄρβηλα*. Non autem vicus erat, sed, ut Strabo auctor est sub initium lib. XVI. *κατοικία ἀξιόλογος*, *memorabilis habitatio*, a qua, tanquam claro oppido, maluerint Macedones hoc prœlium nominare, quam ab ignobili vico *Gaugamelis*, ad quem vere commissum fuerat, non exiguo inde spatio Arbelis remotis. Arrianus III. pag. 173. ἐστρατοπεδεύκει Δαρεῖος ἐν Γαυγαμίλοις, πρὸς ποταμῷ Βυμάδῳ, ἀπέχων Ἀρβήλων τῆς πόλεως ὅσον ἑξακοσίους σταδίους, *Darius in Gaugamelis ad flumen Bumadum castra posuerat*, *castra posuerat*, *sexcentis circiter stadiis ab oppido Arbelis*.

ſicut ante Euphratem, trajecit exercitum. Inde octoginta fere ſtadia progreſſus, ad alterum amnem, Bumado nomen eſt, caſtra poſuit. Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis & vaſta planities: ne ſtirpes quidem & brevia virgulta operiunt ſolum: liberque proſpectus oculorum etiam quæ procul receſſere, permittitur: itaque ſi qua campi eminebant, juſſit æquari; totumque faſtigium extendi.

Alexandro, qui numerum copiarum ejus quantum procul conjectari poterant, æſtimabant, vix fecerunt fidem, tot millibus cæſis, majores copias eſſe reparatas. Ceterùm omnis periculi, & maxime multitudinis contemptor, undecimis caſtris pervenit ad Euphratem (*o*): quo pontibus juncto equites primos ire (*p*), phalangem ſequi jubet: Mazæo, qui ad inhibendum tranſitum ejus, cum ſex millibus equitum occurrerat, non auſo periculum ſui facere (*q*). Paucis deinde, non ad quietem, ſed ad reparandos animos, diebus datis militi, ſtrenue hoſtem inſequi cœpit: Metuens ne

(*o*) *Pervenit ad Euphratem*] Juxta urbem Syriæ Thapſacum, in Arabiæ confinio, ubi etiam Darius & in Ciliciam iturus, & refugiens ex proelio traiecerat. *Arrian.*

(*p*) *Quo pontibus juncto*] Duos pontes, quibus Perſæ uſi fuerant ex parte quidem abruptos, Alexandrum inveniſſe apud Thapſacum, idem Arianus auctor eſt lib. III. p. 168.

(*q*) *Periculum ſui facere*] non audebat periclitari fortuna m Alexandri, qualis in ſe futura eſſet.

ne interiora Regni sui peteret, sequendusque esset per loca omni solitudine atque inopia vasta. Igitur quarto die præter Arbela penetrat ad Tygrim (r).

Tota Regio ultra amnem recenti fumabat incendio: quippe Mazæus, quæcumque adierat, haud secus quam hostis urebat. Ac primò caligine quam fumus effuderat, obscurante lucem, insidiarum metu substitit, deinde ut speculatores præmissi tuta omnia nunciaverunt, paucos equitum ad tentandum vadum fluminis præmisit, cujus altitudo primò summa equorum pectora, mox, ut in medium alveum ventum est, cervices quoque æquabat. Nec sane alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur: Multorum torrentium non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens: itaque à celeritate qua defluit Tigri nomen inditum, quia Persica linguâ Tigrim sagittam appellant (s). Igitur pe-

(r) *Præter Arbela penetrat ad Tigrim*] Sibi non constat Curtius, aut vox *Arbela* corrupta est. Modo enim Arbela trans Tigrim posuit: heic cis amnem ait Alexandrum illa præteriisse. Sunt clarissimi viri, Raderus & Freinshemius, qui Curtium ita interpretantur, ut notasse videatur, Alexandrum non ea parte, qua proximum ad Arbela iter erat, transiisse fluvium, sed alio latere, quod non ex directo responderet urbi. Verum neque ita difficultas tollitur, quia Arbela non erant Tigri propinquiora, quod tamen necessarium est interpretationi, sed ultra Lycum etiam amnem remota. Vide infra IV.

(s) *Quia Tigrim sagittam vocant*] Eadem Strab. lib. XI. p. 364. & Plinius XI. 27. sed Isidorus Orig. XIII. 21.

pedes, velut divisus in cornua, circumdato equitatu levatis super capita armis, haud ægre ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites Rex egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, ostendit, sed gradum firmare vix poterant, quum modò saxa lubrica vestigium fallerent, modò rapidior unda subduceret.

Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant: quippe quum semetipsos regere non possent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur: & dum sua quisque spolia consequi studet, major inter ipsos, quam cum amne orta luctatio est: cumulique sarcinarum passim fluitantes plerosque perculerant. Rex monere, *ut satis haberent, arma retinere, cetera se redditurum.* Sed neque consilium, neque imperium accipi poterat: obstrepebat hinc metus, hinc invicem vocantium (*t*) mutuus clamor. Tandem,

21. *propter velocitatem instar bestiæ Tigridis, nimia pernicitate currentis*, fluvio id nominis impositum esse autumat. Rapiditatem fluminis, a tot auctoribus prædicatam, in dubium vocat, & vel tardioris esse cursus quam Euphratem, tradit Petrus della Valle Epist. XVII.

(*t*) *Hinc invicem vocantium clamor*] Vulgo: *præter hunc invicem natantium clamor*. male. Nam minus cohaerent, *obstrepebat hinc metus, præter hunc &c.* ut recte obseruavit Acidalius. *Natantium* autem non poterat clamor esse, quia vado transibatur, non natatu. Planum est *vocantium*, quod Freinshemii ingenio debetur, & a Tellero receptum est tanquam Curtianum.

dem, qua leniore tractu amnis aperit vadum, emersere, nec quidquam præter paucas sarcinas desideratum est. Deleri potuit exercitus, si quis ausus esset vincere: sed perpetua fortuna Regis avertit inde hostem.

Sic Granicum tot millibus equitum peditumque in ulteriore stantibus ripa superavit: sic angustis in Ciliciæ callibus tantam multitudinem hostium. Audaciæ quoque, qua maxime viguit, ratio minui potest (u), quia nunquam in discrimen venit, an temere fecisset. Mazæus, qui, si transeuntibus flumen supervenisset, haud dubie oppressurus fuit incompositos; in ripa demum, & jam perarmatos, adequitare cœpit. Mille admodum equites præmiserat, quorum paucitate Alexander contemptâ, præfectum Pæonum equitum Aristona laxatis habenis invehi jussit. Insignis eo die pugna equitum, & præcipue Aristonis fuit: præfectum equitatûs Persarum Satropatem, directâ in gutture hastâ (x) transfixit, fugientemque per medios hostes consequutus, ex equo præcipitavit, & obluctanti caput gladio dempsit, quod relatum magna cum laude ante Regis pedes posuit.

X.

(u) *Audaciæ ratio minui potest*] Supra III. *Quum præsto esset ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat.* Quippe fortiter aliquid, an temere factum sit, ex eventu plerumque judicatur, qui quod semper felix erat; virtuti tributa sunt, quæ temeritatis fuerant.

(x) *Directa in gutture hastæ*] *in guttur* quarto casu mavult Tanaquillus Faber Epist. LI. & noster fane VII. *hastam in os dirigit.*

X. Biduo ibi Rex ſtativa habuit, in proximum deinde iter pronunciari juſſit. Sed primâ fere vigiliâ luna deficiens (*y*), primùm nitorem ſideris ſui condidit, deinde ſanguinis colore ſuffuſo lumen omne fœdavit, ſolicitiſque ſub ipſum tanti diſcriminis caſum ingens religio, & ex ea formido quaedam incuſſa eſt. *Diis invitis in ultimas terras trahi ſe* querebantur, *jam nec flumina poſſe adiri, nec ſidera priſtinum præſtare fulgorem: vaſtas terras, deſerta omnia occurrere: in unius hominis jactationem tot millium ſanguinem impendi; faſtidio eſſe patriam; abdicari Philippum patrem, cœlum vanis cogitationibus* (*z*) *peti.*

Jam prope ſeditionem (*a*) res erat, quum ad omnia interritus, duces principeſque militum frequentes adeſſe prætorio, Ægyptioſque vates, quos cœli ac ſiderum periſſimos eſſe credebat, quid ſentirent, expromere jubet. At illi, qui ſatis ſcirent, temporum orbes implere deſtinatas vices: lu-

(*y*) *Luna deficiens*] Hujus eclipſeos præter auctores, qui Alexandri res tradiderunt, meminere Cicero divinat. I. 53. Plinius II. 70. Ptolemæus Geograph. I. 4.]

(*z*) *Cælum vanis cogitationibus peti*] *divinitatem adfectari.* Idem noſter VIII. *Hi tum cælum illi aperiebant.*

(*a*) *Prope ſeditionem res erat*] Ita Tanaquil. c. l. hoc eſt, parum abfuit, quin ſeditio inter milites oriretur. Noſter X. *Jamque prope ſeditionem pervenerant.* Tacitus Hiſt. III. 21. *prope ſeditiomem ventum*, quod Annali VI. 13. dixerat *juxta ſeditionem ventum.* Vulgo legunt; *pro ſeditione.*

lunamque deficere, quum aut terram subiret, aut sole premeretur: rationem quidem ipsis perceptam non edocent vulgus, ceterùm affirmant, *solem Græcorum, lunam esse Persarum: quoties illa deficiat, ruinam stragemque illis gentibus portendi.* Veteraque exempla percensent Persidis Regum, quos adversis diis pugnasse, lunæ ostendisset defectio.

Nulla res efficaciùs multitudinem (*b*) regit, quam superstitio: alioqui impotens, sæva, mutabilis; ubi vanâ religione capta est, meliùs vatibus quam ducibus suis paret. Igitur edita in vulgus Ægyptiorum responsa, rursus ad spem & fiduciam erexere torpentes. Rex impetu animorum utendum (*c*) ratus, secundâ vigiliâ castra movit: dextra Tigrim habebat, à læva montes, quos Gordæos (*d*) vocant. Hoc ingresso iter speculatores, qui præmissi erant, sub lucis ortum, Darium adventare nunciaverunt. Instructo igitur milite, & composito agmine, antecedebat. Sed Persarum exploratores (*e*) erant mille ferme, qui speciem

(*b*) *Nulla res efficacius multitudinem*] superstitio est religio vana atque falsa, cui plus vulgus tribuit quam rationibus & argumentis.

(*c*) *Impetu animorum utendum*] Hoc ipso libro cap. I. *Ille utendum animis, dum spe calerent, ratus.*

(*d*) *Quos Gordæos vocant*] Usitatiori nomine *Gordiæos* vel *Gordyæos* dixeris hos Armeniæ montes.

(*e*) *Exploratores*] Quidam libri manu scripti *moratores*, hoc est, qui ceteris tardius recedunt: quo sensu videtur Livius usus XXI. 47. *aliquot moratorum cepit:* &c

ciem agminis magni fecerant: quippe ubi explorari vera non possunt, falsa per metum (*f*) augurantur.

His cognitis, Rex cum paucis suorum assequutus agmen refugientium ad suos; alios cecidit, alios cepit: equitesque præmisit simul speculatum, simul ut ignem quo Barbari cremaverant vicos, extinguerent: quippe fugientes raptim tectis acervisque frumenti injecerant flammas, quæ quum in summo hæsissent, ad inferiora nondum penetraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti repertum est, copia aliarum quoque rerum abundare cœperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum hostem animum incendit, quippe urente & populante eo terram, festinandum erat, ne incendio cuncta præriperet. In rationem ergo necessitas versa (*g*); quippe Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat; jam fugere

& c. 48. *paucos moratorum occiderunt*, *circa flumen interceptos*, nisi Livius a *moratus* casum hunc formavit. Sive (ut Gronovius Observ. II. 8, non spernendam illam codicum scripturam interpretatur) qui legitimum exercitum præcedebant, præsidebantque in locis ad insidias aptis, ut primum impetum hostis tardarent atque hebetarent. Atque ita verbo *morari* usus est Cæsar Civ. II. 26. & Hirtius B. Gall. VIII. 28.

(*f*) *Falsa per metum augurantur*] Quamuis *auguro* active reperiamus; vix tamen *augurari* inveneris passive usurpatum. Quæ caussa est, ut Modius ex MS. quodam *augentur* commendet: Freinshemius *figurantur* ex conjectura, quemadmodum VII. *non inanes species anxio animo figuraret.*

(*g*) *In rationem ergo necessitas versa*] Necessitas prohibendi hostis, ne omnia incendio corrumperet, in rationem versa est propius urgendi. *Tellier.*

gere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander, haud longiùs centum quinquaginta stadiis Darium abesse compererat, itaque ad satietatem quoque copia commeatuum instructus, quatriduo in eodem loco substitit.

Interceptæ deinde Darii literæ sunt; quibus Græci milites solicitabantur, *ut Regem interficerent, aut proderent*: dubitavitque, an eas pro concione recitaret, satis confisus Græcorum quoque erga se benevolentiæ ac fidei. Sed Parmenio deterruit; *non esse talibus promissis imbuendas aures militum: patere vel unius insidiis Regem* (*i*) *: nihil nefas esse avaritiæ* (*k*). Sequutus consilii auctorem, castra movit. Iter facienti spado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nunciat (*l*), & vix spiritum ducere. Itineris continuo labore animique ægritudine fatigata, inter socrûs & virginum filiarum manus collapsa erat; deinde & extincta: id ipsum nuncians alius supervenit.

Et Rex haud secus, quam si parentis suæ mors

(*i*) *Patere vel unius insidiis regem*] Tacitus Histor. II. 75. *fluxa militum fides, & periculum ex singulis.*

(*k*) *Nihil nefas avaritiæ*] Cicero pro Quinctio cap. 6. *Nullum est officium tam sanctum atque solemne, quod non avaritia comminuere atque violare soleat.* Sallustius B. Catil. c. 10. *Avaritia fidem, probitatem, ceterasque artes bonas subuertit.*

(*l*) *Itineris continui labore*] Plutarchus ex partu vel abortu obiisse tradit. p. 681. τῆς τοῦ Δαρείου γυναικὸς ἀποθανούσης ἐν ὠδῖσιν. Etiam Justinus XI. 12. *nunciatur uxorem ejus ex collisione abjecti partus decessisse.*

mors nunciata esset, crebros edidit gemitus: lacrimisque obortis, quales Darius profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto assidens corpori, venit. Hic verò renovatus est mœror, ut prostratam humi vidit: recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solatia; sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulus, ob idipsum miserabilis, quod nondum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem.

Crederes Alexandrum inter suas necessitudines (*m*) flere, & solatia non adhibere, sed quærere: cibo certe abstinuit, omnemque honorem funeri, patrio Persarum more, servavit: dignus hercule, qui nunc quoque tantum mansuetudinis & continentiæ ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta est; nec ut ipsam, sed ut Darii matrem videret: eximiamque pulchritudinem formæ ejus non libidinis habuerat incitamentum, sed gloriæ.

E spadonibus, qui circa reginam erant, Tyriotes, inter trepidationem lugentium elapsus per eam portam, quæ, quia ab hoste

(*m*) *Inter suas necessitudines*] *inter cognatos & consanguineos suos.* Justinus XII. 15. 9. *Tanta illi* (Alexandro) *magnitudo animi fuit, ut quum Herculem filium, quum fratrem Aridæum, quum Roxanem uxorem prægnantem relinqueret; oblitus necessitudinum, dignissimum nuncuparet heredem.* Suetonius Tiber. c. 50. *Odium adversus necessitudines in Druso primum fratre detexit.*

hoste aversa erat, leviùs custodiebatur, ad Darii castra pervenit: exceptusque à vigilibus, in tabernaculum Regis perducitur, gemens & veste laceratâ. Quem ut conspexit Darius, multiplici doloris exspectatione commotus, & quid potissimum timeret, incertus, *Vultus tuus*, inquit, *nescio quod ingens malum præfert: sed cave miseri hominis auribus parcas: didici enim esse infelix* (n); *& sæpe calamitatis solatium est, nosse sortem suam. Num, quod maxime suspicor, & loqui timeo, ludibria meorum* (p) *nunciaturus es; mihi, &, ut credo, ipsis quoque omni graviora supplicio?* Ad hæc Tiriotes, *Istud quidem procul abest*, inquit: *quantuscumque enim reginis honor ab iis qui parent, haberi potest, tuis à victore servatus est: sed uxor tua paulò ante excessit è vita.*

Tum verò non gemitus modò, sed etiam ejulatus, totis castris exaudiebantur: nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequisset contumeliam pati (q), exclamatque amens dolore; *Quod ego tantum nefas commisi,*

(n) *Didici esse infelix*] Ovidius V. Trist. eleg. XI. 4. *Qui jam consuevi fortiter esse miser.*

(p) *Ludibria meorum*] *uxoris aut filiarum dedecora.* Terentius Hecyr. I. 2. 74. *eam ludibrio haberi*, ubi Donatus, *Honesto*, inquit, *verbo & pudoris pleno usus est: & neve pro vitiari.* Adde nostri III. *ne quis captivo corpori illuderet.* Sed hæc de contumeliosa vitiatione, non quæ per amorem fit, plerumque intelliguntur.

(q) *Contumeliam pati*] Jam in *ludibrio* exposuimus. Gravior autem est *contumelia*, quam *iniuria*. Pacuvius in Peribœa apud Nonium: *patior facile iniuriam, si est vacua a contumelia.*

misi, Alexander? quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem sævitiæ meæ reddas? Odisti me, non quidem provocatus: sed finge, justum intulisse te bellum; cum feminis ergo agere debueras? Tyriotes affirmare *per deos patrios, nihil in eam gravius esse consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, & non parciùs flevisse, quam ipse lacrimaretur.* Ob hæc ipsa amantis animus in solicitudinem suspicionemque revolutus est, desiderium captivæ profectò à consuetudine stupri ortum esse conjectans. Submotis igitur arbitris (*r*), uno duntaxat Tyriote retento, jam non flens, sed suspirans; *Videsne in te, Tyriote, locum mendacio non esse? tormenta jam hic erunt; sed ne exspectaveris per deos, si quid tui tibi* Regis *reverentiæ est: num, quod & scire expeto, & quærere pudet, ausus est & dominus & juvenis* (*s*)? Ille *quæstioni corpus offerre* (*t*); *deos testes invocare; caste sancteque habitam esse reginam.*

Tandem, ut fides facta est, vera esse quæ affirmaret spado; capite velato (*u*) diu flevit:

(*r*) *Submotis arbitris*] excedere jussis, qui arbitrari & audire arcana possint. Infra V. *remotis arbitris loqui velle cum eo.*

(*s*) *Et dominus & juvenis*] qui potestatem ex victoria, incitamentum libidinis ex juventute habebat. Castissimi autem sermonis exemplum his verbis Curtius reliquit, præter alias in primis hac virtute commendandus.

(*t*) *Quæstioni corpus offerre*] *Quæstioni* est *examini tortoris.* Cicero pro Mil. cap. 21. extr. *Facti in equuleo quæstio est, juris in judicio.*

(*u*) *Capite velato*] mos lugentium aut desperato casu per-

vit: manantibusque adhuc lacrimis, veste ab ore rejectâ ad cœlum manus (x) tendens: *Dii patrii*, inquit, *primùm mihi stabilite regnum: deinde, si de me jam transactum est; precor, ne quis Asiæ Rex sit, quam iste tam misericors victor.*

XI. Itaque quamquam pace frustra bis petitâ (y), omnia in bellum consilia converterat; victus tamen continentia hostis, ad novas pacis conditiones ferendas decem legatos cognatorum principes misit: quos Alexander consilio advocato (z), *introduci* jussit. E quibus maximus natu; *Darium*, inquit, *ut pacem à te jam hoc tertio (a) peteret, nulla vis subegit: sed justitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sensit: pudicitiæ earum quæ supersunt, curam haud secus quam parens agens, reginas appellas: speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit*

perculsorum, Seneca Herc. Fur. v. 355. de Megara: *ipsa tristi vestis obtentu caput velata.*

(x) *Ad cælum manus tendens*] Apulejus de mundo: *Habitus orantium sic est, ut manibus extensis in cælum precemur.* Virgilius Æn. I. v. 93.

Ingemit & duplices tendens ad sidera palmas.

(y) *Pace bis petita*] primum post pugnam Issicam IV. iterum capta Tyro. IV.

(z) *Consilio aduocato*] *consiliariis*, ut etiam IV. *consilium adhibet, quid optimum factu esset, exquirens.*

(a) *Jam hoc tertio*] Non adverbium est *tertio*, sed subauditur nomen sexti casus, *loco, tempore*, aut *numero.* Gronov. II. 8.

fuit (b) *quum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem; tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Et quid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo destinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quidquid inter Hellespontum & Euphraten est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit: Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine: matrem & duas virgines filias redde: pro tribus corporibus* (c) *triginta millia talenta auri precatur accipias.*

Nisi moderationem animi tui notam haberem; non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris: intuere, quantum petas! periculosum est prægrave imperium: difficile est continere, quod capere non possis. Videsne, ut navigia, quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio, an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quam tueri (d) *: quam*

(b) *Vultum tuum video, qualis Darii*] Luctum adhuc præ se ferebat, qui tanquam inter necessitudines suas fleverat, *cap* 10.

(c) *Pro tribus corporibus*] pro tribus *hominibus*, sive ut nostrates non satis latine dicunt, pro tribus *personis*. Synecdoche. Seneca quoque Epist. XC. pro integro animali usus, *Mutis*, inquit, *gregibus aut maxima corpora præsunt, aut vehementissima. Non præcedit armenta degener taurus, &c.*

(d) *Facilius est vincere, quam tueri*] Livius XXXVII. 35.

quam hercule expeditius manus nostræ rapiunt, quam continent. Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiæ tuæ licere, quam licuit.

Alexander, legatis excedere tabernaculo jussis, quid placeret, ad consilium (*e*) refert. Diu nemo quid sentiret ausus est dicere, incertâ Regis voluntate; Tandem Parmenio: *Ante suasissem*, ait, *ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti (f) virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Optimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quemquam alium inter Istrum & Euphraten possedisse terras ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quam Bactra & Indos intueretur.*

Ingrata oratio Regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit; *Et ego*, inquit, *pecuniam*

35. *Parari singula adquirendo facilius potuisse, quam universa teneri posse.* Florus II. 17. 8. *Plus est provinciam retinere, quam facere.*

(*e*) *Ad consilium refert*] *ad consillarios* [illegible] principio hujus Capitis. Pariter Tacitus Histor. [illegible] 87. *addidit ducibus consilium & custodes.*

(*f*) *Qui multi vincti*] viri fortes, quorum usus poterat in bello esse, custodiendis captivis distinebantur, Sic sensus facilis & expeditus est, non autem verba Curtii; quem ita scripsisse, *qui multi vincti &c.* nemo crediderit, nisi cui elegans illius stilus ignotus est. Freinshemius bene suspicatur *multi* additicium esse; & dempta illa voce, salua & sana sunt omnia.

niam quam gloriam mallem, ſi Parmenio eſſem. Nunc Alexander de paupertate (g) ſecurus ſum: & me non mercatorem memini eſſe, ſed Regem. Nihil quidem habeo venale; ſed fortunam meam utique non vendo. Captivos ſi placet reddi, honeſtiùs dono dabimus, quam pretio remittemus.

Introductis deinde legatis ad hunc modum reſpondit: *Nunciate Dario gratiarum actionem (h) apud hoſtem ſupervacaneam eſſe: & me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuiſſe, ſed naturæ meæ: nec adverſus calamitates, ſed adverſus hoſtium vires contendere. Bellum cum captivis & feminis gerere non ſoleo: armatus ſit oportet (i), quem oderim. Quod ſi ſaltem pacem bona fide peteret; deliberarem forſitan an darem, verum enim verò, quum modò milites meos literis ad proditionem, modò amicos ad perniciem (k) meam pecunia ſolicitet: ad internecionem mihi perſequendus eſt, non ut juſtus hoſtis, ſed ut percuſſor & veneficus (l). Conditiones*

(g) *Nunc Alexander de paupertate &c.*] incluſa enervant præcedentis dicti venuſtatem, ideoque a mala manu videntur adpoſita. *Freinshem.*

(h) *Gratiarum actionem &c.*] Toto hoc capite irrepſerunt Juſtini verba, a Glareano & Junio aliisque compluribus pro legitimis admiſta. In MS. non adparent. *Freinsh. & Tellier.*

(i) *Armatus ſit oportet*] Livius V. 27. *Arma habemus non adverſus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur; ſed adverſus armatos.*

(k) *Modo amicos ad perniciem*] Philippum medicum ac Siſenem videtur intelligere. *Lib. III.*

(l) *Percuſſor & veneficus*] Et inſeruit Acidalius, ſenſu poſtulante. Nam *percuſſor* ad milites ſollicitatos pertinet; *veneficus* ad Philippum medicum.

ditiones verò pacis, quas fertis, si accepero; victorem eum faciunt.

Quæ post Euphraten sunt, liberaliter donat: ubi igitur me affamini? nempe citra Euphraten sum? summum ergo dotis quam promittit terminum, castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam: nempe quam scio (m) alicui servorum suorum nupturam; multum verò mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite, nunciate Regi vestro, & quæ amisit & quæ adhuc habet, præmia esse belli: hoc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum quod proximæ lucis assignatura fortuna est.

Et me in Asiam non venisse (n), ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit: ceterùm, nec mundus duobus solibus potest regi: nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi quam expertus est, polliceatur fortunam. Legati respondent; *Quum bellum in animo sit, facere eum simpliciter (o), quod spe pacis non frustraretur,*

(m) *Quem scit alicui servorum nupturam*] SCIT. quod etiam Tellierus tenet, elegantius est, quam vulgare *scio.* Ceterum in barbaris regnis principes quoque & satrapæ servi sunt & a domini arbitrio pendent.

(n) *Et me in Asiam non venisse.* Hæc quoque inclusa peregrina sunt, majorem partem ex Justino adsumta. Vide ipsum XI. 12. extr.

(o) *Facere eum simpliciter*] *Ingenue, sine dolo.* Phædrus III. 8. 7. *Canis simpliciter.*

retur: ipsos petere quamprimum dimittantur ad Regem: eum quoque bellum parare debere. Dimissi nunciant *adesse certamen.*

XII. Ille quidem confestim Mazæum cum tribus millibus equitum ad itinera, quæ hostis petiturus erat, occupanda præmisit. Alexander, corpori uxoris ejus justis persolutis, omnique graviore comitatu (*p*) intra eadem munimenta cum modico præsidio relicto, ad hostem contendit. In duo cornua (*q*) diviserat peditem; in utrumque latus equite circumdato: impedimenta sequebantur agmen. Præmissum deinde concitis equitibus Menidam jubet explorare, ubi Darius esset. At ille, quum Mazæus haud procul consedisset, non ausus ultra procedere, nihil aliud quam fremitum hominum hinnitumque equorum exaudisse nunciat. Mazæus quoque, conspectis procul exploratoribus, in castra se recipit, adventûs hostium nuncius.

Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere (*r*) optabat, armari militem jubet, aciemque disponit. In lævo cornu Bactriani (*s*) ibant equites, mille admodum; Dahæ toti-

(*p*) *Graviore comitatu*] qui agmen valde morabatur, & ab *impedimentis* necessariis ac intra agmen receptis distinguitur.

(*q*) *Duo cornua &c.*] Gronovius ita ex MS. restituit Observ. II. 8. & *utrimque latera circumdato* est circa latera constituto equite.

(*r*) *Decernere*] *dimicare; prælium commitere.* Vide supra III.

(*s*) *Bactriani, Dahæ, Arachosii*] Hi ex ultimis finibus regni Persici ad orientem: *Susii* autem Persis ab occasu adiacebant, sive inter Tigrim & Persidem.

totidem: & Arachosii Susiique quatuor millia explebant. Hos quinquaginta falcati currus sequebantur: proximus quadrigis erat Bessus, cum octo millibus equitum item Bactrianis. Massagetæ (*t*) duobus millibus agmen ejus claudebant. Pedites his plurium gentium non mixtas, sed suae quisque nationis junxerant copias. Persas deinde cum Mardis Sogdianisque (*u*) Ariobarzanes & Orobates ducebant. Illi partibus copiarum; summae Orsines praerat à septem Persis (*x*) oriundus, ad Cyrum quoque nobilissimum Regem originem sui referens. Hos aliæ gentes ne sociis quidem satis notæ, sequebantur. Post quas quinquaginta quadrigas Phradates magno Caspianorum agmine (*y*) antecedebat. Indi, ceterique rubri maris accolæ, nomina veriùs quam auxilia, post currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis curribus quinquaginta: quîs peregrinum militem adjunxerat. Hunc Armenii, quos minores vocant, Armenios Babylonii, utrosque Belitæ (*z*), & qui

(*t*) *Massagetæ*] post Caspium mare gens Scythica.

(*u*) *Mardis Sogdianisque*] Mardos alii in Armenia: juxta Margianam alii collocant. Sogdiani autem inter Oxum & Jaxartem fluvios post Caspium mare siti erant.

(*x*) *A septem Persis*] qui magos regni invasores sustulerunt, & Darium Hystaspis, sui ordinis & numeri hominem, constituerunt regem. *Justin. I. 9. & 10.*

(*y*) *Caspianorum agmine*] Caspiani maris Caspii accolæ. Pomp. Mela III. 5 *Intus sunt ad Caspium sinum Caspii, & Amazones, quas Sauromatidas appellant.*

(*z*) *Utrosque Belitæ*] Belitarum nomen ignotum Geographis. Incertum etiam, an *Belus* Syriæ fluvius hoc nomen fecerit accolentibus.

qui montes Cossæorum (*a*) incolebant, sequebantur. Post hos ibant Gortuæ, gentis quidem Euboïcæ (*b*), Medos quondam secuti; sed jam degeneres, & patrii moris ignari. Applicuerat his Phrygas & Cataonas (*c*). Parthorum deinde gens, incolentium terras quas nunc Parthi Scythia profecti tenent, claudebant agmen. Hæc sinistri cornu acies fuit.

Dextrum tenebat natio majoris Armeniæ, Cadusiique (*d*), Cappadoces, & Syri, & Medi: hisque falcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitûs, equites quadraginta quinque millia: pedestris acies ducenta millia expleverat. Hoc modo instructi decem stadia procedunt: jussique subsistere, armati hostem expectabant. Alexandri exercitum pavor, cujus causa non suberat, invasit: quippe lymphati (*e*) trepidare cœperunt, omnium pectora

(*a*) *Montes Cossæorum*] Cossæi Persis & Uxiis à septentrione finitimi, montana inhabitantes. *Ptolem.*

(*b*) *Gortuæ, gentis Euboicæ, Medos sequuti*] Græci genere, ex insula Eubœa, Darium quondam aut Xerxem, Græciæ bellum inferentem, sequuti, jam vero post diuturnam barbarorum consuetudinem Græcos mores obliti. Alii in India hanc Eubœam quærunt. Ceterum *gentis*, quam vulgare *gentes*, mavult lectum Freinshemius.

(*c*) *Phrygas & Cataonas*] Phryges noti: Cataonia est Cappadociæ regio inter Taurum & Antitaurum, finitima Ciliciæ.

(*d*) *Cadusiique*] Mediæ Atropatenæ populus juxta Caspium mare.

(*e*) *Lymphati*] subito furore correpti, quod evenire illis credebatur, qui speciem nymphæ in aqua conspexissent.

ra occulto metu percurrente. Cœli fulgor tempore æstivo ardenti similis internitens, ignis præbuit speciem; flammasque ex Darii castris splendere, velut illati temere præsidiis (*f*), credebant.

Quod si perculsis Mazæus, qui præsidebat itineri, supervenisset; ingens clades accipi potuit: ille segnis in eo quem occupaverat tumulo sedet: contentus non lacessi (*g*). Alexander, cognito pavore exercitûs, signum ut consisterent dari; ipsos arma deponere ac levare corpora jubet: admonens, nullam subiti causam esse timoris; hostem procul stare. Tandem compotes sui pariter arma & animos recepere: nec quidquam ex præsentibus tutius visum est, quam eodem loco castra munire.

Postero die Mazæus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex quo Macedonum prospiciebantur castra, consederat; sive metu, sive quia speculari modò jussus erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipsum collem quem deseruerat, occupaverunt:

(*f*) *Velut inlati temere præsidiis*] illapsi castris & præsidiis Persarum. Adeo fulgor internitens propinqua illa repræsentabat. Nam Ciceroni etiam castra *præsidia* sunt. Pro Roscio Am. c. 43. *Eorum bona veneant, qui in adversariorum præsidiis occisi sunt.* (Hactenus Corneliæ legis verba: subdit orator: *Dum præsidia ulla fuerunt, in Syllæ præsidiis* (S. Roscius) *fuit.* De ipsa lectione, quæ a multis editis non nihil discrepat. Gronovium consulas, Obs. II. 8. qui tam ex MSS. quam Aldina defendit.

(*g*) *Contentus non lacessi*] Et alibi *contentus* cum modo infinito componitur. Plinius Epist. VI, 31. *quasi contentus æmulum removisse.*

runt: nam & tutior planicie erat, & inde acies hostium quæ in campo explicabatur, conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effuderant montes, universam quidem rei faciem non abstulit: ceterùm agminum discrimina atque ordinem prohibuit perspici. Multitudo inundaverat campos fremitusq; tot millium etiam procul stantium aures impleverat. Fluctuari animo (*h*) Rex, & modo suum, modo Parmenionis consilium sera æstimatione perpendere; quippe eò ventum erat, unde recipi exercitus nisi victor, aut sine clade non posset.

Movebat etiam eum (*i*) multitudo hostium, respectu paucitatis suæ gentis: sed interdum reputabat, quantas res cum hac gente gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque quum spes metum vinceret, periculosius bellum differre ratus, ne desperatio suis cresceret, dissimulato eo, mercenarium equitem ex Pœonia (*k*) præcedere jubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua extenderat: utrumque cornu equites tegebant. Jamque nitidior lux,

(*h*) *Fluctuari animo*] vulgo *fluctuare*, quod impugnat Gronovius Observ. II. 8. Livius XXXII. 13. *rex fluctuatus animo est.*

(*i*) *Movebat etiam eum &c.*] Quæ vides uncis inclusa, non sunt Curtii, sed ex Justini XI. 9. de prœlio Issico huc inepte translata.

(*k*) *Ex Pæonia*] quæ Macedoniæ regio mediterranea erat, in septentriones vergens, nec tum forsan sub Macedonum imperio, aut non tota, unde *mercenarii* dicuntur Pæones.

lux, diſcuſſâ caligine, aciem hoſtium oſtenderat: & Macedones, ſive alacritate, ſive tædio expectationis, ingentem, pugnantium more, edidere clamorem; redditus & à Perſis nemora valleſque circumjectas terribili ſono impleverat. Nec jam contineri Macedones poterant, quin curſu quoque ad hoſtem contenderent. Melius adhuc ratus in eodem tumulo caſtra munire; vallum jaci (*l*) juſſit: ſtrenueque opere perfecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hoſtium conſpiciebatur, ſeceſſit.

XIII. Tum verò, univerſa futuri diſcriminis (*m*) facies in oculis erat: armis inſignibus equi viriq; ſplendebant: & omnia intentiore cura præparari apud hoſtem, ſolicitudo prætorum agmina ſua interequitantium oſtendebat, ac pleraq; inania; ſicut fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor, ſolicitam expectatione mentem turbaverant. Igitur ſive dubius animi, ſive ut ſuos experiretur; conſilium adhibet: quid optimum factu eſſet, exquirens.

Parmenio, peritiſſimus inter duces artium belli, *furto, non prælio opus eſſe cenſebat: intempeſta nocte opprimi poſſe hoſtes, diſcordes moribus, linguis; adhæc ſomno & im-*

(*l*) *Vallum jaci*] aggerem circum caſtra duci.

(*m*) *Futuri diſcriminis*] *prælii*, *conflictus*. Supra III. *quæ fortuna diſcriminis fuiſſet*, *requirebant*, & V. *integros quoque antea*, *quam diſcrimen experirentur*, *in fugam avertit*.

improviso periculo territos, quando in nocturna trepidatione coituros? At interdiu primum terribiles occursuras facies Scytharum Bactrianorumque: hirta illis ora, & intonsas comas (n) esse; præterea eximiam vastorum magnitudinem corporum: vanis & inanibus militem magis quam justis formidinis causis moveri. Deinde tantam multitudinem circumfundi paucioribus posse: non in Ciliciæ angustiis, & inviis callibus; sed in aperta & lata planicie dimicandum fore.

Omnes ferme Parmenioni assentiebant: Polipercon haud dubie in eo consilio positam victoriam arbitrabatur, quem intuens Rex; namque Parmenionem nuper acriùs quam vellet increpitum (o), rursus castigare non sustinebat: *latrunculorum*, inquit, *& furum ista solertia est, quam præcipitis mihi: quippe illorum votum unicum est fallere. Meæ verò gloriæ semper aut absentiam (p) Darii; aut angustias locorum (q), aut furtum noctis obstare non patiar; palam luce aggredi certum est: malo me fortunæ pœniteat (r), quam victoriæ pudeat. Ad hæc illud quoque accedit, vigilias agere Barbaros,*

(n) *Hirta ora, intonsas comas*] Plutarchus in Crasso pag. 557. Parthorum aliquos comam σκυθικῶς, *Scytharum more* aluisse tradit, ἐπὶ τὸ φοβερὸν, *ut terribiliores hostibus essent.*

(o) *Nuper acrius increpitum*] Vide IV.

(p) *Absentiam Darii*] ut in proelio ad Granicum.

(q) *Aut angustias locorum*] ut altero prœlio juxta Ciliciæ fauces.

(r) *Malo me fortunæ pœniteat*] malò minus prospere pugnare, quam turpiter vincere.

baros, & in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo: itaque ad prælium vos parate.

Sic incitatos ad corpora curanda dimisit. Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse conjectans; *frenatos equos stare magnamque exercitûs partem in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari* jusserat: ergo ignibus tota ejus castra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat; *Solem Mithren* s), *sacrumque & æternum invocans ignem, ut illis dignam vetere gloria majorumque monumentis fortitudinem inspirarent. Et profecto, si qua divinæ opis auguria humana mente concipi possent; deos stare secum, illos nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem: adhuc lymphatos ferri agique, arma jacientes: expetere præsides Persarum imperii deos debitas è vecordibus pœnas. Nec ipsum ducem* (t) *saniorem esse, quippe ritu ferarum prædam modò, quam expeteret, intuentem; in perniciem, quæ ante prædam posita esset, incurrere.*

Similis apud Macedones quoque solicitudo erat: noctemque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander non alias magis territus, ad vota & preces Aristandrum vocari jubet: ille in candida

(s) *Solem Mithren*,] Sol apud Persas, ubi in antro colitur, *Mithra* vocatur. Statius id tradidit & interpres eius Pl. Lactantius extremo lib. I. Thebaid.

(t) *Nec ipsum ducem*] Alexandrum intelligit.

dida veste verbenas manu præferens (*u*), capite velato (*x*) præibat preces Regi, Jovem, Minervam Victoriamque (*y*) propitianti. Tunc quidem sacrificio rite perpetrato, reliquum noctis adquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat: modò è jugo montis aciem in dextrum Persarum cornu demittere agitabat; modo recta fronte concurrere hosti: interdum hæsitare, an potiùs in lævum torqueret agmen? tandem gravatum animi anxietate corpus altior somnus oppressit (*z*).

Jamque luce ortâ duces ad accipienda imperia (*a*) convenerant; insolito circà prætorium silentio attoniti, quippe aliàs accersere ipsos, & interdum morantes castigare assueverat; tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur; & non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non tamen quisquam è custo-

(*u*) *Verbenas manû præferens*] Herbæ, rami, frondes, quæ sacris adhibebantur, *verbenæ* dictæ, quum alias singulare genus herbarum sit.

(*x*) *Capite velato*] Et hic ritus erat sacra facientium. Livius II. 39. extr. *Sacerdotes quoque, suis insignibus velatos, ipse supplices ad castra hostium traditum est.*

(*y*) *Victoriamque*] hanc ut deam cultam fuisse, præsertim a Romanis, ex monumentis innumeris patet. Tantummodo Symmachi epistolam ad Augustos pro restituenda Victoriæ ara, quam Constans diruerat, memoramus; & ex illa hæc sola verba: *Quis ita familiaris est barbaris, ut aram Victoriæ non requirat?*

(*z*) *Altior somnus oppressit*] *profundior, gravior*, Diodorus XVII. 56. ἐκοιμ[illegible]η β[illegible]έως.

(*a*) *Ad accipienda imperia*] *mandata*, ut modo *miles expectat imperium.*

custodibus corporis intrare tabernaculum audebat: & jam tempus instabat; nec miles injussu ducis, aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, cibum ut caperent, ipse pronunciat. Jamque exire necesse erat, tunc demum intrat tabernaculum: sæpiusque nomine compellatum, quum voce non posset, tactu excitavit. *Multa lux*, inquit, *est, instructam aciem hostis admovit: tuus miles adhuc inermis expectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui; nempe excitare vigiles soles.*

Ad hæc Alexander; *credisne, me priùs somnum capere potuisse, quam exonerarem animum (b) solicitudine, quæ quietem morabatur? signumque pugnæ tuba dari* jussit. Et quum in eadem admiratione Parmenio perseveraret (*quod securus somnum cepisset* (c); *Minime*, inquit, *mirum est, ego enim, quum Darius terras ureret, vicos excideret, alimenta corrumperet, potens mei non eram: nunc verò quid metuam, quum acie decernere paret? Hercule votum meum implevit. Sed hujus quoque consilii ratio postea reddetur: vos ite ad copias, quibus quisque præest: ego jam adero, & quid fieri velim, exponam.* Raró admodum admonitu magis (d) amicorum, quum metus discriminis

(b) *Exonerarem animum*] Idem. VI. *conscientiam suam exonerare.*

(c) *Quod securus somnum cepisset*] Glossema hæc inclusa Acidalio aliisque videntur.

(d) *Admonitu magis amicorum*] Luxatam, quæ vulgo

nis aderat, uti ſolebat. Tunc quoque munimento corporis ſumpto, proceſſit ad milites. Haud aliàs tam alacrem viderant Regem, & vultu ejus interrito, certam ſpem victoriæ augurabantur.

Atque ille prorupto vallo exire copias jubet aciemque diſponit. In dextro cornu locati ſunt equites, quos agema appellant (*e*): præerat his Clitus, qui junxit Philotæ turmas, ceteroſque præfectos equitum lateri ejus applicuit. Ultima Meleagri ala ſtabat: quam phalanx ſequebatur. Poſt phalangem Argyraſpides (*f*) erant, his Nicanor Parmenionis filius praeerat. In ſubſidiis cum manu ſua Cœnos: poſt eum Oreſtes Lynceſteſque (*g*). Poſt illos Polypercon,

go legebatur, periodum reſtituit Freinshemius, in contextum recepit Tellierus, quos duces ſequi, quam, in tenebris errare, ſatius puto. *Sumpto* autem abſolute poſitum ad præcedens referendum eſt, ſicut III. *omiſſis.*

(*e*) *Agema adpellant*] Livius XXXVII. 40 *Ala mille ferme equitum: agema eam vocabant.* Appianus *Syr.* ἄγημα τῶν Μακεδόνων ſεἰσὶ ἱππεῖς ἐπίλεκτοι, *agema Macedonum ſunt lectiſſimi equites.*

(*f*) *Argyraſpides erant*] Livius XXXVII. 4ά. *Argyraſpides a genere armorum appellabantur.* Copioſius Diodorus XVII. 57. τὸ ἀργυρασπίδων πεζῶν τάγμα, διαφέρων τῇ τε τῶν ὅπλων λαμπρότητι καὶ τῇ τῶν ἀνδρῶν ἀρετῇ, *Argyraſpidum pedeſtre agmen, armorum nitore militumque virtute excellens.* Appiano autem *Syr.* ſunt equites, ἱππεῖς ἀργυράσπιδες. Blancardus ad Arrian. p. 462. negat Alexandrum ante Indicam expeditionem Argyraſpidas habuiſſe, ex Curt. VIII. 5. 4. Juſtin. XII. 7. 5.

(*g*) *Oreſtes Lynceſteſque*] non hæc virorum nomina, ſed

con, dux peregrini militis, hujus agminis Amyntas princeps erat. Philagus Balacros (*h*) regebat, in ſocietatem nuper aſcitos. Haec dextri cornu facies erat.

In lævo, Craterus Peloponnenſium equites habebat Achæorumque: & Locrenſium, & Maleon (*i*) turmis ſibi adjunctis; hos Theſſali equites claudebant, Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur; frons lævi cornu hæc erat. Sed ne circumiri poſſet à multitudine, ultimum agmen valida manu cinxerat: cornua quoque ſubſidiis firmavit, non recta fronte, ſed à latere poſitis: ut, ſi hoſtis circumvenire aciem tentaſſet, parata pugnæ forent. Hîc Agriani erant, quibus Attalus præerat; adjunctis ſagittariis Cretenſibus. Ultimos ordines avertit à fronte, ut totam aciem orbe muniret (*k*). Illyrii hîc erant: adjuncto mili-

ſed populorum. Diodorus c. I. Ὀρεστῶν καὶ Λυγκιστῶν τάξιν vocat. Oreſtæ autem & Lynceſtæ ſunt Macedoniæ populi.

(*h*) *Philagus Balacros regebat*] Locus fere inſanabilis certum autem ex Diodoro c. I. & Arriano; & noſtro alibi IV. VIII. *Balacrum* eſſe viri nomen & ducis militum, non gentis. Freinſhemius conjectat ſcriptum fuiſſe, *Phrygas Balacrus regebat*: Tellierus ex Diodoro, *Philippus Balacri* (filius, Φίλιππος ὁ Βαλάκρου) - - - *regebat*, amiſſo gentis nomine, cujus veſtigia putat quoſdam codices adjectis ſyllabis *Balacriſcos* obſcure ſignificare.

(*i*) *Malieon*] Μαλιέων. Μαλιεῖς autem Phthiotidis vel pars, vel finitimi, ad ſinum Maliacum habitantes. Livius XLII. 40. *Per Theſſaliam & Malienſem agrum cum exercitu iſti.*

(*k*) *Aciem orbe muniret*] Orbis militare verbum, ſonans

milite mercede conducto. Thracas quoque ſimul objecerat leviter armatos: adeoque aciem verſatilem (*l*) poſuit, ut, qui ultimi ſtabant, ne circumirentur, verti tamen, & in frontem circumagi poſſent. Itaque non prima quam latera; non latera munitiora fuere, quam terga.

His ita ordinatis, præcipit *ut, ſi falcatos currus cum fremitu Barbari emitterent; ipſi laxatis ordinibus impetum occurrentium ſilentio exciperent: haud dubius ſine noxa tranſcurſuros, ſi nemo ſe opponeret: ſin autem ſine fremitu immiſiſſent, eos ipſi clamore terrerent, pavidoſque equos telis utrimque ſuffoderent.* Qui cornibus præerant, extendere ea juſſi, ita ut nec circumvenirentur, ſi arctiùs ſtarent, nec tamen mediam aciem exinanirent. Impedimenta cum captivis, inter quos mater liberiq; Darii cuſtodiebantur, haud procul acie in edito colle conſtituit; modico præſidio relicto. Lævum cornu, ſicut alias, Parmenioni tuendum datum: ipſe in dextro ſtabat.

Nondum ad teli jactum pervenerant; quum Bion quidam transfuga, quanto maximo

nans militum ordinem, quo circulis componatur, ut eos omni ex parte adverſos hoſtis inveniat. Cæſar B. Gall. IV. 37. *quum illi orbe facto ſeſe defenderent*, Salluſtius Jugurth. c. 97. *orbes facere, atque ita ab omnibus partibus ſimul tecti &c.* Livius IV. 39. *tumulo quodam occupato in orbem ſe tutabantur.*

(*l*) *Aciem verſatilem*] quæ, ſi opus eſt, verti & circumagi poteſt. Vide III.

ximo curſu potuerat, ad Regem pervenit: nuncians, *murices ferreos* (m) *in terram defodiſſe Darium, qua hoſtem equites emiſſurum eſſe credebat: notatumque certo ſigno locum, ut fraus evitari à ſuis poſſet.* Adſervari transfugâ juſſo, duces convocat: expoſitoque quod nunciatum erat, monet; ut regionem monſtratam declinent, equitemque periculum edoceant. Ceterùm, hoc tantus exercitus exaudire non poterat; uſum aurium intercipiente fremitu duorum agminum: ſed in conſpectu omnium duces & proximum quemque interequitans alloquebatur.

XIV. *Emenſis tot terras in ſpem victoriæ, de qua dimicandum foret, hoc unum ſupereſſe diſcrimen. Granicum hîc amnem, Ciliciæque montes, & Syriam Ægyptumque præeuntibus raptas, ingentia ſpei gloriæque incitamenta,* referebat. *Reprehenſos ex fuga* (n) *Perſas pugnaturos, quia fugere non poſſent: tertium diem jam metu exſangues, armis ſuis oneratos, in eodem veſtigio hærere: nullum deſperationis illorum majus indicium eſſe, quam quod urbes, quod agros ſuos urerent; quidquid non corrupiſſent, hoſtium eſſe confeſſi. Nomina modò vana gen-*

(m) *Murices ferreos defodiſſe*] *Murices* ita parati erant, ut in quam partem inciderint, aliquot aculeos protendant, fere ut *tribuli*, quos Vegetius III. 24. deſcribit.

(n) *Reprehenſos ex fuga*] *retractos, per vim reductos.* Plautus Bacch. a. II. ſc. III. v. 130. *Si ero reprehenſus, macto ego illum infortunio*, id eſt, revocatus a fuga

gentium (o) ignotarum ne extimescerent; neque enim ad belli discrimen pertinere, qui ab his Scythæ, quive Cadusii appellentur. Ob id ipsum, quod ignoti essent, ignobiles esse; numquam ignorari viros fortes: at imbelles, ex latebris suis erutos, nihil præter nomina afferre. Macedones virtute assequutos, ne quis toto orbe locus esset, qui taleis viros ignoraret.

Intuerentur Barbarorum inconditum agmen: alium nihil præter jaculum habere; alium funda saxa librare: paucis justa arma esse. Itaque illinc plures stare: hinc plures dimicaturos. Nec postulare se, ut fortiter capesserent prælium, ni ipse ceteris fortitudinis fuisset exemplum: se ante prima signa dimicaturum spondere: pro se, quot cicatrices (p), totidem corporis decora (q): scire ipsos, unum pene se prædæ communis exsortem, in illis colendis ornandisque usurpare victoriæ præmia. Hæc se fortibus viris dicere: si qui dissimiles eorum essent, illa fuisse dicturum: pervenisse eò, unde fugere non possent: tot terrarum spatia emensis; tot

(o) *Nomina modo vana gentium*] Supra cap. 12. *nomina verius, quam auxilia.*

(p) *Spondere pro se, quot cicatrices*] Antea *spondere ad dimicaturum* adnectebatur: melius inde sejunctum cohæret vocibus *pro se*, ut præclare monstravit Gronovius. Sensus autem est, se nihil quam gloriam concupiscere: cetera relinquere militibus.

(q) *Totidem corporis decora*] in adverso nempe corpore: nam cicatrices in averso, ignaviæ & fugæ indicia sunt.

tot amnibus montibusque post tergum objectis; iter in patriam & penates manu esse faciendum.

Sic duces, sic proximi militum instincti sunt. Darius in lævo cornu erat; magno suorum agmine, delectis equitum peditumque stipatus: contempseratque paucitatem hostis; vanam aciem esse, extentis cornibus ratus. Ceterùm, sicut curru eminebat, dextra lævaque ad circumstantium agmina oculos manusque circumferens: *Terrarum*, inquit, *quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulò ante domini, jam non de gloria, sed de salute, & quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus: in Cilicia victos Syria poterat excipere: magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eò, unde pulsis ne fugæ quidem locus est.*

Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt: non incolas suos urbes; non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponimus (r). *Quod mearum fuit partium,*

(r) *Pro pignoribus corpora opponimus*] *Pignora* conjuges & liberi sunt: *Corpus opponere* est tueri ita, ut periculum alterius in nos convertamus. Cicero pro Marcello c. 10. extr. *non modo excubias & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus & corporum pollicemur.*

tium, exercitum, quem pene immensa planicies vix caperet, comparavi: equos, arma distribui: commeatus, ne tantæ multitudini deessent, providi: locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cetera in vestra potestate sunt: audete modo vincere, famamque, infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis, quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant: videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam; nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent.

Obteri mehercule equorum singulis possunt, etiamsi nil præter falcatos currus emisero. Et bello vicerimus (s), si vincimus prælio: nam ne illis quidem ad fugam locus est: hinc Euphrates, illinc Tigris (t) prohibet inclusos. Et quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est, illud præda grave: implicatos ergo spoliis nostris trucidabibus; eademque res & causa victoriæ erit, &

(s) *Bello vicerimus si*] En distinctum *prælium* a *bello*. Ita etiam Livius IX. 19. *Uno prælio victus Alexander, bello victus esset.*

(t) *Hinc Euphrates, illinc Tigris*] quasi inter utrumque amnem acies stetisset, quæ vero longe ultra Tigrim erat transmota.

& fructus. Quod si quem è vobis nomen gentis movet; cogitet, Macedonum illic arma esse, non corpora: multum enim sanguinis invicem hausimus, & semper gravior in paucitate jactura est. Nam Alexander, quantuscumque ignavis & timidis videri potest, unum animal est (u): &, si quid mihi creditis, temerarium & vecors, adhuc nostro pavore, quam sua virtute felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest ratio. Licet felicitas aspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non sufficit.

Præterea breves & mutabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita dii fata ordinaverunt, ut Persarum imperium quod secundo cursu per ducentos triginta annos ad summum fastigium euexerant, magno motu concuterent magis, quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modò Græcis ultro bellum inferebamus (x): nunc in sedibus nostris propulsamus illatum: jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quod mutuò affectamus, una gens non capit (y). Ceterùm, etiamsi spes non subesset,

(u) *Unum animal est*] ita per contemtum vocat Alexandrum: & quidem temerarium, cujus felicitas non possit esse perpetua, sed ad ruinam coeco impetu festinet.

(x) *Ultro bellum inferebamus*] Dario Hystaspis, & Xerxe ducibus.

(y) *Una gens non capit*] capax non est, ut universale orbis imperium, aut majoris partis, sine certamine possideat ac tueatur.

besset, necessitas tamen stimulare deberet: ad extrema perventum est: matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus imperii genitum, illos principes, illam sobolem regiæ stirpis, duces vestros regum instar (z), *vinctos habet* (a); *nisi quod in vobis est* (b), *ipse ego majore parte captivus sum.*

Eripite viscera mea ex vinculis: restituite mihi pignora, pro quibus ipse mori non recuso; parentem, liberos, nam conjugem in illo carcere amisi. Credite nunc omnes tendere ad vos manus, implorare patrios deos; opem vestram, misericordiam, fidem exposcere: ut servitute, ut compedibus, ut precario victu (c) *ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire quorum reges esse fastidiunt* (d)? *Video admoveri hostium aciem: sed quo propiùs discrimen accedo, hoc minùs iis quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus* (e), *fulgoremque Solis intra*

(z) *Duces vestros regum instar*] satrapas amplissimis provinciis, & quasi regnis præfectos.

(a) *Vinctos habet*] subaudi, *hostis*.

(b) *Nisi quod in vobis est*] si vos excipio, qui quasi pars mei estis, majore parte in matre & liberis captivus sum.

(c) *precario victu*] necessitate emendicandi victus a Macedonibus.

(d) *quorum reges esse fastidiant*] qui ita oderunt Græcos, ut vel reges illorum esse dedignentur: tantum abest ut æquo animo illis serviant.

(e) *Ignem, qui præfertur altaribus*] vide III.

tra fines regni mei orientis (*f*); *per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit: vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris* (*g*) *jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contemserit* (*h*): *timidissimum quemque consequitur. Ipse non patrio more solùm, sed etiam ut conspici possim, curru vehor: nec recuso quominus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.*

XV. Interim Alexander, ut & demonstratum à transfuga insidiarum locum (*i*) circumi-

(*f*) *Solis intra fines regni mei orientis*] Plebeia loquendi consuetudo, vetustis scriptoribus valde amata. Vulgus enim terrarum orbem ut discum imaginatur, cujus extremitates cælum contingant, ad easque sidera tum oriantur, tum ex adverso occidant. Darius ergo tantum Persarum imperium esse dicit, ut ab ortu terminos, quos vulgus soli orienti constituit, longe excedat, atque ita intra fines regni Persici hoc sidus oriatur. Sic IV. Memnonis regia *pene extra terminos solis* fuisse dicitur, id est extra fines, quos vulgus ab austro credebat terris cælóque statutos esse. Adde quæ Appendice Geographiæ Antiquæ de hac loquendi figura diximus.

(*g*) *In dextris vestris*] Catilina ad suos apud Sallustium cap. 58. *memineritis vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem atque patriam dextris vestris portare.*

(*h*) *Quisquis contemserit*] Sallustius c. I. *Semper in prœlio iis maximum est periculum, qui maxime timent.* Livius XXII. 5. *Quo timoris minus sit, eo minus ferme periculi esse.*

(*i*) *Insidiarum locum*] quo murices defossi erant. *cap.* 13.

cumiret, & Dario, qui lævum cornu tuebatur, occurreret: agmen obliquum incedere jubet. Darius quoque eodem suum obvertit, Besso admonito, ut Massagetas equites in lævum Alexandri cornu (*k*) à latere invehi juberet. Ipse ante se falcatos currus habebat: quos, signo dato, universos in hostem effudit: ruebant laxatis habenis aurigæ, quo plures nondum satis proviso impetu obtererent. Alios ergo hastæ multum ultra temones eminentes, alios ab utroque latere dimissæ falces laceravere, nec sensim Macedones cedebant, sed effusa turbaverant fuga ordines.

Mazæus quoque perculsis metum incussit: mille equitibus ad diripienda hostis impedimenta circumvehi jussis: ratus captivos quoque, qui simul asservabantur, rupturos vincula, quum suos appropinquantes vidissent. Non fefellerat Parmenionem, qui in lævo cornu erat: propere igitur Polydamanta mittit ad Regem, qui & periculum ostenderet, & quid fieri juberet, consuleret. Ille audito Polydamante, *Abi: nuncia,* inquit, *Parmenioni, si acie vicerimus, non nostra solum nos recuperaturos, sed omnia quæ hostium sunt, occupaturos. Proinde non est quod quidquam vi-*

(*k*) *Massagetas in lævum cornu*] At Bessus cum Massagetis steterat in Darii lævo cornu *cap.* 12. quomodo ergo ferri potuerunt in lævum Alexandri? nisi in *a latere* subsidium conciliationis, fortasse quæsiveris.

virium subducat ex acie: sed ut me & Philippo patre dignum est, contempto sarcinarum damno fortiter dimicet.

Interim Barbari impedimenta turbaverant, cæsisq; plerisque custodum, captivi, vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt: & aggregati suorum equitibus, Macedonas ancipiti circumventos malo, invadunt, lætique circa Sysigambim (*l*), vicisse Darium: ingenti cæde prostratos hostes; ad ultimum etiam impedimentis exutos esse, nunciant; quippe eandem fortunam ubique esse credebant, & victores Persas ad prædam discurrisse. Sysigambis, hortantibus captivis, ut animum à mœrore allevaret; in eodem, quo antea fuit, perseveravit: non vox ulla excidit ei: non oris color, vultusve mutatus est: sed sedit immobilis (credo, præcoce gaudio verita fortunam irritare (*m*)) adeo ut quid mallet, intuentibus fuerit incertum.

Inter hæc Amyntas, præfectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat: incertum suo-

(*l*) *Lætique circa Sisygambin*] Decurtata formula, qua spadones notantur, sicut *a pedibus* servi sunt; *a latere*, satellites, domestici III. Integra exstat IV. Integra exstat IV. *e spadonibus, qui circa reginam erant.* Et Plinius Paneg. 83. 3. *omnes circa te*, id est, domestici tui.

(*m*) *Præcoce gaudio fortunam irritare*] metuens, ne fortunam infestam sibi redderet præmaturo & intempestivo gaudio.

ſuone conſilio, an Regis imperio: ſed non ſuſtinuit Caduſiorum Scytharumque impetum (*n*): quippe vix tentato certamine effugit ad Regem, amiſſorum impedimentorum teſtis magis, quam vindex. Jam conſilium Alexandri vicerat dolor, & ne cura recuperandi ſua militem à prælio averteret, non immeritò verebatur. Itaque Areten ducem haſtatorum, quos Sariſſophoros vocabant (*o*), adverſùs Scythas mittit. Inter hæc currus, qui circa prima ſigna turbaverant aciem, in phalangem invecti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt. Vallo ſimilis acies (*p*) erat: junxerant haſtas; & ab utroque latere temere incurrentium alia ſuffodiebant: circumire deinde currus, & propugnatores præcipitare cœperunt.

Ingens ruina equorum aurigarumque aciem compleverat: hi territos regere non poterant: equi crebra jactatione cervicum non jugum modò excuſſerant, ſed etiam currus everterant; vulnerati interfectos trahebant: nec conſiſtere territi, nec progredi debiles poterant. Paucæ tamen evaſere qua-

(*n*) *Non ſuſtinuit impetum*] Verbum militare *ſuſtineo*, ſonans impetum incurrentium hoſtium fortiter ferre, non recedere. Nepos Hannibale II. 4. *quorum vim quum rex ſuſtinere non poſſet.* Cæſar B. Gall. II. 6. *niſi ſubſidium ſibi mittatur, ſe diutius ſuſtinere non poſſe.*

(*o*) *Quos ſariſſophoros vocabant*] Livius XXXVII. 42. *impeditus uſus prælongarum haſtarum: ſariſſas Macedones vocant.* Adde notata III.

(*p*) *Vallo ſimiles acies*] haſtis ita varie junctis, ut rami in vallo ſolebant.

quadrigæ in ultimam aciem, iis, quibus inciderunt, miserabili morte consumptis: quippe amputata virorum membra (q) humi jacebant, & quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque & debiles arma non omittebant: donec multo sanguine effuso, exanimati procumberent.

Interim Aretes Scytharum qui impedimenta diripiebant, duce occiso, graviùs territis instabat. Supervenere deinde missi à Dario Bactriani, pugnæque vertere fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti sunt: plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persæ clamore sublato, qualem victores solent edere, ferociter in hostem, quasi ubique profligatum, incurrunt. Alexander territos castigare, adhortari; prælium, quod jam elanguerat, solus accendere: confirmatisque tandem animis, ire in hostem jubet. Rarior acies erat in dextro cornu Persarum: namque inde Bactriani decesserant ad opprimenda impedimenta: itaque Alexander laxatos ordines invadit, & multa cæde hostium invehitur. At

(q) *Amputata virorum membra*] Appianus Mithridatico 182. δρεπανηφόρα ἅρματα διέκοπτε καὶ διέτεμνε τοὺς μὲν ἀθρόως ἐς δύο, τούς δὲ ἐς μέρη πολλά, τό τε γιγνόμενον ἐξέπληττε τὴν στρατιὰν, ὅτε ἴδοιμεν ἡμιτόμους ἄνδρας ἔτι ἐμπνόους, ἢ ἐς πολλὰ διερριμμένους, ἢ τῶν δρεπανηφόρων ἀπηρτημένους. *Falcati currus alios in duas, alios, in plures partes lacerabant, quod exercitum conterruit, dum vidit dimidiatos viros spirantes adhuc, aut in multa frusta discerptos, aut artus pendentes a curribus.*

At qui in lævo cornu erant Persæ, spe posse eum includi, agmen suum à tergo dimicantis opponunt: ingensque periculum in medio hærens adisset, ni equites Agriani calcaribus subditis circumfusos Regi Barbaros adorti essent, aversosque cædendo (r) in se obverti coëgissent. Turbata erat utraque acies. Alexander à fronte, & à tergo, hostem habebat: qui averso ei instabant, ab Agrianis militibus premebantur: Bactriani, impedimentis hostium direptis reversi, ordines suos recuperare non poterant: plura simul abrupta à ceteris agmina, ubicumque alium alii sors miscuerat, dimicabant.

Duo Reges junctis prope agminibus prælium accendebant: plures Persæ cadebant, par ferme utrimque numerus vulnerabatur: curru Darius, Alexander equo vehebatur: utrumque delecti tuebantur, sui immemores; quippe amisso Rege nec volebant salvi esse, nec poterant: ante oculos sui quisque Regis mortem occumbere ducebant egregium: maximum tamen periculum adibant, qui maxime tuebantur; quippe sibi quisque cæsi Regis expetebat decus (s). Ceterùm, sive ludibrium oculorum, sive vera species fuit, qui circa Alexandrum erant, vidisse se crediderunt paululum super caput Regis placide volantem

(r) *Aversosque cædendo*] a tergo instando.
(ſ) *Cæsi regis decus*] ut spolia inde, quæ *opima* dicebantur, referret.

tem aquilam (*t*), non ſonitu armorum, non gemitu morientium territam: diuque circa equum Alexandri pendenti magis, quam volanti ſimilis apparuit. Certe vates Ariſtander, alba veſte indutus, & dextra præferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monſtravit, haud dubium victoriæ auſpicium. Ingens ergo alacritas, ac fiducia paulo ante territos accendit ad pugnam: utique poſtquam auriga Darii, qui ante ipſum ſedens equos regebat, haſta transfixus eſt (*u*), nec aut Perſæ aut Macedones dubitavere, quin ipſe Rex eſſet occiſus. Lugubri ergo ululatu & incondito clamore gemituque totam fere aciem adhuc æquo Marte pugnantium turbavere cognati Darii & armigeri; lævoque cornu in fugam effuſo, deſtituerant currum, quem à dextra parte ſtipati in medium agmen receperunt.

Dicitur acinace ſtricto Darius dubitaſſe (*x*), an fugæ dedecus honeſta morte vitaret. Sed eminens curru nondum omnem ſuorum aciem prælio excedentem deſtituere eru-

(*t*) *placide volantem aquilam*] Seneca Quæſt. Nat. II. 32. *aquilæ hic honor datus eſt, ut magnarum rerum faceret auſpicia.*

(*u*) *Auriga Darii transfixus eſt*] ipſe Alexander Darium jaculo petens, errante ictu, adſidentem aurigam transfixit. *Diodor. Sic.* XVII. 60.

(*x*) *Dicitur Darius dubitaſſe*] Juſtinus XI. 14. *Darius quum vinci ſuos videret, mori voluit & ipſe, ſed a proximis fugere compulſus eſt.* Committi exemplum Julii Cæſaris poteſt, in prœlio ad Mundam eandem ob cauſſam de conſciſcenda nece cogitantis. *Sueton. cap.* 36.

erubeſcebat. Dum inter ſpem & deſperationem hæſitat, ſenſim Perſæ cedebant, & laxaverant ordines. Alexander mutato equo, quippe plures fatigaverat, reſiſtentium adverſa ora ſodiebat, fugientium terga. Jamque non pugna, ſed cædes erat, cum Darius quoque currum ſuum in fugam vertit. Hærebat in tergis fugientium victor: ſed proſpectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cælum ferebatur, abſtulerat (*y*): ergo haud ſecus quam in tenebris errabant; ad ſonitum notae vocis, ut ſignum, ſubinde coëuntes. Exaudiebantur tantum ſtrepitus habenarum, quibus equi currum trahentes identidem verberabantur: haec ſola fugientis veſtigia excepta ſunt.

XVI. At in laevo Macedonum cornu, quod Parmenio, ſicut ante dictum eſt, tuebatur, longe alia fortuna utriuſque partis res gerebatur. Mazaeus, cum omni ſuorum equitatu vehementer invectus, urgebat Macedonum alas; jamque abundans multitudine aciem circumvehi cœperat, quum Parmenio equites nunciare jubet Alexandro, in quo diſcrimine ipſi eſſent: niſi mature ſubveniretur, non poſſe ſiſti fugam. Jam multum viae proceſſerat Rex, imminens fugientium tergis, quum à Parmenione triſtis nuncius venit: refrenare equos (*z*) juſſit, qui vehebantur, agmenque con-

(*y*) *Proſpectum nubes pulveris abſtulerat*] Pariter V. *ſed proſpectum ademerat pulveris nubes.*

(*z*) *refrenare equos*] inhibere, a curſu fugientes perſequente

constitit. Frendente Alexandro (*a*), eripi sibi victoriam è manibus, & Darium feliciùs fugere quam sequi se. Interim ad Mazaeum superati Regis fama pervenerat. Itaque, quamquam validior erat, fortuna tamen partium territus, perculsis languidiùs instabat.

Parmenio ignorabat quidem causam suæ sponte pugnæ remissæ; sed occasione vincendi strenue est usus. Thessalos equites ad se vocari jubet. *Ecquid*, inquit, *videtis istos, qui ferociter modò instabant, pedem referre, subito pavore perterritos? Nimirum nobis quoque Regis nostri fortuna vincit: omnia Persarum cæde strata sunt: quid cessatis? An ne fugientibus quidem pares estis?* Vera dicere videbatur, & spes languentes quoque erexerat: subditis calcaribus proruere in hostem: & illi jam non sensim, sed citato gradu recedebant, nec quidquam fugæ, nisi quod terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen, ignarus quænam in dextro cornu fortuna Regis esset, repressit suos. Mazæus, dato fugæ spatio, non recto itinere; sed majore & ob id tutiore circumitu Tigrim superat: & Babylonem cum reliquiis devicti exercitûs intrat.

Da-

sequente revocare. Cicero Philipp. XI. 2. *Antonio se Brutus obiecit, a progressu arcuit, a reditu refrenavit.* & pro Cœlio cap. 31. *magno ingenio adolescentes refrenandi potius a gloria, quam incitandi fuerunt.*

(*a*) *Frendente Alexandro*] indignante, iniquissime ferente.

Darius paucis fugæ comitibus ad Lycum amnem contenderat, quo trajecto dubitavit an solveret pontem, quippe hostem jam adfore nunciabatur. Sed tot millia suorum, quæ nondum ad amnem pervenerant, ponte reciso, prædam hostis fore videbat. Abeuntem, quum intactum sineret pontem, dixisse constat, Malle insequentibus iter dare, quam auferre fugientibus. Ipse ingens spatium fuga emensus, media fere nocte Arbela pervenit (*b*). Quis tot ludibria fortunæ, ducum agminumque cædem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc singulorum, nunc universorum, aut animo assequi queat, aut oratione complecti? Propemodum sæculi res (*c*) in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii qua brevissimum patebat iter; alii diversos saltus, & ignotos sequentibus calles petebant. Eques pedesque confusi sine duce, armatis inermes, integris debiles (*d*) implicabantur. Dein-

(*b*) *Arbela pervenit*] Hinc apparet, quanto intervallo hoc oppidum a pugnæ loco, orientem versus & ultra Lycum amnem, fuerit remotum. Prœlium autem inter Tigrim & Lycum commissum erat, unde Mazæus Babylonem petiturus, Tigrim superavit. Darius ad interiora regni properans, Lycum ponte transivit. Ptolemæus, quem alibi sequuti sumus, *Lycum* cis Arbela ponit, *Caprum* tandem amnem prope illa. Nec fere aliter Srabo XVI. ineunte, & Plinius VI. 26. quamquam hic Absidrin vocat, qui aliis Caprus est.

(*c*) *Saeculi res*] quæ vix integro sæculo alias contigerant, in unum diem collegerat fortuna.

(*d*) *Integris debiles*] integri, pugnæ discrimen nondum experti: Debiles, vulnerati, aut membro mutilati.

Deinde, mifericordiâ in metum verfâ; qui fequi non poterant, inter mutuos gemitus deferebantur. Sitis præcipue fatigatos & faucios perurebat, paffimque omnibus rivis proftraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes: quam quum diu avidi turbidam haufiffent, tendebantur extemplo præcordia premente limo; refolutifque & torpentibus membris, quum fuperveniffet hoftis, novis vulneribus excitabantur. Quidam occupatis proximis rivis, diverterant longiùs, ut quidquid occulti humoris ufquam manaret, exciperent, nec ulla adeo avia & ficca lacuna erat, quæ veftigantium fitim falleret. E proximis verò itineri vicis fenum ululatus feminarumque exaudiebantur, Barbaro ritu Darium adhuc Regem clamantium.

Alexander, ut fupra dictum eft, inhibito fuorum curfu ad Lycum amnem pervenerat: ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem, & plerique, quum hoftis urgeret, in flumen fe præcipitaverant, gravefq; armis & prælio ac fuga defatigati gurgitibus hauriebantur. Jamque non pons modò fugientes; fed ne amnis quidem capiebat, agmina fua improvide fubinde cumulantes: quippe, ubi intravit animos pavor (*e*); id folum metuunt, quod primum formidare cœperunt. Alexander, inftanti-

(*e*) *Ubi intravit animos pavor*] Quippe *timorem timor vincit* Plin. Epift. VI. 16. & *nihil caveri folet præter id, quod occurrit.* Ammian, XVI. 26.

ſtantibus ſuis, impune abeuntem hoſtem ſequi permitteret: hebetia tela eſſe, & manus fatigatas; tantoque curſu corpora exhauſta, & præceps in noctem diei tempus cauſatus eſt: Re vera de lævo cornu, quod adhuc in acie ſtare credebat, ſolicitus, reverti ad ferendam opem ſuis ſtatuit. Jamque ſigna converterat; quum equites, à Parmenione miſſi, illius quoque partis victoriam nunciant. Sed nullum eo die majus periculum adiit, quam dum copias reducit in caſtra. Pauci eum & incompoſiti ſequebantur ovantes victoria: quippe omnes hoſtes aut in fugam effuſos, aut in acie credebant cecidiſſe; quum repente ex adverſo apparuit agmen equitum, qui primò inhibuere curſum, deinde Macedonum paucitate conſpectâ, turmas in obvios concitaverunt.

Ante ſigna Rex ibat diſſimulato magis periculo, quam ſpreto: nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas: namque præfectum equitatûs avidum certaminis, & ob id ipſum incautiùs in ſe ruentem, haſta transfixit: quo ex equo lapſo, proximum, ac deinde plures eodem telo confodit. Invaſere turbatos amici quoque; nec Perſæ inulti cadebant: quippe non univerſæ acies quam hæ tumultuariæ (*f*) manus vehe-

(*f*) *Tumultuariæ manus*] agmina fortuito, & partim ſine ordine concurrentia.

hementius iniere certamen. Tandem Barbari, quum obſcura luce, fuga tutior videretur eſſe quam pugna, diverſis agminibus abiere. Rex, extraordinario periculo (*g*) defunctus, incolumes ſuos reduxit in caſtra. Cecidere Perſarum, quorum numerum victores finire potuerunt, millia XL. (*h*) Macedonum minus quam CCC. deſiderati ſunt.

Ceterùm, hanc victoriam Rex majore ex parte virtuti quam fortunæ ſuæ debuit; animo, non ut antea loco (*i*), vicit. Nam & aciem peritiſſime inſtruxit: & promptiſſime ipſe pugnavit: & magno conſilio jacturam ſarcinarum impedimentorumque contempſit, quum in ipſa acie ſummum rei videret eſſe diſcrimen: dubioque adhuc pugnæ eventu pro victore ſe geſſit: perculſos deinde hoſtes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi poteſt, prudentiùs quam avidiùs perſequutus eſt. Nam ſi parte exercitûs adhuc in acie ſtante, inſtare cedentibus perſeveraſſet; aut ſua culpa victus eſſet, aut aliena virtute viciſſet: jam ſi multitudinem equitum occurrentium extimuiſſet, victori aut fœde fugiendum, aut miſerabiliter cadendum fuit. Ne duces

(*g*) *Extraordinario periculo*] in quod extra proelium jam victor inciderat.

(*h*) *Millia XL.*] Diodorus Siculus cap. 61. πλεῖυς τῶν ἐννέα μυριάδων, *amplius nongenta millia*: Macedonum vero εἰς πεντακοσίυς. *ad quingentos.*

(*i*) *Non ut antea loco*] victoria ad Iſſum, loci naturæ & anguſtiis imputabatur. Vide IV.

ces quidem copiarum ſua laude fraudandi ſunt; quippe vulnera, quæ quiſque excepit, indicia virtutis ſunt. Hephaeſtionis brachium haſta ictum eſt: Perdiccas, ac Cœnus, & Menidas, ſagittis prope occiſi. Et, ſi vere aeſtimare Macedonas, qui tunc erant, volumus: fatebimur, & Regem talibus miniſtris, & illos tanto Rege fuiſſe digniſſimos.

Q. CURTII.
DE
REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI.

Summarium libri Quinti.

I. *Dario Mediæ fines ingresso, Arbelis potitur Alexander, & Babylone, cujus situs, amplitudo, & corrupti mores describuntur.*

II. *Militibus præmia proponit, ut iis otium excutiat, & Susianam urbem ac regum Persiæ thesauros recipit, & Sysigambim solatur.*

III. *Uxiorum regione superatâ, Madathem præfectum ac deditos & captivos, tum libertate tum immunitate donat: Persidemque intrare cogitans, ab Ariobarzane retrocedere cogitur.*

IV. *Captivo quodam iter paucis cognitum aperiente, Persarum exercitum ipso Ariobarzane occiso delet Alexander.*

V.

V. *Ad Persepolim properans captivorum Græcorum IV. M. liberat.*

VI. *Opulentissimâ Persepoli direptâ, interiorem Persidis regionem petit, ac Mardorum domat gentem.*

VII. *Alexander in convivio, à Thaïde aliisque castrensibus scortis impulsus, Persarum regiam incendit: deinde persequi Darium statuit.*

VIII. *Darii suos ad pugnam hortantis oratio.*

IX. *Variæ Magnatum sententiæ, ac tumultus, ob Nabarzanis, qui cum Besso proditionis societatem inierat, consilium.*

X. *Bessi & Nabarzanis de Dario prodendo aut occidendo nefaria deliberatio: quam miris artibus occultant.*

XI. *Insidiæ proditorum Dario aperiuntur, qui Græcorum præsens tutumque respuit auxilium; paratus perire, si salvum esse nollent sui milites.*

XII. *Bessus Darium fictis verbis & lacrymis delusum comprehendit, aureisque vinctum compedibus, in sordido vehiculo ad Alexandrum deduci curat.*

XIII. *Alexander, audito Darii periculo, ad Persarum exercitum contendit. Bessus autem cum parricidis aliis arma vultumque metuens victoris, Darium, multis confossum vulneribus relinquit, fugaque sibi consulere conatur.*

XIV. *Darii corpus repertum Alexander lacrymis prosequitur, & ad Sysigambim sepeliendum mittit.*

LIBER QUINTUS.

I. QUÆ interim ductu imperioque Antipatri (*a*) vel in Graecia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt; si quaeque suis temporibus reddere voluero; interrumpendae sunt res Asiae. Quas utique ad fugam mortemque Darii universas in conspectum dari; & sicut inter se cohaerent tempore, ita opere ipso conjungi, haud paulò aptius videri potest. Igitur ante, quae praelio apud Arbela conjuncta sunt, ordiar dicere.

Darius media fere nocte Arbela pervenit, eodemque magnae partis amicorum ejus ac militum fugam fortuna compulerat, quibus convocatis exponit; ***haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes, agrosque, omni copia rerum abundantes, pe-***

titurus

(*a*) *Ductu imperioque Antipatri*] Omnes libri *Alexandri*, manifesto errore, quem detexit Tanaquillus Faber Epist. XXXII. libri I. Quomodo enim Alexander, qui in Asia versabatur, poterat in Illyriis ac Thracia *ductu* suo res gerere? Ita enim *ductu* & *auspiciis* apud bonos scriptores distinguuntur ut illud semper praesentiam ducis postulet, hoc etiam ad absentem referri possit.

titurus esset, prædam opimam paratamque ipsum & milites ejus spectare. Id suis rebus tali in statu saluti fore, quippe se deserta cum expedita manu petiturum. Ultima regni adhuc intacta esse; inde bello vires haud ægre reparaturum. Occuparet sane gazam avidissima gens, & ex longa fame satiaret se auro, mox futura prædæ sibi; didicisse usu pretiosam supellectilem, pellicesque & spadonum agmina nihil aliud fuisse, quam onera & impedimenta: eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, inferiorem fore.

Plena omnibus desperationis videbatur oratio; quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus: jam Susa (*b*), jam cetera ornamenta regni, caussamque belli (*c*) victorem occupaturum. At ille docere pergit: *non speciosa dictu* (*d*), *sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse. Ferro geri bella, non auro: viris, non urbium tectis: omnia sequi armatos. Sic majores suos perculsos*

(*b*) *jam Susa*] Ut Babylon caput Chaldææ, ita Susa fuere prima & præcipua urbs Persiæ, & ante Persepolim regia.

(*c*) *Caussamque belli*] Obscurissima verba, pro quibus mavult Tanaquillus *gazamque Beli*, aut aliquid simile, epist. LI. Qui vulgatam scripturam retinent, ita interpretantur, ut ornamenta regni & opulentas urbes caussam & incitamentum fuisse dicant, saltem ex Persarum opinione, cur Macedones hoc bellum susceperint.

(*d*) *Non speciosa dictu*] Vellejus II. 113. *utilia speciosis præferens.*

culsos in principio rerum (*e*), *celeriter pristinam reparasse fortunam.* Igitur, sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis quam consilium sequentibus, Mediae fines ingressus est.

Paulo post Alexandro traduntur Arbela, Regia suppellectili, ditique gaza repleta: quatuor millia talentum fuere; praeterea preciosæ vestes (*f*): totius, ut supra dictum est, exercitûs opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis jacentium campis vulgaverat, maturiùs castra movit. Euntibus à parte laeva, Arabia (*g*), odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tigrim & Euphratem jacentia tam uberi & pin-

(*e*) *Majores suos in principio rerum*] Vel quum ab Astyage victi matrum occursu in prœlium compulsi sunt, *Justin I.* 6. vel quum post cladem a Tomyri acceptam res suas brevi restituerunt.

(*f*) *Preciosas vestes*] Minus generose dictum Barthio Adversar. LII. 16. videtur, qui cum grammaticis singulari numero mauult *preciosa vestis*; aut potius *preciosa vis vestis;* Infra V. *nos vere preciosissimam vestem induti.* Freinshemio non displicet singularis, sed sine vocis *vis* interpositione.

(*g*) *Euntibus a læva*, *Arabia*] Vexatus locus. Sunt qui *Aluria* ex Strabone XVI. ineunte, pro Arabia malint: Barthius c. l. *Arabiam* facit, & quæ de odorum fertilitate sequuntur, parenthesi includit: Gronovius *ET* interponit, vel subaudit hoc sensu: *euntibus a parte læva* (qua ducebat Alexander) *Arabia*, *odorum fertilitate nobilis regio*, *ET campestre iter est.* Fac vero scripturam sine nævo esse, non tamen sine errore est Curtius, qui Arabiam odoriferam viæ Arbelis Babylonem ducenti tam propinquam constituit, a qua satis longo intervallo amota erat.

pingui ſolo ſunt, ut à paſtu repelli pecora dicantur, ne ſacietas perimat. Cauſa fertilitatis eſt humor, qui ex utroque amne manat, toto fere ſolo propter venas aquarum (*h*) reſudante. Ipſi amnes ex Armeniae montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt: duo millia & D. ſtadia emenſi ſunt, qui ampliſſimum intervallum circa Armeniae montes notaverunt. Iidem quum Mediae & Gordianorum terras (*i*) ſecare cœperunt, paulatim in arctius coëunt, & quo longiùs manant, hoc anguſtius inter ſe ſpatium terrae relinquunt.

Vicini maxime ſunt his campis, quos incolæ Meſopotamiam (*k*) appellant, mediam namque ab utroque latere concludunt. Iidem per Babyloniorum fines in Rubrum mare

(*h*) *Propter venas aquarum*] Aldini aliique veteres codices *per venas*, quod Barthius c. l. probat. Freinshemio *propter* idem eſt quod *prope*, *juxta*, idque abſolute poſitum ſine caſu, cum hac diſtinctione: *toto fere ſolo propter venas aquarum reſudante.* Poteſt tum ſubaudiri, propter ſive juxta *illos omnes.*

(*i*) *Mediæ & Gordianorum terras*] Falſum. neque enim Tigris neque Euphrates Mediam aut Gordienen ſive Corduenam, quæ ultima Armeniæ ad Mediam regio eſt, contingunt. Deceptus autem noſter a Diodoro fuit, qui Lib. II. cap. XI. ex Armeniæ quidem montibus hos amnes, ſed per Parætacenam Mediam deducit.

(*k*) *Quos incolæ Meſopotamiam*] An barbari incolæ, Syri, Arabes, nomen pure Græcum, quod ante Macedonum tempora vix his locis auditum fuit? Idem erravit Arrianus VII. pag. 345. nomen hoc pariter πρὸς τῶν ἐπιχωρίων, tanquam *ab incolis* impoſitum, interpretans.

re (*l*) prorumpunt. Alexander quartis castris ad Memnim urbem (*m*) pervenit. Caverna ibi est, ex qua fons ingentem vim bituminis effundit, adeo ut satis constet, Babylonios muros ingentis operis hujus fontis bitumine interlitos esse. Ceterùm, Babylonem procedenti Alexandro Mazæus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis suplex occurrit, urbem seque dedens. Gratus adventus ejus fuit Regi: quippe magni operis futura erat obsidio tam munitæ urbis. Ad hoc vir illustris, & manu promptus, famaque etiam proximo prælio celebris, & ceteros ad deditionem sui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benigne cum liberis excepit: ceterùm quadrato agmine (*n*), quod ipse ducebat, velut in aciem irent ingredi suos jubet. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris, avida cognoscendi novum Regem: plures obviam egressi sunt. Inter quos Bagophanes arcis & regiæ pecuniæ custos, ne studio à Mazæo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat; argenteis altaribus (*o*) utroque latere dispositis,

(*l*) *In Rubrum mare*] in sinum Persicum, qui ex Erythræo potius quam rubro mari (quale nullum est) effunditur. Vide infra VIII.

(*m*) *Ad Memnim urbem*] Ignota urbs geographis. Ortelius vult *Memnonium*: sed hæc in Perside, acropolis Susorum, *Strab. XV.* non in Babylonia fuit.

(*n*) *Quadrato agmine*] phalange & reliquis copiis tanquam ad pugnam instructis.

(*o*) *Floribus, coronis, altaribus*] Ritus a diis ad homines

tis, quæ non thure modò, sed omnibus odoribus cumulaverat.

Eum dona sequebantur greges pecorum equorumque, leones quoque & pardales caveis præferebantur. Magi deinde suo more patrium carmen (*p*) canentes. Post hos Chaldæi, Babyloniorumque non vates (*q*) modò, sed etiam artifices cum fidibus sui generis ibant. Laudes ii Regum canere soliti: Chaldaei siderum motus & statas temporum vices (*r*) ostendere. Equites deinde Babylonii, suo atque equorum cultu ad luxuriam magis, quam ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex, armatis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire jussit: Ipse cum curru (*s*) urbem, ac dein-

mines translatus adulationis caussa. Sacrum exemplum habes apud Ciceronem *Verr. VI.* 35. de Diana Siculorum; hominibus idem honos habitus, & quidem Metello ab Hispanis, *Valer. Max. IX.* 1. 6. Caligulæ a Campanis, *Sueton.* 13. Vitellio a Cremonensibus, *Tacit. Hist. II.* 70. Caracallæ ab Alexandrinis, *Herodian. IV.* 5. Adde notata Lipsio in Tacitum c. l. & Casaubono in Suetonium.

(*p*) *Magi patrium carmen canentes*] Vide supra III.

(*q*) *Chaldæi vates, artifices*] Vide quæ ibidem notavimus.

(*r*) *Statas temporum vices*] Tempora, quæ mutuo sibi & per vices succedunt. Pacatus Theodosio c. IX. *amoena litora & dispositi ad temporum vices secessus.* Eumenius Constantio cap. IV. *elementa quatuor, & totidem anni vices.* Arnobius l. II. post princip. *vices temporarias* vocat.

(*s*) *Ipse cum curru urbem*] triumphantis more. Vide IV. Ceterum præpositionis insolentior usus videtur pompæ & apparatus comitatum significare. Plautus similiter II. 3. 10. *incedunt subfarcinati cum libris.*

deinde regiam intravit. Poſtero die ſupellectilem Darii, & omnem pecuniam recognovit.

Ceterùm, ipſius urbis pulchritudo ac vetuſtas, non Regis modò, ſed etiam omnium oculos in ſemet haut immeritò convertit. Semiramis eam condiderat (*t*); vel, ut plerique credidere, Belus (*u*): cujus regia oſtenditur. Murus inſtructus laterculo coctili, bitumine interlitus, ſpatium XXX. & duorum pedum latitudinem amplectitur: quadrigae inter ſe occurrentes ſine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri C. cubitorum eminet ſpatio: turres denis pedibus quam murus altiores ſunt. Totius operis ambitus CCCLXVIII. ſtadia complectitur: ſingulorum ſtadiorum ſtructuram ſingulis diebus perfectam eſſe memoriae proditum eſt. Ædificia non ſunt admota muris, ſed fere ſpatium unius jugeris abſunt. Ac ne totam quidem urbem tectis occupaverunt; per XC ſtadia habitatur; nec omnia continua ſunt: credo, quia tutius viſum eſt pluribus locis ſpargi: cetera ſerunt coluntque, ut ſi externa vis ingruat, obſeſſis alimenta ex ipſius urbis ſolo ſubminiſtrentur. Eu-

(*t*) *Semiramis eam condiderat*] Quam incerta, aut falſa ſint, quæ de Semiramide ex Cteſia ab antiquis pariter & novis ſcriptoribus traduntur, Hiſtoria Antiqua pag. 4. monſtravimus.

(*u*) *Vel Belus*] verius amplificator, quam conditor. Nondum enim, quod vulgo creditur, probatum eſt, Belum eumdem & Nimrodum fuiſſe, vel Nimrodo non longe poſteriorem. Vide noſtram *Hiſt. antiq. p.* 3.

Euphrates interfluit, magnaeque molis crepidinibus coërcetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernæ ingentes, in altitudinem (*x*) pressæ ad accipiendum impetum fluminis; quod ubi appositae crepidinis (*y*) fastigium excessit, urbis tecta corriperet, nisi essent specus lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt, totum opus bitumine adstringitur. Pons lapideus, flumini impositus, jungit urbem: hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta jacienda egesto, vix suffulciendo (*z*) operi firmum reperiunt solum: arenae autem subinde cumulatae, & saxis, quibus pons sustinetur annexae, morantur amnem: qui retentus acriùs, quam si libero cursu mearet, illiditur.

Arcem quoq; ambitu xx. stadia complexam habet. xxx pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt: ad LXXX. summum munimenti fastigium pervenit. Super arce vulgatum Graecorum fabulis miraculum (*a*), pensiles horti sunt, summam mu-

(*x*) *In altitudinem*] *profunditatem*. Diximus ad IV.
(*y*) *Adposita crepidinis*] vide IV.
(*z*) *Sufficiendo operi*] *suffulciendo* scripsimus ut Bongarsius. Sed nec *sufficiendo* inelegans. Significat enim fundamentorum substructionem.

(*a*) *Vulgatum fabulis miraculum*] Non fabulosi sunt pensiles illi horti, a tot scriptoribus laudati: sed poetæ, ut solent, fabularum modo extollentes, quod per se

murorum altitudinem aequantes, multarumque arborum umbra & proceritate amœni. Saxo pilae quae totum onus sustinent, instructae sunt: super pilas lapide quadrato solum stratum est, patiens terrae, quam altam injiciunt, & humoris, quo rigant terras: adeoq; validas arbores sustinent moles, ut stipites earum VIII. cubitorum spatium crassitudine aequent, in L. pedum altitudinem emineant, & frugiferae sint, ut si terra sua alerentur. Et quum vetustas non opera solum manu facta; sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat: haec moles, quae tot arborum racidibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inviolata durat: quippe xx. lati parietes sustinent, undecim pedum intervallo distantes, ut procul visentibus sylvæ montibus suis imminere videantur. Syriæ Regem (*b*), Babylone regnantem hoc opus esse molitum, memoriæ proditum est, amore conjugis victum: quæ desiderio nemorum (*c*) sylvarumque in campestribus locis,

se magnum erat, ut incredibile & majus humanis viribus prædicaverunt. Græce κῆπος κρεμαστὸς, *Diodor. II.* 10. κρεμαστὸς παράδεισος, *Joseph. I. contra Apion.* 1045.

(*b*) *Syriæ regem*] Assyriæ voluit dicere, quas gentes sæpe confundunt veteres novique scriptores. Josephus Antiq. Jud. X. 11. & contra Apion. lib. I. ex Beroso, antiquissimo scriptore, Nebucadnezari vindicat, quidquid magnifice de conditore mœnium hortorumque Babylonis prædicatur.

(*c*) *desiderio nemorum*] Josephus c. l. pag. 1045.

διὰ

locis, virum compulit amœnitatem naturæ genere hujus operis imitari.

Diutiùs in hac urbe quam uſquam conſtitit Rex: nec ullus locus diſciplinæ militari magis nocuit. Nihil urbis ejus corruptius moribus, nec ad irritandas illiciendaſque immodicas voluptates inſtructius. Liberos conjugeſque cum hoſpitibus ſtupro coïre, modò pretium flagitii detur, parentes maritique patiuntur. Convivales ludi tota Perſide Regibus purpuratiſque (*d*) cordi ſunt: Babylonii maxime in vinum, & quæ ebrietatem ſequuntur, effuſi ſunt. Feminarum convivia ineuntium, in principio modeſtus eſt habitus; dein ſumma quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant: ad ultimum (honos auribus ſit) ima corporum velamenta projiciunt: nec meretricum hoc dedecus eſt, ſed matronarum virginumque (*e*), apud quas comitas habetur (*f*) vulgati corporis vilitas. In-

διὰ τὸ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐπιθυμεῖν τῆς ὀρείας διαθέσεως, τεθραμμένην ἐν τοῖς κατὰ τὴν Μηδίαν τόποις, quod uxor ejus montanam poſitionem deſideraret, in Medorum regione educata.

(*d*) *Regibus purpuratiſque*] Reges ſunt *duces regum inſtar*, ut IV. vocaverat, aut de multis, ſed ſibi ſuccedentibus regibus intelligendus Curtius.

(*e*) *Virginumque*] Sic recte emendavit Barthius *L II.* 16. *Adverſ.* quum antea *virorumque* legeretur. Virgines autem hic innuptæ ſunt, quamvis non integræ, quomodo etiam Juſtinus I. 3. 2. promiſcue *virgines* & *ſcorta* dixit, inter quas Sardanapalus vitam agebat.

(*f*) *Comitas habetur*] Minucius Felix p. 279. de gentilibus: *apud quos tota impudicitia vocatur urbanitas*.

Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Asiæ per XXXIV. dies saginatus, ad ea quæ sequebantur discrimina haud dubie debilior futurus (g) fuit, si hostem habuisset. Ceterùm, quo minus damnum sentiret, identidem incremento novabatur. Namque Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit: D præterea ejusdem generis equites. Cum his DC Thracas, adjunctis peditibus suæ gentis III millibus, & D, & ex Peloponneso mercenarius miles ad IV millia advenerat, cum CCCLXXX equitibus.

Idem Amyntas adduxerat L principum Macedoniæ liberos adultos ad custodiam corporis (h): quippe inter epulas hi sunt Regis ministri: iidemque equos ineunti prælium admovent, venantemque comitantur; & vigiliarum vices ante cubiculi fores servant: magnorumque præfectorum & ducum hæc incrementa sunt & rudimenta (i). Igitur arci Babyloniæ, Rex Agathone præsidere jusso, cum DCC Macedonum, trecentisque mercede conductis: prætores, qui

(g.) *Debilior futurus fuit*] ut Hannibalis exercitus Campaniæ fomentis eneruatus fuit. Lege Senecæ epistolam LI.

(h.) *Ad custodiam corporis*] Non autem hi miscendi sunt cum primi ordinis maximæque dignitatis corporis custodibus, quem honoris gradum præclari duces obtinebant, septem numero, quibus octavum Peucesten Rex addidit, antequam satrapam Persidis constitueret. *Arrian. VI. p. 433.*

(i) *Incrementa & rudimenta*] Hi quasi seminarium sunt, unde duces & præfecti capiuntur.

qui Regioni Babyloniæ & civitati (*k*) præessent, Menetem & Apollodorum reliquit. His duo millia peditum dat cum mille talentis: utrique præceptum, ut in supplementum milites legerent. Mazæum transfugam Satrapia Babyloniæ donat; Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi jussit: Armenia Mithreni (*l*) Sardium proditori data est. Ex pecunia deinde Babyloniæ Macedonibus equitibus sexcenti denarii tributi; peregrinus eques quingenos accepit: Ducenis pedestrium stipendium (*m*) mensum est.

II. His ita compositis, in Regionem, quæ Satrapene (*n*) vocatur, pervenit: fertilis terra,

(*k*) *Pretores, qui regioni & civitati*] Ex Diodoro XVII. 64. desumta sunt, qui hos στρατηγὺς vocat, *militiæ præfectos*, & imperium regionis tribuit μέχρι Κιλικίας, *usque ad Ciliciam*. Satrapiam autem, a militari imperio sejunctam, donavit Rex Mazæo transfugæ, ut mox traditur.

(*l*) *Armenia Mithreni*] Non scriptum est, quando Armenia subiugata fuerit. Deditione puto in ditionem Macedonum venisse post prœlium ad Issum.

(*m*) *pedestrium stipendium*] non proprie *stipendium*, sed donum extraordinarium. Diodorus XVII. 64. ἐτίμησε, *honoris caussa donavit*.

(*n*) *Quæ Satrapene vocatur*] Ignota regio, ideoque scriptura suspecta. Diodorus Siculus XVII. 65. postquam Babylone movit, regem venisse ait εἰς τὴν Σιτακηνὴν ἐπαρχίαν, *in Sitacenam provinciam* quam procul dubio etiam Curtius hoc loco scripserat. Nam, quod Strabo tradit XVI. p. 512. τοῖς ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Σῦσα βαδίζουσι, διὰ τῆς Σιτακηνῆς ἡ ὁδὸς ἅπασα, ἐ Βα-

terra, copia rerum, & omni commeatu abundans. Itaque diutiùs ibi ſubſtitit; ac ne deſides odio dimitterent animos, judices dedit, præmiaq; propoſuit (*o*) de virtute militari certantibus. Novem, qui fortiſſimi judicati eſſent, ſingulis militum millibus præfuturi erant; Chiliarchas vocabant, tum primùm in hunc numerum copiis diſtributis: namque antea quingenariæ cohortes erant; nec fortitudinis præmio ceſſerant (*p*). Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini, teſtis eadem cujuſque factorum, & de judicibus latura ſententiam: quippe verone an falsò honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis cauſa donatus eſt Adarchias ſenior, qui omiſſum apud

e Babylone Suſa euntibus, totum iter per Sitacenam eſt. Sunt qui leviori mutatione *Sagapene* ſubſtituunt, cujus Strabo quoque. c. l. mentionem facit. Verum quia obſcura eſt, & ut idem dixit, *δυναστεία μικρὰ parva præfectura*; malo Diodorum ſequi, qui eadem de Sittacene prædicat, quæ Curtius de fertilitate hujus regionis & copia rerum, tradidit.

(*o*) *Præmia propoſuit*] Utiliſſimi campenſes & caſtrenſes ludi non ſolum ad torporem militum, ſi ſtativa tenent, excutiendum; ſed ad virtutem etiam præmiis propoſitis vehementius incendendam. Exemplum egregium habet Livius lib. XXVI. extremo de Scipione: Suetonius in Nerone VII; Galba VI; Plinius Panegyr. XIII; Capitolinus in Maximinis VI.

(*p*) *Nec fortitudinis præmio ceſſerant*] Vulgaris lectio, *fortitudinis præmia geſſerant.* Lipſius Mil. Rom. II. 9. primus ſcripſit *ceſſerant*: & Tellierus *præmio* tertio caſu pro *præmia.* Sententia enim hæc ſubeſt, *Chiliarchias iſtas dari ex virtute cœptas, antea non factum*, interprete Lipſio c. l.

pud Halicarnaſſon (*q*) à junioribus prælium unus maxime accenderat: proximus ei Antigenes viſus eſt: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntæ datus eſt: poſt hos Antigonus, & ab eo Lynceſtes Amyntas fuit: ſeptimum locum Theodotus: ultimum obtinuit (*r*) Hellanicus.

In diſciplina quoque militari Rex pleraque à majoribus tradita utiliter mutavit. Nam quum ante equites in ſuam quiſque gentem deſcriberentur ſeorſum à ceteris; exempto nationum diſcrimine, præfectis, non utique ſuarum gentium, ſed delectis, attribuit. Tuba, quum caſtra movere vellet, ſignum dabat, cujus ſonus plerumque, tumultuantium fremitu exoriente, haud ſatis exaudiebatur: ergo perticam, quæ undique conſpici poſſet, ſupra prætorium ſtatuit, ex qua ſignum eminebat pariter omnibus conſpicuum: obſervabatur ignis noctu, fumus interdiu. Jamque Suſa adituro Abulites, Regionis ejus præfectus, ſive Darii juſſu, ut Alexandrum præda retineret, ſive ſponte, filium obviam miſit, tradi-

(*q*) *Apud Halicarnaſſon*] Diodorus XVII. 27. Cetera nomen *Adarchiæ* corruptum, VIII. *Atharias* dicitur: forſan *Acharias* eſt VII.

(*r*) *Ultimum obtenuit*] Deficit octavus; & propterea *octo* pro *novem* legunt Bruno, Tellierus, alii, ut hiatum ſuppleant. Contra Aldus & Eraſmus *novem* quos ſequitur Freinshemius; qui etiam cum Aldo notula lacunam ſignavit.

traditurum ſe urbem promittens. Benignè juvenem excepit Rex, & eo duce ad Choaſpem amnem (*s*) pervenit, delicatam, ut fama eſt, vehentem aquam (*t*).

Hîc Abulites cum donis regalis opulentiæ occurrit. Dromades cameli (*u*) inter dona erant velocitatis eximiæ; XII Elephanti à Dario ex India acciti, non jam terror, ut ſperaverant, Macedonum; ſed auxilium: opes victi ad victorem transferente fortunâ. Ut verò urbem intravit, incredibilem ex theſauris ſummam pecuniæ egeſſit, L millia talentûm argenti, non ſignati forma, ſed rudi pondere. Multi Reges tantas opes longa ætate cumulaverant liberis poſteriſque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi Regis manus intulit.

Conſedit deinde in Regia ſella multò excelſiore, quam pro habitu corporis. Itaque pedes cum imum gradum non contingerent, unus ex Regiis pueris menſam ſubdidit pedibus: & cum ſpadonem, qui Darii

(*s*) *Ad Choaſpen amnem*] qui Suſa præterfluit, & cujus ſola aqua Perſarum reges, etiam peregre profecti, utebantur. *Herodotus I.* 188.

(*t*) *Delicatam aquam*] ideo in deliciis regum habitam, ut ex Herodoto jam notavimus.

(*u*) *Dromades cameli*] Iſidorus Orig. XII. *Dromeda genus eſt camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris, unde & nomen habet. Nam* δρόμος *græce curſus velocitas appellatur. Centum & amplius milliaria uno die pergere ſolet.* Meminere illorum & Livius XXXVII. 40. & Diodorus Siculus III. 45. uterque forma eadem, qua Curtius, in *ES.* pluraliter exeunte: non quam Iſidorus ex ſui conſuetudine ſæculi expreſſit.

rii fuerat, ingemiscentem conspexisset Rex; *causam mœstitiæ* requisivit. Ille indicat, *Darium vesci in ea solitum: seque sacram ejus mensam ad ludibrium recidentem sine lacrymis conspicere non posse.* Subiit ergo Regem verecundia violandi hospitales Deos (*v*). Jamque subduci jubebat: cum Philotas; *Minime verò hæc feceris Rex, sed omen quoque accipe; mensam, ex qua libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subjectam.*

Rex, Persidis fines aditurus, Susa urbem Archelao & præsidium III millium tradidit: Xenophilo arcis cura mandata est: Macedonum ætate graves, præsidere arcis custodiæ jussi. Thesaurorum Callicrati tutela permissa: Satrapia regionis Susiæ restituta Abuliti. Matrem quoque Darii & liberos in eadem urbe deponit. Ac forte Macedonicas vestes, multamque purpuram, dono ex Macedonia sibi missam, cum his, quæ eam confecerant, tradi Sisygambi jussit. Omni namque honore eam, & filii quoque pietate prosequebatur. *Admonerique* jussit; *ut si cordi quoque vestis esset: conficere eam neptes suas assuefaceret, donoque doceret dare:* ad hanc vocem lacrymæ

(*v*) *Hospitales deos*] genios, mensarum præsides. Arnobius lib. II. p. 91. *Sacras facitis mensas salinorum appositu & simulacris deorum.* Hinc de Hercule Epitrapezio Statius IV. Silv. VI. v 32.

- - *Casta genius tutelaque mensæ.*

& vers. 60. ejusdem silvæ

Regnator latis numen venerabile mensis.

crymæ obortæ prodidere animum aſpernantis id munus: quippe non aliud magis in contumeliam Perſarum feminæ (x) accipiunt, quam admovere lanæ manus.

Nuntiant qui dona tulerant, triſtem eſſe Siſygambim; dignaque res excuſatione & ſolatio viſa. Ipſe ergo pervenit ad eam, &, *Mater*, inquit, *hanc veſtem, qua indutus ſum, ſororum non ſolum donum, ſed etiam opus vides: noſtri decepere me mores. Cave, obſecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quæ tui moris eſſe cognovi, ut ſpero, abunde ſervata ſunt. Scio apud vos filium in conſpectu matris nefas eſſe conſidere* (y), *niſi cum illa permiſit: Quotieſcunque ad te veni, donec, ut conſiderem, annueres, reſtiti. Procumbens venerari me ſæpe voluiſti; inhibui. Dulciſſimæ matri Olympiadi nomen debitum, tibi reddo.*

III. Mitigato animo ejus, Rex quartis caſtris pervenit ad fluvium: Paſitigrim incolæ vocant (z): oritur in montibus Uxiorum,

(x) *In contumeliam Perſarum feminæ*] hoc luxui & peſſimis moribus tribuendum eſt, quia otium & voluptas in hac gente dominabantur, labore & negotiis ad ſervos & infimos homines relegatis.

(y) *In conſpectu nefas conſidere*] Hoc reverentiæ filiorum erga parentes eſt, quemadmodum Capitolinus in Gordiano majore cap. VI. *Socero ſuo Annio Severo tantum detulit, ut nunquam illo præſente ſederit ante præturam.*

(z) *Paſitigrim incolæ vocant* Poſt Eulæum ſive Choaſpen hic fluvius & ultra Suſianam civitatem, adeoque alius a Tigri Meſopotamiæ, quem Plinius etiam, vere an ſecus, jam non diſputamus, circa oſtia *Paſitigrim*

rum, & per L stadia sylvestribus ripis præceps inter saxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo præterit, jam navium patiens. DC stadia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat.

Alexander, amne superato, cum IX millibus peditum, & Agrianis atque Græcorum mercenariis millibus III, additis millibus Thracum, in regionem Uxiorum (*a*) pervenit. Finitima Susis est, & in primam Persidem excurrit, arctum inter se & Susianos aditum relinquens. Madates erat hujus regionis præfectus; haud sane temporum homo (*b*): quippe ultima pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, *occultum iter esse per calles, & aversum ab urbe: si paucos misisset leviter armatos, super capita hostium evasuros.* Cum consilium placuisset,

grim vocari tradidit. Hic Susianen ab occasu adluit, noster ab ortu pervadit, videturque Salmasio Exerc. Plin. pag 702. non alius quam *Oreatis* esse, quamquam Strabo ab Oreate distinguat. Arrianus etiam *Pasitigrim* vocat III. pag. 198. at Diodorus XVII. 67. simpliciter *Tigrim*, sine dubio mendose, quia Curtius in his Diodorum de verbo expressit.

(*a*) *In regionem Uxiorum*] Hanc Strabo XV. pag. 501. describit inter Susa & Persidem jacere, montanam (ὀρεινὴν) asperam, & στενὰ ἔχουσαν δυσπαροδα, *angustias habere difficulter superabiles*, & incolas latrones.

(*b*) *Haud sane temporum homo*] *haud temporariæ fidei*, sive *ex fortuna & tempore pendens.* Vulgo legunt *temporum multorum*, superfluam vocem amputavit Gronovius Observ. I. 24.

cuisset, iidem itinerum fuerunt duces. M & D mercede conducti, & Agriani fere M Tauroni præfecto dati, ac post solis occasum iter ingredi jussi.

Ipse tertiâ vigiliâ castris motis circa lucis ortum superaverat angustias, cæsâque materiâ cratibus & pluteis faciendis (c), ut qui turres admoverent, extra teli ictum essent, urbem obsidere cœpit. Prærupta erant omnia, saxis & cotibus impedita; multis ergo vulneribus depulsi, ut quibus non cum hoste solùm, sed etiam cum loco dimicandum esset, subibant tamen: quia Rex inter primos constiterat, interrogans tot urbium victores; *an erubescerent hærere in obsidione castelli exigui & ignobilis?* simul jam inter hæc eminus petebatur (d); quum testudine objectâ (e) milites, qui ut inde discederet, perpellere nequiverant, tuebantur. Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo agmine ostendit; ad cujus conspectum & animi hostium labare; & Macedones acrius prælium inire cœperunt. An-

(c) *Cratibus & pluteis*] Tegumenta erant *crates* ex flexilibus arborum ramis facta, quæ telis hostium in oppugnatione prætendebantur: *plutei* machinæ subrotatæ, ex cratibus aut tabulis factæ & coriis tectæ, ut tuto sub iis milites ad muros appropinquarent. *Lips. Poliorc. I. 7.*

(d) *Eminus petebatur*] Rex Alexander.

(e) *Testudine objecta*] scutis super capita elatis & artificiose junctis tuebantur regem. Vide infra; talis enim scutorum connexio atque usus *testudo* vocabatur. Adi Lipsium Poliorcet. I. 5.

Anceps oppidanos malum urgebat, nec sisti vis hostium poterat.

Paucis ad moriendum; pluribus ad fugam animus fuit: magna pars in arcem concessit. Inde xxx. oratoribus (*f*) missis ad deprecandum, triste responsnm à Rege redditur: *non esse veniæ locum.* Itaque suppliciorum metu perculsi, ad Sysigambim, Darii matrem, occulto itinere, ignotoque hostibus, mittunt, qui peterent, ut ipsa Regem mitigaret: haud ignari, parentis eam loco diligi colique: & Madates sororis filiam secum matrimonio junxerat: Darium propinqua cognatione contingens. Diu Sysigambis supplicum precibus repugnavit, abnuens *deprecationem pro illis convenire fortunæ, in qua esset: adjecitque, metuere sese, ne victoris indulgentiam fatigaret; sæpiùs cogitare, captivam esse se, quam reginam fuisse.*

Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata est, ut ipsum excusaret (*g*) quod deprecaretur: petere se, ut illis quoque; si minùs, sibi ignosceret: pro necessario ac propinquo suo, jam non hoste, sed supplice tantùm vitam precari. Moderationem clementiamque Regis, quæ tunc fuit,

(*f*) *Oratoribus*] *legatis.* Virgil. XI. 100.
Jamque oratores aderant ex urbe Latina.

(*g*) *Ut ipsum excusaret*] Vulgati libri *ut ipsam*: veteres *ut ipsum*, atque ita etiam Erasmus. Freinshemius mavult *id ipsum*: hoc est, eam rem excusaret, quod ausa sit deprecari.

fuit, vel una hæc res possit ostendere? non Madati modò ignovit; sed omnes, & deditos, & captivos libertate atque immunitate donavit: urbem reliquit intactam: agros sine tributo colere permisit. A victore Dario plura mater non impetrasset.

Uxiorum deinde gentem subactam, Susianorum Satrápiæ contribuit: divisisque cum Parmenione copiis, illum campestri itinere procedere jubet; ipse cum expedito agmine jugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum (*h*) in Persidem excurrit. Omni hac regione vastatâ, tertio die Persidem; quinto angustias, quas illi Susidas Pylas (*i*) vocant, intrat. Ariobarzanes has cum XXV. millibus peditum occupaverat rupes, abscissas, & undique præruptas, in quarum cacuminibus extra teli jactum Barbari stabant, de industria quieti, & paventibus similes; donec in arctissimas fauces penetraret agmen.

Quod ubi contemptu sui pergere vident; tum verò ingentis magnitudinis saxa per montium prona (*k*) devolvunt: quæ incussa sæ-

(*h*) *Perpetuum dorsum*] *longior tractus montium, ejusque partes superiores.* Supra III. *dorsum montis imminebat viæ.* Suetonius Cæsare c. 44. *Apennini dorsum.*

(*i*) *Susidas pylas*] Arriano III. p. 201. *Persides* pylæ eædem, quæ Curtio *Susides*; Diodoro Σουσιάδες πέτραι XVII. 68. Angustus transitus inter Susa & Persepolim, a citeriori loco & ulteriori ex æquo denominatus.

(*k*) *Per montium prona*] *per declives partes montium* Græcismus. Sic *inferiora vallis*, Livius XXI. 37. extr. *intima finium* XXXIV. 47. extr. *sæva hiemis* Mela II. 1. *portuosa litorum* Solinus c. 2. de Italia.

sæpiùs subjacentibus petris majore vi incidebant, nec singulos modò, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides & sagittæ ingerebantur undique, nec id miserrimum fortibus viris erat; sed quod inulti ferarum ritu velut in fovea deprehensi cæderentur. Irâ igitur in rabiem versâ, eminentia saxa complexi, ut ad hostem perveniant, alius alium levantes, conabantur adscendere: ea ipsa multorum simul manibus correpta & convulsa, in eos, qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec testudine quidem protegi (*l*) poterant, quum tantæ molis onera propellerent Barbari. Regem non dolor modò, sed etiam pudor temere in illas angustias conjecti exercitûs angebat. Invictus ad eam diem fuerat, nihil frustra ausus, impune Ciliciæ fauces intraverat: mari quoque novum iter in Pamphyliam (*m*) aperuerat: tunc hæsitabat deprehensâ felicitas; nec aliud remedium erat, quam reverti qua venerat. Itaque signo receptui dato, densatis agminibus, scutisque super capita consertis (*n*), retro evadere ex angustiis ju-

(*l*) *Nec testudine protegi*] Dixi alias. Neque enim clypeorum objectu, aut super capita connexione, a tantæ molis lapidibus tantoque cum impetu devolutis, poterant tuti esse.

(*m*) *Mari novum iter in Pamphyliam*] Per Climaca Pamphylio mari imminentem montem, qui angustam viam propter litus, & inundationi obnoxiam hiberna tempestate relinquit. Vide Supplem lib. II.

(*n*) *Scutis super capita consertis*] Vera forma testudinis bellicæ. Adde Livium XXXV. 39.

jubet. xxx. fuere ſtadia, quæ remenſi ſunt.

IV. Tum caſtris undique aperto loco poſitis, non conſultare modò quid agendum eſſet; ſed vates quoque adhibere cœpit à ſuperſtitione (o) animi. Sed quid tunc prædicere Ariſtander, cui tum plurimum credebatur ex vatibus, poterat? Itaque damnatis intempeſtivis ſacrificiis, peritos locorum convocari jubet. Per Mediam iter (p) oſtendebant tutum apertumque; ſed Rex dimittere milites inſepultos erubeſcebat: ita tradito more ut vix ullum militiæ tam ſolemne eſſet munus, quam humandi ſuos. Captivos ergo (q), quos nuper exceperat, vocari jubet; inter quos erat quidam Græcæ Perſicæque linguæ peritus, qui fruſtra eum in Perſidem montium dorſo exercitum ducere affirmat; ſylveſtres eſſe calles, vix ſingulis pervios: omnia contegi frondibus, implexoſque arborum ramos ſylvas committere. Namque Perſis ab altero latere perpetuis montium jugis clauditur, quod in longitudinem MDC. ſtadia, in latitudinem CLXX. procurrit. Hoc dorſum à Caucaſo

(o) *A ſuperſtitione*] *ex* vel *præ* ſuperſtitione.

(p) *Per Mediam iter*] quo a ſeptentrionibus intraret Perſidem: ſed hoc incommodum viſum Alexandro, quia inſepulta occiſorum corpora relinquenda fuiſſent.

(q) *Vix ullum militiæ tam ſolemne munus*] Dignum Niciæ exemplum, quod adiiciatur. Hic dux Athenienſium quum forte reſcivit, duos ex ſuis ad Corinthum prœlio inſepultos relictos eſſe; quamvis victor, inhibuit exercitus curſum, maluitque victoriæ laudem profundere, petendo a victis ad ſepulturam corpora: quam duos cives inhumatos relinquere, *Plutarch. in vita p.* 527.

caſo monte ad rubrum mare pertinet; qua que deficit mons, aliud munimentum, fretum objectum eſt.

Planicies deinde ſub radicibus montium ſpatioſa procumbit; fertilis terra, multiſque vicis atq; urbibus frequens. Araxes (r) amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum: Medus ad mare, meridiem verſus (s), minor amnis eo quem accepit, evehitur; gignendæque herbæ non alius eſt aptior, quidquid alluit floribus veſtiens. Platani quoque & populi contegunt ripas, ita ut procul viſentibus continuata videantur montibus nemora riparum: quippe obumbratus amnis preſſo in ſolum dilabitur alveo; imminentque colles, ipſi quoque frondibus læti: radices eorum humore ſubeunte. Regio non alia tota Aſia ſalubrior: temperatum cœlum:

hinc

(r) *Araxes, Medus*] amnes Perſidis, & ille quidem diverſus ab Araxe Armeniæ Strabo lib. XV. p. 501. Πρὸς αὐτῇ δὲ Περσεπόλει τὸν Ἀράξην διέβη, *Juxta Perſepolim* Alexander *Araxem traiecit.* Et hunc Araxem ex Paratacene, ſicut Medum ex Media deducit: confluentes autem ſic deſcribit, ut Medus in Araxem, ut pote majorem, non hic in illum infundatur συμβάλλει δ' εἰς αὐτὸν ὁ Μῆδος, *in illum* (Araxem) *Medus influit.*

(s) *Medus ad mare meridiem verſus*] Tellierus hanc ex variis optimam lectionem cenſet. Vulgo, *a mari* (Caſpio) & ad meridiem verſus. Eraſmus, *ad mare & ad meridiem verſus.*

(t) *Floribus veſtiens*] Sic Juſtinus XII. 7. *mons vite hederaque veſtitus.* Noſter VI. *trunci multa fronde veſtiti.*

hinc perpetuum jugum opacum & umbrosum, quod æstus levat: illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.

His expositis captivus interrogatus à Rege, *auditu ne, an oculis comperta haberet, quæ diceret? Pastorem se fuisse, & omnes eos calles percurrisse,* respondit; *bis captum, semel à Persis in Lycia, iterum ab ipso.* Subit animum memoria Regis oraculo editæ sortis (x), quippe consulenti responsum erat, *ducem in Persidem ferentis viæ Lycium civem fore.* Igitur promissis, quanta & præsens necessitas exigebat, & ipsius fortuna capiebat, oneratum; *armari jubet Macedonum more, & quod bene verteret, monstraret iter; quamvis arduum & præceps, evasurum se esse cum paucis: nisi forte crederet, quò ipse pecoris causa isset; Alexandrum pro gloria & perpetua laude ire non posse.* Etiam atque etiam docere captivus, *quam difficile iter esset, maxime armatis.* Tum Rex: *Prædem me,* inquit, *accipe, neminem eorum qui sequuntur, recusaturum ire quà duces.*

Cratero igitur ad custodiam castrorum relicto cum peditibus, quibus assueverat; & iis copiis quas Meleager ducebat; & sagittariis equitibus (y) mille præcepit, *ut castrorum*

(u) *Colles frondibus læti*] sic *lætas segetes* Virgilius dixit principio Georgic. & *pabuli lætitiam* Justinus XLIV. 4. *Oleas lætiores* Columella XI. 2.

(x) *Oraculo edita sortis*] Vide dicta ad III.

(y) *Sagittariis equitibus*] quos cum Græcis Cæsar B. Civ.

trorum specie manente, plures de industria ignes fieri imperet: quo magis Barbari crederent, ipsum Regem in castris esse. Ceterùm, si forte Ariobarzanes cognovisset, per callium amfractus eum intrare, & ad occupandum iter suum partem copiarum tentasset opponere; Craterus in eum illato terrore retineret ad propius periculum conversum agmen: sin autem ipse hostem fefellisset, & saltum occupasset; quum trepidantium Barbarorum tumultum exaudisset persequentium Regem (z), *id ipsum iter, quo pridie pulsi fuerant, ne dubitaret ingredi: quippe vacuum fore, hostibus in semet aversis.*

Ipse tertia vigilia silenti agmine, ac ne tuba quidem dato signo, pergit ad demonstratum iter callium: *tridui alimenta portare* militem jusserat leviter armatum. Sed præter invias rupes ac prærupta saxa, vestigium subinde fallentia, nix cumulata vento ingredientes fatigabat: quippe velut in foveas delati hauriebantur: & quum à commilitonibus levarentur, trahebant magis adjuvantes, quam sequebantur. Nox quoque, & ignota Regio, ac dux, incertum an satis fidus, multiplicabant metum: si custodes fefellisset, quasi feras bestias ipsos posse deprehendi; ex unius captivi vel fide.

Civ. III. 4. Hirtius Afric. c. 19. *hippotoxotas* vocant, τόξότης enim *Sagittarius* est.

(z) *Persequentium regem*] glossema sapit, etiam Freinshemio.

fide, vel anima (*a*), pendere & Regis salutem & suam.

Tandem venere in jugum: à dextera iter ad ipsum Ariobarzanem erat: hîc Philotam & Cœnon cum Amynta & Polyperconte, expeditam habentes manum, reliquit, monitos; ut quia eques pediti erat mixtus; quia pinguissimum esset solum, & pabuli fertile, sensim procederent: duces itineris de captivis dati. Ipse cum armigeris & ala, quam Agema appellant, ardua semita, sed longiùs à stationibus hostium remota, multa cum vexatione processit. Medius erat dies, & fatigatis necessaria quies; quippe tantumdem itineris supererat, quantum emensi erant, sed minus præcipitis atque ardui. Itaque refectis cibo somnoque militibus, secunda vigilia surgit, & cetera quidem haud ægre præteriit. Ceterùm, quà se jugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concursu cavata torrentium iter ruperat: ad hæc arborum rami alius alio implicati & coëuntes, ut perpetuam objecerant sepem. Desperatio igitur ingens, adeo ut vix lachrymis abstinerent, incesserat. Præcipue obscuritas terrori erat: nam etiam si qua sidera internitebant, continenti fronde (*b*) tectæ arbores conspicere prohibebant: ne au-

(*a*) *Vel fide, vel anima.*] si dux fraudulenter vellet agere, aut casu in itinere interiret: & regem & se in extremis periculis fore.

(*b*) *Continenti fronde*] *continua.* Vellejus II. 109. *excisis continentibus Hercinia silvis.*

aurium quidem usus supererat, sylvas quatiente vento; quae concutientibus ramis majorem quam pro statu sonum reddebant. Tandem exspectata lux, omnia quae terribiliora nox fecerat, minuit: circumiri brevi spatio poterat eluvies (*c*); & sibi quisque dux itineris cœperat fieri.

Evadunt ergo in editum verticem: ex quo hostium statione conspectâ, strenue armati, à tergo se ostendunt nihil tale metuentibus; quorum pauci, qui congredi ausi erant, caesi sunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium miserabilis facies, integros quoque (*d*), antea quam discrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in castra, quîs Craterus præerat illato, ad occupandas angustias, in quibus pridie haesitarat, miles educitur; simul & Philotas cum Polyperconte Amyntaque & Cœno diversum iter ingredi jussus, alium terrorem intulit Barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus ancipiti malo oppressi, memorabile tamen praelium edunt: ut opinor, igna-

(*c*) *Eluvies*] quam modo voraginem dixerat, torrentium concursu cavatam.

(*d*) *Integros quoque*] Ipse noster interpres sui est, *antequam discrimen*, id est pugnam, *experientur*. Nec aliter supra IV. *integris debiles implicabantur*. & VIII. *aliqua membrorum parte multati, ab integris deserti sunt*. Cæsar B. Gall. III. 26. *integra ab labore cohortes*.

ignaviam quoque necessitas acuit (*e*); & saepe desperatio spei causa (*f*) est. Nudi complectebantur armatos, & ingenti corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis plerosque fodiebant. Ariobarzanes tamen, XL ferme equitibus & quinque millibus peditum stipatus, per mediam aciem Macedonum cum multo suorum atque hostium sanguine erupit; Persepolim urbem caput regionis occupare festinans. Sed à custodibus urbis exclusus, consequutis strenue hostibus, cum omnibus fugae comitibus renovato proelio cecidit.

Craterus quoque raptim agmine acto (*g*) supervenit. Rex eodem loco, quo hostium copias fuderat, castra communivit. Quamquam enim undique fugati hostes victoriam concesserant: tamen praealtae praecipitesque fossae, pluribus locis objectae, abruperant iter: sensimque & caute progrediendum erat; & jam non hostium, sed lo-

(*e*) *Ignaviam necessitas acuit*] Sallustius Catilin. 58. *necessitudo etiam timidos fortes facit.* Silius I. v. 559.

- - - - *Clausos acuunt extrema pericla:*

& Statius Theb. X. v. 493.

Est ubi dat vires nimius timor.

(*f*) *Desperatio spei caussa*] Vellejus II. 5. vocat *spem desperatione quaesitam*, quia, quod Vegetius III. 21. dixit, *ex desperatione crescit audacia.* Exemplum cape in Locrensibus apud Justinum XX. 3.

(*g*) *agmine acto*] *ducto. Agi* pecora dicuntur & jumenta quum propelluntur. Infra V. *reliquum agmen more pecudum agebatur*; Adde quae ad III. notavimus.

locorum fraude suspectâ (*h*). Procedenti ei literæ redduntur à Tiridate, custode regiæ pecuniæ, indicantes, *eos, qui in urbe essent, audito ejus adventu, diripere velle thesauros; properaret occupare: expeditum iter esse, quamquam Araxes amnis* (*i*) *interfluat.* Nullam virtutem Regis istius magis, quam celeritatem laudaverim; relictis enim pedestribus copiis, tota nocte cum equitibus, itineris tanto spatio fatigatis, ad Araxem prima luce pervenit. Vici erant in propinquo; quibus direptis ac dirutis, pontem ex materia eorum, subditis saxis, strenue induxit.

V. Jamque haud procul urbe (*k*) erant; quum miserabile agmen, inter pauca fortunæ exempla memorandum, Regi occurrit. Captivi erant Græci ad quatuor millia (*l*) fere, quos Persæ vario suppliciorum mo-

(*h*) *Locorum fraude suspecta*] Ab hominibus, quorum fraus proprie suspecta, ad loca & fossas translatio facta. Simili figura dicuntur *fallaces campi* Tacit. annal. I. 61. & *perfidum glacie flumen* Flor. III. 4.

(*i*) *Quamquam Araxes amnis*] Freinshemio videtur legendum *quam qua*, hoc est *præterquam qua*, quia fluvius sine ponte impeditum iter efficiat. Nec tamen vulgaris scriptura nobis displicet, quod Tiridates non ignoravit, nihil facilius esse tanto exercitui, quam pontem tumultuarium flumini imponere, aut vadum, quo traiicias, invenire. De hoc Araxe diximus modo ad cap. 4. Addo eundem esse Ptolemæi *Rhogomanem*, & forsan Arriani etiam *Arrosin*, Indic. Rer. p. 585.

(*k*) *Haud procul urbe*] Persepoli.

(*l*) *Ad quatuor millia*] Octingentos tantum Diodorus XVII. & Justinus XI. 14. numerant, quod verosimilius est.

modo affecerant; alios pedibus, quosdam manibus auribusque (*m*) amputatis, inustisque barbararum literarum notis (*n*), in longum sui ludibrium reservaverant: & quum se quoque alienæ ditionis esse cernerent, volentes Regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra, non homines videbantur; nec quidquam in illis præter vocem poterat agnosci: plures igitur lacrymas commovere, quam profuderant ipsi: quippe in tam multiplici variaque fortuna singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares pœnas, qui maxime miserabili esset, liquere non poterat.

Ut verò *Jovem illi tandem Græciæ ultorem* (*o*) *aperuisse oculos* conclamavere; omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Rex absterſis, quas profuderat, lachrymis, *bonum habere animum jubet; visuros urbes suas*

(*m*) *pedibus, manibus, auribusque*] Barbara crudelitas. Simile exemplum in eadem gente notavit Seneca de Ira III. 20. *Rex Persarum totius populi nares recidit in Syria: Rhinocolura loci nomen est*, quamquam Æthiopum regi id Strabo tribuat lib. XVI. Locus vero est in Ægypti Syriæque sive Palæstinæ confinio.

(*n*) *Inustis litterarum notis*] Non barbaris modo, sed Græcis etiam Romanisque in more fuit, ut stigmate servos notarent. Juvenali hinc servi sunt XIV. 24. *inscripta ergastula*, metonymice & Apuleio lib. IX. *frontes litterati, pedes annulati*. Plutarchus in Nicia sub fin. de Syracusanorum in captivos Athenienses sævitia: ὡς οἰκέτας ἐπώλουν, στίζοντες ἵππον εἰς τὸ μέτωπον, *ut servos vendiderunt, equo in fronte compunctos.*

(*o*) *Jovem Græciæ ultorem*] inscriptiones JOVI VINDICI apud Gruterum & Reinesium prostant. Hunc putant jam vindictam sumere de damnis Græciæ a Persico exercitu illatis.

suas conjugesque: & castra inde duo ab urbe stadia communit. Græci excesserant vallo (*p*), deliberaturi, quid potissimum à Rege peterent: quumque aliis sedes in Asia rogare; aliis reverti domos placeret; Euthymon Cymæus (*q*) ita locutus ad eos fertur.

Hi qui modò ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc est, supplicia, (quorum nos pudeat magis an pœniteat, incertum est) ostentare Græciæ velut lætum spectaculum cupimus. At ii optime miserias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quam solitudo, & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant, quam celeriter lachrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit; nam & calamitas querula est; & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet (*r*), *quum de aliena deliberat: & nisi mutuò essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio: Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti* (*s*), *quæ-*

(*p*) *Excesserant vallo*] vallo castrorum, in quibus Rex eos alloquio dignatus fuerat.

(*q*) *Cymæus*] gentile nomen. *Cyme* vel *Cuma* urbs Æoliæ.

(*r*) *Fortunam in consilio habet*] suæ quisque fortunæ rationem habet; suam fortunam considerat, & secundum illam adversus alios se gerit.

(*s*) *Olim vita defuncti*] & nunc pro mortuis habiti, de sepulcro potius, quam de patria cogitemus.

quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus: ubi horribiles cicatrices celet exilium.

Grati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur! Liberi in flore & ætatis & rerum agnoscent, & fratres ergastuli detrimenta (*t*)? *Et quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in ultima Orientis relegati; senes, debiles, majore membrorum parte mulctati, tolerabimus scilicet, quæ armatos & victores fatigaverunt. Conjuges deinde, quas captis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? cum his venientes nemo agnoscere volet: relinquemus ergo extemplo præsentia pignora, quum incertum sit, an visuri simus ea quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse cœperunt.*

Hæc Euthymon. Contra Theætetus Atheniensis orsus est dicere. *Neminem pium habitu corporis suos æstimaturum; utique sævitia hostis, non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuita* (*u*): *tristem enim de mortalitate ferre sententiam; & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos,* quod

(*t*) *Ergastuli detrimenta*] captivos, vinctos, metonymice.

(*u*) *Erbuescere fortuita*] Avorum memoria excusi *erubesceret fortuna*. Unde nostrates grammatici regulam finxerunt. Male. *fortuita* enim castigatiores libri omnes.

quod ipsi nunquam ausi optare forent; offerre patriam, conjuges, liberos, & quidquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc carcere erumperent, alium domi esse cœli haustum (x): *alium lucis aspectum: mores, sacra, linguæ commercium etiam à Barbaris expeti; quæ ingenita* (y) *ipsi omissuri sint sua sponte; non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certe rediturum ad penates & in patriam; tantoque beneficio Regis usurum; si quos contubernii* (z), *liberorumque, quos servitus coëgisset agnoscere, amor detineret; relinquerent, quibus nil* (a) *patria carius est.*

Pauci hujus sententiæ fuere; cæteros consuetudo, natura potentior, vicit. Consenserunt, petendum esse à Rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem. Centum ad hoc electi sunt: quos Alexander ratus, quod ipse præstare cogitabat, petituros, *jumenta*, inquit, *assignari quæ vos veherent: & singulis vestrûm mille denariûm dari*

(x) *Alium domi cæli haustum*] suaviorem patriæ auram, saltem propter libertatem.

(y) *ingenita*] amor patriæ, morum, linguæ, sacrorum communium, natura insitus, non contemnendus est, quum barbari & alienignæ illam Græciæ suavitatem subinde expetant.

(z) *Contubernii*] *servilis coniugii.* Inter servos enim proprie non *conjugium* erat, sed *contubernium.*

(a) *Relinquerent, quibus nil &c.*] Ii certe conjuges liberosque in servitute susceptos desererent, qui patria sua Græcia nihil carius haberent. *Tellier.*

dari jussi. Quum redieritis in Græciam, præstabo, ne quis statum suum, si hæc calamitas absit, vestro credat esse meliorem. Illi obortis lachrimis terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant: tandem Rege tristitiæ causam exigente, Euthymon similia iis, quæ in consilio dixerat, respondit. Atque ille non fortunæ solùm eorum, sed etiam pœnitentiæ misertus; terna millia denariûm singulis dari jussit: denæ vestes adjectæ sunt, & armenta cum pecoribus ac frumento data: ut coli serique attributus iis ager posset.

VI. Postero die convocatos duces copiarum docet; *nullam infestiorem urbem Græcis esse quam regiam veterum Persidis Regum* (*b*). *Hinc illa immensa agmina infusa: hinc Darium priùs; deinde Xerxem Europæ impium intulisse bellum: excidio illius parentandum esse majoribus* (*c*). Jamque Barbari, deserto oppido, quà quemque metus

(*b*) *Regiam veterum Persidis regum*] *Persepolim.* Plures quidem regiæ, Babylon, Susa, Pasergadum, Gabæ, *Strab. XV. p.* 501. sed Persepolis præstantissima & præcipui nominis.

(*c*) *Excidio illius parentandum majoribus*] *Parentare* est genitoribus aliisue majoribus aut cognatis inferias facere, ut Alexander in Ilio *ad tumulos heroum parentavit*, Justin. XI. 5. qui si interempti fuerant, ultione cædis hoc officium peragebatur. Hinc *sanguine manibus interfectorum parentare*, Justin XIII. 3. extr. quo Curtii etiam verba, quæ explicamus, pertinent. Tandem simpliciter est *ulcisci*. Infra IX. *Internecione hostium justa ira parentatum est.* Petronius p. 90. *noxio sanguine parentabo iniuria mea.*

tus agebat, diffugerant; quum Rex phalangem nil cunctatus inducit. Multas urbes, refertas opulentia regia, partim expugnaverat; partim in fidem acceperat: sed urbis hujus divitiae vicere praeterita. In hanc totius Persidis opes congesserant Barbari.

Aurum argentumque cumulatum erat: vestis ingens modus: suppellex non ad usum modò, sed ad ostentationem luxûs comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur; pro hoste erat, qui preciosiorem occupaverat praedam: & quum omnia, quae reperiebantur, capere non possent; jam res non occupabantur, sed aestimabantur. Lacerabant regias vestes, ad se quisque partem trahentes: dolabris preciosae artis vasa caedebant; nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur (*d*); abrupta simulachrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia solùm, sed etiam crudelitas in capta urbe grassata est: auro argentoque onusti vilia captivorum corpora trucidabant: passimque obvii caedebantur, quos antea precium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium manus voluntaria morte occupaverunt (*e*); preciosissima vestium (*f*) induti, è muris semetipsos cum con-

(*d*) *Nec integrum ferebatur*] auferebatur.
(*e*) *Occupaverant*] præoccupaverant, præverterant.
(*f*) *Preciosissima vestium induti*] Solatium quoddam mor-

conjugibus ac liberis in praeceps jactantes.

Quidam ignes, quod paulo post facturus hostis videbatur, subjecerant aedibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suis Rex corporibus, & cultu feminarum abstinere jussit (*g*). Ingens pecuniae captivae modus traditur, prope ut fidem excedat: ceterùm, aut de aliis quoque dubitamus; aut credimus, in hujus urbis gaza fuisse c & xx millia talenta: ad quae vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) jumenta & camelos à Susis & Babylone contrahi jussit. Accessere ad hanc pecuniae summam captis Persagadis (*h*) sex millia talentorum. Cyrus Per-

mortis erat; in preciosissima veste mori. Vellejus II. 71. *Varus liberti manu, quum se insignibus honorum velasset, jugulatus est.* De Cleopatra necem sibi parante Florus IV. 11. *maximos induta cultus.* Nam quæ vulgo interponuntur, *ut solebat*, glossema videntur Freinshemio. Idem I. 13. 10. de Romanis majoribus natu, quum urbem Galli invasissent: *in trabeis erant & amplissimo cultu, ut in sua dignitate morerentur.* De Philocle Plutarchus in Lysandro p. 440. idem memoravit.

(*g*) *Suis jussit* Græca syntaxis, nec tamen Latinis erubescenda. Tacitus XIII. 15. *jussit Britannico:* & c. 14. *quibus jusserat.* Plura de eo in Curis nostris Posterioribus. Sensus autem est, *Rex milites suos corporibus & cultu feminarum abstinere jussit.*

(*h*) *Persagadis*] Varie scribitur. *Pasargadæ* Straboni XV. *Passagardæ* Plinio VI. 29. *Parsardæ* Arriano p. 204. alii *Persagadæ* malunt, ut sint quasi Persarum castra, ex voce Ebræis notissima, quæ turmas & militum globos significat. Promiscue etiam in *UM* & *Æ* terminatur, ut vel ex solo nostro constat. Plinio castellum est.

Persagadum urbem condiderat, quam Alexandro praefectus ejus Gobares tradidit. Rex arcem Persepolis, III millibus Macedonum praesidio relictis, Nicarthidem tueri jubet: Tyridati quoque, qui gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat.

Magnâque exercitûs parte & impedimentis ibi relictis, Parmenionem Craterumque praefecit. Ipse cum mille equitibus, peditumque expedita manu, interiorem Persidis regionem (*i*), sub ipsum Vergiliarum sidus (*k*), petiit: multisque imbribus & prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quà intenderat perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus (*l*), quas frigoris vis gelu adstrinxerat. Locorum squalor & solitudines inviae fatigatum militem terrebant,

est. Malo urbem dicere cum castello munitissimo, thesaurorum receptaculo. Straboni enim *τὰ βασιλεια ἐν ταῖς Πασαργάδαις* dicuntur, sive regiam habuisse; quod majorem capacitatem, quam castelli, arguit.

(*i*) *Interionem regionem*] septentrionalem, & a mari longius recedentem.

(*k*) *Sub Vergiliarum sidus*] sub Pleiadum occasum Cosmicum, qui in Novembrem incidebat, XL. diebus post æquinoctium, *Columell. IX.* 14. aut paullo post illum occasum, maturiore hieme, quia jam tum cumulata nix erat, quum Persidem Rex ingrederetur, *Curt. V.* 4. 18. Pleiadum autem ortu & occasu non poetæ modo, sed historici etiam tempora designabant. Livius XXI. 35. *nivis casus, occidente jam sidere Vergiliarum, ingentem terrorem adiecit.*

(*l*) *Iter obsitum nivibus*] *Alibi montes obsitos nivibus.* Seneca Troade v. 20. *nube densa obsitus dies*, id est, tectus, contectus.

rebant, humanarum rerum terminos (*m*) se videre credentem. Omnia vasta, atque sine ullo humani cultûs vestigio attoniti intuebantur; & antequam lux quoq; & cœlum ipsos deficerent (*n*), reverti jubebant.

Rex castigare territos supersedit: cæterùm ipse equo desiliit, pedesque per nivem & concretam glaciem ingredi cœpit: erubuerunt non sequi, primùm amici, deinde copiarum duces; ad ultimum milites. Primusque Rex dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit: exemplum Regis ceteri imitati sunt. Tandem propemodum invias sylvas emensi, humani cultûs rara vestigia & passim errantes pecorum greges reperere: & incolæ, qui sparsis tuguriis habitabant, quum se callibus inviis septos esse crediditlent: ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui comitari fugientes non poterant; devios montes, & obsitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum paulatim feritate mitigatâ, tradidere se Regi, nec in deditos graviùs consultum.

Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem; ventum

(*m*) *humanarum rerum terminos*] extremitatem orbis habitabilis.

(*n*) *Antequam lux & cælum deficerent*] falsò verebantur, ne hoc in boream instituto itinere in Cimmerias tenebras & frigidæ Zonæ propinqua loca inciderent.

tum est in Mardorum gentem (*o*) bellicosissimam, & multum à ceteris Persis cultu vitæ abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos seque ac conjuges & liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne feminis quidem pro naturæ habitu molliora ingenia sunt: comæ prominent hirtæ: vestis super genua est: funda vinciunt frontem (*p*); hoc & ornamentum capitis & telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigesimo die, posteaquam à Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis ceterisque pro cujusq; merito dedit: propemodum omnia, quæ in ea urbe ceperat, distributa.

VII. Cæterùm ingentia animi bona; illam indolem, qua omnes reges antecessit; illam in subeundis periculis constantiam; in rebus moliendis efficiendisque velocitatem; in deditis fidem; in captivis clementiam; in voluptatibus permissis quoque & usita-

(*o*) *In Mardorum gentem*] Mardi videntur omnes latrones & fugitivi montium incolæ appellati, quod Ebræis quoque hæc vox rebelles & refractarios significat. Heic enim & ab Arriano Exp. Indic. p. 589. Persis; post { a nostro VI. Hyrcanis : a Ptolemæo Armenis adiunguntur: Plinio VI. 16. a Caucaso ad Bactros usque protensi sunt. Mirum ergo haud sit, quod VI. aliud bellum Mardicum a nostro describitur. consuli potest interpres Melæ Is. Vossius p. 242.

(*p*) *funda vinciunt frontem*] Strabo lib. III. p. 116. de Balearium insularum funditoribus ἔχοντες σφενδόνας: τρεῖς περὶ τῇ κεφαλῇ, *tres fundas circa caput habent.*

usitatis temperantiam; haud tolerabili vini cupiditate fœdavit. Hoste & æmulo regni reparante tum quum maxime (*q*) bellum, nuper subactis, quos vicerat, novumque imperium aspernantibus; de die inibat convivia (*r*), quibus feminæ intererant: non quidem quas violari nefas esset; quippe pellices licentiùs quam decebat cum armato vivere assuetæ. Ex his una Thaïs (*s*) & ipsa temulenta, *maximam apud omnes Græcorum initurum gratiam affirmat, si regiam Persarum jussisset incendi: exspectare hoc eos, quorum urbes Barbari delessent.*

Ebrio scorto de tanta re ferente sententiam, unus & alter, & ipsi mero onerati assentiunt: Rex quoque avidior (*t*), quam patientior:

(*q*) *tum, quum maxime*] A libris olim excusis *quum* abest, recentes vero & ex MS. castigati id habent, & Freinshemius in Flori Curtiique indicibus ut singularem elegantiam defendit, & hunc formulæ sensum docet: si unquam reparando bello incubuit, tum præcipue id egit. Exempla addit Livii XL. 32. *vulgatum est, castra amissa esse, & tum, quum maxime, ardere.* Frontini II. 9. 5. *consilium, quod tum, quum maxime, habebant barbari*; & III. 11. 4. *sacrificio tum quum maxime occupatos oppressit.*

(*r*) *De die inibat convivia*] *De die* est interdiu, per diem, etiam a matutino. Suetonius Domit. 21. *lavabat de die prandebatque ad satietatem*; Contra *de nocte* est per noctem, Horat. I. Epist. II. v. 32: Hæc veteres *intempestiva* conuivia appellabant, ante horam solitam & justam, ut longius spatium luxuriæ esset, iniri solita.

(*s*) *Ex his una Thaïs*] Attica genere, *Diodor. XVII.* 72. post amica Ptolemæi regis. *Plutarch. p.* 687.

(*t*) *Rex quoque avidior*] Vulgò *fuit avidior*, sed verbum cum Blancardo induximus tanquam inepte superfluum.

tientior: *quin igitur ulciſcimur Græciam, & urbi faces ſubdimus* (*u*)? Omnes incaluerant mero: itaque ſurgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus Rex ignem Regiæ injecit; tum convivæ & miniſtri, pelliceſque. Multa cedro ædificata erat regia: quæ celeriter igne concepto, late fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conſpexit; fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad veſtibulum Regiæ ventum eſt, vident Regem ipſum adhuc aggerentem faces. Omiſſâ igitur, quam portaverant, aquâ, aridam materiam in incendium jacere cœperunt. Hunc exitum habuit Regia totius Orientis, unde tot gentes ante jura petebant: patria tot Regum; unicus quondam Græciæ terror; molita mille navium claſſem, & exercitus, quibus Europa inundata eſt, contabulato mari (*x*) molibus, perfoſſiſque montibus, in quorum ſpecus fretum immiſſum eſt (*y*).

Ac

(*u*) *Subdimus*] Palat. *MS. ſubicimus*, id eſt ſubiicimus, quod Freinshemio videtur genuinum. Tamen & *ſubdere facem* alibi apud noſtrum reperitur VI.

(*x*) *Contabulato mari*] Ex hiſtoria Xerxis notisſima ſunt. Navigiis autem hunc pontem junctum fuiſſe, ut magnis nunc fluminibus imponuntur, docet Arrianus lib. V. p. 325.

(*y*) *Fretum immiſſum eſt*] Plinius etiam IV. 10. *fretum* vocat, *quo montem Athon Xerxes continenti abſcidit*: Mela II. 2. *navigabile fretum*. Catullus Coma Bereni-

ces

Ac ne longa quidem aetate, quae excidium ejus ſequuta eſt, reſurrexit (z). Alias urbes habuere Macedonum Reges, quas nunc habent Parthi; hujus veſtigium non inveniretur, niſi Araxes amnis oſtenderet: haud procul mœnibus fluxerat, inde urbem fuiſſe xx ſtadiis diſtantem, credunt magis quam ſciunt accolae. Pudebat Macedones, tam præclaram urbem à comeſſabundo Rege deletam eſſe. Itaque res in ſerium verſa eſt; & imperaverunt ſibi, ut crederent, illo potiſſimum modo fuiſſe delendam. Ipſum, ut primùm gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituiſſe conſtat, & dixiſſe: *Majores pœnas Perſas Græcis daturos fuiſſe, ſi ipſum in ſolio regiaque Xerxis reſpicere coacti eſſent.* Poſtero die Lycio, itineris, quo Perſidem intraverat, duci xxx talenta dono dedit. Hinc

ces v. 45. *novum mare.* Peninſula enim Athos erat, quam in inſulam redegit Xerxes. Foſſa autem illa oblimata poſtmodum fuit, nec ejus veſtigium ſupereſt. Adi Voſſium ad Melam II. 2. p. 138.

(z) *Ne longa quidem ætate reſurrexit*] At non urbem, ſed regium in ea palatium incendio hoc abſumtum fuiſſe ſcriptores tradunt, & Diodorus etiam poſt Alexandri mortem XIX. 21. 22. Perſepolim, ut temporum illorum civitatem memorat; etiam auctor II. Machab. IX. 2. quæ auctori libri I. cap VI. ubi eadem referuntur, *Elymais* eſt, ut probabile ſit hoc patrium nomen fuiſſe, ſicut *Elam* Perſiam ſonat; alterum a Græcis impoſitum. *Reſurgere* autem de inſtauratis urbibus etiam alii dixerunt. Paterculus I. 7. *vix crediderim, tam mature tantam urbem creviſſe, floruiſſe, concidiſſe, reſurrexiſſe.* Propertius IV. eleg. l. 87. *Troica Roma reſurges.*

Hinc in regionem Medıæ tranſiit, ubi ſupplementum novorum militum à Cilicia occurrit: peditum erant quinque millia, equites mille: utriſque Plato Athenienſis præerat: his copiis auctus, Darium perſequi ſtatuit.

VIII Ille jam Ecbatana, pervenerat, caput Mediæ: urbem hanc nunc tenent. Parthi, eaque æſtiva agentibus (a) ſedes eſt. Adire deinde Bactra decreverat: ſed veritus, ne celeritate Alexandri occuparetur; conſilium. iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander ſtadia MD. ſed jam nullum intervallum adverſùs celeritatem ejus (b) ſatis longum videbatur. Itaque prælio magis, quam fugæ ſe præparabat; XXX millia peditum ſequebantur, in quibus Græcorum erant quatuor millia, fide erga Regem ad ultimum invictâ, funditorum quoque & ſagittariorum manus quatuor millia expleverat, præter hos tria millia & trecenti equites erant, maxime Bactrianorum. Beſſus præerat, Bactrianæ urbis regioniſque præfectus.

Cum hoc agmine Darius paulum declinavit via militari (c), juſſis præcedere lixis im-

(a) *æſtiva agentibus*] Parthici reges Ecbatanis æſtiva, quemadmodum Cteſiphonte hiberna agebant, quod ibi, in boreali parte regni, moderatior æſtus; heic, ad auſtrum vergente regione, hiems tolerabilior eſſet.

(b) *Adverſus celeritatem ejus*] Repete dicta cap. V.

(c) *Declinavit via militari*] *via regia, frequenti, &* *im*

impedimentorum custodibus. Consilio deinde advocato (*d*): *Si me cum ignavis, inquit, & pluris qualemcumque vitam honesta morte æstimantibus, fortuna junxisset, tacerem potius, quam frustra verba consumerem. Sed majore, quam vellem, documento, & virtutem vestram, & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quam dubitare an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persecuti estis. Fides vestra & constantia ut Regem me esse credam facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant: non hercule qui tanto honore digni habeantur; sed ut præmiis eorum vestri solicitentur animi.*

Meam tamen fortunam quam victoris maluistis sequi; dignissimi, quibus si ego non possim, dii pro me gratiam referant, & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cœlum vos debitis laudibus ferat. Itaque etiamsi consilium fugæ, à qua multum abhorret animus, agitassem; vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti. Quousque enim in Regno exsulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam

ita lata, ut ordines militares capiat. Infra cap. 13. *jumenta decesserant militari via.* Usus hoc nomine etiam Suetonius Aug. c. 49. & Hyginus de Coloniis in Dalmatia: at Siculus Flaccus p. 9. vocat *vias regales.*

(*d*) *Consilio advocato*] amicis & consiliariis advocatis.

nam Regem: quum liceat experto belli fortunam, aut reparare quæ amisi, aut honesta morte defungi? Nisi forte satius est expectare victoris arbitrium; & Mazæi & Mithrenis (e) exemplo precarium accipere Regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quam iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis (f) aut demere mihi quisquam aut condonare possit: nec hoc imperium vivus amittam: idemque erit Regni mei, qui & spiritûs, finis.

Si hic animus, si hæc lex, nulli non parta libertas est: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam versabilis fortuna sit, documentum ipse sum, nec immeritò mitiores vices ejus expecto. Sed si justa ac pia bella dii aversantur, fortibus tamen viris licebit honeste mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt; per illos viros, quibus stipendium Macedonia quondam tulit (g); per tot navium clas-

(e) *Mazæi & Mithrenis*] Mazæum transfugam satrapia Babyloniæ Alexander donaverat: Mithrenem Sardium proditorem præfecerat Armeniæ. *Curt. V.* 1.

(f) *Hoc decus mei capitis*] diadema, ornamentum & insigne regium.

(g) *Stipendium Macedonia tulit*] Herodotus de Persis sub Dario Hystaspis filio Hellespontum traiicientibus lib. VI. 44. τῷ πεζῷ Μακεδόνας πρὸς τοῖσι ὑπαρχοισι

classes in Graeciam missas, per tot trophaea Regum oro & obtestor, ut nobilitate vestra gestisque (h) dignos spiritus capiatis: ut eadem constantia animorum, qua praeterita tolerastis, experiamini, quidquid deinde fors tulerit. Me certe in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

IX. Hæc dicente Dario, præsentis periculi species omnium simul corda animosque horrore perstrinxerat; nec aut consilium suppeterat aut vox; quum Artabasus vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse Philippi sæpe diximus (i); *Nos verò*, inquit, *preciosissima vestium induti* (k), *armisque quanto maximo cultu possumus adornati, Regem in aciem sequemur: ea quidem mente victoriam ut speremus, mortem non recusemus.* Assensu excepere ceteri hanc

χϐσι δϐλϐς προσεκτήσαντο, *peditatu Macedonas, ultra eos qui jam serviebant, in servitutem redegerunt.* Nam ante paullo, quum idem Rex ex Scythia rediret, per præfectum Macedoniam tentaverat. *Herodot. V. i. & 98. Justin. VII. 3.*

(h) *Gestisque*] vulgo *gentisque*, quod neque ad Persas neque ad Græcos mercenarios referri potest. *Gronov.*

(i) *Sæpe diximus*] non in libris, qui superstites sunt, sed in deperditis prioribus, & sic tamen *supra* quidam malunt, quam *sæpe.*

(k) *Preciosissima vestium induti*] Repete notata ad V. Cyri Min. Pariter Xenophon, uti de se ipso lib. III. exped. quam splendidissime, existimans *si vicerint*, τὸν κάλλιστον κόσμον τῷ νικᾷν πρέπειν εἴτε τελευτᾷν δέοι, ὀρθῶς ἔχειν, τῶν καλλίστων ἑαυτὸν ἀξιώσαντα, ἐν τούτοις τῆς τελευτῆς τυγχάνειν, *victoriæ honestissimum ornatum convenire: sin mori oporteat, æquum esse, ut pro sua dignitate ornatus vitam finiat.*

hanc vocem; sed Nabarzanes, qui in eodem consilio erat cum Besso, inauditi antea facinoris societate initâ, Regem suum per milites, quibus ambo præerant, comprehendere & vincire decreverat.

Ea mente, ut si Alexander ipsos insecutus foret, tradito Rege vivo, inirent gratiam victoris, magni profectò cepisse Darium æstimaturi; sin autem eum effugere potuissent, interfecto Dario, regnum sibi occuparent, bellumque renovarent. Hoc parricidium cum diu volutassent, Nabarzanes aditum nefariæ spei præparans: *Scio me*, inquit, *sententiam esse dicturum, prima specie haud quaquam auribus tuis gratam. Sed Medici quoque graviores morbos asperis remediis curant; & gubernator ubi naufragium timet, jactura quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias suadeo, sed ut te ac regnum tuum salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus, & pertinax fortuna Persas urgere non desinit.*

Novis initiis & ominibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu Rex appelletur, donec Asia decedat hostis, victor deinde regnum tibi reddat. Hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt: Indi & Sacæ (*l*) *in tua potestate:*

(*l*) *Indi & Sacæ*] fœderati potius quam subjecti imperio Persarum. Sacæ autem gens Scythica Indis finitima,

testate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles supersit, quam exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: At virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde, si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus; præfectum regionis ejus Bessum, Regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus justo Regi tibi fiduciarium restituet imperium (*m*).

Haud mirum est, Darium non temperasse animo, quamquam tam impiæ voci quantum nefas subesset, latebat. Itaque: *Pessimum*, inquit, *mancipium, reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires!* strictoque acinace interfecturus videbatur, ni propere Bessus Bactrianique, tristium spe-

tima, post Paropamisum montem: nec forsam una gens, quia *fere omnes* Scythæ *etiam in unum Sacæ adpellati*, Mela III. 5. Vulgo legunt *Sagæ*, sed nusquam occurrit gens Sagarum. Sacæ autem notissimi, etiam infra VII. commemorandi.

(*m*) *Fiduciarium imperium*] *Fiduciarium, quod sub fide restitutionis concessum est.* Cæsar B. Civ. II. 17. *officium legati, qui fiduciariam operam obtineret.* Livius XXXII. 38. *Nabidi eam urbem velut fiduciariam dare, ut victori sibi restitueret.* Etiam *regnum fiduciarium* dicitur Hirtio Alex. B. c. 23. quod Arsinoe, dum controversia inter Cleopatram & fratrem componeretur, administrabat.

ſpecie, ceterùm ſi perſeveraret, vincturi, circumſtetiſſent. Nabarzanes interim elapſus, mox & Beſſus ſecutus, copias, quibus præerant, à cetero exercitu ſecedere jubent, ſecretum inituri conſilium. Artabaſus convenientem præſenti fortunæ ſententiam orſus, mitigare Darium temporum identidem admonens cœpit. *Ferret æquo animo qualiumcumque, ſuorum tamen vel ſtultitiam, vel errorem. Inſtare Alexandrum gravem, etiamſi omnes præſto eſſent: quid futurum, ſi perſecuti fugam ipſius (n), alienentur à Rege?* Ea re paruit Artabaſo; & quamquam movere caſtra ſtatuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco ſubſtitit: ſed attonitus mœſtitia ſimul & deſperatione, tabernaculo ſe incluſit.

Ergo in caſtris, quæ nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, conſulebatur. Dux Græcorum militum Patron *arma capere ſuos jubet, paratoſque eſſe ad exequendum imperium,* Perſæ ſeceſſerant: Beſſus cum Bactrianis erat, tentabatque Perſas abducere, Bactra, & intacta regionis opulentiam, ſimulque quæ manentibus inſtarent pericula, oſtentans. Perſarum omnium eadem fere fuit vox, *nefas eſſe deſeri Regem.* Inter hæc Artabazus omnibus

(n) *Perſequuti fugam ipſius*] adhuc comites fugientis regis.

bus imperatoriis fungebatur officiis: ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos, non ante destitit, quam satis constaret, imperata facturos. Idem ægre à Dario impetravit, ut cibum caperet, animumque Regis.

X. At Bessus & Nabarzanes olim agitatum scelus exequi statuunt, regni cupiditate accensi: Dario autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus (o) Regum eximia majestas: ad nomen quoque Barbari conveniunt, & pristinæ veneratio fortunæ (p) sequitur adversam. Inflabat impios animos regio cui præerant (q), armis, virisque & spatio locorum nulli earum gentium secunda: tertiam partem Asiæ (r) tenet: multitudo juniorum, exercitus, quos amiserat Darius, æquabat. Itaque non illum modò, sed etiam Alexandrum spernebant: inde vires imperii repetituri, si regionis potiri contigisset.

Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos, ad omne obsequium destinatos,

(o) *Quippe in illis gentibus*] Exposuimus supra ad III.
(p) *Pristina veneratio fortunæ*] non minus reges suos in adversa, quam in prospera fortuna venerantur.
(q) *Regio cui præerant*] Bactriana & finitimæ.
(r) *Tertiam partem Asiæ*] Licet latissime extendas Bactrianam, & finitimas quoque ei regiones accenseas, ut Sogdianam & alias; tamen hoc procul a vero abest. Proprie autem Bactrianæ non amplissimi termini erant, ab occasu Margiana; a septentrione Oxus Sogdianam dirimens; ab ortu pars Indiæ; a meridie Aria & mons Parapamisus.

ſtinatos, Regem comprehendere, mittique nuncium ad Alexandrum, qui indicaret vivum aſſervari eum: ſi id quod timebant, proditionem aſpernatus eſſet, occiſuri Darium, & Bactra cum ſuarum gentium manu petituri. Ceterùm propalam comprehendi Darius non poterat, tot Perſarum millibus laturis opem Regi: Græcorum quoque fides timebatur.

Itaque quod non poterant vi, fraude aſſequi tentant: pœnitentiam ſeceſſionis ſimulare decreverant, & excuſare apud Regem conſternationem ſuam. Interim qui Perſas ſolicitarent (*s*) mittuntur: hinc metu militares animos verſant, *ruinæ rerum illos ſubdere capita, in perniciem trahi; cum Bactra pateant, exceptura eos donis & opulentia, quantam animis concipere non poſſint.* Hæc agitantibus Artabazus ſupervenit, ſive Regis juſſu, ſive ſua ſponte; affirmans, *mitigatum eſſe Darium, & eundem illis amicitiæ gradum patere apud Regem.* Illi lacrymantes nunc purgare ſe, nunc Artabazum orare, ut cauſam ipſorum tueretur, preceſque perferret. Sic peractâ nocte, ſub lucis ortu, Nabarzanes cum Bactrianis militibus in veſtibulo praetorii aderat, titulum ſolemnis officii (*t*) occulto ſceleri

(*s*) *Sollicitarent*] *ad tumultum & rebellionem concitarent.* Nepos Pauſania cap. 3. *Helotes ſpe libertatis ſollicitare exiſtimabatur.* Salluſtius Catil. 24. *ſervitia urbana ſollicitare*, id eſt *ſervos.* Adde noſtrum III.

(*t*) *Titulum ſollennis officii*] ſub ſpecie obeundi conſueti

leri praeferens. Darius signo ad eundum dato, currum pristino more conscendit.

Nabarzanes ceterique parricidæ procumbentes humi, quem paulò post in vinculis habituri erant, sustinuere venerari, lachrymas etiam pœnitentiæ indices profunderunt: adeo humanis ingeniis parata simulatio est. Preces deinde suppliciter admotæ, Darium natura simplicem & mitem, non credere modò quæ affirmabant, sed etiam flere coëgerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris pœnituit, quum intuerentur qualem & Regem & virum (*u*) fallerent. Ille quidem securus periculi quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

XI. Patron autem, Græcorum Dux, præcepit suis, *ut arma quæ in sarcinis antea ferebantur* (*x*), *induerent, ad omne imperium suum parati & intenti.* Ipse currum Regis sequebatur, occasioni imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus præsenserat; sed Bessus id ipsum metuens, custos

sueti officii nefarium scelus occulte tegebat. Sic etiam Iustinus de Olympiade IX. 7. 10. *quum titulo officii ad exequias cucurrisset.* Idem I. 10. 16. *transfugæ titulo Babylonem proficisceretur.* In his *titulus* prætextum sonat & externam speciem.

(*u*) *Qualem & regem & virum*] regem mitem & generosum, offensarum obliviscentem: virum bonum & natura simplicem, simulatæ pœnitentiæ sincero adfectu credentem.

(*x*) *Quæ in sarcinis ferebantur*] Quum iter facerent milites, arma sarcinis implicata, gerebant, quæ expedire necesse erat, quoties pugnæ se præpararent.

custos veriùs, quam comes, à curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac sæpiùs sermone revocato, inter fidem timoremque hæsitans, Regem intuebatur: qui ut tandem advertit oculos; Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem percunctari jubet, *num quid ipsi velit dicere.* Patron, *se verò, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo* respondit. Jussusque propiùs accedere, sine interprete, nam haud rudis Græcæ linguæ Darius erat.

Rex, inquit, *ex* L *millibus Græcorum superſumus pauci, omnis fortunæ tuæ comites; & in hoc tuo statu iidem, qui florente fuimus: quascumque sedes elegeris, pro patria & domesticis rebus petituri. Secundæ adversæque res tuæ copulavere nos tecum. Per hanc fidem invictam oro & obtestor, in nostris castris tibi tabernaculum statue, nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus Græciam; nulla Bactra sunt nobis; spes omnis in te, utinam & in ceteris esset. Plura dici non attinet: custodiam corporis tui externus & alienigena non deposcerem, si crederem alium posse præstare.*

Bessus, quamquam erat Græci sermonis ignarus, tamen stimulante conscientiâ indicium profectò Patronem detulisse credebat: & interpretis Græci relato sermone (*y*) exemp-

(*y*) *Interpretis Græci relato sermone*] At vero *remotis arbitris*, & *sine interprete*, collocutus cum rege fuerat, unde ergo interpres Græcus? Hæc ita perplexum habent

exempta dubitatio. Darius autem, quantum ex vultu concipi poterat haud ſane territus, percunctari Patrona *cauſam conſilii, quod afferret, cœpit. Ille non ultra differendum ratus: Beſſus*, inquit, *& Nabarzanes inſidiantur tibi, in ultimo diſcrimine & fortunæ tuæ & vitæ. Hic dies aut parricidis aut tibi futurus ultimus.* Et Patron quidem egregiam conſervati Regis gloriam tulerat. Eludant licet, quibus forte ac temere humana negotia volvi agiq; perſuaſum eſt. Equidem æterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſarum latentium (z), & multo ante deſtinatarum, ſuum quemque ordinem (a) immutabili lege percurrere. Darius certe reſpondit; *quanquam ſibi Græcorum militum fides nota ſit; nunquam tamen*

bent Tanaquillum Fabrum, ut ſubſtituat, *interpretis Græci remotione.* Nulla enim, inquit, vehementior Beſſo cauſſa eſſe poterat ſuſpicandi, Patronem aliquid adverſus ſe detuliſſe, quam quod interprete uti noluerat Darius. Vide epiſt. LI. ſæpius citatam.

(z) *Nexu cauſſarum latentium*] Quæ Curtii de fato ſententia fuerit, ex aliis etiam locis conſtat, IV. cap. 6. *inevitabile eſt fatum:* & X. 1. *fati inevitabilis fors eſt.* Hæc ſtoicæ diſciplinæ debuit, quibus gemina habet Seneca, & ipſe huic diſciplinæ addictiſſimus. Epiſt XIX. *qualem dicimus eſſe ſeriem cauſſarum, ex quibus nectitur fatum.* Epiſt. LXXVII. *rata & fixa fata ſunt, atque æterna neceſſitate ducuntur.* & mox; *ſeries invicta, & nulla mutabilis ope illigat ac trahit cuncta:* & Epiſt. CI. *Stat terminus nobis, ubi illum inexorabilis fatorum neceſſitas fixit.* Pari modo Curtius credidit, quamvis proditæ fuerint inſidiæ Dario, non tamen illas declinare potuiſſe.

(a) *Suum quemque ordinem*] alii *ſuum quoque*, ſed etiam *quemque*, puta hominem, bonum & aptum eſt.

men à popularibus suis recessurum: difficilius sibi esse damnare, quam decipi: quidquid fors tulisset, inter suos perpeti malle, quam transfugam fieri. Serò se perire, si salvum esse sui milites nollent. Patron desperatâ salute Regis, ad eos, quibus præerat, rediit; omnia pro fide experiri paratus.

XII. At Bessus occidendi protinus Regis impetum conceperat; sed veritus ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidisset, inire non posset; dilato in proximam noctem sceleris consilio, agere gratias (*b*) incipit, *quod perfidi hominis insidias, jam Alexandri opes spectantis, prudenter cauteque vitasset: donum eum hosti laturum fuisse Regis caput; nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia: sine pignore, sine lare, terrarum orbis exulem; ancipitem hostem, ad nutum licentiam circumferri.* Purganti deinde se, deosq; patrios testes fidei suæ invocanti, Darius vultu assentiebat; haud dubius quin vera deferrentur à Graecis; sed eò rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quam decipi. XXX millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur; IV millia Patron habebat: quibus si credidisset salutem suam, damnatâ popularium fide, parricidis excusationem videbat offerri. Itaque praeoptabat immeritò, quam jure violari.

Bes-

(*b*) *Agere gratias incipit*] scelus quod ipse conceperat in Patronem defert, quasi propter peregrinitatem suspectum.

Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit: *Alexandri sibi non minùs justitiam, quam virtutem esse perspectam. Falli eos, qui proditionis ab eo præmium expectent; violatæ fidei neminem acriorem fore vindicem ultoremque.* Jamque nox appetebat, quum Persae more solito armis positis, ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrunt. At Bactriani, ut imperatum erat à Besso, armati stabant. Inter haec Darius Artabazum acciri jubet; expositisque, quae Patron detulerat, haud dubitare Artabazus, quin transeundum esset in castra Graecorum. Persas quoque periculo vulgato sequuturos. Destinatus sorti suae (*c*), & jam nullius salubris consilii patiens, unicam in illa fortuna opem Artabazum ultimùm (*d*) illum visurus amplectitur; perfusisque mutuis lachrymis, inhaerentem sibi avelli jubet: capite deinde velato (*e*), ne inter gemitus digredientem vel à tergo (*f*) intueretur, in humum pronum corpus abjecit.

Tum verò custodiæ ejus assueti, quos Regis salutem vel periculo vitae tueri oportor-

(*c*) *Destinatur sorti suæ*] fatorum lege & necessitate destinatus, ut vitam proditus a suis finiret.

(*d*) *Ultimum*] ultimo. Adverbium.

(*e*) *Capite velato*] vide supr IV. 10.

(*f*) *Vel a tergo*] Simplex & planus sensus, doctis viris sic emendantibus. Vulgo *velut a rege*, aut *velut a rogo* quasi a se tanquam a funere & busto cum gemitu & lacrimis discedentem non sustinuerit Darius intueri. Verum & hoc duriusculum est, & a Curtii nativa simplicitate alienum.

portebat, dilapsi sunt; tot armatis, quos jam adventare credebant, haud rati se futuros pares (*g*). Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat; paucis spadonibus, quia quò discederent, non habebant, circumstantibus Regem. At ille remotis arbitris, diu aliud atque aliud consilium animo volutabat. Jamque solitudinem, quam paulò ante pro solatio petiverat, perosus; Bubacem (*h*) vocari jubet, quem intuens: *Ite*, inquit, *consulite vobis, ad ultimum Regi vestro, ut decebat, fide exhibitâ: ego hic legem fati mei expecto: forsitan mireris quod vitam non finiam? alieno scelere, quam meo mori molo.* Post hanc vocem spado gemitu non modò tabernaculum, sed etiam castra complevit. Irrupere deinde alii, laceratisque vestibus, lugubri & barbaro ululatu Regem deplorare cœperunt. Persæ, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent, nec quiescere audebant, ne impie deserere Regem viderentur. Varius ac dissonus clamor sine duce ac sine imperio totis castris referebatur.

Besso & Nabarzani nunciaverant sui; *Regem à semetipso interemptum esse:* planctus

(*g*) *Tot armatis pares*] vulgo *cum armatis:* alii *tum:* quidam abiiciunt particulam. *Tot* est ex conjectura Freinshemii, & videtur numerus periodi syllabam postulare, quæ aptior vix esse potest, quam *tot.*

(*h*) *Bubacem*] præcipuum ex spadonibus, cap. XI.

tus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant, ſequentibus quos ad miniſterium ſceleris delegerant: & quum tabernaculum intraſſent, *quia Regem vivere* ſpadones indicabant, *comprehendi vincirique* juſſerunt. Rex curru paulò ante vectus, & deorum à ſuis honoribus cultus, nullâ externâ ope admotâ, captivus ſervorum ſuorum, in ſordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. Pecunia Regis, & ſupellex, quaſi jure belli diripitur, onuſtique praeda, per ſcelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Graeciſque militibus Parthienem petebat, omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Perſae, promiſſis Beſſi onerati (*i*); maxime quia nemo alius erat, quem ſequerentur; conjunxere ſe Bactrianis, agmen eorum tertio aſſequuti die. Ne tamen honos Regi non haberetur, aureis compedibus (*k*) Darium vinciunt: nova ludibria ſubinde excogitante fortuna. Et ne forte cultu Regio poſſet agnoſci, ſordidis pellibus vehiculum intexerant: ignoti jumenta

(*i*) *Perſæ promiſſis onerati*] Supra cap. X.

(*k*) *aureis compedibus*] Vellejus II. 82. *Artauasden* Antonius *catenis, ne quid honori deeſſet, aureis vinxit.* De eodem Armeniæ rege Dio Caſſius lib. XLIX. p. 415. ἔδησεν αὐτὸν ἀργυραῖς ἁλύσεσιν. Αἰσχρὸν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἦν, βασιλέα αὐτὸν γεγονότα σιδηραῖς δεθῆναι, *argenteis catenis vinxit, quia turpe videbatur, virum, qui Rex fuiſſet, ferreis conſtringi.* Silius XVII. 625. de Syphace in triumpho Scipionis ducto

- - - *Aurata ſervabant colla catenæ.*

menta agebant, ne percunctanribus in agmine monstrari posset: custodes procul sequebantur.

XIII. Alexander, audito Darium movisse ab Ecbatanis; omisso itinere, quod patebat in Mediam, fugientem insequi pergit strenue. Tabas oppidum (*l*) est in Parætacene ultima: ubi transfugæ nunciant, præcipitem fuga Bactra petere Darium. Certiora deinde cognoscit ex Bagysthene Babylonio, non equidem vinctum Regem, sed in periculo esse aut mortis, aut vinculorum. Rex ducibus convocatis; *maximum*, inquit, *opus*, *sed labor brevissimus superest; Darius haud procul destitutus à suis, aut oppressus. In illo corpore posita est victoria nostra: & tanta res celeritatis præmium.* Omnes pariter conclamant, *paratos ipsos sequi; nec labori, nec periculo parceret.* Igitur raptim agmen cursûs magis quam itineris modo ducit: ne nocturnâ quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta stadia processit: perventumque erat in vicum (*m*), in quo Darium Bessus comprehenderat.

Ibi

(*l*) *Tabas oppidum*] Glareanus *Ragas* substituit, invitis, qui a libris non temere discedunt. Stephano tres sunt *Tabæ*, in Lydia, in Caria, καὶ τρίτη τῆς Περσίας. Sequor Holstenium, qui Παραιτακηνῆς reponit, ut eadem urbs sit, quam Polybius Excerpt. XXXI. vocat Τάβας τῆς Περσίδος.

(*m*) *Perventum erat in vicum*] in vico Parthorum, *Jus-*

Ibi Melon Darii interpres excipitur: corpore non potuerat agmen sequi, & deprehensus celeritate Regis, transfugam se esse simulabat. Ex hoc acta cognoscit, sed fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum sex millibus, trecentos, quos Dimachas appellant (*n*), adjungit: dorso hi graviora arma portabant, ceterùm equis vehebantur; quum res locusque posceret, pedestris acies erat. Hæc agentem Alexandrum adeunt Orsillos & Mythracenes; qui Bessi parridicium exosi transfugerant; nunciabantque, *stadia* D *abesse Persas; ipsos brevius iter monstraturos.*

Gratus Regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima vespera ducibus iisdem cum expedita equitum manu monstratam viam ingreditur; Phalange, quantum festinare posset, sequi jussâ. Ipse quadrato agmine incedens, ita cursum regebat, ut primi conjungi ultimis possent. CCC stadia processerant, quum occurrit Brocubelus Mazæi filius, Syriæ quondam prætor: is quoque transfuga nunciabat, *Bessum haud ampliùs quam* CC *stadia abesse. Exercitum, ut pote qui nihil præcaveret, incompositum inordinatumque procedere. Hyrcaniam videri petituros; si festinaret sequi, palantibus superventurum. Darium adhuc vivere.* Strenuo

Justin. XI. 15. Darius enim ex Media jam per Caspias poras ad Parthienen progressus fuerat, quum caperetur a conjuratis. *Arrian. III. p.* 208.

(*n*) *Dimachas appellant*] a duplici pugnandi modo. Simile genus militum est, quod *Dragons* vocamus.

nuo alioqui cupiditatem consequendi transfuga injecerat: itaque calcaribus subditis, effuso cursu eunt. Jamque fremitus hostium iter ingredientium exaudiebatur; sed prospectum ademerat pulveris nubes (o): paulisper ergo inhibuit cursum, donec consideret pulvis.

Jamque conspecti à Barbaris erant, & abeuntium agmen conspexerant; nequaquam futuri pares, si Besso tantum animi fuisset ad prælium, quantum ad parricidium fuerat. Namque & numero Barbari præstabant, & robore: ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, & fama, (p) maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Bessus, & ceteri facinoris ejus participes, vehiculum Darii adsequuti, cœperunt hortari eum, *ut conscenderet equum, & se hosti fuga eriperet.* Ille *deos ultores adesse* testatur; & Alexandri fidem implorans, negat, se parricidas velle comitari. Tum verò ira quoque accensi, tela injiciunt in Regem; multisque confossum vulneribus relinquunt. Jumenta quoque, ne longiùs prosequi possent, convulnerantur; duobus servis, qui Regem comita-

(o) *Pulveris nubes*] Supra IV.
(p) *Nomen Alexandri & fama*] Idem fere est, quod antea III. 8. dicebatur *fama bella stare.* Claudianus B. Gildon. v. 384.

- - - *Plus nominis horror,*
Quam tuus ensis, aget.

mitabantur, occisis. Hoc edito facinore, ut vestigia fugæ spargerent (q), Nabarzanes Hircaniam, Bessus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant: Barbari ducibus destituti, qua quemque aut spes ducebat, aut pavor, dissipabantur: D tantum equites congregaverant se incerti adhuc resistere ne melius esset, an fugere.

Alexander, hostium trepidatione compertâ, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam præmittit: ipse cum ceteris sequitur. III ferme millia resistentium occisa sunt; reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, jubente Rege ut cædibus abstineretur. Nemo captivorum erat, qui monstrare Darii vehiculum posset: singuli, ut quæque prærehenderant, scrutabantur: nec tamen ullum vestigium fugæ Regis exstabat. Festinantem Alexandrum vix tria millia equitum persequuta sunt: at in eos qui lentiùs sequebantur, incedebant universa fugientium agmina: vix credibile dictu, plures captivi, quam qui caperent, erant: adeo omnem sensum territis fortuna penitus excusserat, ut nec hostium paucitatem, nec multitudinem suam satis cernerent. Interim jumenta quæ Darium vehebant, nullo regente decesserant militari via, & errore delata per IV stadia, in quadam valle constiterant,

(q) *Vestigia spargerent*] *occultarent.* Ideo in diversa dilapsi sunt, ut dubium Alexandrum redderent, quo sequeretur.

ſtiterant, æſtu, ſimulque vulneribus fatigata.

Haud procul erat fons, ad quem monſtratum à peritis Polyſtratus Macedo ſiti maceratus acceſſit: ac dum galea hauſtam aquam ſorbet, tela jumentorum deficientium corporibus infixa conſpexit. Miratuſque confoſſa potiùs, quam abacta eſſe, ſemivivi (*r*) hominis corpus, cum propiùs acceſſiſſet, in ſordido vehiculo pellibus contecto ſitum reperit: atque Darium multis quidem vulneribus confoſſum, adhuc tamen ſpirantem eſſe cognovit.

Qui applicito captivo, quum civem ex voce cognoviſſet. *Id ſaltem præſentis fortunæ ſolatium ſe habere* dixit, *quod apud intellecturum* (*s*) *locuturus eſſet, nec incaſſum poſtremas voces emiſſurus. Hæcque Alexandro perferri jubet: Se nullis in eum meritorum*

(*r*) *Semivivi* ***] Heic ſcripti, etiam olim excuſi libri deficiunt. Itaque difficilis connexio ſupplementi eſt conjecturis in incerto errantibus. Vocem *hominis* vel ſcriptam fuiſſe proxime, vel ſubauditam, extra dubium eſt: *corpus* quod repertum fuerit, an *gemitus*, qui auditus, an aliud exceperit, quis divinabit? Alterum vulgaris ſupplementi eſt, alterum Freinshemiani. Nihil autem deeſſe videtur, quam quæ mortem Darii & ſepulturæ curam deſcribant quæ quantum fieri poteſt, Juſtinum & Plutarchum ſequuti (Diodorus enim & Arrianus vix attingunt hanc cauſſam) ſic breviter deſignamus.

(*s*) *Apud intellecturum*] Juſtinus XI. 15. 6. qui tamen interprete captivo Perſa cum Polyſtrato locutum eſſe addidit: *adplicito*, inquit, *captivo*, *quum civem eſſe ex voce cognoviſſet*. Quod autem Darius ſermonis Græci non ignarus erat, teſte *Curtio V.* 11. 5. Freinshemius Græce Macedoni Polyſtrato locutum eſſe autumat.

rum (t) officiis, maximorum autem illi debitorem mori. Agere tamen ei maximas gratias, pro beneficiis in matrem, conjugem, liberosque suos impensis: iis enim vitam, & pristini statûs reverentiam dignitatemque concessam: sibi autem à cognatis atque amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse: precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat. Ultionem sceleris erga se perpetrati, non solùm sua, sed exempli, omniumque Regum causa, non negligere: illi quum decorum, tum utile futurum.

Jamque deficiens aquam poposcit: quam allatam postquam bibit, Polystrato, qui eam tulerat: *Quisquis es mortalium,* inquit, *hoc mihi extremum universæ calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam; at referet Alexander: Alexandro vero dii, pro ejus summa in meos humanitate ac clementia. Cui hoc fidei Regiæ unicum dextræ pignus pro me dabis.* Hæc dicentem, acceptâ Polystrati manu, vita destituit. Quibus Alexandro nunciatis, ad corpus demortui perveniens, tam indignam illo fastigio mortem, lacrymis prosecutus est; demptâque sibi chlamyde, corpus illius contexit: atque Regio ornatum cultu, ad matrem Sysigambim, patrio regioque more sepeliendum, atque Regiis Majorum suorum tumulis inferendum, misit.

(*t*) *Nullis in eum meritorum*] itidem Justini sunt: ejusdem & sequentia.

Finis Tomi prioris.

INDEX
RERUM.
Tomi prioris.
A.

tra

Aristo-

C.

F.

G.

H.

 cu-

I.

Lamp.

L.

M.

P.

Pasi-

R.

S.

T.

U.

X.

Z.